

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ПРАКТИКУМ ДО ПІДГОТОВКИ
І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ТА
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»

Навчально-методичний посібник

Харків
ВД «ІНЖЕК»
2013

УДК 336.7

ББК 65.262я73

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи

Протокол № 1 від 27.08.13 р.

Рецензенти: **Вожжов А. П.**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси і кредит» Севастопольського національного технічного університету;

Брюховецька Н. Ю., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, проректор з наукової роботи Донецького університету економіки та права;

Тридіа О. М., доктор економічних наук, професор, директор Харківського інституту банківської справи УБС НБУ.

Практикум до підготовки і проведення практичних та семінарських занять з навчальної дисципліни «Гроші та кредит»: навчально-методичний посібник / О. М. Колодізєв, В. Ф. Тищенко, О. І. Омельченко. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2013. - 356 с. (Укр. мов.)

Подано типові завдання стереотипного, діагностичного та евристичного характеру з методичними рекомендаціями та повними алгоритмами їх розв'язання. Практикум містить контрольні питання для перевірки знань студентів, тести та ребуси для активізації творчого мислення.

Рекомендовано для студентів економічних спеціальностей.

УДК 336.7(076)

ББК 65.262я73

ISBN 978-966-392-

© Колектив авторів, 2013

© ВД «ІНЖЕК»

ВСТУП

Головною метою інтеграційного процесу освіти і науки залишається об'єднання зусиль наукової та освітянської громадськості, урядів країн Європи для напрацювання єдиних вимог, критеріїв і стандартів освіти, що дозволить суттєво підвищити конкурентоспроможність європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі. Як свідчить практика, якість вищої освіти є основою розвитку загальноєвропейського простору вищої освіти. Доречно зауважити, що якість системи освіти – це основна умова для довіри, доречності, мобільності, сумлінності та привабливості всієї Зони європейської вищої освіти.

Підвищення наукового рівня освіти, її інноваційності, орієнтація на формування у студентів креативного мислення, розкриття їх творчих здібностей, подальший розвиток особистісних якостей, прищеплення стійкого прагнення до пізнавальної діяльності, пошукової, дослідницької роботи, формування «вміння» і бажання діяти, а не лише «розуміння» студентами певного обсягу знань, формування «цінностей» – усе це в сукупності передбачає вдосконалення змісту і структури підготовки фахівців, упровадження нових методик навчання та забезпечення оперативного реагування на тенденції соціально-економічного середовища.

Реалізація цього завдання в умовах сьогодення можлива тільки за умови впровадження комплексної системи управління якістю підготовки фахівців в вищих навчальних закладах на засадах діяльнісного принципу та компетентнісного підходу щодо підготовки фахівців, удосконалення системи організації навчального процесу та контролю якості знань студентів на основі органічного поєднання національних традицій з надбанням світової теорії та практики освітянської діяльності, а також вдосконалення системи взаємодії вищих навчальних закладів з роботодавцями – системи зворотного зв'язку – за рахунок запровадження нових форм співробітництва.

Економічний розвиток країни у сучасних трансформаційних умовах на етапі глобалізації фінансових відносин викликає об'єктивну необхідність підготовки фахівців нового типу, які зможуть поєднати глибокі теоретичні знання сутності і проблем використання грошей, функціонування механізмів та інструментів регулювання грошового обігу, кредитних відносин з практичними навичками аналізу й оцінки ефективності грошової і фінансово-кредитної політики. В умовах невизначеності політичної ситуації в Україні, формування усвідомлення нагальної потреби в проведенні реальних економічних реформ, накопичення власного досвіду та вивчення світової практики надають можливість кардинально змінити підходи до розв'язання

проблем грошово-кредитного регулювання. Постає необхідність з урахуванням особливостей етапу економічного розвитку України систематизувати накопичений досвід, виявити основні тенденції та закономірності грошово-кредитного регулювання, чітко визначитися у виборі методів та інструментів обґрунтування теоретичних і практичних засад формування перспектив розвитку монетарної політики в Україні.

Дисципліна «Гроші та кредит» в навчальних планах усіх економічних спеціальностей є нормативною і відноситься до циклу природничонаукових та загальноекономічних дисциплін і спрямована на формування у студентів сукупності компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості студентів, необхідні для подальшого оволодіння ними змісту дисциплін професійної підготовки.

Загальною метою даного навчально-методичного посібника є формування у студентів професійних компетентностей, які охоплюють систему базових знань з теорії і практики функціонування грошей та кредиту, засвоєння ними закономірностей функціонування грошового ринку як основи реалізації державної монетарної політики і забезпечення розвитку банківської справи, опанування ними методами аналізу й оцінки ефективності грошової і фінансово-кредитної політики в умовах розвитку світових інтеграційних процесів та глобалізації фінансових відносин.

Особливістю подання матеріалу авторами в даному навчально-методичному посібнику є його практичний характер та логічне структурування матеріалу. Подання практичних завдань здійснено у відповідності до структурної схеми процесу формування компетентностей. Поступово, починаючи з вивчення першої теми та виконання завдань, у студента формуються базові реалізаційні здатності щодо ефективної діяльності у грошово-кредитній сфері, які з оволодінням кожною темою і з вирішенням кожного завдання поглиблюються та закріплюються.

За рівнем складності та необхідності використання комплексних навичок і знань у посібнику подані для вирішення студентами завдання розподіляються на три класи: стереотипні («С»); діагностичні («Д») та евристичні («Е»). Така градація їх виконання сприяє оволодінню студентами певних навичок та умінь, що забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців.

У навчально-методичному посібнику також надані практичні завдання, згідно з якими (галузевий стандарт освіти) у відповідності до класу завдань діяльності має здійснюватися підготовка фахівця певного рівня кваліфікації. Відповідно з дескрипторами Національної рамки кваліфікацій дисципліна «Гроші та кредит»

спрямована на формування груп компетентностей шостого рівня у майбутніх фахівців, а саме:

здатності визначати та забезпечувати реалізацію специфіки організації грошових відносин на трансформаційному етапі розвитку економіки;

здатності до управління грошовими потоками;

здатності до роботи в структурних підрозділах фінансово-кредитних установ.

Відповідно до структури формування матеріалу кожна з тем посібника доповнюється термінологічним словником, списком ключових питань для самодіагностики та тестами, творчими завданнями у вигляді ребусів, пошук та вибір вірних відповідей на які виступає засобом діагностики рівня засвоєних студентами знань, а також забезпечує формування у них критичного й творчого підходу до сприйняття ними теоретичного матеріалу та висвітлених основних практичних аспектів.

Запорукою досягнення основної мети вивчення дисципліни «Гроші та кредит» – формування системи професійних компетентностей – є ефективна самостійна робота студентів на основі науково-методичного комплексу даної дисципліни. Такий підхід передбачає ознайомлення та поглиблене вивчення теоретичного матеріалу за допомогою електронного підручника, набуття практичних навичок на базі роботи студентів з практикумом, а також оцінювання та діагностику рівня сформованих компетентностей шляхом послідовного проходження етапів тренувальних вправ, поданих у електронному підручнику.

Навчально-методичний посібник підготовлений відповідно до вимог програми курсу «Гроші та кредит», а також освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит», затвердженої Міністерством освіти і науки України і рекомендований до видання вченою радою Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
МОДУЛЬ.1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ГРОШЕЙ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА МОДЕЛЬ ГРОШОВОГО РИНКУ	
Тема 1. Сутність і функції грошей	8
Відповіді на завдання до теми 1	32
Тема 2. Грошовий обіг і грошові потоки	33
Відповіді на завдання до теми 2	65
Тема 3. Грошовий ринок	66
Відповіді на завдання до теми 3	89
Тема 4. Грошові системи	90
Відповіді на завдання до теми 4	105
МОДУЛЬ 2. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ, ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	
Тема 5. Інфляція та грошові реформи	106
Відповіді на завдання до теми 5	126
Тема 6. Валютний ринок і валютні системи	127
Відповіді на завдання до теми 6	148
Тема 7. Механізм формування пропозиції грошей та грошово-кредитна політика	149
Відповіді на завдання до теми 7	164
Тема 8. Роль грошей у ринковій економіці	165
Відповіді на завдання до теми 8	177
МОДУЛЬ 3. РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРЕДИТУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ	
Тема 9. Теорія грошей	178
Відповіді на завдання до теми 9	193
Тема 10. Сутність і функції кредиту	194
Відповіді на завдання до теми 10	220

Тема 11. Форми, види і роль кредиту	221
Відповіді на завдання до теми 11	238
Тема 12. Теоретичні засади процента	239
Відповіді на завдання до теми 12	270
МОДУЛЬ 4. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА НА ЕТАПІ	
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН	
Тема 13. Фінансове посередництво грошового ринку	271
Відповіді на завдання до теми 13	292
Тема 14. Теоретичні засади діяльності комерційних банків	293
Відповіді на завдання до теми 14	310
Тема 15. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління	311
Відповіді на завдання до теми 15	331
Тема 16. Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з	
Україною	332
Відповіді на завдання до теми 16	349
ЛІТЕРАТУРА	350
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО	
КОМПЛЕКСУ З ДИСЦИПЛІНИ	352

Модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ГРОШЕЙ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА МОДЕЛЬ ГРОШОВОГО РИНКУ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо функціонування грошей як товару особливого роду в ринковій економіці; засвоєння механізму походження грошей, розуміння логіки економічної форми грошей, об'єктивної зумовленості переходу від повноцінних грошей до неповноцінних, з'ясування сутності грошей та їхніх функцій.

**Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій ,
якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми**

Знання:

- ✓ знати сутність понятійного апарату за темою;
- ✓ знати особливості шляхів визначення мінової вартості грошей та зміни рівня цін на товари та послуги;
- ✓ розуміти відмінності в процедурах розрахунку різноманітних індексів цін.

Уміння:

- ✓ уміти проводити аналіз грошей як товару особливого роду за допомогою портфельного підходу на основі класифікацій функцій грошей та їх функціонування в залежності від конкретних умов;

- ✓ уміти визначати ефективність процесу використання різних форм грошей на економіку країни на окремих етапах;
- ✓ уміти визначати та аналізувати зміну вартості грошей залежно від зміни індексу цін;
- ✓ уміти розраховувати та аналізувати зміну вартості споживчого кошика.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів грошових відносин;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку грошових відносин.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість сформованих рекомендацій.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Купівельна спроможність грошей – кількість товарів та послуг, які можна отримати на одну грошову одиницю. Вона обернено пропорційно залежить від рівня цін і визначається за формулою 1.1.

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}}, \quad (1.1)$$

де D – вартість грошей;

$I_{\text{цін}}$ – індекс середнього рівня цін за певний період.

Індекс цін показує відносну зміну загального рівня цін за період у відсотках (формула 1.2).

$$I_{\text{цін}} = \frac{\text{ціна споживчого кошика в поточному році}}{\text{ціна споживчого кошика в базовому році}}, \quad (1.2)$$

якщо:

$I_{\text{цін}} = 100\%$ – то ціни не змінилися порівняно з попереднім періодом;

$I_{\text{цін}} < 100\%$ – то ціни зменшилися порівняно з попереднім періодом;

$I_{\text{цін}} > 100\%$ – то ціни збільшилися порівняно з попереднім періодом.

Вихідний період називається *базовим*. Значення індексу в базовому періоді складає 100 % (або 1). Інші індекси для наступних періодів розраховуються на основі базового періоду. І такі індекси називаються *базовими індексами*. Індекси, в яких кожне значення порівнюється зі значенням попереднього періоду, називаються *ланцюговими індексами* тобто зі змінною базою. Індекси зі змінною базою краще відображають щорічні зміни показників, але не об'єктивно характеризують загальну ситуацію.

В розрахунках індексів цін сукупності товарів більш реальні результати отримуються шляхом зважування кожного товару.

Найбільш поширеними є два методи – зважений базовий індекс Ласпейреса та поточний зважений індекс Пааше.

Індекс Ласпейреса враховує зміну вартості кошика товарів за умови, що кількість товару, придбана в базовому періоді, залишилась такою самою, як і в поточному періоді. Індекс Пааше передбачає, що поточна кількість товарів також значуща і для базового періоду.

Отже, *індекс Ласпейреса* – це індекс цін, зважений за обсягом виробництва базового року. Він відображає відношення вартості сукупності товарів, вироблених в базовому році в ринкових цінах поточного року, до вартості тієї ж сукупності товарів в цінах базового року. Розраховується за формулою 1.3.

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o}, \quad (1.3)$$

де P_i, P_o – рівень цін одиниці товару (послуги) поточного і базового періодів відповідно;

q_o – кількість товарів у базовому періоді, що взяті в розрахунок.

Індекс Пааше – це індекс цін, зважений за обсягом виробництва поточного року. Він відображає відношення вартості сукупності товарів, вироблених в поточному році

та проданих по ринковим цінам поточного року, до вартості тієї ж сукупності товарів в цінах базового року. Розраховується за формулою 1.4.

$$I_n = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_o \cdot q_i}, \quad (1.4)$$

де P_i, P_o – рівень цін одиниці товару (послуги) поточного і базового періодів відповідно;

q_i – кількість товарів у поточному періоді, що взяті в розрахунок.

Як альтернатива та з метою усереднення значень індексів Ласпейреса та Пааше розраховується «ідеальний індекс Фішера» (формула 1.5) та індекс Маршала-Еджуорта (формула 1.6):

$$I_\phi = \sqrt{I_n \cdot I_\pi}, \quad (1.5)$$

де I_π – індекс Пааше;

I_π – індекс Ласпейреса.

Індекс Маршала-Еджуорта враховує співвідношення суми базисної та поточної кількості в базисних та поточних цінах, що дозволяє аналізувати зміну цін на сукупність товарів.

$$I_{M-E} = \frac{\sum (q_0 + q_i) P_i}{\sum (q_0 + q_i) P_0}, \quad (1.6)$$

де P_i, P_o – рівень цін одиниці товару (послуги) поточного і базового періодів

відповідно;

q_o, q_i – кількість товарів у базовому та поточному періодах, що взяті в розрахунок.

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 1.1, відповідні визначення.

Таблиця 1.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Вартість грошей		1) відображає відношення вартості сукупності товарів, вироблених в базовому році, в ринкових цінах поточного року до вартості тієї ж сукупності товарів в цінах базового року
Споживча вартість грошей		2) характерний набір продуктів
Купівельна спроможність грошей		3) вартість полягає в тому, що гроші відіграють роль загального еквівалента
Споживчий кошик		4) вартість, визначена витратами праці на виробництво грошей
Індекс Ласпейреса		5) кількість товарів та послуг, які можна отримати на одну грошову одиницю
Індекс Пааше		6) характеризує відносну зміну загального рівня цін
Індекс цін		7) відображає відношення вартості сукупності товарів, вироблених в поточному році та реалізованих по ринковим цінам поточного року, до вартості тієї ж сукупності товарів в цінах базового року

Завдання № 2

Якщо в минулому році індекс цін був 110, а цього року 121, то як змінилась вартість грошей?

Розв'язання

Вартість грошей розраховується за формулою (1.1). Тоді відповідно в минулому році вартість грошей складе:

$$D_m = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,10} = 0,90.$$

В поточному році вартість грошей складе:

$$D_n = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,21} = 0,80.$$

Зміна вартості грошей розраховується як різниця значення поточного року і минулого:

$$\Delta = D_n - D_m = 0,80 - 0,90 = -0,10.$$

Висновок

Таким чином, з проведених розрахунків можна зробити висновок, що вартість грошей у поточному році зменшилась порівняно з попереднім роком на 0,10, що свідчить про зниження їх купівельної спроможності, зумовлене зростанням цін на товари та послуги.

Завдання № 3

У перший рік рівень цін (Р) становив 1,0, а вартість гривні 1 гривню.

- а) Якщо на другий рік рівень цін зростає до 1,25, якою буде нова вартість гривні?
- б) Якщо рівень цін знизиться до 0,5, то що станеться з вартістю гривні у цьому випадку?

Розв'язання

Вартість грошей визначається за формулою (1.1). Якщо рівень цін зростає до 1,25, тоді вартість гривні складе:

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,25} = 0,80.$$

Якщо рівень цін знизиться до 0,5, то вартість гривні складе:

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{0,50} = 2.$$

Висновок

Таким чином, при збільшенні рівня цін до 1,25 вартість 1 грн складе 0,8 грн. Тобто вартість гривні зменшилась. При зниженні рівня цін до 0,5 вартість гривні зростає і складе 2 грн.

Завдання № 4

Знайти індекс цін на морозиво, якщо ціна була 2,4 грн, і продавали 10 000 штук, а стала 2,1 грн, і продають 12 000 штук?

Як зміниться вартість грошової одиниці, за яку купували морозиво? Зробіть розрахунок за допомогою індексів Ласпейреса і Пааше.

Розв'язання

Індекс Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{2,1 \times 10000}{2,4 \times 10000} = 0,875.$$

Індекс Ласпейреса свідчить про те, що в поточному році індекс цін зменшився на 12,5 %.

Індекс Пааше розраховується за формулою (1.4):

$$I_n = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_o \cdot q_i} = \frac{2,1 \times 12000}{2,4 \times 12000} = 0,875.$$

За результатом розрахунку індекса Пааше можна сказати, що в поточному році індекс цін зменшився на 12,5 %, що відбулося за рахунок підвищення сукупного обсягу продажу морозива і зменшення ціни.

Оскільки значення індексів Ласпейреса та Пааше однакові, то в розрахунках вартості грошей можливо використати будь-який з них. Вартість грошей визначається за формулою (1.1):

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{0,875} = 1,14.$$

Висновок

Таким чином, вартість грошей в поточному році збільшилась, що є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про зміцнення грошової одиниці.

Завдання № 5

Припустимо, що сукупне виробництво складається з 3-х товарів А, Б, В. Економіка виробляє їх у кількості А=40 шт., Б=10 шт., В=30 шт.

Ціна товарів у базовому році: $P_A = 3$ грн, $P_B = 12$ грн, $P_V = 5$ грн.

Ціна товарів у поточному році: $P_A = 5$ грн, $P_B = 10$ грн, $P_V = 10$ грн.

Як змінилась вартість грошей за період? Розрахуйте за допомогою індексів Ласпейреса та Пааше.

Розв'язання

Індекс Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{5 \times 40 + 10 \times 10 + 10 \times 30}{3 \times 40 + 12 \times 10 + 5 \times 30} = 1,54.$$

Індекс Ласпейреса свідчить про те, що в поточному році індекс цін збільшився на 54 % за рахунок підвищення цін на товари.

Оскільки обсяги виробництва товарів у поточному році не змінились, то немає

сенсу розраховувати індекс Пааше, оскільки в даному випадку він дорівнює індексу Ласпейреса.

Вартість грошей визначається за формулою (1.1):

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,54} = 0,65.$$

Висновок

Оскільки вартість грошей в поточному році менша за одиницю, то спостерігається зменшення купівельної спроможності грошової одиниці, це є негативною тенденцією і свідчить про наявність в економіці інфляційних процесів, викликаних підвищенням цін на товари.

Діагностичні завдання

Завдання № 6

В табл. 1.2 наведені ціни на акції чотирьох компаній на кінець року. Також надано середньодобовий обсяг угод за кожною акцією. Розрахуйте, як зміниться вартість грошей.

Таблиця 1.2

Дані для розрахунку зміни вартості грошей

Компанія	Ціна акції (грн)		Кількість проданих акцій (шт.)	
	1 рік	2 рік	1 рік	2 рік
А	2,4	2,80	1000	1400
Б	1,10	2,04	2200	2400
В	3,30	3,58	2000	1900
Г	2,00	2,25	1600	1950

Розв'язання

Індекс цін за зваженим індексом Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_{\lambda} = \frac{\sum P_i \cdot q_0}{\sum P_0 \cdot q_0} = \frac{2,80 \times 1000 + 2,04 \times 2200 + 3,58 \times 2000 + 2,25 \times 1600}{2,4 \times 1000 + 1,10 \times 2200 + 3,30 \times 2000 + 2,00 \times 1600} = 1,23.$$

Індекс Ласпейреса говорить про те, що в поточному році індекс цін збільшився на 23,4 % за рахунок підвищення цін на акції, але за умови, що обсяг продажу акцій залишився незмінним.

Індекс цін за зваженим індексом Пааше розраховується за формулою (1.4):

$$I_{\lambda} = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_0 \cdot q_i} = \frac{2,80 \times 1400 + 2,04 \times 2400 + 3,58 \times 1900 + 2,25 \times 195}{2,4 \times 1400 + 1,1 \times 2400 + 3,3 \times 1900 + 2 \times 195} = 1,24.$$

За результатом індексу Пааше можемо сказати, що в поточному році індекс цін збільшився на 24 %, що відбулося за рахунок підвищення як цін на акції, так і сукупного обсягу їх продажу у поточному році.

Вартість грошей визначається через індекс Фішера за формулою (1.5), який певною мірою усереднює показники, тим самим нівелює недоліки того й іншого індексу:

$$I_{\phi} = \sqrt{I_n \times I_{\lambda}} = \sqrt{1,23 \times 1,24} = 1,237.$$

Таким чином, вартість грошей за формулою (1.1) дорівнює:

$$D = \frac{1}{I_{\phi}} = \frac{1}{1,237} = 0,81.$$

Висновок

Таким чином, вартість грошей в поточному році зменшилась, що є негативною тенденцією.

Завдання № 7

У табл. 1.3 наведено частковий елементний склад споживчого кошику родини.

Таблиця 1.3

Споживчий кошик родини

Назва товару	Кількість товару	Ціна, грн		
		Березень	Червень	Жовтень
Хліб	20 кг	1,0	1,1	1,2
Цукор	5 кг	2,5	2,5	2,0
Олія	4 л	5	6	5
М'ясо	10 кг	15,0	16,0	17,0
Крупи	6 кг	1,5	1,3	1,5

На основі даних таблиці необхідно визначити:

1. Вартість споживчого кошика в березні, червні, жовтні.
2. Цепні індекси цін.

Розв'язання

1) Відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» № 656 від 14.04.2000 р. [<http://zakon.rada.gov.ua>]

споживчий кошик – асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї. Його вартість визначається як сума вартості усіх складових товарів.

Таким чином,

вартість споживчого кошика в березні дорівнює:

$$\text{Споживчий кошик}_{\text{березень}} = 20 \times 1 + 5 \times 2,5 + 4 \times 5 + 10 \times 15 + 6 \times 1,5 = 211,5 \text{ (грн)}$$

вартість споживчого кошика в червні дорівнює:

$$\text{Споживчий кошик}_{\text{червень}} = 20 \times 1,1 + 5 \times 2,5 + 4 \times 6 + 10 \times 16 + 6 \times 1,3 = 226,3 \text{ (грн)}$$

вартість споживчого кошика в жовтні дорівнює:

$$\text{Споживчий кошик}_{\text{жовтень}} = 20 \times 1,2 + 5 \times 2 + 4 \times 5 + 10 \times 17 + 6 \times 1,5 = 233,0 \text{ (грн)}$$

2) Індекс цін з урахуванням величини споживчого кошика розраховується за формулою (1.2). Оскільки необхідно розрахувати цепний індекс, то в розрахунках будуть порівняні ціни за червень відносно березня та за жовтень відносно червня.

Отже, індекс цін в червні відносно березня дорівнюватиме:

$$I_{\text{цін}} = \frac{\text{ціна споживчого кошика в червні}}{\text{ціна споживчого кошика в березні}} = \frac{226,3}{211,5} = 1,07.$$

Індекс цін в жовтні відносно червня дорівнюватиме:

$$I_{\text{цін}} = \frac{\text{ціна споживчого кошика в жовтні}}{\text{ціна споживчого кошика в червні}} = \frac{233,0}{226,3} = 1,03.$$

Висновок

Визначені індекси цін свідчать про підвищення рівня цін в державі, зокрема станом на червень місяць рівень цін збільшився на 7 % порівняно з березнем, а в жовтні рівень цін збільшився на 3 % порівняно з червнем. Така ситуація свідчить про наявність інфляційних процесів.

Завдання № 8

Розрахуйте, як зміниться вартість грошей. Зробіть розрахунок за допомогою індексів Ласпейреса і Пааше.

Таблиця 1.4

Дані для розрахунку змін вартості грошей

Показники	1 рік	2 рік
Ціна 1 автомобіля (грн)	17 000	22 000
Ціна 1 кг м'яса (грн)	18,0	23,0
Кількість випущених автомобілів (шт.)	1200	1000
Кількість виробленого м'яса (кг)	200 000	400 000

Розв'язання

Індекс цін за зваженим індексом Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_A = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{22000 \times 1200 + 23 \times 200000}{17000 \times 1200 + 18 \times 200000} = 1,29.$$

В поточному році індекс цін збільшився на 29 % за рахунок підвищення цін на автомобілі та м'ясо, але цей індекс показує зміну рівня цін не враховуючи обсяг продажу товарів у поточному році, а враховує обсяги продажу минулого року (1 рік). Тобто він відображає, на скільки в поточному році став дорожчим обсяг товарів, який люди купували в минулому році.

Індекс цін за зваженим індексом Пааше розраховується за формулою (1.4):

$$I_A = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_o \cdot q_i} = \frac{22000 \times 1000 + 23 \times 400000}{17000 \times 1000 + 18 \times 400000} = 1,29.$$

За результатом індексу Пааше можемо сказати, що в поточному році індекс цін збільшився на 29 % , що відбулося за рахунок підвищення як цін на товари, так і за рахунок збільшення обсягу продажу м'яса у поточному році.

Вартість грошей визначається через індекс Фішера за формулою (1.5), але оскільки індекси Пааше та Ласпейреса не відрізняються між собою, то в розрахунках вартості грошей (формула 1.1) може бути прийнятий будь-який з них.

Таким чином, вартість грошей за формулою (1.1) дорівнює:

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,29} = 0,77.$$

Висновок

Вартість грошей в поточному році зменшилась, що є негативною тенденцією, оскільки спостерігаються прояви інфляції.

Завдання № 9

Розрахуйте, як зміниться вартість грошей. Зробіть розрахунок за допомогою індексів Ласпейреса та Пааше.

Дані для розрахунку змін вартості грошей

Показники	1 рік	2 рік
Ціна 1 трактора (грн)	20 000	25 000
Ціна 1 л олії (грн)	12,0	13,0
Кількість випущених тракторів (шт.)	120	100
Кількість виробленої олії (л)	100 000	300 000

Розв'язання

Індекс цін за зваженим індексом Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{25000 \times 120 + 13 \times 100000}{20000 \times 120 + 12 \times 100000} = 1,19.$$

В поточному році індекс цін збільшився на 19 % за рахунок підвищення цін на продукцію.

Індекс цін за зваженим індексом Пааше розраховується за формулою (1.4):

$$I_A = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_o \cdot q_i} = \frac{25000 \times 100 + 13 \times 300000}{20000 \times 100 + 12 \times 300000} = 1,14.$$

За результатом індексу Пааше можемо сказати, що в поточному році індекс цін збільшився на 14 % , що відбулося за рахунок підвищення як цін на товари, так і за рахунок збільшення сукупного обсягу товарів у поточному році.

Оскільки значення індексів різняться, то доцільно розрахувати індекс Фішера за формулою (1.5):

$$I_\phi = \sqrt{I_n \times I_A} = \sqrt{1,19 \times 1,14} = 1,16.$$

Вартість грошей за формулою (1.1) дорівнює:

$$D = \frac{1}{I_{\text{цін}}} = \frac{1}{1,16} = 0,86.$$

Висновок

У поточному році вартість грошей зменшилась, що є негативною тенденцією.

Завдання № 10

В табл. 1.6 наведені ціни на автомобілі на кінець року. Також надано обсяг угод з їх продажу. Розрахуйте, як зміниться вартість грошей. Зробіть розрахунок за допомогою індексів Ласпейреса та Пааше.

Дані для розрахунку зміни вартості грошей

Модель	Роздрібні ціни (тис. грн)		Кількість проданих авто	
	1 рік	2 рік	1 рік	2 рік
A	4080	4110	808	880
B	7090	7990	580	570
C	10950	11375	370	280
D	5000	6450	650	640

Розв'язання

Індекс цін за зваженим індексом Ласпейреса розраховується за формулою (1.3):

$$I_{\lambda} = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{4110 \times 808 + 7990 \times 580 + 11375 \times 370 + 6450 \times 650}{4080 \times 808 + 7090 \times 580 + 10950 \times 370 + 5000 \times 650} = 1,111.$$

В поточному році індекс цін збільшився на 11,1 % за рахунок підвищення цін на всі моделі автомобілів.

Індекс цін за зваженим індексом Пааше розраховується за формулою (1.4):

$$I_{\lambda} = \frac{\sum P_i \cdot q_i}{\sum P_o \cdot q_i} = \frac{4110 \times 880 + 7990 \times 570 + 11375 \times 280 + 6450 \times 640}{4080 \times 880 + 7090 \times 570 + 10950 \times 280 + 5000 \times 640} = 1,114.$$

За результатом індексу Пааше можна сказати, що в поточному році індекс цін збільшився на 11,4 %, що відбулося за рахунок підвищення цін на автомобілі та за рахунок відносно незначного зменшення обсягу продажу авто у поточному році.

Оскільки значення індексів різняться, то доцільно розрахувати індекс Фішера за формулою (1.5):

$$I_{\phi} = \sqrt{I_n \times I_{\lambda}} = \sqrt{1,111 \times 1,114} = 1,112.$$

Вартість грошей за формулою (1.1) дорівнює:

$$D = \frac{1}{I_{\phi}} = \frac{1}{1,112} = 0,89.$$

Висновок

У поточному році відбулося незначне здешевлення національної одиниці. Це пояснюється тим, що відбулося подорожчання автомобілів, але разом з тим знизився обсяг їх продажу, що призвело до встановлення певного балансу

Евристичні завдання

Завдання № 11

На основі елементного складу споживчого кошика працездатної особи, наведеного у табл. 1.7, визначте його місячну вартість. За допомогою зваженого базового індексу цін діагностуйте зміни вартості грошей у динаміці.

Таблиця 1.7

Частковий склад споживчого кошику
(кілограмів / місяць на одну працездатну особу)

Назва товару	Кількість товару	Ціна, грн		
		Січень	Березень	Червень
Хліб житній	3,25	5,30	5,35	5,50
Хліб пшеничний	5,17	4,50	4,75	5,00
Макаронні вироби	0,33	11,00	11,00	11,00
Рис	0,21	15,00	14,95	15,00
Пшоно	0,08	6,70	7,00	7,00
Гречана крупа	0,17	11,90	11,00	11,00
Картопля	7,92	3,90	5,00	7,00
Капуста	2,33	1,40	3,40	5,00
Фрукти, ягоди	5	11,90	12,50	15,00
Яловичина	1,17	68,10	70,00	74,00
Свинина	0,67	74,10	75,00	76,00
Молоко	5	8,70	9,00	9,00

З огляду на результати проведених розрахунків зробіть висновок про існування однієї з характерних ситуацій в економіці країни, а саме про: а) зменшення середнього рівня цін за період; б) збільшення купівельної спроможності грошей; в) збільшення вартості грошей за період; г) зменшення купівельної спроможності грошей.

Розв'язання

Споживчий кошик – асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї. Його вартість визначається як сума вартості усіх складових товарів.

Таким чином,

вартість споживчого кошика в січні дорівнює:

$$\begin{aligned} \text{Споживчий кошик}_{\text{січень}} &= 3,25 \times 5,30 + 5,17 \times 4,50 + 0,33 \times 11,00 + 0,21 \times 15,00 + \\ &+ 0,08 \times 6,70 + 0,17 \times 11,90 + 7,92 \times 3,90 + 2,33 \times 1,40 + \\ &+ 5 \times 11,90 + 1,17 \times 68,10 + 0,67 \times 74,10 + 5 \times 8,70 = 316,30 \text{ (грн)}; \end{aligned}$$

вартість споживчого кошика в березні дорівнює:

$$\begin{aligned} \text{Споживчий кошик}_{\text{березень}} &= 3,25 \times 5,35 + 5,17 \times 4,75 + 0,33 \times 11,00 + 0,21 \times 14,95 + \\ &+ 0,08 \times 7,00 + 0,17 \times 11,00 + 7,92 \times 5,00 + 2,33 \times 3,40 + \\ &+ 5 \times 12,50 + 1,17 \times 70,00 + 0,67 \times 75,00 + 5 \times 9,00 = 338,32 \text{ (грн)}; \end{aligned}$$

вартість споживчого кошика в червні дорівнює:

$$\begin{aligned} \text{Споживчий кошик}_{\text{червень}} &= 3,25 \times 5,50 + 5,17 \times 5,00 + 0,33 \times 11,00 + 0,21 \times 15,00 + \\ &+ 0,08 \times 7,00 + 0,17 \times 11,00 + 7,92 \times 7,00 + 2,33 \times 5,00 + \\ &+ 5 \times 15,00 + 1,17 \times 74,00 + 0,67 \times 76,00 + 5 \times 9,00 = 377,53 \text{ (грн)}. \end{aligned}$$

Індекс цін за зваженим індексом Ласпейреса розраховується за формулою (1.3).

Відповідно індекс Ласпейреса в березні відносно січня дорівнює:

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{5,35 \times 3,25 + 4,75 \times 5,17 + 11,00 \times 0,33 + 14,95 \times 0,21 + 7,00 \times 0,08 + 11,00 \times 0,17 + 5,00 \times 7,92 + 3,40 \times 2,33 + 12,50 \times 5 + 70,00 \times 1,17 + 75,00 \times 0,67 + 9,00 \times 5}{5,30 \times 3,25 + 4,50 \times 5,17 + 11,00 \times 0,33 + 15,00 \times 0,21 + 6,70 \times 0,08 + 11,90 \times 0,17 + 3,90 \times 7,92 + 1,40 \times 2,33 + 11,90 \times 5 + 68,10 \times 1,17 + 74,10 \times 0,67 + 8,70 \times 5} = 1,069.$$

Індекс Ласпейреса в червні відносно березня дорівнює:

$$I_L = \frac{\sum P_i \cdot q_o}{\sum P_o \cdot q_o} = \frac{5,50 \times 3,25 + 5,00 \times 5,17 + 11,00 \times 0,33 + 15,00 \times 0,21 + 7,00 \times 0,08 + 11,00 \times 0,17 + 7,00 \times 7,92 + 5,00 \times 2,33 + 15,00 \times 5 + 74,00 \times 1,17 + 76,00 \times 0,67 + 9,00 \times 5}{5,35 \times 3,25 + 4,75 \times 5,17 + 11,00 \times 0,33 + 14,95 \times 0,21 + 7,00 \times 0,08 + 11,00 \times 0,17 + 5,00 \times 7,92 + 3,40 \times 2,33 + 12,50 \times 5 + 70,00 \times 1,17 + 75,00 \times 0,67 + 9,00 \times 5} = 1,115$$

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок про підвищення рівня цін на товари та зменшення купівельної спроможності грошей.

Абсолютна ліквідність – здатність активу негайно обмінюватися на будь-які блага.

Банкнота – це вексель банку, що виписаний під придбані в своє розпорядження векселі приватних осіб. В такому розумінні її називають класичною банкнотою. Спочатку банкнота випускалась у вигляді особливих векселів, які часто мали вигляд розписки торговців грошима за здане на збереження золото. Пізніше їх стали випускати комерційні банки під заставу векселів.

Бартер – товарообмінна операція у вигляді натурального обміну з передачею права власності на товар без платежу грошима. Поширення бартерних операцій посилює нееквівалентність обміну і підриває сталість грошової одиниці;

Дебетова картка – картка, що дозволяє своєму тримачеві згідно з умовами договору з емітентом здійснювати операції у розмірі заздалегідь депонованих на картковий рахунок коштів.

Електронні гроші – це безготівкові розрахунки між продавцями і покупцями, банками і клієнтами, банками і банками, що здійснюються за допомогою комп'ютерної мережі, систем зв'язку з використанням способів кодування інформації та її автоматизованої обробки.

Засіб нагромадження – функція грошей, за допомогою якої обслуговується процес нагромадження вартості в її загальній абстрактній формі.

Засіб обігу – функція, в якій гроші виконують роль посередника в обміні товарів та доведенні їх до споживачів.

Засіб платежу – функція грошей, якою забезпечується погашення чисельних форм заборгованості та розрахунків.

Квазігроші – це специфічні грошові форми, у яких грошова суть істотно послаблена, відхиляється від загальноприйнятих, стандартних форм.

Кредитна картка – картка, що дозволяє своєму тримачеві згідно з умовами договору з емітентом здійснювати операції у розмірі наданої емітентом кредитної лінії та в межах витратного ліміту.

Кредитні гроші – це гроші особливого типу, що нерозмінні на золото, а в обіг випускаються Центральним (Національним) банком як банкноти.

Паперові гроші – це нерозмінні на метал знаки вартості, що випускаються

державою для покриття своїх (бюджетних) витрат і наділяються нею примусовим курсом, визнаються законодавчо обов'язковими до приймання у всіх видах платежів. Мірилом їх емісії стає не потреба в обороті платіжних засобів, а потреба держави у фінансуванні бюджетного дефіциту. Тому такі гроші називають ще *декретними, або казначейськими*.

Пластикові (платіжні) картки – це персоніфікований платіжний інструмент, що надає особі, яка користується картою, можливість безготівкової оплати товарів і послуг, а також одержання наявних коштів у відділеннях (філіях) банків і банківських автоматах.

Повноцінні гроші – це гроші, номінальна вартість яких відповідає вартості благородного металу, що міститься в них. Вони виконують усі функції грошей і є загальним еквівалентом

Портативність – здатність грошей легко переміщуватися, бути невеликими, щоб люди могли їх носити і використовувати в потрібних розрахунках.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Найважливішими базовими категоріями товарного виробництва є товар і гроші.
2. Систематичні дослідження грошей і формування їх наукових теорій почалися з розвитком капіталізму.
3. Концепції походження грошей: повноцінна та неповноцінна.
4. К. Маркс визначав гроші як свідоцтво про надання послуг членам суспільства, що дає право на отримання зустрічних послуг.
5. Гроші виникли внаслідок угоди між людьми або запроваджені законодавчими актами держави задля полегшення обміну товарів – це еволюційна концепція.
6. Раціоналістична концепція стверджує, що гроші з'явилися незалежно від волі людей у результаті тривалого розвитку обміну, коли з величезного товарного світу виділився особливий товар, що виконував роль грошей.

7. Грошова форма вартості характеризується виділенням у результаті подальшого обміну одного товару як загального еквіваленту.
8. Гроші за своєю природою є товаром.
9. Гроші є загальним еквівалентом і абсолютно ліквідним активом.
10. Портфельний підхід є основою всієї сучасної грошової теорії.
11. Портфельний підхід розглядається індивідуально для кожного власника, який володіє певним фондом багатства.
12. Портфельний підхід був сформований Хіксом.
13. Грошам не властива абсолютна ліквідність.
14. Абсолютна ліквідність – це здатність активу негайно обмінюватися на будь-які блага.
15. На першому місці в портфелі розміщена готівка.
16. На останньому місці у портфелі є вклади.
17. Гроші мають дві властивості: споживчу вартість і вартість.
18. Вартість визначається витратами праці на їх виробництво.
19. Ціною тієї чи іншої грошової одиниці є її валютний курс.
20. Мінова вартість грошей – це їх відносне товарне відображення, або купівельна спроможність.
21. Гроші стають капіталом переважно при їх нагромадженні, зберіганні.
22. Грошима називають усе, що є носієм купівельної спроможності і приймається як плата за товари й послуги.
23. Портативність – це здатність грошей легко переміщуватися.
24. Стабільність – це здатність грошей якомога триваліше зберігати однакову купівельну силу.
25. Зносостійкість – гроші одного й того ж номіналу незалежно від форми повинні мати однакову вартість.
26. Однорідність – здатність ділитися на частини і мати кратні номінали.
27. Пізнавальність – гроші мають бути легко пізнаваними за характерними ознаками і важкими для підробки.
28. Виготовлення з міцного матеріалу – це зносостійкість грошей.
29. За критерієм матеріально-речового змісту розрізняють дві групи носіїв грошових властивостей: повноцінні і неповноцінні.
30. До неповноцінних відносяться: товарні та металеві.
31. До повноцінних відносяться: паперові та кредитні.

32. Повноцінні – гроші, номінальна вартість яких відповідає вартості благородного металу.
33. До товарних грошей відносяться: предмети першої необхідності та прикраси.
34. Головна відзнака білонної монети полягає в тому, що вона карбується не з дорогоцінного металу.
35. Внаслідок демонетизації золота закінчилася епоха повноцінних грошей, і розпочалася епоха неповноцінних грошей.
36. Між періодами використання повноцінних і неповноцінних грошей знаходиться епоха використання змішаних форм.
37. Неповноцінні гроші – це гроші, які не мають власної субстанціональної вартості.
38. Кредитні гроші – це гроші особливого типу, в обіг випускаються Центральним банком.
39. Перші боргові розписки з'явилися в Італії.
40. Паперові гроші – це нерозмінні на метал знаки вартості, що випускаються державою.
41. Вперше паперові гроші були випущені в Китаї.
42. Асигнація – своєрідні банківські зобов'язання, розписки на одержання грошей.
43. Визначальними ознаками паперових грошей є: випуск їх для покриття бюджетного дефіциту.
44. Депозитні гроші – це вид металевих грошей.
45. До квазігрошей відносяться: векселі, чеки, довгострокові депозити.
46. Вексель – це боргове зобов'язання встановленого зразка, що дає право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який зазначено у векселі.
47. Банкнота – це вексель банку, виписаний під придбані в своє розпорядження векселі приватних осіб.
48. Мірою вартості в Україні є гривня.
49. Основною причиною демонетизації золота була: недостатня маса золотих запасів у природі.
50. Чек може використовуватись юридичними і фізичними особами.
51. Електронні гроші – це готівкові розрахунки між продавцями й покупцями.
52. Електронні гроші вперше з'явилися в Японії.

53. Багатобічні картки бувають двох видів: кредитні, дебетові.
54. Дебетна картка надає можливість розпоряджатися карт-рахунком у межах залишку коштів на ньому.
55. Кредитна картка дозволяє робити операції по дебету картрахунку в межах установленого банком-емітентом ліміту кредиту.
56. Корпоративна картка надає право фізичній особі – власнику розпоряджатися карт-рахунком юридичної особи.
57. Власна картка надає можливість фізичній особі – власнику розпоряджатися власним карточним рахунком.
58. Гроші виступають засобом виміру вартості всіх інших товарів – це функція засобу обігу.
59. Масштаб цін – це фіксована вагова кількість грошового металу і його кратних частин, прийнята в даній країні як грошова одиниця.
60. У функції засобу платежу гроші виступають як загальний купівельний, а також платіжний засіб, як матеріалізація багатства взагалі.

Питання для самодіагностики знань

---

1. Які існують концепції походження грошей та яка з них більш адекватна ринковій практиці використання грошей в економіці?
2. Чим загальний еквівалент відрізняється від звичайного товару?
3. У чому проявились якісні та кількісні зміни товару-еквівалента в повній або розгорнутій формі вартості?
4. Визначте, яке з наведених нижче визначень суті грошей є найбільш повним і правильним (і чому):
  - це законні платіжні засоби, створені державою;
  - це все те, що використовується як гроші;
  - це все те, що може слугувати загальним еквівалентом;
  - це все те, що є носієм самостійної мінової вартості, абсолютної цінності.
5. Чим гроші відрізняються від звичайного товару?
6. Що таке абсолютна ліквідність грошей?
7. У чому проявляється сутність грошей як загального еквіваленту?
8. В якій якості гроші здатні переносити вартість не тільки в просторі, а й у

часі?

9. Які причини зумовили перехід ролі грошового товару від товарів першої необхідності до предметів розкоші, звичайних металів до благородних металів і далі до паперових грошей?

10. Які недоліки мали гроші у вигляді зливків металу?

11. Що таке вартість грошей як капіталу, на чому вона базується і в чому вона проявляється?

12. Який спосіб обміну продуктами вигідніший і зручніший для учасників ринку – у формі бартеру чи за допомогою грошей? Чому?

13. Чому неповноцінні гроші називають ще кредитними?

14. Яким чином держава визвала довіру населення до паперових грошей?

15. Чи може держава ввести або відмінити гроші? Відповідь обґрунтуйте.

16. Назвіть основні властивості квазігрошей.

17. Назвіть основні причини демонетизації золота.

18. Які системи кредитних і дебетових карток формуються в нашій державі?

19. У чому суть функції грошей як міри вартості?

20. Які існують відмінності в іноземній та вітчизняній літературі щодо кількості функцій грошей?

21. Яку функцію гроші виконують ідеально? В чому це проявляється?

22. В якій функції гроші потерпають від інфляції?

23. Перелічіть в історичній послідовності основні форми грошей, які виконують функцію засобу обігу.

24. Що є причиною нагромадження грошей?

25. У якій формі виступають гроші, що виконують функцію світових?

26. Масштаб цін в умовах сучасних грошових систем.

27. Як впливає на виробництво сама наявність грошей в економіці?

28. Чим сучасний вексель відрізняється від кредитної угоди і в чому його переваги над останньою?

29. Перелічіть усі реквізити векселя.

30. Назвіть види векселів, які виділяють за способом забезпеченості та деяким особливостям їх руху.

31. Чим банкнота відрізняється від комерційного векселя?

32. Охарактеризуйте ті зміни в кредитних відносинах, які реалізуються через кредитні гроші і які пов'язані з появою кредитних карток?

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

”

1 2 3

1

~~Pigyna~~
P=4

2

1 2 3

К

1 2

Я

3

”

90°

”

4

С

1 2 3

5

,

НІСТЬ.

Пор

,

Ж=СТЬ

6

~~поне~~діл^ок=ь

н

6

7

3.14

K=B

А

η

СТЬ

ю=i

8

1

и=0

1 2 4 3

”

Д

0

1 іст 4

9

”

,

10

1 2 3

”

ть

11

3

,

й

ка=ь

13

В

М=В

ь

15

и=е

с

12

1 2

а=и

ь=ія

14

1 2 3

О=ь

16

Відповіді на завдання до теми 1

Завдання 1

4	3	5	2	1	7	6
---	---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Так	3.	Ні
4.	Ні	5.	Ні	6.	Ні
7.	Так	8.	Так	9.	Так
10.	Так	11.	Так	12.	Так
13.	Ні	14.	Так	15.	Так
16.	Ні	17.	Так	18.	Так
19.	Так	20.	Так	21.	Так
22.	Так	23.	Так	24.	Так
25.	Ні	26.	Ні	27.	Так
28.	Так	29.	Так	30.	Ні
31.	Ні	32.	Так	33.	Так
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Так	38.	Так	39.	Так
40.	Так	41.	Так	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Так
46.	Так	47.	Так	48.	Так
49.	Так	50.	Ні	51.	Так
52.	Так	53.	Так	54.	Так
55.	Так	56.	Так	57.	Ні
58.	Так	59.	Ні		

Ребуси

1. Бартер	5. Стабільність	9. Однорідність	13. Зносостійкість
2. Ціна	6. Портативність	10. Обмін	14. Демонетизація
3. Функція	7. Подільність	11. Ліквідність	15. Властивість
4. Товар	8. Пізнаваність	12. Індекс	16. Вартість

ТЕМА 2. ГРОШОВИЙ ОБІГ І ГРОШОВІ ПОТОКИ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо сутності, структури та особливостей прояву грошового ринку; розуміння механізму балансування його структурних елементів.

**Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій ,
якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми**

Знання:

- ✓ знати сутність та особливості організації та проведення готівкових та безготівкових розрахунків;
- ✓ знати сутність та складові елементи грошових агрегатів та показників діяльності центрального банку;
- ✓ знати особливості визначення швидкості обертання грошової одиниці;
- ✓ розуміти закономірності процесу зміни швидкості грошової маси та її номінальної кількості.

Уміння:

- ✓ уміти проводити розрахунки величини та динаміки грошових агрегатів;
- ✓ уміти визначати потрібну величину грошової маси для забезпечення повноцінного обігу товарів та послуг;
- ✓ уміти визначати та аналізувати зміну швидкості грошової маси;
- ✓ уміти оформлювати розрахунки за допомогою безготівкових платіжних документів.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, переваги та недоліки

- використання різних видів платіжних засобів;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку грошових відносин.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість оформлення безготівкових платіжних документів.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Кількість грошей, необхідних для обігу товарів, прямо пропорційна сумі їх цін і обернено пропорційна швидкості обігу однойменної грошової одиниці.

$$K_г = \frac{\sum Ц - К + П - ВП}{О}, \quad (2.1)$$

де: $K_г$ – кількість грошей, необхідних для обігу товарів протягом певного часу;

$\sum Ц$ – сума цін на товари, що підлягають реалізації за певний відрізок часу;

$К$ – сума цін товарів, що були продані в кредит і строк оплати яких не наступив;

$О$ – швидкість обігу грошової одиниці за рік;

$П$ – сума цін товарів, що були продані в кредит і строк оплати яких наступив;

$ВП$ – платежі, що взаємопогашаються.

Показник фактичного рівня *депозитного мультиплікатора* розраховується за формулою 2.2.

$$mm = (M_0 + D) / (M_0 + R), \quad (2.2)$$

де M_0 – маса готівки в обігу поза банками;

D – маса грошей у депозитах комерційних банків;

R – сума резервів комерційного банку.

Складові грошових агрегатів в Україні можна характеризувати таким чином:

M_0 – включає готівку в обігу (банкноти, казначейські квитки, монети).

M_1 – складається з агрегату M_0 і запасів коштів на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання.

M_2 (грошова маса) – містить агрегат M_1 , термінові й ощадні депозити в банках (у розмірі до 100 тис. дол. США), а також короткострокові державні цінні папери.

M_3 (розширена грошова маса) – включає агрегат M_2 , довгострокові приватні депозитні, ощадні депозити (у розмірі більше 100 тис. дол. США), ощадні сертифікати в спеціалізованих кредитних установах, а також цінні папери, що обертаються на грошовому ринку.

Між агрегатами повинна зберігатися рівновага, інакше відбувається порушення грошового обігу. Рівновага настає при $M_2 > M_1$.

Грошова база – сума коштів в касі банку, сума готівки, випущеної центральним банком і не поверненої в його фонди (тобто готівкові кошти в обігу), сума резервів на кореспондентських рахунках банків у Центральному банку.

Швидкість обігу грошей – частота, з якою кожна одиниця наявних в обороті грошей використовується в середньому для реалізації товарів та послуг за певний період. Виражається виходячи з рівняння І. Фішера:

$$V = \frac{P \cdot Q}{M}, \quad (2.3)$$

де: M – середня маса грошей, що перебуває в обігу за даний період;

P – середній рівень цін на товари та послуги;

Q – фізичний обсяг товарів та послуг, що реалізовані в даному періоді;

V – швидкість обігу грошей.

В банківській статистиці швидкість обігу грошей розраховується як співвідношення номінальної величини ВВП до агрегату M_1 або M_2 .

Рівень монетизації ВВП (коефіцієнт Маршала) характеризує реальний обсяг грошової маси в країні за певний рік і визначається за формулою 2.4.

$$K_m = \frac{M}{\text{ВВП}}, \quad (2.4)$$

де K_m – рівень монетизації;

M – маса грошей на кінець року, взята за агрегатом M_2 або M_3 ;

ВВП – річний номінальний обсяг валового внутрішнього продукту.

Темпи річного росту (Tr) будь-якого показника знаходяться за формулою (2.5):

$$Tr = \frac{y_i}{y_0} \times 100\%, \quad (2.5)$$

де y_i , y_0 – значення показника звітного та базисного періодів відповідно.

Темпи річного приросту (Trp) показника знаходяться за формулою (2.6):

$$Trp = Tr - 100\%, \quad (2.6)$$

Tr – річний темп росту, %.

Питома вага окремого показника визначається за формулою (2.7):

$$Пв = \frac{\text{Частковий показник}}{\text{Сумарна величина показника}} \times 100\%. \quad (2.7)$$

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 2.1, відповідні визначення.

Таблиця 2.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Грошовий агрегат		1) процес, який характеризує структурні зміни грошової маси, створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури
Грошова база		2) показник обсягу і структури грошової маси
Грошова маса		3) банкноти, казначейські квитки, монети
Грошовий мультиплікатор		4) сукупність готівкових і безготівкових купівельних та платіжних засобів, що забезпечують обіг товарів і послуг у народному господарстві
Агрегат M_0		5) запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, а також сума резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у центральному банку
Агрегат M_1		6) кошти на поточних рахунках, термінові й ощадні депозити в банках, а також короткострокові державні цінні папери
Агрегат M_2		7) готівка в обігу, кошти на поточних рахунках банків, які можуть бути негайно використані їх власниками для здійснення платежів у безготівковій формі без попередження банків, тобто запаси коштів на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання

Завдання № 2

Як зміниться потреба в грошах, якщо швидкість обігу грошей зменшиться на 20 %, а обсяг виробленої продукції збільшиться на 10 %? Для забезпечення нормального обігу товару в країні необхідно 600 млрд грн.

Розв'язання

Для визначення необхідної величини грошової маси в країні необхідно використати рівняння І. Фішера (формула 2.3):

$$V = \frac{P \cdot Q}{M},,$$

де: M – середня маса грошей, що перебуває в обігу за даний період;

P – середній рівень цін на товари та послуги;

Q – фізичний обсяг товарів та послуг, що реалізовані в даному періоді;

V – швидкість обігу грошей.

Тоді, якщо обсяг виробленої продукції 100 %, то за умови збільшення його на 10 % – він буде дорівнювати 110 % або 1,1. Швидкість у свою чергу змінить з 1 до 0,8.

І з рівняння Фішера отримуємо необхідну кількість грошової маси:

$$M = \frac{600 \times 1,1}{0,8} = 825 \text{ млрд грн}$$

Отже, після змін у швидкості грошей та кількості виробленої продукції величина грошової маси становитиме 825 млрд грн. Тоді різниця між величиною грошової маси до та після змін дорівнюватиме:

$$\Delta M = 825 - 600 = 225 \text{ (млрд грн)}$$

Висновок

З урахуванням змін, що відбулися в процесі виробництва продукції та обігу грошової одиниці, потреба в грошовій масі збільшилась на 225 млрд грн.

Завдання № 3

Відомо, що на початку року обсяг грошової маси в країні становив 26 млн грн, центральний банк протягом року емітував ще 6 млн грн. Якою буде сумарна вартість проданих за рік товарів і послуг, якщо швидкість обертання грошей в країні становила 8 обертів?

Розв'язання

Сумарна вартість проданих за рік товарів і послуг або ВВП країни визначається із рівняння І. Фішера (2.3) і дорівнює:

$$P \times Q \text{ (ВВП)} = M \times V = (26 + 6) \times 8 = 256 \text{ млн.грн}$$

Висновок

Таким чином, визначено, що сумарна вартість проданих в країні товарів та послуг становитиме 256 млн грн.

Завдання № 4

Визначте, скільки грошей уряд країни вилучив з обігу протягом року, якщо сумарна вартість товарів і послуг, поданих за рік, становила 600 млрд грн, середня швидкість обігу грошей – 8, а грошова маса на початок року дорівнювала 80 млрд грн.

Розв'язання

Обсяг грошової маси в країні (M , млн. грн) розраховується із рівняння І. Фішера за формулою (2.3):

$$M = \frac{ВВП}{V} = \frac{600}{8} = 75 \text{ (млн грн)}.$$

Отримана величина становить грошову масу на кінець року, тоді якщо грошова маса на початок року дорівнювала 80 млрд грн, то уряд вилучив з обігу впродовж року:

$$\Delta M = 80 - 75 = 5 \text{ млн грн.}$$

Висновок

Впродовж року уряд вилучив з обігу 5 млн грн.

Завдання № 5

Обсяг ВВП за рік становив 201 927 млн грн, величина грошової маси на початок року дорівнювала 32 084 млн грн, а на кінець року – 45 619 млн грн. Знайти швидкість обігу грошової одиниці.

Розв'язання

Швидкість обігу грошової одиниці (V) визначається за формулою (2.3):

$$V = \frac{P \cdot Q}{M} = \frac{201927}{45619} = 4,4 \text{ (раз)}$$

В розрахунках величина грошової маси береться на кінець періоду, оскільки необхідно співвіднести сумарну кількість товарів і послуг та сумарну кількість грошей за період.

Висновок

Швидкість обігу грошової одиниці в країні становить 4,4 рази.

Завдання № 6

Знайти рівень монетизації ВВП, якщо величина грошової маси за рік становила 31 317 млн грн, а обсяг ВВП дорівнював 305 140 млн грн.

Розв'язання

Рівень монетизації ВВП (коефіцієнт Маршала) визначається за формулою (2.4):

$$K_m = \frac{M}{ВВП} = \frac{31317}{305140} = 0,1.,$$

Висновок

Рівень монетизації ВВП становить 0,1 або 10 %. Таке низьке значення показника може свідчити про скорочення реальної грошової маси та підвищення рівня інфляції.

Діагностичні завдання

Завдання № 7

На підставі даних, наведених у табл. 2.2, визначте грошові агрегати: M_1 , M_2 , M_3 ; зробіть їх порівняльну характеристику протягом зазначених періодів.

Таблиця 2.2

Характеристика складових грошових агрегатів (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік
Невеликі строкові вклади	1630	1535
Великі строкові вклади	645	702
Чекові вклади	448	-
Безчекові ощадні вклади	300	424
Готівкові гроші	170	105

Розв'язання

За даними задачі відповідно до методичних рекомендацій щодо складу грошових агрегатів визначаємо величини грошових агрегатів:

M_0 = готівкові гроші;

$M_1 = M_0$ + рахунки до запитання (або чекові вклади);

$M_2 = M_1$ + невеликі строкові вклади + безчекові ощадні вклади;

$M_3 = M_2$ + великі строкові вклади.

Відповідно грошові агрегати по роках становитимуть (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Результати розрахунку грошових агрегатів (тис. грн)

Агрегат	1 рік	2 рік
M_0	170	105
M_1	618	105
M_2	2548	2064
M_3	3193	2766

Висновок

Агрегат M_0 зменшується, що позитивно впливає на діяльність банків, оскільки збільшується обсяг безготівкових коштів, і це дозволяє контролювати грошові потоки.

Агрегат M_1 обслуговує операції реалізації ВВП, розподілу і перерозподілу національного доходу, нагромадження і споживання, тому безпосередньо перебуває в обігу, а виконуючи функції засобу обігу і платежу, безпосередньо впливає на ринкову кон'юнктуру. M_1 зменшується, що позитивно відображається в економіці.

M_2 и M_3 менш ліквідні, тому що враховують накопичення грошей в різних формах, служать своєрідним резервом для високоліквідних активів агрегату M_1 і засобом нагромадження купівельної спроможності. Значення їх зростає, що позитивно впливає на діяльність банків, оскільки вони містять значний резерв для провадження активних операцій.

Завдання № 8

Таблиця 2.4

Дані для розрахунку завдання (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Резервні гроші	164,9	210,4	269,7
У т. ч. гроші поза банками	103,8	130,4	187,8
Депозити до запитання	87,3	162,5	149,5
Строкові й ощадні депозити	97,2	81,2	111,0
Депозити в іноземній валюті	69,4	80,5	190,9

На підставі даних табл. 2.4 розрахуйте:

1) темпи річного приросту: грошової бази; готівкових коштів в обігу; грошової маси (M_2);

2) питому вагу готівкових коштів у грошовій масі.

Розв'язання

1) Відповідно до методичних рекомендацій грошова база складається з резервних грошей та грошей поза банками.

Темпи річного приросту ($T_{пр}$) показників знаходяться за формулою (2.6).

Тоді грошову базу можна охарактеризувати таким чином (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Характеристика грошової бази

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Гб, тис. грн	164,9	210,4	269,7
Тр, %	100,0	127,6	128,2
Тпр, %	-	27,6	28,2

Готівкові кошти в обігу є грошовим агрегатом M_0 . Темпи річного приросту (Тпр) показника знаходяться за формулою (2.6). Тоді готівкові кошти в обігу можна охарактеризувати таким чином (табл. 2.6):

Таблиця 2.6

Характеристика готівкових коштів в обігу

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
M_0 , тис. грн	103,8	130,4	187,8
Тр, %	100,0	125,6	144,0
Тпр, %	-	25,6	44,0

Відповідно до методичних рекомендацій грошова маса складається з грошей поза банками, депозитів до запитання, строкових і ощадних депозитів, депозитів в іноземній валюті. Темпи річного приросту (Тпр) грошової маси знаходяться за формулою (2.6).

Тоді грошову масу можна охарактеризувати таким чином (табл. 2.7):

Таблиця 2.7

Характеристика грошової маси

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
M_2 , тис. грн	357,7	454,6	639,1
Тр, %	100,0	127,0	140,6
Тпр, %	-	27,0	40,6

2) Грошова маса (G_m або M_2) – це сукупність залишків грошей в усіх формах, які є в розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент. Однією із складових грошової маси є гроші поза банками.

Питома вага (Пв, %) визначається за формулою (2.7), результати її розрахунку

подані в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Характеристика грошової маси та грошей поза банками

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Гм, тис. грн	357,7	454,6	639,1
Пв, %	29,0	28,7	29,4

Висновок

Значення Гб з роками зростає, це позитивна тенденція, бо банк збільшує свої резерви, саме за допомогою цих грошей Центральний банк виконує свої зобов'язання перед банками та державними органами.

Агрегат M_0 збільшується, що негативно впливає на діяльність банків, оскільки зменшується обсяг безготівкових коштів і не дозволяє контролювати грошові потоки.

Значення M_2 зростає, що позитивно впливає на діяльність банків, оскільки в них є достатньо значний резерв для провадження активних операцій.

Завдання № 9

Таблиця 2.9

Характеристика складових грошових агрегатів по роках (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік
Невеликі строкові вклади	645	776
Великі строкові вклади	1630	1745
Безчекові ощадні вклади	300	318
Готівкові кошти	170	283

На підставі наведених у таблиці даних розрахувати:

- 1) грошові агрегати;
- 2) визначити темп річного приросту цих агрегатів та зробити висновки щодо динаміки розрахованих показників.

Розв'язання

За даними задачі відповідно до методичних рекомендацій щодо складу грошових агрегатів, визначаємо величини грошових агрегатів:

M_0 = готівкові гроші;

$M_1 = M_0 + \text{рахунки до запитання (або чекові вклади)};$

$M_2 = M_1 + \text{невеликі строкові вклади} + \text{безчекові ощадні вклади};$

$M_3 = M_2 + \text{великі строкові вклади.}$

Темпи річного росту та приросту показників визначаються за формулами (2.5) та (2.6).

Відповідно грошові агрегати по роках становитимуть (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Результати розрахунку грошових агрегатів

Агрегати	1 рік	2 рік	Тр, %	Трп, %
M_1	170	283	166,5	66,5
M_2	1115	1377	123,5	23,5
M_3	2745	3122	113,7	13,7

Висновок

M_1 збільшився на 66,5 %, це негативно впливає на банківську діяльність, зважаючи на те, що $M_1 = M_0$, а це збільшення готівкових грошей, призводить до неможливості контролю за грошовими потоками та втрати значних резервів.

Завдання № 10

Таблиця 2.11

Характеристика складових грошових агрегатів по роках (тис. грн.)

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Депозити в іноземній валюті	116,5		150,0
Депозити до запитання	213,8		
Крупні строкові вклади	240,9	260,0	
Готівкові гроші	100,5	116,8	

Додатково відомо, що в 2-му році депозити до запитання скоротилися на 20 % (така ж тенденція продовжувалася і в 3-му році), а депозити в іноземній валюті зросли на 8 %; в 2009 році спостерігалось зростання готівкових коштів на 40 тис. грн, скорочення крупних вкладів на 13 %.

На підставі даних розрахуйте величину агрегату M_2 по роках та його відсоткову структуру.

Розв'язання

Спершу визначаються значення показників, які відсутні:

Депозити до запитання (2 рік) = $213,8 \times 0,8 = 171,04$ тис. грн

Депозити до запитання (3 рік) = $171,04 \times 0,8 = 136,8$ тис. грн

Депозити в іноземній валюті (2 рік) = $116,6 \times 1,08 = 125,8$ тис. грн

Готівкові кошти (3 рік) = $116,8 + 40 = 156,8$ тис. грн

Крупні строкові вклади = $260 \times 0,87 = 226,6$ тис. грн

Величина агрегату M_2 визначається відповідно до опису грошових агрегатів, поданих у методичних рекомендаціях, а відсоткова його структура – це питома вага його складових елементів у загальній величині, яка визначається за формулою (2.7).

В табл. 2.12 подано характеристику грошової маси по роках.

Таблиця 2.12

Характеристика грошового агрегату M_2

Рік	Величина M_2 (тис. грн)	Питома вага готівкових коштів в M_2 , %	Питома вага депозитів до запитання в M_2 , %
1	314,3	31,98	68,02
2	287,8	40,58	59,43
3	293,6	53,41	46,59

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що питома вага готівкових коштів, тобто агрегату M_0 , по роках збільшується на противагу зменшення депозитної маси.

Завдання № 11

Таблиця 2.13

Характеристика складових грошових агрегатів (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Резервні гроші	250,4	270,9	302,4
Гроші поза банками	210,3	240,6	270,5
Депозити до запитання	195,7	230,8	250,7
Термінові й ощадні депозити	180,4	260,1	280,5

Згідно даних табл. 2.13 розрахувати:

- 1) темпи щорічного приросту: а) грошової бази; б) готівки в обігу;
- 2) величину грошового мультиплікатора.

Розв'язання

Відповідно до методичних рекомендацій та з урахуванням даних умови завдання грошова база складається з резервних грошей та грошей поза банками.

Готівку в обігу складають гроші поза банками.

Темпи річного приросту ($T_{пр}$) даних показників знаходяться за формулою (2.6).

Величина грошового мультиплікатора визначається за формулою (2.2).

Розраховані показники подано у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Характеристика розрахованих показників

Показник	1 рік	2 рік	3 рік
Гб, тис. грн	460,7	511,5	572,9
$T_{пр} Гб, \%$	-	11,03	12,004
$T_{пр} готівки, \%$	-	14,41	12,43
m	1,272846	1,43	1,399

Висновок

Значення грошового мультиплікатора зростає, що свідчить про збільшення обсягу безготівкового обігу на відміну від готівкового. Проте воно знаходиться в допустимих межах від 1,18 до 2,69. Також резерви банку зростають, що дає їм можливість збільшувати обсяги кредитування, створювати нові кредитні гроші.

Завдання № 12

Визначити показник грошової бази та її відсоткову структуру за роками за даними у табл. 2.15. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 2.15

Характеристика стану грошового ринку в країні (тис. грн.)

Показник	1 рік	2 рік	3 рік
Готівка в обігу	6780	7020	7650
Обов'язкові резерви банків у центральному банку	1470	1635	1800

Кошти банків на кореспондентських рахунках у центральному банку	3990	4180	4870
Кошти на поточних рахунках, внески до запитання	11630	11955	12300
Депозитні сертифікати	18	20	25

Розв'язання

Відповідно до методичних рекомендацій та з урахуванням даних умови завдання, грошова база складається з готівки в обігу та обов'язкових резервів банків у центральному банку.

Відсоткова структура грошової бази визначається як питома вага складових показників в загальній величині грошової бази за формулою (2.7).

В табл. 2.16 подано результати розрахунку структури грошової бази.

Таблиця 2.16

Структура грошової бази

Показник	1 рік	2 рік	3 рік
Гб, тис. грн	8250	8655	9450
Готівка в обігу в структурі грошової бази, %	17,82	19,82	21,82
Резерви в структурі грошової бази, %	82,18	85,08	92,72

Висновок

За відсотковою структурою грошової бази значну частину займають резерви, які мають тенденцію до збільшення. Це позитивна тенденція, бо банк збільшує свої резерви. Саме за допомогою цих грошей Центральний банк виконує свої зобов'язання перед іншими банками та державними органами.

Завдання № 13

На підставі наведених у табл. 2.17 даних розрахувати грошові агрегати та визначити темп їх річного приросту, зробити висновки щодо динаміки розрахованих показників.

Таблиця 2.17

Характеристика складових грошових агрегатів по роках (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік
Невеликі строкові вклади	1630	1745
Крупні строкові вклади	645	876

Безчекові ощадні вклади	300	318
Готівкові кошти	170	283

Розв'язання

За даними задачі відповідно до методичних рекомендацій щодо складу грошових агрегатів, грошові агрегати складаються з таких показників:

M_0 = готівкові кошти;

$M_1 = M_0$;

$M_2 = M_1$ + невеликі строкові вклади + безчекові ощадні вклади;

$M_3 = M_2$ + великі строкові вклади.

Темпи річного росту та приросту показників визначаються за формулами (2.5) та (2.6).

Відповідно грошові агрегати по роках становитимуть (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Характеристика грошових агрегатів по роках

Агрегати	1 рік	2 рік	Тр, %	Трп, %
M1	170	283	166,5	66,5
M2	2745	3222	117,4	17,4
M3	2745	3222	117,4	17,4

Висновок

M_1 збільшився на 66,5 %, це негативно впливає на банківську діяльність, зважаючи на те, що $M_1 = M_0$, а це збільшення готівкових грошей, неможливість контролю за грошовими потоками та втрата значних резервів.

Завдання № 14

На підставі даних, наведених у табл. 2.19, визначте грошові агрегати: M_1 , M_2 , M_3 . Зробіть їх порівняльну характеристику протягом зазначених періодів. Рішення завдання оформіть у вигляді таблиці.

Таблиця 2.19

Характеристика складових грошових агрегатів (тис. грн)

Показники	1 рік	2 рік
Невеликі строкові вклади	645	702

Крупні строкові вклади	1630	1535
Чеків вклади	448	-
Безчекові ощадні вклади	300	424
Готівкові гроші	170	105

Розв'язання

За даними задачі відповідно до методичних рекомендацій щодо складу грошових агрегатів, грошові агрегати складаються з таких показників:

M_0 = готівкові гроші;

M_1 = M_0 + чекові вклади;

M_2 = M_1 + невеликі строкові вклади + безчекові ощадні вклади;

M_3 = M_2 + великі строкові вклади.

Відповідно грошові агрегати по роках становитимуть (табл. 2.20).

Таблица 2.20

Характеристика грошових агрегатів по роках

Агрегат	1 рік	2 рік
M_0	170	105
M_1	618	105
M_2	1563	1231
M_3	3193	2766

Висновок

Агрегат M_0 зменшується, що позитивно впливає на діяльність банків, оскільки збільшується обсяг безготівкових коштів, дозволяє контролювати грошові потоки.

Грошова маса агрегату M_1 обслуговує операції реалізації ВВП, розподілу і перерозподілу національного доходу, нагромадження і споживання, тому безпосередньо перебуває в обігу, а виконуючи функції засобу обігу і платежу, безпосередньо впливає на ринкову кон'юнктуру. M_1 зменшується, що позитивно відображається в економіці.

M_2 и M_3 менш ліквідні, тому що враховують накопичення грошей в різних формах, служать своєрідним резервом для високоліквідних активів агрегату M_1 і засобом нагромадження купівельної спроможності. Значення їх зростає, що позитивно впливає на діяльність банків, оскільки в них є достатньо значний резерв для провадження активних операцій.

Евристичні завдання

Завдання № 15

Від ВАТ «ГЕОС» до комерційного банку «Абба» 10 серпня надійшов реєстр чеків на загальну суму 130 у. о. При перевірці реквізитів чеків банк звернув увагу на деякі недоліки:

1. Чек № 116003 на суму 10 у. о. був виписаний 8 липня;
2. Чек № 116005 на суму 100 у. о. має нечіткий відбиток реквізитів чекодавця.

На яку суму буде оплачений банком реєстр чеків? Накресліть загальну схему документообігу при розрахунках чеками, охарактеризуйте сферу його використання, переваги та недоліки даного розрахункового засобу.

Розв'язання

Оскільки строк дії чека з чекової книжки 10 днів, то чек № 116003 недійсний. Чек № 116005 має нечіткий відбиток реквізитів чекодавця, тому проводити оплату по ньому банк не буде. Таким чином, банк оплатить реєстр чеків на загальну суму 20 у. о.

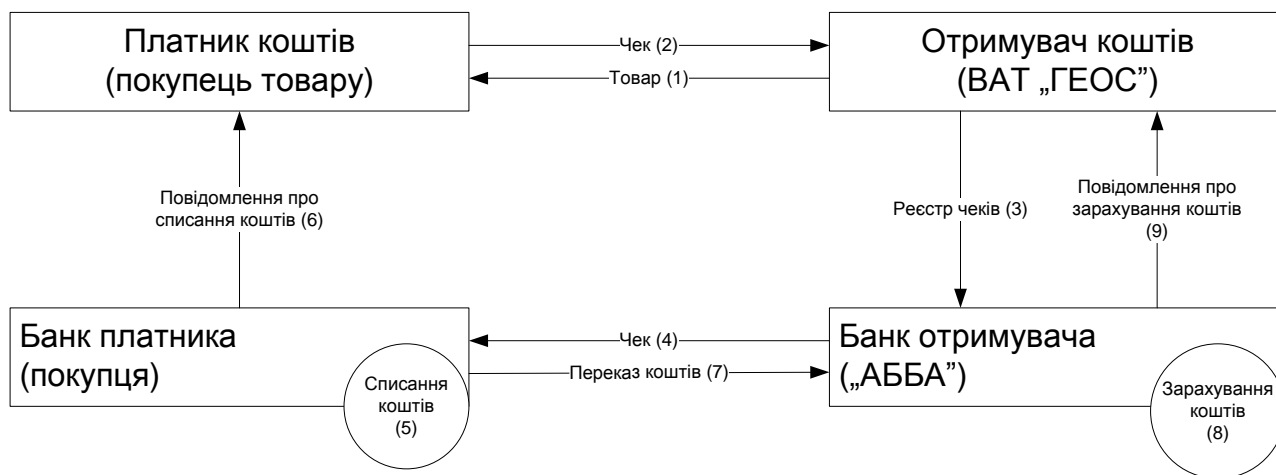

Рис. 2.1. Схема документообігу при розрахунках чеками

Сферою використання чека є: платежі за отримані товари, виконані роботи, надані послуги, як правило, у внутрішньо міських розрахунках між юридичними особами та між фізичними і юридичними особами.

Перевагами його використання є: постачальник має гарантію оплати, оскільки покупець заздалегідь депонує кошти на окремому рахунку; покупець має право й змогу попередньо перевірити якість товару, виконаних робіт, чек виписують під час здійснення товарної операції; максимально наближені в часі поставка товару і момент платежу можуть використовувати як юридичні, так і фізичні особи.

Недоліками є: вилучення товарів з обігу платника у зв'язку з необхідністю їх депонування, досить ускладнений документообіг.

Завдання № 16

ВАТ «Еко» постачає фірмі «РАМО» комплектуючі для кондиціонерів на суму 100 у. о. За умовами договору «РАМО» виписує ВАТ «Еко» переказний вексель на цю ж суму, але проводити по ньому оплату буде ЧП «КОМ», яка винна фірмі «РАМО» за поставлені кондиціонери 90 у. о.

Накресліть схему документообігу при використанні переказного векселя та вкажіть переваги та недоліки використання такого розрахункового засобу.

Розв'язання

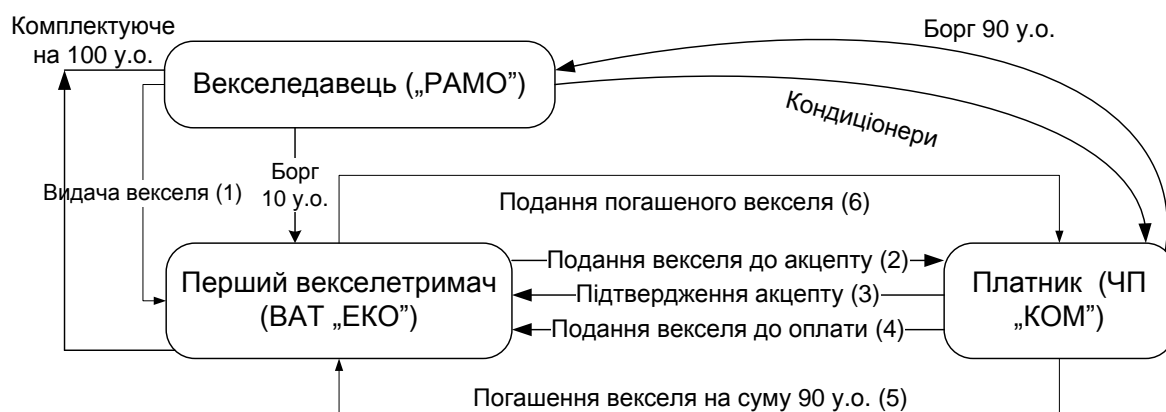

Рис. 2.2. Схема документообігу при розрахунках траттою

Перевагами його використання є:

- збільшення гарантій оплати за рахунок гаранта;
- відповідальність всіх векселедавців діям законодавчих норм;
- можливість продажу векселя до терміну їх погашення боржником і одержання необхідних оборотних коштів.

Недоліками є: крім договору поставки необхідно оформлення векселя у відповідності з вимогами законодавства та згода надійного поручителя.

Завдання № 17

До комерційного банку «Приват» 5 січня надійшло доручення від АТ «Лія», яке в ньому обслуговується, на перерахування коштів на загальну суму 15 у. о.

фермерському господарству «Мрія» за одержану сільськогосподарську продукцію. Фермерське господарство «Мрія» вже 10 років є клієнтом банку «Оріон».

На підставі наведених даних складіть схему документообігу та грошового обігу при використанні платіжного доручення та вкажіть переваги та недоліки використання такого розрахункового засобу.

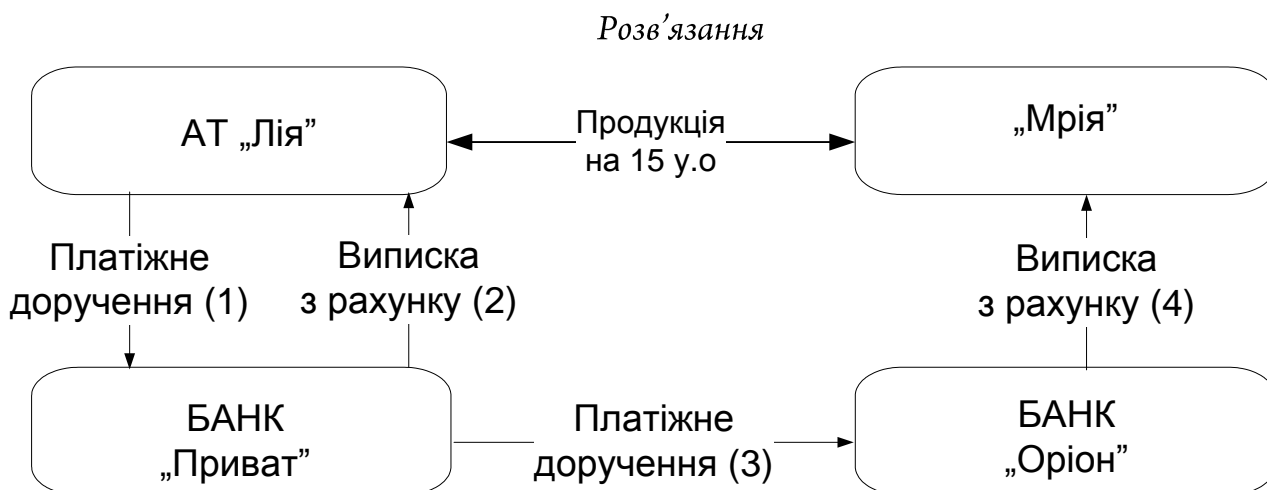

Рис. 2.3. Схема документообігу при розрахунках платіжним дорученням

Перевагами його використання є:

універсальний характер;

можливість використовуватись в розрахунках за різноманітними платежами;

найбільш швидка і проста схема документообігу.

Недоліками є:

у разі попередньої оплати товарних операцій немає повної гарантії, що продукція, послуги, роботи будуть поставлені (надані) своєчасно і належної якості;1/

затримання виписки платником платіжного доручення через відсутність коштів на поточному рахунку.

Акредитив – грошовий документ, за яким одна кредитна установа згідно із заявою клієнта доручає іншій здійснити за рахунок спеціально заброньованих для цього коштів оплату товарно-транспортних документів за відвантажені товари чи надані послуги або виплатити пред'явникові акредитиву певну суму грошей.

Безготівковий обіг – сума платежів за певний період часу, які здійснюються без використання готівки. Він здійснюється двома засобами: переказуванням грошових коштів з одного рахунку на інший у кредитних закладах та проведенням взаємозаліків зустрічних вимог без використання готівки.

Готівково-грошовий обіг – частина грошового обігу, що дорівнює сумі всіх платежів, здійснених у готівковій формі за певний період часу.

Грошова маса – це сукупність готівкових і безготівкових купівельних та платіжних засобів, що забезпечують обіг товарів і послуг у народному господарстві.

Грошовий агрегат – це показник обсягу і структури грошової маси.

Грошовий мультиплікатор – це процес, характеризуючий структурні зміни грошової маси, створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових, або вільних, резервів, що надійшли до банку зовні.

Грошово-кредитний мультиплікатор – це коефіцієнт збільшення (скорочення) надлишкових резервів банківської системи, який утворюється внаслідок процесу створення нових банківських депозитів (безготівкових грошей) у процесі кредитування клієнтів банками на основі додаткових вільних резервів, що надійшли до банку зовні.

Державне регулювання грошової сфери – в ринковій економіці означає сукупність заходів, що проводяться державою в грошовому обігу з метою забезпечення сталості національної валюти, стримування інфляційного процесу і гнучкого забезпечення грошовою масою потреб сфери обігу.

Жиророзрахунки (від італ. giro – оборот, обіг) – різновид безготівкових розрахунків, проведених банками й ощадними касами шляхом перерахування сум з одного рахунку на інший.

Платіжна вимога – доручення – це розрахунковий документ, який містить вимогу одержувача безпосередньо до платника сплатити суму грошей і доручення платника банку, який його обслуговує, здійснити переведення встановленої платником суми грошей зі свого рахунку на рахунок одержувача.

Платіжна вимога – це розрахунковий документ, який містить вимоги позивача або за договірною опису – одержувача; банк, що обслуговує платника, може здійснити без згоди платника переведення певної суми грошей з рахунка платника на рахунок одержувача.

Платіжне доручення – це розрахунковий документ, який містить доручення платника банку, іншій установі – члену платіжної системи здійснити переведення зазначеної в ньому суми грошей зі свого рахунка на рахунок одержувача.

Простий (соло) вексель – цінний папір і вид кредитних грошей у вигляді строкового зобов'язання, складеного в письмовому вигляді у певній формі, що засвідчує зобов'язання одержувача позики сплатити позичальнику належний до повернення борг в зазначений строк.

Чек – встановленої форми грошовий документ, який містить безумовний наказ власника рахунку (чекодавця) у кредитному закладі про виплату тримачеві чека вказаної суми. Чек може використовуватись юридичними і фізичними особами для забезпечення безготівкових розрахунків.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Грошовий обіг – це процес безперервного руху грошових знаків тільки у готівковій формі, що обслуговує реалізацію товарів, товарні платежі та розрахунки в господарстві.
2. Грошова одиниця в Україні – євро.
3. Стабільність грошового обігу залежить насамперед від стану економіки.
4. Грошовий обіг здійснюється в межах певної грошової системи, яка в ринковій економіці є провідною ланкою і відіграє домінуючу роль у саморозвитку господарських процесів.
5. Готівково-грошовий обіг – прямування готівки в сфері обігу й виконання ними двох функцій: засобу платежу й засобу обігу.
6. Безготівковий обіг – рух вартості без участі готівки.
7. Суб'єктами грошового обігу є юридичні особи, що беруть участь у створенні, розподілі, обміні і споживанні ВВП.

8. До суб'єктів грошового обігу відносяться: підприємства, сімейні господарства, державні структури.

9. Грошовий обіг на мікроекономічному рівні обслуговує кругообіг усього сукупного капіталу суспільства на всіх стадіях суспільного виробництва.

10. Грошовий обіг на макроекономічному рівні обслуговує кругообіг індивідуального капіталу, де гроші виступають структурним елементом багатства, яким володіє власник цього капіталу.

11. У процесі свого обігу гроші обслуговують усі фази суспільного виробництва і всі ринки.

12. Однією із характерних ознак грошового обігу є багатосторонність.

13. Грошовий обіг розподілений на чотири основні сектори.

14. Фінансовий сектор грошового обігу охоплює фінансові відносини, що обумовляють безповоротний і нееквівалентний характер створення і використання коштів.

15. Грошова маса – це сукупність купівельних, платіжних та накопичувальних засобів, яка обслуговує економічні зв'язки, належить фізичним та юридичним особам, а також державі. Це важливий кількісний показник руху грошей.

16. У загальній грошовій масі розрізняють активні гроші і пасивні.

17. Маса грошей, яка перебуває в обороті, завжди буде більшою від загальної кількості грошей на суму грошових фондів накопичення і зберігання.

18. На грошову масу впливають два фактори: кількість грошей та швидкість їх обертання.

19. Грошовий потік – це рух грошей, який має певний напрямок, пов'язаний з обслуговуванням руху відповідного потоку товарів і послуг, і характеризується певними особливостями.

20. Грошовий потік є одним з найпоширеніших показників, що застосовується при аналізі діяльності підприємств.

21. Грошовий потік від фінансової діяльності – це надходження та витрати грошових коштів, пов'язані зі змінами власного та позикового довгострокового капіталу.

22. Базова модель грошового обігу включає в себе: ринки ресурсів і продуктів та суб'єкти народногосподарського обігу – підприємства й населення.

23. Базова модель грошового обігу не дає загального уявлення про функціонування національної грошової системи.

24. Грошова система – це визначена державою форма організації грошового обігу, що історично склалася й регулюється законами певної держави.

25. До основних елементів грошової системи відносяться: грошова одиниця, масштаб цін, валютний курс, порядок готівкової і безготівкової емісії та обігу грошових знаків та ін.

26. Грошова одиниця – це встановлений законодавством грошовий знак, що є засобом виміру та вираження цін усіх товарів.

27. Масштаб цін визначається як певна кількість грошової маси, що приймається за одиницю, а остаточно складається під впливом взаємодії попиту й пропозиції.

28. Валютний курс – співвідношення між товарними одиницями різних країн, що визначається їх купівельною силою.

29. Сфера використання готівкових грошей в народному господарстві обмежена в порівнянні з безготівковими розрахунками, і в основному їх використовують банки та підприємства.

30. В Україні, як і в більшості країн, організацією та регулюванням готівкового обороту займається центральний банк Національний банк України.

31. Значну частину грошового обороту складають платежі підприємств за товари, роботи, послуги, які здійснюються безготівковим шляхом. Сукупність цих платежів, що здійснюються без використання готівкових грошей, складає безготівковий грошовий оборот.

32. Для зберігання грошових коштів та здійснення безготівкових розрахунків підприємство інвестує всі свої кошти в розвиток наукових галузей.

33. Однією із переваг безготівкових розрахунків є постійне стимулювання безперервного кругообігу коштів.

34. Платіжна вимога – це документ, який містить вимогу одержувача коштів платнику про сплату певної суми грошей через банк.

35. Платіжне доручення – це документ, який містить наказ платника банку про списання з його рахунку певної суми та перерахування її на рахунок одержувача.

36. Акредитив – це документ, який містить доручення чекодавця (платника) банку про перерахування з його рахунку певної суми грошей на рахунок чекодержателя (одержувача) при здачі ним чека в банк.

37. Вексель представляє собою цінний папір, який містить зобов'язання – нічим не обумовлену обіцянку векселедавця сплатити певну суму грошових коштів (розрізняють простий – «соло-вексель» та переказний – «трата»).

38. Кореспондентський рахунок – це рахунок, на якому відображаються розрахунки, які зроблені одним банком по дорученню і за рахунок іншого банку.

39. Рахунок «ностро» – коли в даному банку відкриваються рахунки банків-кореспондентів.

40. Рахунок «лоро» – коли банк відкриває рахунок в банку-кореспонденті.

41. Інкасо – це доручення імпортера своєму банкові одержати від експортера безпосередньо або через інший банк певну суму, яку зазначено в платіжних документах.

42. Чисте інкасо – це доручення своєму банкові про інкасування певної суми проти переказу відвантажувальних документів.

43. Документарне інкасо – це інкасо фінансових документів – векселів, чеків та ін., що не супроводжуються комерційними документами.

44. Для аналізу зміни руху грошей на певну дату і за певний період у фінансовій статистиці спочатку в економічно розвинутих країнах, а надалі і в нашій країні, стали використовувати грошові агрегати М0, М1, М2, М3, М4.

45. Грошовий агрегат – це показник обсягу і структури грошової маси.

46. Агрегат М0 включає готівкові кошти в обігу: банкноти, металеві монети, казначейські білети (в деяких країнах).

47. Казначейські білети – паперові гроші, емісія яких здійснюється підприємством.

48. Агрегат М1 містить агрегат М2, заощаджувальні вклади в спеціалізованих кредитних закладах, а також цінні папери, які обертаються на грошовому ринку, в тому числі комерційні векселі, які виписуються підприємствами.

49. Агрегат М2 складається з агрегату М0 і засобів на поточних рахунках банків.

50. Агрегат М3 містить агрегат М1, термінові та заощаджувальні депозити в комерційних банках, а також короткострокові державні цінні папери.

51. Агрегат М4 дорівнює агрегату М3 плюс різні форми депозитів в кредитних закладах.

52. Грошовий мультиплікатор – це процес, який характеризує структурні зміни грошової маси, створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових, або вільних, резервів, що надійшли до банку ззовні.

53. Додатковий резерв – це сукупність коштів комерційного банку, які банк має у розпорядженні в даний момент і які можуть бути використані ним для активних

операцій.

54. Основний метод регулювання грошового обороту, який використовується центральним банком, – проведення ним кредитних, інвестиційних і валютних операцій.

55. Центральний банк повністю визначає величину грошової маси M2, створюючи гроші і вилучаючи їх з обороту безпосередньо в ході своїх операцій.

56. В умовах відносно стабільного набору кредитних інструментів, технічного оснащення розрахунків, дієздатності встановлених для комерційних банків нормативних показників величин M0, M1 і M2 прослідковується досить високий кореляційний зв'язок.

57. За Національним банком не закріплено монопольне право здійснювати емісію національної валюти та організовувати її обіг.

58. Гривня (банкноти і монети) як національна валюта є єдиним законним платіжним засобом на території України, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

59. Національний банк не встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют.

60. Відповідно до чинного законодавства НБУ встановлює правила, форми й стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій та розрахунків за допомогою електронних документів.

Питання для самодіагностики знань

---

1. Визначте сутність та основні риси грошового обороту. Які дискусії є в літературі з цього приводу?

2. Охарактеризуйте основні сектори грошового обігу.

3. Охарактеризуйте роль і функції грошового обігу на всіх фазах суспільного виробництва.

4. Дайте визначення грошового потоку.

5. Охарактеризуйте грошові потоки між суб'єктами господарювання.

6. Назвіть основні припущення по умовній моделі сукупного грошового

обороту.

7. Зробіть схематичне відображення загального руху товарів, послуг і грошей.
8. Чому необхідно здійснювати балансування грошових потоків в Україні?
9. На досягнення яких стратегічних цілей повинно бути спрямовано балансування грошових потоків в Україні?
10. Поясніть, чому у відкритій економіці наявність чистого імпорту спричиняє необхідність припливу капіталу, а чистого експорту – відпливу капіталу з країни?
11. Що відбувається з грошовим оборотом, якщо при чистому імпорті не буде припливу капіталу? Як це вплине на рівень банківського процента?
12. У чому полягає проблема забезпечення рівноваги між виробництвом і грошовою сферою?
13. Дайте визначення безготівковому грошовому обігу.
14. Назвіть основні принципи організації безготівкових розрахунків.
15. Охарактеризуйте основні форми безготівкових розрахунків.
16. Розкрийте порядок організації розрахунку за допомогою платіжної вимоги-доручення та платіжного доручення.
17. Назвіть і поясніть особливості векселя як базового зобов'язання, які надають йому силу особового вексельного права.
18. Складіть схему розрахунку за допомогою чека.
19. Охарактеризуйте різницю між розрахунками за допомогою чеків та векселів.
20. Які види акредитивів найбільш поширені в Україні і чому?
21. У чому полягають основні переваги при застосуванні інкасової форми розрахунків?
22. Поясніть, які відмінності властиві сфері готівкового обігу грошей?
23. Назвіть основні канали надходження готівки в обіг і канали їх зворотного надходження в каси підприємств і банки.
24. Чому існують два підходи до виміру маси грошей – через грошову базу і через грошові агрегати?
25. Дайте визначення грошовій масі.
26. Охарактеризуйте залежність між грошовою базою і грошовою масою.
27. Чи входить до агрегату M_0 запас готівки в касах комерційних банків? Обґрунтуйте свою відповідь.
28. Які грошові інструменти входять до агрегату M_2 ?
29. Чи входить до агрегату M_3 запас грошей, який зберігають комерційні банки

на своїх коррахунках у центральному банку? Обґрунтуйте свою відповідь.

30. У чому полягає економічна сутність грошово-кредитного мультиплікатора?

31. Як визначається швидкість обігу грошей?

32. Яні чинники впливають на швидкість руху грошей?

33. Коли зростання швидкості грошей можна розцінювати як позитивне явище, а коли як негативне?

34. Чим відрізняється поняття грошового обігу і грошового потоку? Що спільного між ними?

35. Що є основою для побудови моделі грошового обігу?

36. В чому полягає проблема монетизації ВВП?

37. В чому полягає головна перевага безготівкового обігу над готівковим?

38. Чому в різних країнах застосовується свій набір грошових агрегатів і різне наповнення кожного з них?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви

служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

—   ’   P=Δ   ‘‘

0,4047 га

—

—

P=B

2,1,2,4

1

Ж=К   А=С   У=Е

2

’’’

Ц=Ч

4,1

3

1,3

2,5,6,4

90 Th
232,04

4

,

i=0

6

5

6

3,4,1,2

Й

H=O

6

Б=П

5,3,4,1,2,6

“

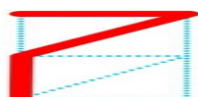

7

~~im~~

1,4,3,6,5,8,7,7

“““

1/2

Λ=Ж

8

1,2,3

7=0

“ “ “

9

4=O

10

3=P

P=Ч

3,4,4,7

11

”

3=Б

,

P=H

‘

,

‘

H=P

12

“ “ “

78	Pt
195,08	

ь, i=и

3,2,1

13

63

999

6=C

6

Λ=Ч

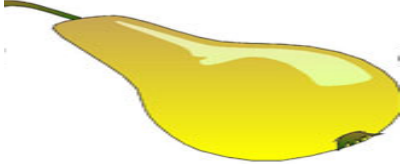
ЕЖ=ΛЬ

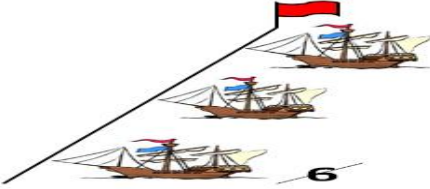
999

14

5,1

6

15

Відповіді на завдання до теми 2

Завдання 1

2	5	4	1	3	7	6
---	---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Ні	2.	Ні	3.	Так
4.	Так	5.	Так	6.	Так
7.	Ні	8.	Ні	9.	Ні
10.	Ні	11.	Так	12.	Ні
13.	Ні	14.	Так	15.	Так
16.	Так	17.	Ні	18.	Так
19.	Так	20.	Так	21.	Так
22.	Ні	23.	Ні	24.	Так
25.	Так	26.	Так	27.	Так
28.	Ні	29.	Ні	30.	Так
31.	Так	32.	Ні	33.	Так
34.	Так	35.	Так	36.	Ні
37.	Так	38.	Так	39.	Ні
40.	Ні	41.	Ні	42.	Ні
43.	Ні	44.	Так	45.	Так
46.	Так	47.	Ні	48.	Ні
49.	Ні	50.	Ні	51.	Так
52.	Так	53.	Так	54.	Так
55.	Ні	56.	Так	57.	Ні
58.	Так	59.	Ні	60.	Так

Ребуси

1. Акредитив	5. Обіг	9. Безготівкові	13. Платник
2. Вексель	6. Грошовий	10. Інкасо	14. Постачальник
3. Чек	7. Експорт	11. Доручення	15. Агрегат
4. Тратта	8. Споживання	12. Бенефіціар	

ТЕМА 3. ГРОШОВИЙ РИНОК

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо сутності, структури та особливостей прояву грошового ринку; розуміння механізму балансування його структурних елементів.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність й особливості функціонування грошового ринку та його структурних елементів;
- ✓ знати сутність, класифікацію та специфічні риси цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку України;
- ✓ знати шляхи визначення характеристик різноманітних цінних паперів;
- ✓ розуміти відмінності в процедурах розрахунку доходності різних груп цінних паперів.

Уміння:

- ✓ уміти проводити порівняльну характеристику цінних паперів, що знаходяться в обігу в Україні;
- ✓ уміти відрізняти та вірно класифікувати цінні папери, що обертаються на українському ринку цінних паперів, по групах;
- ✓ уміти визначати та аналізувати прибутковість інвестованих коштів в різні види цінних паперів.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів грошового ринку;

- ✓ здатність формувати пропозиції щодо формування структури інвестиційного портфелю.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість наданих розрахунків та пропозицій.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Акція – це цінний папір, що випускається акціонерним товариством та засвідчує право власності на частку в статутному капіталі акціонерного товариства.

Номінальна вартість акції розраховується за формулою 3.1.

$$P_n = \frac{CT}{n}, \quad (3.1)$$

де: CT – величина статутного капіталу;

n – кількість випущених акцій.

Курс акцій розраховується за формулою 3.2.

$$K_p = \frac{P_p}{P_n} \times 100\%, \quad (3.2)$$

де: P_p – ринкова ціна акції;

P_n – номінальна ціна акції.

Ставка дивіденду розраховується за формулою 3.3.

$$i_d = \frac{I_d}{P_n}, \quad (3.3)$$

де: I_d – дивідендний дохід.

Прибутковість акцій визначається як відношення доходу до інвестованих коштів і розраховується за формулою 3.4.

$$\Pi = \frac{I_d}{P_{\text{пр}}}, \quad (3.4)$$

де: $P_{\text{пр}}$ – ціна придбання акції (емісійна чи ринкова).

Облігація – боргове зобов'язання емітента, що випустив цінний папір, сплатити власнику облігації у визначений термін номінальну вартість паперу і щорічно (до погашення) фіксований відсоток, або відсоток, що плаває.

Номінальна ціна облігації – сума, яка вказана на бланку або в умовах випуску, розраховується за формулою 3.5.

$$P_n = \frac{Z}{n}, \quad (3.5)$$

де: Z – сума позики, що припадає на всі боргові зобов'язання визначеної вартості;

n – кількість емітованих паперів.

Якщо ціна, за якою продається облігація, менша за номінальну ціну, то така облігація вважається дисконтною.

Якщо ціна, за якою продається облігація, більша за номінальну ціну, то така облігація вважається облігацією з премією.

Купонні виплати:

$$I_k = i_k \times P_n, \quad (3.6)$$

де: i_k – купонна річна відсоткова ставка (норма прибутковості);

P_n – номінальна ціна облігації.

Доход покупця:

$$I_k^{\text{пок}} = \frac{I_k \times t}{360}, \quad (3.7)$$

де: t – кількість днів від дати продажу до чергового «відсоткового» дня (дати виплат за купоном).

Доход продавця:

$$I_k^{\text{пр}} = \frac{I_k \times (360 - t)}{360}, \quad (3.8)$$

Сертифікат – письмове свідчення емітента про внесок на його ім'я грошових коштів, що засвідчує право власника паперу або його правонаступника на одержання після закінчення встановленого терміну суми внеску і відсотків по ньому.

Абсолютний розмір доходу за сертифікатом визначається таким чином:

а) якщо в умовах позики визначена річна процентна ставка, то абсолютна сума доходу за сертифікатом складає:

$$I_c = \frac{i_c \times P_n \times m}{12}, \quad (3.9)$$

де: P_n – номінальна ціна сертифікату;

m – термін позики у місяцях;

i_c – річна відсоткова ставка.

б) якщо сертифікат розміщений за дисконтною ціною, а погашається за номінальною, дохід визначається різницею ціни погашення і покупки:

$$I_c = P_n - P_{\text{пр}}, \quad (3.10)$$

Прибутковість сертифікату розраховується за формулою 3.11.

$$i_d = \frac{I_c}{P_{\text{пр}}}, \quad (3.11)$$

Опціон – двосторонній контракт, відповідно до умов якого одна сторона (продавець опціону) зобов’язана купити / продати певну кількість активу за обумовлену ціну, а друга сторона має право (але не зобов’язана продати / купити цю кількість активу. Опціонний контракт укладається на певну дату (європейський опціон) або підлягає виконанню у зазначений проміжок часу (американський).

Ціна опціону визначається у розмірі премії за право виконання угоди.

Виокремлюють опціони Put – опціонний контракт, який дає право продати актив, та опціони Call – опціонний контракт, який дає право купити актив.

Завдання для розв’язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 3.1, відповідні визначення.

Таблиця 3.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Облігація		1) процент, установлений як плата за кредити, що надаються центральним банком комерційним банкам
Дивіденд		2) цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному капіталі акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства
Обліковий процент		3) цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошей (грошових коштів) і підтверджує зобов’язання повернути йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк з виплатою фіксованого відсотка (якщо інше не передбачається умовами випуску)
Акція		4) платіж, який здійснюється емітентом корпоративних прав на користь власника таких корпоративних прав у зв’язку з

		розподілом частини прибутку такого емітента, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку
Фінансовий інструмент		5) цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк гроші (грошові кошти) відповідно до зобов'язання
Боргові цінні папери		6) фінансовий актив або цінний папір

Завдання № 2

Визначити номінальну ціну акцій, випущених акціонерним товариством, якщо статутний капітал складає 100 млн грн, а кількість емітованих акцій – 2 млн шт.

Розв'язання

Номінальна ціна акцій визначається за формулою (3.1) і дорівнює:

$$P_n = \frac{CT}{n} = \frac{100}{2} = 50 \text{ (грн)}$$

Висновок

З урахуванням величини статутного капіталу та кількості випущених товариством акцій їх номінальна вартість дорівнюватиме 50 грн.

Завдання № 3

Визначити курс акції, проданої за ціною 1500 грн, номінал акції дорівнює 1000 грн.

Розв'язання

Курс акції визначається за формулою (3.2) і дорівнює:

$$K_p = \frac{P_p}{P_n} \times 100\% = \frac{1500}{1000} \times 100\% = 150 \text{ (\%)}$$

Висновок

З урахуванням ціни продажу акції та вказаного номіналу її курс на ринку становитиме 150 %.

Завдання № 4

Державна валютна облігаційна позика надана в таких сумах: 100 млн грн на 100 тис. облігацій, 415 млн грн на 41,5 тис. облігацій, 7370 млн грн на 73,7 тис. облігацій. Визначити номінальну ціну облігації.

Розв'язання

Номінальна ціна облігації визначається за формулою (3.5) і для кожного типу облігацій відповідно до їх кількості та суми позики становитиме:

$$P^1_n = \frac{Z}{n} = \frac{100000}{100} = 1000 \text{ (грн)}$$

$$P^2_n = \frac{Z}{n} = \frac{415000}{41,5} = 10000 \text{ (грн)}$$

$$P^3_n = \frac{Z}{n} = \frac{7370000}{73,7} = 100000 \text{ (грн)}$$

Висновок

Відповідно до умов завдання в обіг було випущено три типи облігацій з різним номіналом. З урахуванням суми позики та кількості емітованих на цю позику облігацій їх номінал становитиме: 1000 грн, 10 000 грн, 100 000 грн.

Завдання № 5

Власник облігації номіналом 1000 грн при 20 % річних продав папір через 146 днів після чергового «відсоткового» дня. Визначити купонний дохід, який отримає продавець.

Розв'язання

Купонні виплати за облігацією визначаються за формулою (3.6) і дорівнюють:

$$I_k = i_k \times P_n = 0,2 \times 1000 = 200 \text{ (грн)}$$

Дохід продавця визначається за формулою (3.8) і дорівнює:

$$I_k^{пр} = \frac{I_k \times (360 - t)}{360} = \frac{200 \times 146}{360} = 81,1 \text{ (грн)}$$

Висновок

З урахуванням номіналу облігації та доходності за нею продавець отримує дохід у розмірі 81,1 грн.

Завдання № 6

Емітент випускає облігацію строком на 4 місяці, за умовами випуску зобов'язується виплатити відсоток у розмірі 9 % річних. Визначити дохід, який отримає власник облігації при її погашенні.

Розв'язання

Якщо річний дохід від облігації визначений як 9 % за 12 місяців, то на 4 місяця відсоткова ставка доходу становитиме:

$$i_k = \frac{0,09}{12} \times 4 = 0,03 \text{ або } 3\%$$

Висновок

Дохід власника облігації складатиме 3 % за 4 місяці.

Завдання № 7

Депозитний сертифікат номіналом 100 тис. грн розміщений на 6 місяців під 50 % річних. Визначити дохід від сертифікату.

Розв'язання

Абсолютний розмір доходу від депозитного сертифікату визначається за формулою (3.9) та дорівнює:

$$I_c = \frac{i_c \times P_n \times m}{12} = \frac{0,5 \times 100000 \times 6}{12} = 25000 \text{ (грн)}$$

Висновок

Абсолютний розмір доходу від депозитного сертифікату з урахуванням зазначеної прибутковості та номіналу становитиме 25 тис. грн.

Завдання № 8

Дилер «ведмідь» і дилер «бик» уклали строкову угоду на продаж 1000 акцій по поточному курсу 300 грн за акцію. В момент виконання угоди курс цих акцій упав до 280 грн.

Визначте:

- а) хто з партнерів одержить прибуток від гри на біржі?
- б) якою буде величина прибутку?
- в) хто одержить прибуток, якщо ціна акцій зросте до 320 грн?

Розв'язання

а) Прибуток отримає «ведмідь», оскільки він отримує прибуток від зниження курсу акцій.

б) Прибуток його за 1 акцію становитиме різницю між ціною продажу та покупки, тобто

$$(300 - 280) = 20 \text{ (грн за 1 акцію)}$$

Відповідно на кількості в 1000 акцій «ведмідь» виграє 20 000 грн.

в) Прибуток отримає «бик», оскільки він отримує прибуток від підвищення курсу акцій.

Тоді прибуток його за 1 акцію становитиме різницю між ціною продажу та покупки, тобто

$$(320 - 300) = 20 \text{ (грн за 1 акцію)}$$

Відповідно на кількості в 1000 акцій «бик» виграє 20 000 грн

Висновок

У разі підвищення цін на акції до 320 грн прибуток у розмірі 20 000 грн на 1000 акцій отримує «бик», у разі зниження цін на акції до 280 грн прибуток у розмірі 20 000 грн на 1000 акцій отримує «ведмідь».

Діагностичні завдання

Завдання № 9

Організація з обмеженою відповідальністю «Аметист» пропонує придбати свої облігації. В рекламному оголошенні вказані такі умови: облігації з номінальною вартістю 10 тис. грн, продаються на строк 2 роки зі знижкою 10 % від номінальної вартості. Щомісячна виплата відсотків – 3 % від оплаченої частини облігації. Знайти щомісячний дохід від облігації.

Розв'язання

Оскільки облігації продаються зі знижкою, то це облігації з дисконтом, і ціна їх продажу дорівнює:

$$P_{np} = 10000 - 10000 \times 0,10 = 9000 \text{ (грн)}$$

Відповідно величина дисконту – 1000 грн.

Щомісячні виплати здійснюються від оплаченої частини облігації (тобто від ціни продажу) і дорівнюють:

$$I_k = 9000 \times 0,03 = 270 \text{ (грн)}$$

Далі можливі два варіанта вирішення:

1) оскільки облігація продається з дисконтом, то на момент погашення капітал приросте, і величина приросту складе $1000/24=41,7$ на місяць. І щомісячна дохідність дорівнюватиме $(270+41,7)/9000=3,5 \%$.

2) слід зауважити, що щомісячна дохідність буде 3 % тобто 270 грн, а величину дисконту 1000 грн власник облігації отримає після її продажу або в кінці строку її обігу.

Висновок

Якщо розраховувати щомісячну дохідність власника облігації, то вона складатиме 3,5 % або 311,7 грн на місяць. Якщо вважати, що власник об'єкту отримує дисконт в момент погашення облігації, то щомісячний дохід складатиме 270 грн (розмір купонних виплат), а в кінці строку обігу облігації власник отримує додатково 1000 грн, оскільки облігація погашатиметься за номіналом – 1000 грн.

Завдання № 10

Акція номіналом 1000 грн придбана за курсом 250 %, дивіденд по акції складає 50 % річних. Визначити поточну прибутковість інвестованих коштів.

Розв'язання

З формули (3.2) для розрахунку курсу акції визначається ринкова ціна акції або ціна її продажу:

$$P_p = \frac{K_p \times P_n}{100\%} = \frac{250 \times 1000}{100} = 2500 \text{ (грн)}$$

Дивідендний дохід визначається відповідно до формули (3.3):

$$I_d = i_d \times P_n = 0,5 \times 1000 = 500 \text{ (грн)}$$

Прибутковість акцій розраховується за формулою (3.4):

$$\Pi = \frac{I_d}{P_{пр}} = \frac{500}{2500} = 0,2 \text{ або } 20\%$$

Висновок

Поточна прибутковість інвестованих коштів складатиме 20 %.

Евристичні завдання

Завдання № 11

Ви працюєте брокером на фондовій біржі. Клієнт доручає вам хеджування операції із золотом за допомогою опціону. Базисна ціна золота 400 у. о. за унцію з премією 20 у. о. за унцію.

Розрахуйте результати опціону із золотом.

Розв'язання

Враховуючи роз'яснення щодо сутності опціонного контракту, подані в методичних рекомендаціях, слід відзначити:

премія за опціоном у разі його продажу складає 20 у. о. незалежно від того, чи скористається своїм правом купівлі / продажу покупець;

витрати покупця за укладення опціонного контракту незалежно від виконання чи невиконання умов контракту складуть 20 у. о.;

покупець опціону може скористатися придбаним правом щодо дій із золотом на власний розсуд, залежно від ціни золота на ринку;

продавець опціону буде змушений у будь-якому разі виконати свої зобов'язання перед покупцем опціону.

З урахуванням наведених тез та враховуючи ціну золота ринку, результати

опціону золотом у разі його продажу та покупки будуть такими (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Результати опціону із золотом

Ціна золота в кінці строку дії опціону	Покупка		Продажа	
	Опціон на покупку	Опціон на продажу	Опціон на покупку	Опціон на продажу
320	-20	+60	+20	-60
340	-20	+40	+20	-40
360	-20	+20	+20	-20
380	-20	0	+20	0
400	-20	-20	+20	+20
420	0	-20	0	+20
440	+20	-20	-20	+20
460	+40	-20	-40	+20
480	+60	-20	-60	+20

Висновок

Покупець опціону на покупку отримує постійно зростаючий прибуток при зростанні цін більше 420 у. о. за унцію. В межах від 400 до 419 у. о. його витрати складають від 19 до 1 у. о., але у випадку зниження цін нижче 400 у. о. його ризики втрат обмежені 20 у. о., незалежно від ступеня падіння цін.

Завдання № 12

Розрахуйте результати опціонів (опціон на покупку та опціон на продаж) із золотом при базовій ціні 500 \$ за унцію і премії 20 \$ за унцію, якщо під час закінчення строку дії опціону ціна унції золота буде дорівнювати: 420 \$, 440 \$, 460 \$, 480 \$, 500 \$, 520 \$, 540 \$, 560 \$, 580 \$.

Рішення оформіть у вигляді таблиці та надайте пояснення щодо розв'язання задачі.

Розв'язання

Враховуючи роз'яснення щодо сутності опціонного контракту, подані в методичних рекомендаціях, слід відзначити:

премія за опціоном у разі його продажу складає 20 у. о. незалежно від того, чи скористається своїм правом купівлі / продажу покупець;

витрати покупця за укладення опціонного контракту незалежно від виконання

чи невиконання умов контракту складуть 20 у. о.;

покупець опціону може скористатися придбаним правом щодо дій із золотом на власний розсуд, залежно від ціни золота на ринку;

продавець опціону буде змушений у будь-якому разі виконати свої зобов'язання перед покупцем опціону.

З урахуванням наведених тез та враховуючи ціну золота ринку, результати опціону золотом у разі його продажу та покупки будуть такими (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати опціону із золотом

Ціна золота в кінці строку дії опціону	Покупка		Продажа	
	Опціон на покупку	Опціон на продаж	Опціон на покупку	Опціон на продаж
420	-20	+60	+20	-60
440	-20	+40	+20	-40
460	-20	+20	+20	-20
480	-20	0	+20	0
500	-20	-20	+20	+20
520	0	-20	0	+20
540	+20	-20	-20	+20
560	+40	-20	-40	+20
580	+60	-20	-60	+20

Висновок

Покупець опціону на покупку отримує постійно зростаючий прибуток при зростанні цін більше 520 у. о. за унцію. В межах від 500 до 519 у. о. його витрати складають від 19 до 1 у. о., але у випадку зниження цін нижче 500 у. о., його ризики втрат обмежені 20 у. о., незалежно від ступеня падіння цін.

Грошовий ринок – частина короткотермінових кредитів у вигляді позичкових капіталів, а також ринок валют і коштовних металів. Цей ринок обслуговує рух оборотного капіталу підприємств, банків, установ і громадських організацій, держави та населення. Його інструментами є скарбницькі і комерційні векселі, депозитні сертифікати, банківські акцепти та ін.

Акція – цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному капіталі акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Безакцептне списання коштів – це списання коштів з рахунку платника без його згоди, на підставі документів, поданих банкові одержувачем коштів.

Боргові цінні папери – цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк гроші (грошові кошти) відповідно до зобов'язання.

Брокер (broker) – юридична або фізична особа, що виконує посередницькі функції між продавцем і покупцем, між страховиком і страхувальником, між судновласником і фрахтувальником. Брокер одержує винагороду у вигляді комісійних.

Варант (заставне свідчення, англ. – warrant) – цінний папір, що засвідчує право застави на товар, який перебуває на складі, на користь власника даного документа.

Вексель – це боргове зобов'язання встановленого зразку, що дає незаперечне право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який указано у векселі.

Вторинний ринок цінних паперів – це ринок, на якому цінні папери, емітовані та придбані на первинному ринку, перепродаються іншим інвесторам.

Грошовий потік – це рух грошей, який має певний напрямок, пов'язаний з обслуговуванням руху відповідного потоку товарів та послуг і характеризується певними особливостями.

Дивіденд – це платіж, який здійснюється юридичною особою – емітентом корпоративних прав на користь власника таких корпоративних прав у зв'язку з розподілом частини прибутку такого емітента, розрахованого за правилами

бухгалтерського обліку. Іншими словами, дивіденд – це платіж, який проводиться юридичною особою на користь акціонерів у зв'язку з розподілом її прибутку.

Дилер – це професійний учасник ринку цінних паперів (фізична або юридична особа), що здійснює дилерську діяльність – біржове або торговельне посередництво за свій рахунок і від свого імені. Має місце на біржі, провадить котирування будь-яких цінних паперів. Доходи дилера утворюються за рахунок різниці між покупною й продажною ціною валют і цінних паперів, а також за рахунок зміни їхніх курсів.

Емітент – юридична особа, Автономна Республіка Крим, міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками.

Інвестор – юридична або фізична особа, що придбаває цінні папери від свого імені і за свої кошти.

Коносамент (від фр. *connaissance*) – цінний папір, який виражає право власності на конкретно вказаний в ньому товар. Коносамент – це транспортний документ, що містить умови договору морського перевезення

Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошей (грошових коштів) і підтверджує зобов'язання повернути йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк з виплатою фіксованого відсотка (якщо інше не передбачається умовами випуску).

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Грошовий ринок – це сектор ринку, на якому здійснюється купівля і продаж грошей.
2. Суб'єктом грошового ринку можуть бути лише юридичні особи.
3. Грошовий ринок складається з ринку капіталів та ринку грошей.
4. Можна ототожнювати поняття грошовий та фінансовий ринок.
5. До ринку капіталів входить ринок цінних паперів та ринок позик.

6. До ринку грошей входить обліковий ринок, міжбанківський ринок та валютний ринок.

7. Посередниками на грошовому ринку можуть бути лише банки.

8. Операції на грошовому ринку можна розподілити на такі:

- з продажу грошей,
- з купівлі грошей,
- посередницькі операції,
- операції на міжнародному ринку.

9. Позичкові угоди – це інструмент грошового ринку.

10. Цінні папери – це об'єкт грошового ринку.

11. За допомогою цінних паперів реалізуються переважно прямі відносини між продавцями і покупцями грошей.

12. Валютні цінності використовуються у взаємовідносинах між власниками двох різних валют.

13. За інституційним критерієм грошовий ринок можна поділити на 2 сектори: сектор прямого фінансування, сектор опосередкованого фінансування.

14. У секторі прямого фінансування важливу роль відіграють брокери та дилери.

15. У секторі опосередкованого фінансування продавці та покупці спочатку накопичують у себе ресурси, а потім віддають кінцевим покупцям.

16. Зобов'язання бувають борговими, неборговими та змішаними.

17. Депозитні зобов'язання відносяться до боргових.

18. Позикові зобов'язання встановлюють, з якою метою вони будуть використовуватися.

19. Онкольний кредит – це кредит на довгий строк, що не може бути погашений за першою вимогою.

20. Пайові цінні папери – це папери, що засвідчують участь у статутному капіталі підприємства.

21. Акція має встановлений строк обігу.

22. Акція дає право її власнику отримувати частину прибутку підприємства.

23. Акція дає право на управління акціонерним товариством.

24. Власники привілейованих акцій отримують частину прибутку першими.

25. Кількість привілейованих акцій на підприємстві необмежена.

26. Акції бувають лише у документарній формі.

27. Інвестиційний сертифікат – цінний папір, який розміщується компанією з

управління активами та засвідчує право власності інвестора на частку в пайовому інвестиційному фонді.

28. Облігація – цінний папір, що засвідчує борг держави перед власником облігації.

29. В облігації є фіксований відсоток, але ці умови можуть бути змінені.

30. Короткострокові облігації передбачені на строк менше півроку.

31. При короткострокових облігаціях імовірність ризику невиконання мінімальна.

32. Казначейські зобов'язання – це вид цінних паперів, що має чітко визначеного власника.

33. Казначейські зобов'язання базуються виключно на добровільних умовах.

34. Казначейські зобов'язання свідчать про внесення їх власників грошей до бюджету та дають право на одержання фінансового доходу.

35. Ощадний сертифікат – письмове свідоцтво банку про депонування грошей на ощадний рахунок.

36. Ощадний сертифікат надається на певний встановлений строк.

37. Заставна – це борговий цінний папір, який засвідчує право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а у разі невиконання – право звернути стягнення на предмет іпотеки.

38. Іпотечний сертифікат – цінний папір, забезпечений іпотечними активами або акціями будівельних компаній.

39. Сертифікат фонду операцій з нерухомістю (сертифікат ФОН) – цінний папір, що засвідчує право його власника на отримання частини активів ФОН у грошовій формі.

40. Опціон – цінний папір, відповідно до якого один із його учасників набуває право купівлі або продажу певної кількості цінних паперів.

41. За умовою опціону його власник має право купити цінні папери за ринковою ціною на день купівлі-продажу.

42. Опціон закріплює строки, за які повинна здійснитися операція купівлі-продажу.

43. Варант – сертифікат, що дає право його держателеві придбати цінні папери по обумовленій ціні протягом певного часу або безстроково.

44. Варант також може виступати як свідчення товарного складу про прийом та

зберігання певного товару.

45. Існують лише іменні варанти.

46. Ф'ючерс – контракт, купівля і продаж якого засвідчують право на придбання нерухомості на протязі певного строку.

47. Торгівля ф'ючерсами ведеться на організованих біржах.

48. Емітентами цінних паперів можуть бути держава, юридичні та фізичні особи.

49. Необхідною умовою допуску емітента на фондовий ринок є державна реєстрація його правового статусу.

50. Інвестором може бути фізична або юридична особа.

51. Інвестори поділяються на індивідуальних, корпоративних та інституціональних.

52. До інституціональних входять державні цільові фонди та бюджетні організації.

53. Фондова біржа – це установа, де ціни на папери визначаються попитом та пропозицією на них.

54. Основні ознаки цінних паперів – оборотність, стандартність, ринковість та ліквідність.

55. Функції фондової біржі – визначення ціни, створення постійно діючого ринку, а також правил його функціонування.

56. Коносамент – документ, що видається власникові судна і свідчить про прийняття груза для перевезки морським транспортом.

57. Дилер здійснює операції за рахунок клієнта, що його найняв.

58. «Бик» – посередник, що здійснює багато операцій купівлі-продажу за короткий час.

59. «Ведмідь» – учасник ринку цінних паперів, що продає цінні папери за більш високою ціною, а потім їх викупає за більш низькою.

60. Заробіток брокера – комісія за операції купівлі-продажу.

Питання для самодіагностики знань

---

1. Що таке грошовий ринок? Чому його називають умовним ринком?
2. Що є об'єктом і хто виступає суб'єктом грошового ринку?

3. Охарактеризуйте структуру грошового ринку.
4. Чим відрізняються операції купівлі-продажу на грошовому і на товарному ринках?
5. Що є інструментом купівлі-продажу на грошовому та на товарному ринках?
6. Які види інструментів використовуються на грошовому ринку?
7. Охарактеризуйте суб'єктів грошового ринку.
8. Наведіть і дайте характеристику інституційної схеми грошового ринку.
9. Чим характерні потоки грошей у секторі опосередкованого фінансування?
10. Що таке сектор прямого фінансування?
11. Чи можуть банки працювати в секторі прямого фінансування грошового ринку?
12. Чим відрізняються канали прямого і опосередкованого фінансування на грошовому ринку?
13. Чим відрізняється грошовий ринок від ринку грошей, а ринок грошей – від ринку капіталів?
14. За яких обставин відбувається відхилення реальної процентної ставки від номінальної, та який вплив це має на грошовий ринок?
15. Охарактеризуйте особливості й основні складові частини ринку капіталів.
16. Дайте стислу характеристику процесу встановлення ринку грошей і ринку капіталів в Україні з моменту її незалежності.
17. Охарактеризуйте обліковий ринок.
18. Розкрийте призначення і роль міжбанківського ринку.
19. Дайте визначення валютному ринку.
20. У чому різниця між первинним та вторинним ринком цінних паперів?
21. Охарактеризуйте діяльність ринку цінних паперів в Україні.
22. Чому вторинні ринки цінних паперів не створюють капіталу для емітентів цінних паперів?
23. Чому ліквідність та неперервність вторинного ринку цінних паперів важлива для ефективного функціонування первинного ринку?
24. У чому полягає головна різниця між акціями та облігаціями?
25. Які цінні папери можуть бути віднесені до похідних?
26. Що таке заставна?
27. Охарактеризуйте принцип діяльності фондової біржі.

28. Які основні тенденції сучасної облікової політики НБУ?
29. Назвіть основні причини слабкої розвиненості ринку цінних паперів в Україні.
30. Чим ціна на грошовому ринку відрізняється від ціни на товарному ринку?
31. Охарактеризуйте принципи діяльності таких посередників на ринку цінних паперів, як «ведмідь», «бик», «заєць».
32. Розкрийте історію появи строкових фінансових інструментів.
33. Які групи цінних паперів діють на території України згідно чинного законодавства?
34. Розкрийте сутність онкольного кредиту.
35. Надайте характеристику таким поняттям, як «моноцентрична біржова система» та «поліцентрична біржова система».
36. Висвітліть історію виникнення похідного цінного паперу – ф'ючерса.

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви

служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 — другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

$H=\Lambda$

— 1

5,6

2

6

$f(x)$ 5,6, 7

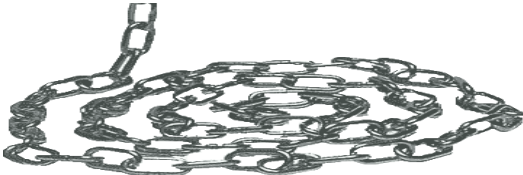
3

2,3

1,2,6

”

4

$$\Pi = T$$

$$5 = \Phi, 1, 4, 3, 2$$

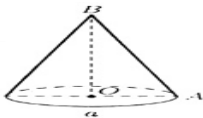

5

6

$$y = 0$$

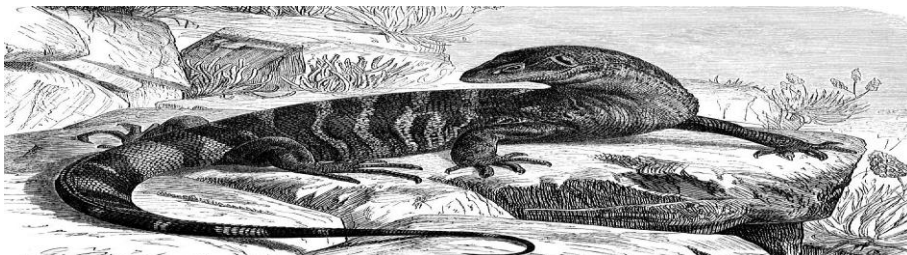

+A

$+$ 1, 2, 4 = H, 3
 $\boxed{100\text{cm}}$

7

1,2,3,4,5 + T

8

П=Б ”

$\boxed{3,14}$

$\boxed{\begin{matrix} \text{B} & 5 \\ 10,812 \end{matrix}}$

9

”
 $\boxed{\begin{matrix} \text{Br} & 35 \\ 79,904 \end{matrix}}$

10

“ 4,1,2

87

11

2,3

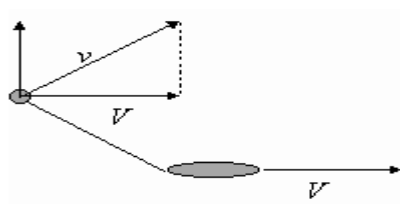
5=Ц, 6,7,8

12

1,2

$K = C$

13

14

ДЕ?

$I = ИК$

15

88

Відповіді на завдання до теми 3

Завдання 1

3	4	1	2	6	5
---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Ні	3.	Так
4.	Так	5.	Так	6.	Так
7.	Ні	8.	Ні	9.	Так
10.	Ні	11.	Так	12.	Так
13.	Так	14.	Ні	15.	Ні
16.	Так	17.	Так	18.	Так
19.	Ні	20.	Так	21.	Ні
22.	Так	23.	Так	24.	Так
25.	Ні	26.	Ні	27.	Так
28.	Ні	29.	Так	30.	Ні
31.	Так	32.	Ні	33.	Так
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Так	38.	Ні	39.	Так
40.	Так	41.	Ні	42.	Так
43.	Так	44.	Так	45.	Так
46.	Ні	47.	Так	48.	Ні
49.	Так	50.	Ні	51.	Так
52.		53.	Так	54.	Так
55.	Так	56.	Так	57.	Ні
58.	Ні	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Капітал	5. Сертифікат	9. Біржа	13. Інвестор
2. Облік	6. Заставна	10. Брокер	14. Міжбанківський
3. Акція	7. Коносамент	11. Дилер	15. Посередник
4. Облігація	8. Варант	12. Опціон	

ТЕМА 4. ГРОШОВІ СИСТЕМИ

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Розширення, поглиблення та закріплення знань щодо: історичної ретроспективи виникнення грошових систем, економічного призначення складових елементів грошової системи, сутності системи паперово-кредитного обігу, класифікації типів грошових систем, правових засад створення грошової системи України, складових елементів грошової системи України.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність понятійного апарату за темою;
- ✓ знати особливості розвитку та функціонування грошових систем на різних етапах розвитку суспільства;
- ✓ розуміти проблемні аспекти та перспективи розвитку національної грошової системи.

Уміння:

- ✓ уміти визначати структурні складові грошової системи держави та аналізувати особливості їх застосування на мікро- та макрорівні;
- ✓ уміти проводити порівняльну характеристику систем металевих та паперово-кредитних типів з визначенням їх недоліків та переваг;
- ✓ уміти визначати напрями розвитку країни шляхом розробки механізмів впливу на грошову систему.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, переваги та недоліки

використання різних заходів регулювання грошової системи;

- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку грошових систем країн світу.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання і самовдосконалення;
- ✓ відповідальність за прийняття рішень з урахуванням причинно-наслідкового зв'язку між подіями та явищами.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику та безпосередню роботу в аудиторії за поданим у табл. 4.1 планом.

Таблиця 4.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	5	Доведення
2	Обговорення питання «Грошова система держави – її сутність, призначення та класифікація»	15	Дискусія
3	Обговорення питання «Монометалізм та біметалізм»	15	Бесіда
4	Обговорення питання «Система паперово-кредитного обігу»	10	Дискусія
5	Вирішення практичних завдань та обговорення отриманих результатів	20	Дискусія
6	Обговорення питання «Провідні складові елементи грошової системи України»	10	Бесіда
7	Підбиття підсумків обговорення навчальних питань та закінчення заняття	15	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Грошова система держави, її сутність та призначення.
- ✓ Розвиток та становлення системи металевого обігу.
- ✓ Основні різновиди біметалізму.
- ✓ Система забезпечення банкотної емісії за умов золотомонетного стандарту.
- ✓ Монометалізм та його види.
- ✓ Система паперово-кредитного обігу.
- ✓ Класифікація типів грошових систем.
- ✓ Правові засади створення грошової системи України.
- ✓ Провідні складові елементи грошової системи України.

Теми доповідей:

- ✓ Ретроспектива розвитку та особливості грошової системи держави.
- ✓ Грошова система України: проблеми та перспективи.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

Встановіть відповідність між типом грошової системи та її характеристикою, поданими у табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Характеристика типів грошових систем

Тип грошової системи	Вірна відповідь	Характерні риси
Неринкові грошові системи		1) мінімальне втручанням держави у регулювання валютних відносин всередині країни, що виражається у нерегулюванні валютного ринку, повній конвертованості валюти, ринковому механізмі формування валютного курсу

Ринкові грошові системи		2) базуються на обігових паперових і металевих грошових знаках, які не володіють власною внутрішньою вартістю
Відкриті грошові системи		3) грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти розмінні на метал
Закриті грошові системи		4) в обігу перебувають лише нерозмінні на грошовий метал знаки грошей, що не мають внутрішньої вартості
Саморегульовані		5) до мінімуму зведено втручання державних органів у грошову сферу, а вирішальну роль в організації та функціонуванні грошової системи відіграють законодавчі органи країни та центральний банк
Регульовані		6) використовуються валютні обмеження (адміністративне регулювання валютного ринку, неконвертованість валюти, штучне формування валютного курсу), які обумовлюють ізоляцію національної економіки від світової
Система металевого обігу		7) обслуговування грошового обігу повноцінними монетами і розмінними банкнотами
Система паперово-кредитного обігу		8) вирішальна роль належить уряду, який визначає рух грошового обігу, а банки стають виконавцями уряду, їх роль підпорядкована урядові, існує значне обмеження в функціонуванні грошей

Завдання № 2

З наведеного переліку складових побудуйте 5 логічних ланцюгів на основі зіставлення конкретних подій між собою, визначення сутності і змісту конкретних понять, явищ. Кожен вірно складений ланцюжок складається із трьох взаємопов'язаних між собою елементів, розташованих у порядку збільшення номеру елементу (наприклад, 1-8-20). Кожен із наведених елементів використовується тільки один раз.

Перелік складових:

1. масштаб цін
2. володіння фіктивним капіталом
3. встановлене вартісне співвідношення між золотом і сріблом не відповідало їхній ринковій вартості
4. наявність системи зв'язку щодо акумуляції та мобілізації грошового капіталу
5. засіб вираження вартості у грошових одиницях, що базується на фіксованій

державою ваговій кількості металу в грошовій одиниці

6. сукупність банків і банківських інститутів, що існують у тій чи іншій країні у певний історичний період

7. недоліки біметалічної грошової системи

8. грошова система

9. не існує єдиного загального еквіваленту, що суперечить природі функції грошей

10. біметалізм як тип грошової системи

11. складається під впливом попиту і пропозиції

12. золотомонетний стандарт

13. запровадження внутрішньої конвертованості національної валюти

14. форма організації грошового обігу в країні, яка склалася історично і закріплена національним законодавством

15. золото та срібло

16. золотозливковий стандарт

17. монометалізм як тип грошової системи

18. може бути як золотим, так і срібним

19. золотовалютний (золотодевізний) стандарт

20. характерний для країн з золотовалютним стандартом

21. може функціонувати у вигляді системи паралельної валюти, подвійної або «кульгаючої» валюти

22. системи металевого обертання і системи обертання кредитних і паперових грошей

Грошова реформа – це повна або часткова структурна перебудова наявної грошової системи країни з метою оздоровлення грошей чи поліпшення механізму регулювання грошового обороту.

Біметалізм – грошова система, в якій золото і срібло одночасно законодавчо визнані загальним еквівалентом і становлять основу грошового обігу. Біметалева система діяла протягом XVI – XIX століть. В кінці XIX ст. біметалізм було замінено золотим монометалізмом у більшості країн.

Грешема закон – сформульований англійським державним діячем і фінансистом XVI ст. Т. Грешемом економічний закон, що вказує: «Гірші гроші витісняють з обігу кращі».

Гривня – сучасна грошова одиниця України. Як вагова і грошова одиниця України – Русі становила основу кунної системи грошей. В роки існування Української народної республіки у 1918–1920 рр. Гривня оберталася як кредитні білети державного банку України.

Грошова система – визначена державою форма організації грошового обігу, що історично склалася і регулюється законами цієї держави. Держава визначає види грошових знаків в обігу, порядок їх емісії, характер забезпечення грошей, форми безготівкового платіжного обігу, курс національної валюти відносно іноземних валют тощо. Світова та регіональні форми організації грошового обігу регулюються рішеннями міжнародних органів.

Гроші паперові – номінальні знаки вартості, які історично виникли і замінюють в обігу дійсні гроші – золото і срібло. Паперові гроші випускаються в обіг державою для покриття своїх витрат і мають примусовий (встановлений державою) курс. Але незалежно від маси випущених паперових грошей та їх примусового курсу реальна їх вартість як знаків грошового матеріалу визначається законами грошового обігу.

Девальвація – знецінення національної грошової одиниці порівняно з іноземною валютою чи міжнародними одиницями. В умовах прямого чи опосередкованого законодавчо зафіксованого золотого вмісту валют девальвація проявляється в офіційному зниженні металевого вмісту та валютного курсу національної грошової одиниці. Нині девальвація реалізується у пониженні купівельної сили національної грошової одиниці та зміні кількісного співвідношення до іноземних

валют.

Знаки вартості – грошові знаки (банкноти, паперові гроші, неповноцінні монети та ін.), які беруть участь в обігу, а їх номінальна вартість встановлюється так, щоб раціонально забезпечувати готівкові розрахунки і платежі. В Україні грошовими знаками вартості є банкноти Національного банку України і розмінні монети.

Масштаб цін – величина грошової одиниці. За умов золотого стандарту масштаб цін визначався державою у вигляді певної вагової кількості грошового металу. В умовах функціонування сучасних нерозмінних грошових знаків масштаб цін визначається загальним рівнем цін.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Грошова система держави – це форма грошового обігу, сформована в процесі договорів та узгоджень між членами влади.
2. Масштаб цін – це різниця між величиною грошової одиниці даної країни та величиною грошової одиниці якоїсь іншої країни, з якою йде порівняння.
3. Грошова система має такі складові елементи: грошова одиниця, масштаб цін, грошова маса, ВНП.
4. Валютний курс – це співвідношення між грошовими одиницями різних країн, яке використовується для обміну валют та в інших операціях.
5. Валютний курс визначає НБУ.
6. Порядок використання грошей на рахунках у банках визначають самі банки.
7. Система металевого обігу – це система, за якої товар безпосередньо обертається і виконує п'ять функцій, гроші і банкноти обмінюються на дійсні гроші.
8. Розрізняють 2 форми металевого обігу.
9. При біметалізмі роль загального еквіваленту законодавчо закріплена за золотом, сріблом та бронзою.
10. Історично першим різновидом біметалізму була система паралельної валюти.
11. Монометалізм – грошова система, в якій роль грошей виконує один вид

коштовного металу.

12. За системою «кульгаючої» валюти один із видів монет карбується у закритому порядку.

13. При золотомонетному стандарті діє безпосередній обіг золотих монет і вільний обмін грошових знаків на золото.

14. При золотозливковому стандарті національні валюти обмінювалися на іноземні валюти, що розмінювались на золото.

15. Монометалізм – це грошова система, за якої певний проміжок часу в обігу використовується золото, а наступний проміжок – срібло, тобто ці два метали з певною періодичністю замінюють один одного.

16. Срібний монометалізм існував у Японії у 152 році до нашої ери.

17. За золотомонетного стандарту вільне карбування золотих монет для приватних осіб не дозволяється.

18. За золотозливкового стандарту були відсутні кредитні гроші.

19. За золотовалютного стандарту були відсутні в обігу золоті монети та їх вільне карбування.

20. Ряд країн, намагаючись зберегти золотий стандарт, утворили союз під назвою «золота країна».

21. Бреттон-Вудська конференція відбулася у 1944 році.

22. За Бреттон-Вудської грошової системи зв'язок золота і срібла зберігала лише одна валюта – євро.

23. Ямайська валютна система відзначалася повною демонетизацією золота у сфері валютних відносин.

24. Системи паперово-кредитного обігу – грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки (паперові або металеві), що не мають внутрішньої вартості.

25. Системи паперово-кредитного обігу є нерегульованими державою.

26. Складові системи паперово-кредитного обігу: грошова одиниця, масштаб цін, грошовий мультиплікатор, держава, валютний курс.

27. Хронічна інфляція – це одна з характерних рис сучасних грошових систем.

28. Перші паперові гроші з'явилися у Китаї у 9 столітті.

29. В Росії після війни 1812 р. у грошовий обіг було випущено срібний рубль.

30. Уперше позичковий і вексельний банк було засновано у Стокгольмі у 1994 році.

31. З позиції господарського механізму грошові системи можна поділити на системи ринкового та неринкового зразка.
32. Системи відкритого та закритого типів – це класифікація грошових систем за формою грошей в обігу.
33. Відповідно до механізму регулювання валютних відносин грошові системи поділяють на системи монометалевого, біметалевого та паперового кредитного обігу.
34. Для неринкових систем характерною ознакою є перевага економічних важелів та інструментів регулювання грошового обігу.
35. Відкрита грошова система передбачає мінімальне втручання держави в регулювання валютних відносин усередині країни.
36. Штучне формування валютного курсу – це одна з головних ознак відкритої грошової системи.
37. Саморегульовані системи базуються на обслуговуванні грошового обігу повноцінними монетами і розмінними банкнотами.
38. Грошова реформа – це повне або часткове перетворення грошової системи з метою стабілізації та зміцнення грошового обігу.
39. Види грошових реформ: 1) створення нової грошової системи; 2) боротьба із владою; 3) боротьба з інфляцією; 4) часткове перетворення грошової системи. До перерахованих грошових реформ не відносяться реформи за номерами 3 та 4.
40. Реформа формального типу зводиться лише до впровадження нового зразка купюри.
41. Реформи, що мають за мету заміну через обмін грошових купюр дійсного масштабу цін – це реформи, що передбачають девальвацією грошового обігу.
42. Деномінація – це різновид інфляції.
43. Ревальвація – це офіційне зниження державою золотого вмісту та валютного (або тільки валютного) курсу національної валюти країни.
44. Грошові реформи на основі ревальвації можливі при незначному зміцненні грошей та швидкому розвитку економіки і відновленні стабільності ринку.
45. Обмінні операції при проведенні грошових реформ можуть бути одномоментного та паралельного типів.
46. Одномоментні операції займають декілька днів, а шоківі (протилежні одномоментним операції) – дві години.
47. За консервативним типом операцій нові гроші витісняють старі

поступово.

48. Як по-вашому, чи дає завершення грошової реформи гарантію збереження стійкості нової грошової одиниці в майбутньому?

49. Три найважливіші передумови успішного втілення грошових реформ: зростання виробництва, бездефіцитність бюджету та наявність достатніх золотовалютних резервів.

50. Грошовий обіг в Україні розпочався ще в античну добу.

51. Реформа введення у 1843 р. державних кредитних білетів встановила систему срібного монометалізму.

52. Чи це правда, що Україна першою серед країн, що входили до колишнього СРСР, почала будувати власну грошову систему?

53. Грошова одиниця, емісія, обіг банкнот і монет, валютний курс і т. і. є елементами сучасної грошової системи України.

54. Орган грошово-кредитного і валютного регулювання – НБУ.

55. Банкноти – гривні номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500.

56. Визначення офіційного валютного курсу відбувається на основі інфляційних процесів в Україні.

57. До держав, які створили «золотий блок», відносяться Франція, Польща, Україна, Китай.

58. Гривня як національна валюта не є єдиним законним платіжним засобом на території України.

59. Для регулювання курсу гривні щодо іноземних валю НБУ використовує золотовалютний резерв.

60. Чи є різниця між термінами «грошова система» та «валютна система»?

Питання для самодіагностики знань

---

1. Що таке грошова система, і які її основні елементи?
2. Як поділяються грошові системи залежно від форми функціонування грошей?
3. Дайте визначення металевій грошовій системі.
4. Які типи грошових систем були характерні для металевого обігу? В чому сутність цих систем?

5. Як відрізняються різновиди біметалізму?
6. В чому полягав основний недолік біметалічної грошової системи?

Поясніть.

7. Назвіть форми золотого монометалізму.
8. Які системи можна назвати паперовими грошовими системами?
9. Дайте визначення золотому стандарту і назвіть основні, базові його положення.
10. Коли і за яких обставин було спочатку припинено, а потім і відновлено дію золотомонетного стандарту?
11. Дайте характеристику золотозливковому стандарту.
12. Охарактеризуйте особливості і механізм дії золотодевізного стандарту.
13. Чи є країни, які в сучасних умовах випускають в обіг золоті монети?
14. В якому році і де була підписана міжнародна угода, яка закріпила основні положення золотого монометалізму?
15. Коли зник золотий стандарт, і що було головною причиною краху цієї системи?
16. Дайте характеристику системи кредитних грошей. Чим вона відрізняється від системи паперових грошей?
17. Назвіть основні системи забезпечення банкотної емісії за умов золотомонетного стандарту.
18. Яка з грошових систем проіснувала довше – золотий монометалізм чи біметалізм і чому?
19. У чому економічний сенс випуску золотих монет та ювілейних монет з інших металів, і чи відіграють такі монети значну роль у грошовому обігу країни, яка їх випустила?
20. Чим відрізняються грошові системи ринкового та неринкового типів?
21. Які провідні складові елементи має національна грошова система?
22. Поясніть, з чим пов'язана можливість заміни повноцінних грошей паперовими?
23. Перелічіть та охарактеризуйте основні структурні елементи сучасної паперової грошової системи.
24. Охарактеризуйте основні етапи становлення сучасної грошової системи України.
25. Які проблеми становлення та розвитку грошової системи України?

26. Чим відрізняється сучасна грошова система від своїх попередниць?
27. Сформулюйте закон Т. Грешема і розкрийте історію відкриття явища, яке визначається цим законом.
28. Розкрийте механізм витіснення з обігу «кращих грошей» «гіршими грошима».
29. Розкрийте історію виникнення, склад і мету створеного низкою країн Латинського союзу.
30. Чи є країни, які в сучасних умовах випускають в обіг золоті монети?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова,

цифра 2 — другу і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

””

2,1

1

1

2

KA=C

MBΦ

2

M=K; K=N

ИБ=ЕШ

Є=E; O=T; ‘

3

те, що виходить

Б=К; Б(2)=Г; ””

1,2

Ю

4

1,2

”

1,2,3

1

2,3

Б

5

1, 2

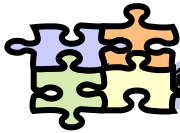
1,2

4,2,1

‘

‘

1

FE

6

1, 3, 2

1,2

”

7

”

C=E; O=И

1,2,4

100

ІЯ

8

5, 1, 2

9

103

A(2) =H

2, 1, 5

10

4

‘ ‘

11

12) 3,2,1

1,3, И=I, 4

3

12

те, що всередині

явище (A=K)

2,1

ИЙ

13

1 3= ШОВ

1

14

2

И=I, КА=IЯ

15

Відповіді на завдання до теми 4

Завдання 1

8	5	1	6	7	2	3	4
---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання 2

Ланцюг 1	10-15-21
Ланцюг 2	3-7-9
Ланцюг 3	8-14-22
Ланцюг 4	16-17-18
Ланцюг 5	1-5-11

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Так	3.	Ні
4.	Так	5.	Так	6.	Ні
7.	Так	8.	Так	9.	Ні
10.	Так	11.	Так	12.	Так
13.	Так	14.	Ні	15.	Так
16.	Ні	17.	Ні	18.	Ні
19.	Так	20.	Так	21.	Так
22.	Ні	23.	Так	24.	Так
25.	Ні	26.	Ні	27.	Так
28.	Так	29.	Ні	30.	Ні
31.	Так	32.	Ні	33.	Ні
34.	Ні	35.	Так	36.	Ні
37.	Так	38.	Так	39.	Ні
40.	Так	41.	Ні	42.	Ні
43.	Ні	44.	а	45.	а
46.	А	47.	а	48.	а
49.	а	50.	а	51.	а
52.	а	53.	Так	54.	Так
55.	Так	56.	Ні	57.	Ні
58.	Ні	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Біметалізм	5. Масштаб цін	9. НБУ	13. Золотозливковий
2. Валютний курс	6. Монометалізм	10. Банкнота	14. Грошова одиниця
3. Закон Грешема	7. Срібло	11. Золото	15. Емісія
4. «Кульгуюча валюта»	8. Монетизація	12. Рестрикція	

Модуль 2

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ, ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

ТЕМА 5. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо сутності та механізму поширення інфляційних процесів в економічних системах країн; особливостей проведення грошових реформ формування грошово-кредитної політики.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ розуміти сутність понятійного апарату за темою;
- ✓ знати особливості шляхів визначення індексу та рівня інфляції;
- ✓ розуміти відмінності в процедурах розрахунку різноманітних індексів цін з метою встановлення тенденцій інфляційних процесів.

Уміння:

- ✓ уміти проводити аналіз ситуації в економіці країни та уміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між вартістю, кількістю та швидкістю грошей;

- ✓ уміти визначати та аналізувати зміну індексу інфляції, рівня цін, враховуючи фактор часу;
- ✓ уміти розраховувати та аналізувати зміну купівельної спроможності грошей з урахуванням впливу інфляції.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів грошового обігу;
- ✓ здатність формувати заходи щодо нівелювання наслідків інфляції.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість наданих рекомендацій.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Індекс інфляції за період за умови, що рівень інфляції не змінюється, визначається за формулою:

$$I_n = (1 + r)^n, \quad (5.1)$$

де I_n – сумарний індекс інфляції;

r – рівень інфляції за період;

n – кількість періодів.

Рівень інфляції за рік визначається за формулою:

$$r = I_n - 1, \quad (5.2)$$

Індекс інфляції за період за умови, що рівень інфляції змінюється, визначається за формулою:

$$I_n = (1+r_1)(1+r_2)(1+r_3) \dots (1+r_n) \text{ або } I_n^1 = I_1 \times I_2 \times I_3 \times \dots \times I_n, \quad (5.3)$$

де I_n, I_n^1 – сумарний індекс інфляції;

r – рівень інфляції за період;

n – кількість періодів;

I – індекс інфляції за конкретний період.

Правило величини «70»:

$$t = \frac{70}{r (\%)}, \quad (5.4)$$

де: t – приблизна кількість років, необхідна для подвоєння рівня цін (індексу інфляції).

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 5.1, відповідні визначення.

Таблиця 5.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Стагнація		1) офіційне підвищення державного золотого вмісту та валютного курсу або тільки валютного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют
Повзуча інфляція		2) збільшення грошової маси, як наслідок росту цін на товари та послуги, обумовлене ростом витрат
Фіскальна інфляція		3) інфляція, яка характеризується надзвичайно високими

		темпами зростання цін, гроші не виконують своїх функцій, виникає бартер, порушується кредитний механізм, посилюються стихійні процеси в економіці
Девальвація		4) стан економіки країни, що характеризується загальним застоєм виробництва і високим рівнем безробіття та одночасним підвищенням цін й іншими ознаками розвитку інфляційного процесу
Імпортована інфляція		5) знецінення паперових грошей викликане дефіцитом державного бюджету, який покривається за рахунок необґрунтованої емісії грошових знаків або при кредитній емісії
Дефляційна політика		6) вид інфляції закритого типу, коли вона проявляється у вигляді постійного дефіциту товарної маси, або падіння якісних характеристик продукції, або проявляється у відсутності платоспроможного попиту у зв'язку з затримкою виплат заробітної плати
Стагфляція		7) сукупність регулюючих заходів уряду у сфері державних фінансів і грошово-кредитній сфері з метою стримування інфляції й оздоровлення платіжного балансу засобами зниження й уповільнення економічного зростання
Інфляція витрат		8) хронічно депресивний характер розвитку економіки держави, що характеризуються уповільненням інвестиційного процесу, значним недовантаженням виробничих потужностей, хронічним характером масового безробіття
Нуліфікація		9) офіційне зниження державного металевого вмісту та валютного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют
Ревальвація		10) надмірний вплив напливу іноземної валюти, підвищення цін на імпортні товари
Прихована інфляція		11) надмірна емісія та накопичення грошей в каналах обігу без помітного підвищення або при незначному рості цін
Гіперінфляція		12) деномінація знеціненої грошової маси й заміна її новою укрупненою грошовою одиницею з одночасним перерахуванням у встановленому порядку доцільним співвідношенням як грошових знаків, так і усіх цін, тарифів і заробітної плати

Завдання № 2

Місячний рівень інфляції склав 3 % впродовж року.

Визначити рівень інфляції за рік.

Розв'язання

Індекс інфляції за рік визначається за формулою (5.1) і дорівнює:

$$I_n = (1 + r)^n = (1 + 0,03)^{12} = 1,43$$

Рівень інфляції за рік розраховується за формулою (5.2):

$$r = I_n - 1 = 1,43 - 1 = 0,43 \text{ або } 43\%$$

Висновок

Рівень інфляції за рік становитиме 43 %.

Завдання № 3

Визначити індекс інфляції за перше півріччя, якщо в першому кварталі рівень інфляції склав 0,05, у другому – 0,08.

Розв'язання

З урахуванням того, що рівень інфляції змінюється в кожному кварталі, індекс інфляції за півріччя визначається за формулою (5.3):

$$I_n = (1 + r_1)(1 + r_2) = (1 + 0,05)(1 + 0,08) = 1,134$$

Висновок

Індекс інфляції за перше півріччя становитиме 1,134.

Завдання № 4

Ціна споживчого кошика в країні в базовому році склала 580 грн. В поточному році уряд встановив нову ціну споживчого кошика, яка склала 625 грн. Розрахуйте рівень інфляції.

Розв'язання

Оскільки одним із проявів інфляції є підвищення рівня цін, то рівень інфляції характеризує зміну рівня цін на товари та послуги і може бути визначений як темп приросту рівня на товари та послуги за період (див. формулу 2.5, 2.6). Тоді рівень інфляції за рік дорівнюватиме:

$$Tp = \frac{Y_i}{Y_o} \times 100\% = \frac{625}{580} \times 100\% = 107,8\%$$

$$T_{np} = T_p - 100\% = 107,8 - 100 = 7,8\%$$

Висновок

Рівень інфляції, розрахований виходячи із ціни споживчого кошика, становитиме 7,8 %.

Завдання № 5

Рівень інфляції за кожний з 12 місяців склав 4 %.

Розрахувати індекс інфляції і рівень інфляції за рік.

Розв'язання

Індекс інфляції за рік визначається за формулою (5.1) і дорівнює:

$$I_n = (1 + r)^n = (1 + 0,04)^{12} = 1,601$$

Рівень інфляції за рік розраховується за формулою (5.2):

$$r = I_n - 1 = 1,601 - 1 = 0,601 \text{ або } 60,1\%$$

Висновок

Рівень інфляції за рік становитиме 60,1%.

Завдання № 6

Динаміка індексів інфляції за рік у розрізі місяців подана в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Індекси інфляції за рік

Місяць	01	02	03	04	05	06	07	08	09
Індекс, %	103,3	102,8	102,6	102,3	101,1	101,6	101,2	102,1	100,3

Розрахувати сумарний індекс інфляції за 9 місяців, якщо базовим періодом є грудень попереднього року, в якому індекс інфляції склав 100 %.

Розв'язання

Індекс інфляції за 9 місяців за умови, що рівень інфляції змінюється, визначається за формулою (5.3):

$$I_9^1 = I_1 \times I_2 \times I_3 \times \dots \times I_9 = 1,033 \times 1,028 \times 1,026 \times 1,023 \times 1,011 \times 1,016 \times 1,012 \times 1,021 \times 1,003 = 1,187$$

Висновок

Індекс інфляції за дев'ять місяців становитиме 1,187.

Діагностичні завдання

Завдання № 7

Розрахувати відсутні елементи табл. 5.3, якщо індекси інфляції за перші два роки у варіанті В однакові.

Таблиця 5.3

Ланцюгові індекси інфляції

Показники	Рік	Варіант А	Варіант Б	Варіант В
Ланцюгові індекси інфляції, %	1	120,2	105,8	
	2	105,6	106,2	
	3	108,2	109,6	102,9
	4	107,6		107,4
Загальний індекс інфляції за 4 роки, %			113,5	105,7

Розв'язання

Сумарний індекс інфляції за умови, що індекс інфляції по роках змінюється, визначається за формулою (5.3). Таким чином,

Варіант А)

загальний індекс інфляції дорівнюватиме:

$$I_4^I = I_1 \times I_2 \times I_3 \times I_4 = 1,202 \times 1,056 \times 1,082 \times 1,076 = 1,478 \text{ або } 147,8\%$$

Варіант Б)

індекс інфляції за 4-ий рік дорівнюватиме:

$$I_4 = \frac{I_4^I}{I_1 \times I_2 \times I_3} = \frac{1,135}{1,058 \times 1,062 \times 1,096} = 0,922 \text{ або } 92,2\%$$

Варіант В)

індекс інфляції за 1 та 2 роки дорівнюватиме:

$$I_1 = I_2 = \sqrt{\frac{I_4^I}{I_3 \times I_4}} = \sqrt{\frac{1,057}{1,029 \times 1,074}} = 0,978 \text{ або } 97,8\%$$

Висновок

З урахуванням проведених розрахунків індекси інфляції відповідно до варіантів становитимуть: а) 147,8 %; б) 92,2 %; в) 97,8 %.

Завдання № 8

В табл. 5.4 наведені індекси цін по роках.

Таблиця 5.4

Значення індексів цін за 4 роки

Рік	Індекс цін, %
1	100
2	112
3	123
4	129

1. Розрахувати рівень інфляції для кожного року, зробити відповідний висновок.

2. Використавши правило величини 70, визначити кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін (як знаменник прийняти рівень інфляції у відповідному році).

Розв'язання

Оскільки одним із проявів інфляції є підвищення рівня цін, то рівень інфляції характеризує зміну рівня цін на товари та послуги і може бути визначений як темп приросту рівня на товари та послуги за період (див. формулу 2.5, 2.6). Тоді рівень інфляції за кожен рік дорівнюватиме:

$$r_{\frac{2}{1}} = Tnp = \left(\frac{Y_i}{Y_o} - 1\right) \times 100\% = \left(\frac{112}{100} - 1\right) \times 100\% = 12\%$$

$$r_{\frac{3}{2}} = Tnp = \left(\frac{Y_i}{Y_o} - 1\right) \times 100\% = \left(\frac{123}{112} - 1\right) \times 100\% = 9,82\%$$

$$r_{\frac{4}{3}} = Tnp = \left(\frac{Y_i}{Y_o} - 1\right) \times 100\% = \left(\frac{129}{123} - 1\right) \times 100\% = 4,88\%$$

Кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін, розраховується за формулою (5.4). Тоді рівні інфляції ціни подвоються:

якщо рівень інфляції дорівнює 12 %, то

$$t = \frac{70}{r (\%)} = \frac{70}{12} = 6 \text{ (років)}$$

якщо рівень інфляції дорівнює 9,82 %, то

$$t = \frac{70}{r (\%)} = \frac{70}{9,82} = 7 \text{ (років)}$$

якщо рівень інфляції дорівнює 4,88 %, то

$$t = \frac{70}{r (\%)} = \frac{70}{4,88} = 14 \text{ (років)}$$

Висновок

Рівень інфляції за кожен рік становитиме: 12 %; 9,82 %; 4,88 %.

Кількість років, необхідних для подвоєння рівня цін, становитиме: 6 років; 7 років; 14 років.

Евристичні завдання

Завдання № 9

Свої заощадження фізична особа у січні 1 року вклала у нерухомість, витративши 20 тис. у. о. на купівлю будинку. У січні 4 року вона продала будинок за 60 тис. у. о. Інфляція по роках становила: 1 рік – 50 %, 2 рік – 20 %, 3 рік – 5%. Скільки відсотків складає прибуток чи збиток фізичної особи?

Розв'язання

Індекс інфляції за 3 роки визначається за формулою (5.3):

$$I_3^1 = I_1 \times I_2 \times I_3 = 1,5 \times 1,2 \times 1,05 = 1,89$$

Отже, індекс інфляції за 3 роки склав 1,89 або 89 %.

Оскільки відомо, що інфляція негативно впливає на купівельну спроможність грошей, то дохід продавця необхідно скорегувати на індекс інфляції. Отже дохід продавця з урахуванням темпів інфляції дорівнюватиме: $60/1,89 = 31,7$ (тис. у. о.). Тоді з урахуванням інфляції прибутковість операції становитиме (за формулою 3.4):

$$\Pi = \frac{\text{Дохід}}{\text{Витрати}} = \frac{(31,7 - 20)}{20} \times 100\% = 58,5\%$$

Висновок

Прибутковість операції продажу будинку становитиме 58,5 %, тобто принесе колишньому власнику будинку 31,7 тис. у. о.

Термінологічний словник

Девальвація – це зниження курсу національної валюти стосовно іноземних валют, викликане переважанням кількості грошових знаків, що перебувають в обігу, над їхнім товарним забезпеченням; основними причинами девальвації є інфляційні процеси й дефіцит платіжного балансу.

Деномінація – укрупнення масштабу цін в країні за рахунок укрупнення грошової одиниці (без її переіменування) з метою полегшення платіжного обігу, розрахунків і надання національній валюті більшій повноцінності.

Інфляційні очікування – виникнення в інфляції самопідтримуючого характеру. Населення і господарські суб'єкти звикають до постійного підвищення рівня цін. Населення вимагає підвищення заробітної плати і запасається товарами наперед, очікуючи на їх швидке подорожчання. Виробники ж побоюються підвищення цін з боку своїх постачальників, які водночас закладають в ціну своїх товарів прогнозоване ними зростання цін на комплектуючі і розгойдують цим самим маховик інфляції.

Інфляція – це знецінювання грошей, падіння їх купівельної спроможності, викликане підвищенням цін, товарним дефіцитом і зниженням якості товарів і послуг.

Норма обов'язкового резервування – встановлене державою або рішенням центрального банку процентне відношення суми обов'язкових резервів, котрі зобов'язані зберігати комерційні банки на безпроцентних рахунках у центральному банку. Змінюючи норму обов'язкових резервів, центральний банк відповідно зменшує чи збільшує суму вільних грошових коштів комерційних банків, які використовуються для активних операцій.

Нуліфікація – оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові грошові знаки у надзвичайно низькій пропорції так, що плата за такі гроші має суто символічне значення.

Облікова ставка процента – плата, що проголошується й стягується центральним банком за кредитні ресурси, які ним надаються комерційним банкам.

Операції на відкритому ринку – купівля і продаж державних цінних паперів центральним банком. Придбання цінних паперів у центрального банку скорочує кредитні ресурси комерційних банків, а їх викуп означає розширення кредитних ресурсів комерційних банків.

Ревальвація – офіційне підвищення державного золотого вмісту та валютного курсу або тільки валютного курсу національної грошової одиниці відносно іноземних валют.

Регулювання норми обов'язкових резервів – високо потужний інструмент впливу пропозицію грошей, що має невідворотну і негайну дію. Механізм цього інструменту полягає в тому, що центральний банк установлює для всіх банків та інших депозитних установ норму обов'язкового зберігання залучених коштів на кореспондентських рахунках без права їх використання і без виплати процентів по них.

Збільшуючи норму обов'язкового резервування, центральний банк негайно скорочує обсяг надлишкових резервів банків, зменшує їх кредитоспроможність, знижує рівень мультиплікації депозитів.

Рефінансування комерційних банків – інструмент, що застосовується в тісному поєднанні з процентною політикою. Крім зміни облікової ставки, центральний банк може регулювати попит на свої позички з боку комерційних банків зміною інших умов надання цих позичок – зміною їх асортименту, обмеженням цільового призначення, лімітуванням обсягів окремих позичок тощо.

Стагфляція – стан економіки країни, що характеризується загальним застоєм виробництва і високим рівнем безробіття та одночасним підвищенням цін й іншими ознаками розвитку інфляційного процесу.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Інфляція – це знецінювання грошей, падіння їх купівельної спроможності, викликане незначним підвищенням цін, товарним дефіцитом, підвищенням товарів та послуг.

2. Стагфляція – це стан економіки країни, що характеризується загальним застоєм виробництва, високим рівнем безробіття, одночасним підвищенням цін та іншими ознаками розвитку інфляційного процесу.

3. Ревальвація – вид грошової реформи з метою стабілізації валюти: підвищення державного курсу паперових грошей щодо золота або іноземної валюти при системі фіксованого обмінного курсу.

4. Девальвація – збільшення золотого змісту грошової одиниці країни (у період дії золотого стандарту).

5. Дефляція – це скорочення грошової маси шляхом вилучення із обертання надлишкових грошових знаків.

6. Дезінфляція – це процес демонетизації золота.

7. Лаж на золото – податок на золото.

8. Дизажіо – це підвищення ціни на золоті монети в паперових грошах

порівняно з їх номінальною вартістю.

9. Залежно від причин, що викликають інфляцію, розрізняють такі її види:

а. інфляція зростання матеріальних витрат виробництва,

б. інфляція зростання заробітної плати.

10. З погляду макроекономічного аналізу розрізняють:

а. очікувану,

б. неочікувану.

11. «Ефект Пігу» – різке падіння попиту у населення в надії на швидке зниження цін.

12. При помірній інфляції темп зростання цін складає 3-5 % на рік.

13. При галопуючій інфляції темп зростання цін складає 20-100 % на рік.

14. При гіперінфляції інфляції темп зростання цін складає 100% на рік.

15. Латентна інфляція – вид інфляції закритого типу, вона проявляється у вигляді постійного дефіциту товарної маси або падіння якісних характеристик продукції, або у відсутності платоспроможного попиту в зв'язку із затримкою виплат заробітної плати, пенсій тощо.

16. Класифікація інфляції за ступенем тяжкості:

а. помірна,

б. галопуюча,

в. гіперінфляція.

17. Інфляція витрат відбувається внаслідок рівноваги товарного обміну.

18. Інфляція попиту генерується надмірним зростанням попиту порівняно з пропозицією.

19. Інфляція попиту безпосередньо пов'язана з дією монетарних чинників.

20. Основна причина фіскальної інфляції – дефіцит бюджету та його покриття за рахунок емісійних кредитів центрального банку.

21. Для вимірювання інфляції застосовується грошовий мультиплікатор.

22. Індекс споживчих цін характеризує зміну в часі загального рівня цін на всі товари і послуги, що реалізовані кінцевим споживачем.

23. Індекс цін на засоби виробництва характеризує зміну в часі загального рівня цін на засоби виробництва, які купують юридичні особи для виробничого споживання.

24. При глибокій інфляції в 1991 р. в Україні темп зростання цін становив 1000 % за рік.

25. Дефлятор ВВП характеризує зміну в часі загального рівня цін на товари і

послуги, які населення купує для особистого споживання.

26. «Лібералізація цін» означає передачу функцій ціноутворення безпосередньо виробнику продукції.

27. Ідею регулювання інфляції першими висунули представники класичної школи.

28. Ідея «контрольованої» інфляції – це державне регулювання економіки шляхом втручання у платоспроможний попит.

29. Антиінфляційна політика передбачає: регулювання банківської активності економічними та адміністративними методами, підвищення ставки дисконтного відсотка, збільшення обов'язків резервів, здійснення операцій з цінними паперами на фондовому ринку.

30. Таргетування інфляції – це концепція монетарної політики, яка передбачає роз'яснення дій органів монетарної влади перед громадкістю.

31. «Номінальний якір» чіткий цільовий орієнтир на довгострокову перспективу, який забезпечує більшу свободу дій центрального банку.

32. Причиною інфляції з точки зору монетарної теорії є перерозподіл національного прибутку.

33. Причина інфляції з точки зору немонетарної теорії є збільшення сукупності попиту, зміна його структури.

34. Відкрита інфляція (цінова) – це системне збільшення загального рівня цін.

35. Грошова реформа – це повна або часткова структурна перебудова наявної грошової системи країни з метою оздоровлення грошей чи поліпшення механізму регулювання грошового обороту.

36. Грошові реформи класифікують як:

- повні грошові реформи,
- реформи часткового типу,
- змішані реформи.

37. При повній грошовій реформі передбачається проведення радикальних структурних і оздоровчих перетворень у фінансово-кредитній системі та грошовому обороті країни.

38. Змішана реформа передбачає необхідні зміни та раціональне вдосконалення до окремих елементів механізму організації грошового обороту, реформуються певні елементи грошової системи.

39. За характером обміну старих грошей на нові розрізняють грошові реформи

конфіскаційного і неконфіскаційного типів.

40. Конфіскаційна реформа передбачає процес зміцнення масштабу цін.

41. Метод блокування банківських рахунків полягає в тому, що заблоковані кошти можна конвертувати у цінні папери, що не будуть знецінюватися і водночас приноситьимуть їх власникові дохід.

42. Одномоментні реформи пов'язані із введенням в обіг грошей за короткий строк (30-60 днів).

43. Процес нуліфікації передбачає деномінацію зміцнення грошової маси та заміну її новою укрупненою грошовою одиницею.

44. Ревалоризація означає реалізацію комплексу економічних перетворень для поступового відновлення доінфляційної вартості паперових грошей.

45. Реставрація означає відновлення обміну банкнот на золото за їх номінальною вартістю.

46. Відкрита девальвація – обмін паперових грошей здійснюється за номіналом, але з одночасним пониженням вагової кількості металу у грошовій одиниці.

47. Прихована девальвація – обмін паперових грошей здійснюється на металеві монети за курсом, що є нижчим від номіналу.

48. Деномінація – закреслення нулів, тобто зміцнення масштабу цін.

49. У 1996 р. було проведено нуліфікацію купона-карбованця і впроваджено гривню за співвідношенням 1 гривня замість 1 тис. купона-карбованців.

50. «Дефляційна політика» – сукупність регулюючих заходів уряду у сфері державних фінансів і грошово-кредитній сфері з метою стримування інфляції та оздоровлення платіжного балансу.

51. Гривня стала постійною грошовою одиницею в 1997 році.

52. У гривні використовується 10 основних захисних елементів.

53. Процес зміцнення масштабу цін – це девальвація.

54. Знак для сліпих – рельєфний елемент, розміщений у лівому нижньому куті банкноти, який відчувається кінчиками пальців і визначає номінал банкноти.

55. Кодовий малюнок – слово або цифри, що повторюються, які можна прочитати за допомогою збільшувального скла.

56. Водяний знак – зображення світлими лініями тризуба, яке повторюється по всій площі банкноти і видиме при розгляданні проти світла.

57. Темп інфляції є темпом зміни загального рівня цін і розраховується так:

$$\text{Темп інфляції (у році } t) = \frac{\text{рівень цін (рік } t) - \text{рівень цін (рік } t-1)}{\text{рівень цін (рік } t-1)}$$

58. Індексвання – це механізм, за допомогою якого заробітна плата, ціни і контракти частково чи повністю захищені від змін у загальному рівні цін.

59. Імпортована інфляція, роль якої зростає зі зростанням відкритості економіки і утягнення її в світогосподарські зв'язки тієї чи іншої країни.

Питання для самодіагностики знань

1. Дайте визначення інфляції і охарактеризуйте її зовнішній прояв.
2. У чому проявляється інфляція на макро- та мікрорівні?
3. Поясніть, у чому причини інфляції, яка мала місце в умовах металевих грошових систем.
4. Охарактеризуйте неочікувану інфляцію.
5. Що таке повзуча інфляція і які її наслідки?
6. Розкрийте суть поняття «інфляція попиту».
7. Охарактеризуйте таке явище, як інфляція витрат.
8. У чому суть монетаристського підходу до інфляції?
9. Чому М. Фрідман вважає, що інфляція скрізь і завжди є монетарним феноменом?
10. Назвіть найбільш типові причини інфляції.
11. Розкрийте способи визначення рівня інфляції.
12. Як класифікують інфляцію за рівнем динаміки зростання цін?
13. Чи завжди інфляція негативно впливає на економіку?
14. Поясніть, що означають терміни «збалансована» і «незбалансована» інфляція?
15. Яку роль відіграє бюджетний дефіцит у розвитку інфляції?
16. Назвіть головні соціально-економічні наслідки інфляції.
17. Як розраховуються індекси інфляції?
18. Поясніть, за яких умов можлива ситуація, коли темп знецінювання грошей перевищує темп їх емісії?
19. Поясніть, чому інфляція у відносно невеликих розмірів сприяє розвитку виробництва?

20. Чому інфляція в певних розмірах може бути вигідною уряду?
21. Дайте характеристику інфляції в Україні протягом останніх 10 років.
22. Розкрийте основні причини інфляції в Україні.
23. Які основні механізми впливу монетарної політики центрального банку ви знаєте?
24. Розкрийте специфіку сучасної антиінфляційної політики держави.
25. Які цілі має за мету держава розробляючи антиінфляційні заходи?
26. Охарактеризуйте такі антиінфляційні заходи, як заморожування заробітної плати і реформування цін.
27. Поясніть, що розуміють під поняттям «грошова реформа»?
28. Які види грошових реформ Ви знаєте?
29. Розкрийте сутність поняття «ревалоризація».
30. Охарактеризуйте основні етапи грошової реформи в Україні та поясність необхідність її проведення.
31. Які основні захисні елементи використовуються на сучасних банкнотах?
32. Що означає термін стагфляція, дефляція, стагнація?
33. Охарактеризуйте види інфляції в залежності від ступеня тяжкості.
34. Розкрийте сутність поняття «нуліфікація».
35. Охарактеризуйте варіанти таргетування, які отримали розповсюдження в міжнародній практиці.
36. Розкрийте елементи такої концепції монетарної політики, як інфляційне таргетування.
37. Які передумови інфляційного таргетування Ви знаєте?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід

видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:

- а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
- б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
- в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.

3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.

4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.

6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 — другу і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

2,5,1,3

+ Я

1,3

1

”

”

+ О

2

Я=А ”

”

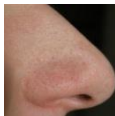

3

М=С Я=Й ”””

$$\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$$

4

О=А ”

5

”” ”

А

8,9,10

6

” ’

1,2,5,6

7

123

K=P

и

+

Я

1,2,4

8

1,2,5

,

9

”

”

A=И

C₂H₅OH

В

10

” 1,2

1,3

Що-[↑]небудь

+

Я

11

ЦІЛЬ(англ.)

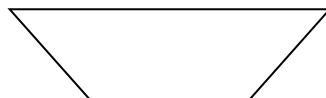
12

1,2

,

6,7,8

Δ

13

124

14

15

Відповіді на завдання до теми 5

Завдання 1

8	11	5	9	10	7	4	2	12	1	6	3
---	----	---	---	----	---	---	---	----	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Ні	2.	Так	3.	Так
4.	Ні	5.	Так	6.	Ні
7.	Ні	8.	Ні	9.	Ні
10.	Так	11.	Так	12.	Ні
13.	Так	14.	Ні	15.	Так
16.	Так	17.	Ні	18.	Так
19.	Так	20.	Ні	21.	Ні
22.	Так	23.	Ні	24.	Ні
25.	Ні	26.	Так	27.	Ні
28.	Так	29.	Ні	30.	Так
31.	Так	32.	Ні	33.	Так
34.	Так	35.	Ні	36.	Ні
37.	Так	38.	Ні	39.	Так
40.	Ні	41.	Так	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Так
46.	Ні	47.	Ні	48.	Так
49.	Ні	50.	Так	51.	Ні
52.	Ні	53.	Ні	54.	Так
55.	Ні	56.	Так	57.	Так
58.	Так	59.	Так	60.	Ні

Ребуси

1. Інфляція	5. Ревальвація	9. Дефлятор	13. Деномінація
2. Дизажіо	6. Стагнація	10. Споживчий кошик	14. Нуліфікація
3. Стагфляція	7. Девальвація	11. Дефляція	15. Реформа
4. Диспропорційність	8. Мілітаризація	12. Таргетування	

ТЕМА 6. ВАЛЮТНИЙ РИНОК І ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо сутності та механізму функціонування валютних систем.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність валютних операцій та особливості валютних відносин;
- ✓ знати шляхи визначення різних видів курсів валют, розуміти відмінності в процедурах їх розрахунку;
- ✓ розуміти причинно-наслідковий зв'язок між зміною курсів валют та обсягом експортно-імпортних операцій.

Уміння:

- ✓ уміти характеризувати сутність валютних відносин (вміти визначати складові валютних відносин в залежності від їх економічного призначення; вміти класифікувати валюти в залежності від комітентської приналежності та конвертованості валюти);
- ✓ уміти визначати спот-курси, форвард-курси, крос-курси;
- ✓ уміти визначати та аналізувати зміни обсягу експорту та імпорту залежно від тенденцій зміни курсу валют;
- ✓ уміти формувати пропозиції щодо розвитку валютних відносин.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів валютного ринку;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо регулювання експортно-імпортних операцій.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого самостійного навчання;
- ✓ відповідальність за якість сформованих висновків.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни при угодах купівлі-продажу.

Встановлення курсу називається *котирування валюти*.

Суму в іноземній валюті можна розрахувати за формулою

$$\text{Сума в іноземній валюті} = \frac{\text{Сума в національній валюті}}{\text{Курс валюти іноземної валюти}}. \quad (6.1)$$

Розрізняють *пряме котирування*, якщо розрахунок здійснюється шляхом вираження іноземної валюти певною кількістю одиниць національної, та *непряме котирування* – якщо національну валюту прирівнюють до певної кількості одиниць чужоземної валюти.

Котирування складається з двох цифр: перша – *бід* (Bid) – ціна, по якій клієнт може продати базову валюту, друга – *аск* (Ask или Offer), ціна, по якій клієнт може купити базову валюту за котирувану.

Крос-курси – це співвідношення між двома валютами, що впливає з їхнього курсу стосовно курсу третьої валюти.

Форвард-курси – це реальний показник того, яку вартість буде мати валюта через певний період часу.

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 6.1, відповідні визначення.

Таблиця 6.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Валютна інтервенція		1) визначення кількості іноземної валюти на одиницю національної
Форвардні операції		2) втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти через операції купівлі-продажу іноземної валюти
Опціон		3) різновид строкових операцій, за яких між учасниками укладається особлива угода, що надає одному з них право купити чи продати іншому певну суму валюти в установлений строк і за узгодженим сторонами курсом
Міжнародна резервна валюта		4) визначення кількості національної валюти на одиницю іноземної
Форфейтинг		5) валюта, що використовується для оцінки міжнародних торговельних операцій, або валюта як товар, що є предметом купівлі-продажу
Міжнародна торгова валюта		6) валюта, що використовується для покриття дефіциту платіжного балансу, надання позик, кредиту, фінансування, допомоги
Валютні свопи		7) операції з купівлі-продажу валюти з наступною оберненою угодою з метою отримання прибутку від різниці валютних курсів
Пряме котирування		8) офіційний запас золота (у зливках та монетах) і валютний запас, що зберігаються в центральному банку держави з метою проведення валютних

		інтервенцій на внутрішньому та зовнішньому валютних ринках і отримання іноземних кредитів під забезпечення цим резервом
Зворотне котирування		9) операції з кредитування експорту шляхом випуску комерційних векселів або інших боргових зобов'язань за зовнішньоторговельними угодами
Валютний арбітраж		10) запаси банкнот і монет в установах НБУ в спеціально обладнаних приміщеннях і спеціальних сейфах, створені з метою оновлення готівкової маси в обігу та забезпечення грошового обігу банкнотами і монетами різного номіналу
Грошове сховище		11) обмін кредитними зобов'язаннями або контрактами на купівлю іноземної валюти за національну з її майбутнім зворотним викупом в обумовлений час
Золотовалютний резерв		12) операцій з купівлі-продажу валюти на певну дату за курсом, визначеним в угоді

Завдання № 2

Є наступне котирування А / В: 29,85-29,95. Необхідно визначити, скільки грошових одиниць валюти В слід витратити при покупці 50 грошових одиниць валюти А.

Розв'язання

При купівлі 1 грошової одиниці валюти А треба витратити 29,95 грошових одиниць валюти В, а при покупці 50 грошових одиниць валюти А треба витратити у грошових одиниць валюти В.

Тоді з урахуванням методичних рекомендацій на формули (6.1) доцільно скласти таку пропорцію:

$$\frac{1}{50} = \frac{29,95}{X},$$

$$X = 50 \times 29,95,$$

$$X = 1497,5$$

Висновок

При покупці 50 грошових одиниць валюти А необхідно витратити 1497,5 одиниць валюти В.

Завдання № 3

Відомі курси таких валют:

A / B 0,83-0,85

A / C 29,65-29,75.

Розрахувати курс B / C.

Розв'язання

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс покупки валют B / C складатиме:

$$\text{Курс покупки } B / C = \frac{\text{курс купівлі } A / C}{\text{курс продажу } A / B} = \frac{29,65}{0,85} = 34,88.$$

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс продажу валют B / C складатиме:

$$\text{Курс продажу } B / C = \frac{\text{курс продажу } A / C}{\text{курс купівлі } A / B} = \frac{29,75}{0,83} = 35,84.$$

Висновок

Курс валют B / C становитиме 34,88-35,84.

Завдання № 4

Відомі курси:

A / B 1,17-1,19,

B / C 29,65-29,75.

Слід знайти курс A / C.

Розв'язання

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс покупки валют A / C складатиме:

$$\text{Курс покупки } A / C = \text{курс купівлі } A / B \times \text{курс купівлі } B / C = 1,17 \times 29,65 = 34,69.$$

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс продажу валют A / C складатиме:

$$\text{Курс продажу } A / C = \text{курс продажу } A / B \times \text{курс купівлі } B / C = 1,19 \times 29,75 = 35,40.$$

Висновок

Курс валют A / C становитиме 34,69-35,40.

Завдання № 5

Спот-курс A / B: 29,10-29,20. Через 30 бід курс зміниться на 15-25 пунктів відповідно. Необхідно визначити результат свопу з валютою B.

Розв'язання

Валюта А котирується з премією. Тому курс А / В форвард 29,25-29,45. Схема конвертації $A \rightarrow B \rightarrow A$, тобто продаж валюти А за курсом 29,10 (спот) і одночасна її покупка за курсом 29,45 (форвард). Результат свопу складатиме різницю між спот-курсом продажу валюти А та форвард-курсом покупки валюти А: $29,10 - 29,45 = -0,35$. Отже, своп збитковий.

Висновок

За результатами розрахунків визначено, що своп з валютою В є збитковим у розмірі 0,35 пунктів у різниці між курсами.

Завдання № 6

Котирування А / В: 29,85-29,95. Необхідно визначити, скільки грошових одиниць валюти В буде отримано при продажу 100 грошових одиниць валюти А.

Розв'язання

При продажу 1 грошової одиниці валюти А буде отримано 29,85 грошових одиниць валюти В, а при продажу 100 грошових одиниць валюти А буде отримано x грошових одиниць валюти В. Тоді з урахуванням методичних рекомендацій на формули (6.1) доцільно скласти таку пропорцію:

$$\begin{aligned}\frac{1}{100} &= \frac{29,85}{X}, \\ X &= 100 \times 29,85, \\ X &= 2985.\end{aligned}$$

Висновок

При продажу 100 грошових одиниць валюти А буде отримано 2985 одиниць валюти В.

Завдання № 7

Відомі курси:

А / В: 35,80-36,20;

С / В: 29,65-29,70.

Необхідно знайти крос-курс А/С.

Розв'язання

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс покупки валют А / С складатиме:

$$\text{Курс покупки } A / C = \frac{\text{курс купівлі } A / B}{\text{курс продажу } C / B} = \frac{35,80}{29,70} = 1,21.$$

З урахуванням методичних рекомендацій щодо процедури визначення крос-курсів курс продажу валют А / С складатиме:

$$\text{Курс продажу } A / C = \frac{\text{курс продажу } A / B}{\text{курс купівлі } C / B} = \frac{36,20}{29,65} = 1,22.$$

Висновок

Курс валют А / С становитиме 1,21-1,22.

Завдання № 8

Обмінний пункт дає такі котирування валют: А / В 31,00-32,55. Один клієнт продав 1000 А, а інший купив 1000 В. Який прибуток заробив банк на цих двох угодах?

Розв'язання

Відомо, що обмінний пункт купує 1 одиницю валюти А за 31,00 валюти В, а продає за 32,55 валюти В, то курсова різниця дорівнює $32,55 - 31,00 = 1,55$ валюти В. Відповідно прибуток банку від операції з 1000 одиниць валюти складе 1550 валюти В.

Висновок

Прибуток банку складе 1550 валюти В

Завдання № 9

Банк оголосив такі котирування валют:

USD / UAN = 5,3530-5,3620;

USD / EUR = 0,9210-0,9400.

Визначити крос-курс купівлі-продажу EUR / UAN.

Розв'язання

Згідно з методичними рекомендаціями курс бід – це курс купівлі валюти, курс офер – це курс продажу валюти, різниця між ними становить заробіток продавця.

Крос-курс – це визначення обмінного курсу двох валют через третю. Тоді у загальному вигляді крос-курс може бути записаний таким чином:

$$(A / C) (C / B) = (A / B)$$

або для даного випадку:

$$(EUR / USD) (USD / UAN) = (EUR / UAN).$$

Таким чином, курс купівлі обчислюється так:

$$5,3530 / 0,9400 = 5,6947$$

а курс продажу:

$$5,3620 / 0,9210 = 5,8219.$$

Висновок

Курс валют складатиме: EUR / UAN = 5,6947-5,8219.

Діагностичні завдання

Завдання № 10

Курс А / В: спот 20,35-20,50; 3 місяці 15-12. Фірма з країни В вивчає можливість взяти участь у конкурсі в країні А на отримання контракту вартістю 600 000 грошових одиниць А через 3 місяці з моменту подачі заявки. У разі отримання контракту 600 000 грошових одиниць А будуть конвертовані у валюту У для фінансування необхідних розробок. Для страхування валютного ризику фірма набуває опціон на поставку через 3 місяці валюти А в обмін на валюту У за такою ціною: 1 грошова одиниця А дорівнює 20,20 грошових одиниць В з виплатою премії 0,05 грошових одиниць В за 1 грошову одиницю А. Необхідно визначити результат придбання опціону при невдачі на конкурсі, якщо курс спот на цей момент буде:

а) 20,25-20,37

б) 20,06-20,13.

Розв'язання

Якщо через 3 місяці курс А / В складе 20,25-20,37, то опціон не реалізується. Збитки дорівнюють розміру сплаченої премії:

$$\text{Премія} = 600000 \times 0,05 = 30000 \text{ (грошових одиниць В)}$$

Якщо через 1 місяць курс А / В складе 20,06-20,13, то фірма купить валюту А за курсом 20,13 і реалізує опціон з ефективного курсу обміну 20,15 (20,20-0,05). Прибуток від цієї операції буде дорівнювати:

$$\text{Премія} = 600000 \times (20,15 - 20,13) = 12000 \text{ (грошових одиниць В)}$$

Висновок

Якщо спот-курс становитиме: 20,25-20,37, то премія складе 30000 грошових одиниць В.

Якщо спот-курс становитиме: 20,06-20,13, то премія складе 12000 грошових одиниць В.

Завдання № 11

В табл. 6.2 наведені деякі показники розвитку економіки України за другий рік.

Таблиця 6.2

Показники експорту, імпорту товарів і послуг, а також обмінного курсу гривні до долара США

Обмінний курс гривні до долара США	від 4,95 до 5,25
Експорт товарів і послуг, млн доларів США за перший рік	63 457
Експорт товарів і послуг, млн доларів США за другий рік	76 720
Імпорт товарів і послуг, млн доларів США за перший рік	110 974
Імпорт товарів і послуг, млн доларів США за другий рік	85 894

Так, експорт товарів і послуг виріс до 76 720 млн доларів США. При цьому імпорт товарів і послуг зменшився і склав 85 894 млн доларів США. Обмінний курс гривні виріс від 4,95 грн за 1 долар до 5,25 грн за 1 долар. На основі наведених даних поясніть, як впливав на експорт та імпорт продукції обмінний курс національної валюти.

Розв'язання

Як видно із даних таблиці, за рік українські виробники уклали угоди на експорт товарів і послуг на суму 76 720 млн доларів США. За період дії контракту обмінний курс гривні до долара США підвищився від 4,95 до 5,25 грн за 1 дол., тобто гривня подешевшала від 0,2 до 0,19 дол.

При курсі 1 грн або 0,20 дол. (4,95 грн = 1 дол.) необхідно поставити продукції на 76 720 млн дол. або 383 600 млн грн.

Якщо 1 грн або 0,19 дол. (5,25 грн = 1 дол.), то за постачання продукції буде отримано 76 720 млн дол. або 403 789 млн грн, що буде означати вигоду, адже продукція стала для імпортерів відносно більш дешевою, і на зазначену в договорі суму вони зможуть придбати продукції більше, ніж раніше.

Якщо гривня подорожчає з 0,19 до 0,2 дол., то будуть спостерігатися такі зміни.

Аналогічні розрахунки показують, що доходу від продажу буде одержано менше, ніж раніше, що свідчить про подорожчання продукції для імпортерів, яка стала менш конкурентоспроможною, оскільки іноземні партнери зможуть купити на ті самі 76 720 млн дол. менше продукції.

Отже, якщо національна валюта дорожчає, то експортери вітчизняної продукції несуть збитки, і, навпаки, одержують вигоди, якщо валюта дешевшає. Цю думку підтверджує й те, що експорт товарів і послуг за другий рік порівняно з першим склав (2.5):

$$Tp = \frac{Yi}{Yo} \times 100\% = \frac{76720}{63457} \times 100\% = 120,9\%$$

Це свідчить про збільшення попиту на українську продукцію.

Що стосується показників імпорту товарів і послуг, то у відсотках до першого року він зменшився на 22,6 %:

$$Tp = \frac{Yi}{Yo} \times 100\% = \frac{85894}{110974} \times 100\% = 77,4\%$$

Це свідчить про те, що якщо здешевлення національної валюти є вигідним для експортерів, то воно не є бажаним для імпортерів, адже їхня продукція стане для України відносно дорожчою, і величина попиту на неї зменшиться.

Результати розрахунків можна подати у вигляді табл. 6.3.

Таблиця 6.3

Показники експорту, імпорту товарів і послуг

Експорт товарів і послуг, млн доларів США за 1 р.	63 457
Експорт товарів і послуг, млн доларів США за 2 р., у відсотках до попереднього року	76 720 120,9%
Імпорт товарів і послуг, млн доларів США за 1 р.	110 974
Імпорт товарів і послуг, млн доларів США за 2 р., у відсотках до попереднього року	85 894 77,4%

Висновок

Обмінний курс національної валюти чинить визначальний вплив на показники експорту та імпорту продукції: його зменшення збільшує показники експорту і зменшує показники імпорту, і навпаки.

Евристичні завдання

Завдання № 12

Є дві розвинені промислові країни: країна А та країна Б. Курс валюти α по відношенню до валюти β складає 2,25. ВВП країни А у поточному році склав 150 млрд α , ВВП країни Б – 60 млрд β . Розрахований очікуваний індекс приросту ВВП на

наступний рік у обох країнах: 1,12:1,16 відповідно. Очікувана маса грошей, розрахована за агрегатом $M1: 80 \text{ млрд } \alpha: 20 \text{ млрд } \beta$ (країни А:Б відповідно).

У якій валюті вигідніше зберігати кошти на депозитному рахунку протягом одного наступного року, якщо відсотки за вкладами визначаються за формулою (6.2):

$$\text{Відсоткова ставка} = \frac{\text{Прибуток по депозиту}}{\text{Початкова сума вкладу}}. \quad (6.2)$$

і вкладаючи 1000 α терміном на один рік, буде отримано 80 α відсотками, а вкладаючи 2250 β – 176 β .

Розв'язання

У першу чергу необхідно визначити, у якій валюті пропонуються більші відсоткові ставки. Тоді за формулою (6.2):

відсоткова ставка у валюті α дорівнюватиме 8 %;

відсоткова ставка у валюті β дорівнюватиме 7,8 %.

Як видно з цих розрахунків, відсоткові ставки за обома валютами практично однакові, а отже необхідно розглядати додаткові чинники, що можуть надати перевагу одному з двох запропонованих варіантів.

Розрахуємо швидкість обігу грошей у обох країнах на наступний рік. Для промислово розвинених країн швидкість обігу грошей знаходиться за формулою (2.3):

$$V = \frac{P \cdot Q}{M} = \frac{ВНП}{M_1}, \quad \text{Тоді} \quad \begin{aligned} \frac{ВНП}{M_1} &= 150 \times 1,12 = 168 \text{ (млрд } \alpha) \\ \frac{ВНП}{M_1} &= 60 \times 1,16 = 69,6 \text{ (млрд } \beta) \end{aligned}$$

Звідси швидкість обігу грошей в обох країнах:

$$V_{\alpha} = \frac{168}{80} = 2,1 \text{ (раз)}$$

$$V_{\beta} = \frac{69,6}{20} = 3,48 \text{ (раз)}$$

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що у країні Б значно швидший обіг грошової маси порівняно з країною А. А це, у свою чергу, може виступати свідомством посилення інфляційних тенденцій у країні А, бо повільний грошовий обіг свідчить про значну грошову масу, яка бере участь у обігу, що являється одним із факторів посилення інфляції.

Таким чином, можна зробити висновок, що саме фактор передбачення високих темпів інфляції у країні А буде впливати на вибір стабільної валюти для її більш безпечного зберігання на депозитному рахунку. Такою валютою є валюта β .

Валюта – це будь-які грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язано із зовнішньоекономічними відносинами

Валютна інтервенція – це пряме втручання центрального банку або казначейства у валютний ринок. Вона зводиться до купівлі та продажу центральним банком або казначейством іновалюти.

Валютна система – це договірно-правова форма організації валютних відносин між усіма чи переважною більшістю країн світу.

Валютний арбітраж є операцією з купівлі-продажу валюти з наступною оберненою угодою з метою отримання прибутку від різниці валютних курсів.

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни при угодах купівлі-продажу. Така ціна може встановлюватися виходячи зі співвідношення попиту та пропозиції на певну валюту в умовах ринку, або бути чітко регламентованою рішенням уряду або його головним фінансово-кредитним органом.

Валютний ризик – це можливість грошових втрат суб'єктів валютного ринку через коливання валютних курсів.

Валютний ринок – це сукупність валютообмінних (конверсійних) та депозитно-кредитних операцій в іноземних валютах, які здійснюються учасниками валютного ринку за відповідним ринковим курсом або за ринковою процентною ставкою.

Валютні операції – будь-які платежі, пов'язані з переміщенням валютних цінностей між суб'єктами валютного ринку.

Золотовалютні резерви – це запаси іноземних фінансових активів та золота, які належать державі і перебувають у розпорядженні органів грошово-кредитного регулювання і можуть бути реально використані на регулятивні та інші потреби, що мають загальноекономічне значення. Ці потреби визначають цілі накопичення золотовалютних резервів.

Класична валютна біржа – офіційно оформлений ринок, на якому відбувається торгівля валютами на основі попиту і пропозиції.

Конвертованими є валюти, які вільно обмінюються на валюти інших країн за курсом, що формується у встановленому порядку, і вільно вивозяться і ввозяться через

кордон. Конвертованість – надзвичайно важлива, визначальна якісна риса валюти.

Крос-курси – це співвідношення між двома валютами, що впливає з їхнього курсу стосовно курсу третьої валюти.

Міжнародна резервна валюта – це така вільноконвертована валюта, в якій центральні банки інших країн нагромаджують та зберігають резерви для здійснення міжнародних розрахунків.

Міжнародна торгова валюта, тобто валюта, яка використовується для оцінки міжнародних торговельних операцій;

Національна валютна система – органічна частина системи грошових відносин окремих держав, її функціонування регулюється з урахуванням норм міжнародного права, національним законодавством кожної країни.

Неконвертованими є валюти, які неможливо вільно обмінити на іноземні валюти за ринковим курсом, їх ввіз та вивіз жорстко обмежується.

Плаваючий валютний курс – це такий режим валютного курсу, за якого він змінюється під впливом попиту і пропозиції.

Фіксований курс валюти – це такий курс, який на певний термін (від місяця до кількох років) устанавлюється як незмінний, незалежний від поточних змін у попиті та пропозиції валюти.

Форвард-курси – це реальний показник того, яку вартість буде мати валюта через певний період часу.

Форвардний валютний контракт – це стандартний документ, який засвідчує зобов'язання особи придбати чи продати валютні цінності у визначений час та на визначених умовах у майбутньому з фіксацією валютного курсу під час укладення контракту.

Ф'ючерсний контракт – це стандартизований контракт на купівлю іноземної валюти за національну на установлений термін у майбутньому за визначеним курсом.

Хеджування – це компенсаційні дії на валютному ринку із використанням відповідного інструментарію для мінімізації втрат від валютних коливань.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Валютний ринок – це сукупність конверсійних і кредитово-депозитних

операцій в іноземних валютах, здійснюваних між контрагентами – учасниками валютного ринку.

2. Однією з переваг ф'ючерсів є так зване цінове спотворення.

3. Ф'ючерсна позиція може бути закрита у будь-який момент.

4. Валютні ризики структуруються таким чином: комерційні, конверсійні, трансляції, ризики форфейтування.

5. Конверсійні ризики пов'язані з небажанням або з неможливістю боржника (гаранта) розрахуватися по своїх зобов'язаннях.

6. Економічний ризик для фірми полягає в тому, що вартість її активів і пасивів може змінюватися у більшу або меншу сторону (у національній валюті) через майбутні зміни валютного курсу.

7. Ризик перекладу пов'язаний зі схожістю в обліку активів і пасивів в іноземній валюті.

8. Ризик операцій виникає із-за невизначеності вартості в національній валюті інвалютної операції в майбутньому.

9. Для експортера і кредитора переважне використання нестійкої валюти.

10. Вибір валюти може робити істотний вплив на ефективність торговельних і кредитних операцій.

11. Валютні ф'ючерси схожі на форвардні валютні контракти тим, що і в тому і іншому випадку купується (продається) право на покупку або продаж визначена кількість однієї валюти замість іншої по встановленому змінному курсу в певний момент в майбутньому.

12. Основними учасниками валютного ринку є фірми, брокери і споживачі.

13. Світова валютна система – валютна система, що регулює вживання валют лише при міжрегіональних розрахунках.

14. МВФ має статус спеціалізованої установи ООН.

15. Капітал МВФ утворюється з внесків країн-членів відповідно до встановлюваної для всіх країн однакової квоти.

16. Міжнародний валютний фонд – міжнародна валютно-фінансова організація, створена в 1954 р.

17. Структурна валютна політика – сукупність заходів, направлених на здійснення короточасних структурних змін в світовій валютній системі.

18. Французький франк – до 28.02.2002 р. – грошова одиниця Франції і її заморських департаментів, містить 100 сантимів. Введений в обіг в 1799 р. замість лівра.

19. Національна валютна система – сукупність економічних і грошово-кредитних відносин, що передбачають функціонування валюти для забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків країни. Національна валютна система юридично закріплюється в державних правових актах, що враховують норми міжнародного права.

20. Валютна політика – складова частина економічної і зовнішньоекономічної політики держави, що являє собою лінію дій держави усередині і поза країною, що проводиться за допомогою дії на валюту, валютний курс, валютні операції.

21. У національну валютну систему входять лише валютні резерви.

22. Регіональна валютна система – валютна система, регулююча вживання валют в країні в цілому.

23. Валютна зона – об'єднання групи держав, що дотримують правила взаємних валютних стосунків і що визнають за валютою провідної країни визначальну роль в розрахунках між країнами зони і останніми країнами.

24. Вільне переміщення валют між країнами валютної зони не входить в її правила.

25. Одним з головних правил валютної зони є те, що провідна валюта використовується як платіжний і резервний засіб.

26. Валютний блок – угруповання декількох країн з метою встановлення валютної гегемонії і проведення різної валютної політики по відношенню до інших країн.

27. Валютний союз – група країн, що встановили кордони взаємних коливань курсів їх національних валют.

28. Європейська валютна система – регіональна валютна система, прийнята низкою країн, що входять в ООН.

29. Мета ЄВС полягає в організації валютних стосунків і валютного обміну, що полегшує економічні стосунки між країнами, стимулюючи інтеграцію їх економік, сприяючи стабілізації валют.

30. ЄВС діє з 1983 р.

31. Після першої світової війни був встановлений девізний для золота стандарт, заснований на золоті і провідних валютах, конвертованих в срібло.

32. Друга світова валютна система була юридично оформлена міждержавною угодою, досягнутою на Паризькій міжнародній економічній конференції в 1922 р.

33. На валютно-фінансовій конференції ООН в Бреттон-Вудсі в 1944 р. були встановлені правила організації світової торгівлі, валютних, кредитних і фінансових

стосунків і оформлена третя світова валютна система.

34. Бреттон-вудська угода передбачала чотири форми використання золота як основи світової валютної системи.

35. 13 березня 1979 р. була створена Європейська валютна система (ЄВС).

36. Різниця між курсами продавця і покупця – маржа – являється для банку джерелом доходу, за рахунок якого він покриває витрати по здійсненню операції, і певною мірою служить для страхування вал. ризику.

37. Операції з новими фінансовими інструментами, як правило, зосереджені в світових фінансових центрах внаслідок того, що законодавство низки країн сприяє їх вживанню.

38. Перетворюючись на валюту, гроші беруть на себе додаткову функцію – стають товаром, продаються і купуються, мають ціну в грошових одиницях іншої країни.

39. Валюта як грошовий товар повинна володіти лише внутрішнім визнанням.

40. Система золотого стандарту була встановлена у Великобританії ще в кінці XVII століття.

41. Національні валютні ринки, обслуговуючі рух грошових потоків усередині країни, інтегровані в світовий валютний ринок.

42. Центральні банки країн, що входять у валютні системи, не зобов'язані підтримувати в твердо встановлених кордонах курси своєї валюти відносно інших країн, що входять в дану систему.

43. Європейська Опційна Біржа в Амстердамі визнана світовим центром торгівлі валютою.

44. Біржа Термінової Торгівлі в Сіднеї не є світовим центром торгівлі валютою.

45. Складовою частиною фінансового ринку є валютний ринок.

46. З функціональної точки зору валютні ринки забезпечують лише своєчасне здійснення міжнародних розрахунків.

47. Валютна позиція – залишки засобів в іноземних валютах, які формують активи й пасиви (з врахуванням позабалансових вимог і зобов'язань по незавершених операціях) у відповідних валютах і створюють у зв'язку з цим ризик здобуття додаткових прибутків або витрат при зміні змінних курсів валют.

48. Кожна національна валюта має ціну в грошових одиницях іншої країни.

49. На міжнародному валютному ринку опубліковані котирування враховують операції на суми не більше 1 млн доларів.

50. Операції, пов'язані із зовнішньою торгівлею, складають меншу частину валютного ринку.

51. Змінний курс валюти є тим ключовим чинником, який пов'язує економіку країни з рештою світу.

52. Уряд може маніпулювати змінним валютним курсом, купуючи або продаючи долари на зовнішніх валютних ринках.

53. З інституційної точки зору валютні ринки забезпечують своєчасне здійснення міжнародних розрахунків, – страхування від валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, валютну інтервенцію, здобуття прибутку їх учасниками у вигляді різних курсів валют.

54. Валютний ринок з подвійним режимом – це ринок з одночасним вживанням фіксованого і плаваючого курсу валюти.

55. Позабіржовий валютний ринок організовується брокерами, які можуть бути або не бути членами валютної біржі і ведуть його по телефону, телефаксу, комп'ютерним мережам.

56. Валютний ринок складається з двох основних компонентів: ринку біржової торгівлі і позабіржового валютного ринку, який фактично є міжбанківським.

57. Валютний курс формується лише під впливом попиту.

58. Кон'юнктурні чинники зміни валютного курсу можуть значно змінювати величину курсу національної валюти, проте в короткострокових інтервалах часу.

59. Валютна операція є обміном грошей однієї країни на гроші іншої.

60. Метою валютного контролю є забезпечення дотримання валютного законодавства при здійсненні операцій з валютними цінностями.

Питання для самодіагностики знань

---

1. У чому різниця між поняттями «валюта» та «гроші»?
2. Надайте порівняльну характеристику валют.
3. Визначити чинники, які впливають на величину валютного курсу та викликають його коливання.
4. Що таке конвертованість валюти, які види конвертованості валюти Ви знаєте?
5. Що означає поняття «повна конвертованість валюти»?
6. Що означає поняття «частково конвертована валюта»?

7. Назвіть країни, валюта яких є повністю конвертованою.

8. Дайте визначення неконвертованій валюті і поясніть, за яких умов валюта отримує такий статус?

9. Що таке валютний курс, які види валютних курсів Ви знаєте?

10. Основні напрямки курсової політики.

11. Розкрийте найбільш поширені способи визначення валютного курсу.

12. Перелічіть основні чинники, зміна яких може вплинути на курс валюти.

13. Що таке золотий паритет?

14. Охарактеризуйте вплив інфляції на валютний курс.

15. Розкрийте переваги і недоліки фіксованого курсу валют.

16. Дайте визначення плаваючого курсу і назвіть його різновиди.

17. Що таке валютний ринок, які види валютних ринків Ви знаєте?

18. Охарактеризуйте об'єкт і суб'єкти валютного ринку.

19. У чому полягають переваги децентралізованого валютного ринку перед централізованим?

20. Які функції виконують валютні ринки?

21. У яких випадках використовується валютна інтервенція?

22. Охарактеризуйте механізм, цілі і наслідки валютних інтервенцій центрального банку.

23. Що таке валютний демпінг?

24. Що таке «валютна система», «валютна політика», «валютне регулювання»?

25. Які органи валютної політики і валютного регулювання в Україні?

26. Назвіть основні інструменти валютної політики. Чому серед них є інструменти грошово-кредитної політики?

27. Охарактеризуйте основні етапи розвитку світової валютної системи.

28. Чим відрізняються Бреттон-Вудська та Ямайська валютні системи?

29. Які переваги країнам-учасникам давала Бреттон-Вудська угода?

30. У чому полягає значення регіональної валютної системи?

31. Розкрийте теоретичні засади сучасного валютного регулювання.

32. Які органи державного управління здійснюють валютний контроль?

33. Коли і як було введено євро? Які основні причини введення євро?

34. Які переваги може надати для України введення євро в обіг?

35. Охарактеризуйте найбільш важливі складові валютної політики НБУ.

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загаданого слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

•S

2•

””- S/грн

3.

ованість

4.КΛΙ

5.СПРОСЕД

6.

”””ир”””””

O= E

E

7. Φ (X) ing

8.

Π ing

9.

10.

СИФ

К

1 И 2, 3, 4

1,2

11. АЖ

12. ВАРД
В=Ф

Λ=В Н=П

13. СПОРТ

14. СΛОН

15. Forex”” ФЕТ

7, 8, 9, 10, 11, 12

К

16. ХЕД

ВАННЯ

Відповіді на завдання до теми 6

Завдання 1

2	12	3	6	9	5	11	4	1	7	10	8
---	----	---	---	---	---	----	---	---	---	----	---

Тести «правильно/неправильно»

1	Так	2	Ні	3	Так
4	Так	5	Ні	6	Так
7	Ні	8	Так	9	Ні
10	Так	11	Так	12	Ні
13	Ні	14	Так	15	Ні
16	Ні	17	Ні	18	Так
19	Так	20	Так	21	Ні
22	Ні	23	Так	24	Ні
25	Так	26	Ні	27	Так
28	Ні	29	Так	30	Ні
31	Ні	32	Ні	33	Ні
34	Так	35	Так	36	Так
37	Ні	38	Так	39	Ні
40	Ні	41	Так	42	Ні
43	Так	44	Ні	45	Так
46	Ні	47	Так	48	Так
49	Ні	50	Ні	51	Так
52	Так	53	Ні	54	Так
55	Ні	56	Так	57	Ні
58	Так	59	Так	60	Так

Ребуси

1. Валюта	5. Спред	9. Інтервенція	13. Спот
2. Крос-курс	6. Котирування	10. Диверсифікація	14. Своп
3. Конвертованість	7. Фіксінг	11. Арбітраж	15. Форфейтування
4. Кліринг	8. Демпінг	12. Форвард	16. Хеджування

ТЕМА 7. МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ГРОШЕЙ ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо сутності та механізму формування попиту й пропозиції на ринку грошей; доцільності використання певних інструментів монетарного впливу на грошово-кредитну політику держави; розуміння ролі грошово-кредитної політики держави в її загальноекономічній політиці.

**Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій ,
якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми**

Знання:

- ✓ знати сутність та особливості процесу формування попиту та пропозиції грошей;
- ✓ розуміти причини незбалансованості на грошовому ринку;
- ✓ знати основні шляхи встановлення рівноваги на грошовому ринку;
- ✓ розуміти сутність інструментів грошово-кредитної політики та умови їх застосування.

Уміння:

- ✓ уміти досліджувати механізм формування попиту та пропозиції грошей на ринку;
- ✓ уміти характеризувати економічний зміст попиту на гроші та розрізняти чинники, що визначають сукупний попит;
- ✓ уміти визначати чинники, що впливають на формування пропозиції грошей;
- ✓ уміти застосовувати графічний метод для визначення попиту та пропозиції

грошей в залежності від тактичних цілей грошово-кредитної політики НБУ;

- ✓ уміти визначати роль та цільове призначення таких категорій, як заощадження та інвестиції на грошовому ринку;

- ✓ уміти досліджувати особливості формування та реалізації грошово-кредитної політики в Україні;

- ✓ уміти класифікувати цілі грошово-кредитної політики в залежності від методів регулювання грошового обігу.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості формування попиту та пропозиції на гроші, шляхи їх регулювання;

- ✓ здатність формувати пропозиції щодо застосування різних типів грошово-кредитної політики в залежності від економічних умов.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого самонавчання та навчання інших осіб;

- ✓ відповідальність за сформовані пропозиції з урахуванням можливих наслідків їх реалізації.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику, та безпосередньо роботу в аудиторії за поданим у табл. 7.1 планом.

Таблиця 7.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	10	Доведення
2	Обговорення питання «Особливості формування	15	Дискусія

	попиту та пропозиції грошей в умовах трансформаційної економіки»		
3	Вирішення аналітичних завдань та обговорення питання «Проблемність регулювання попиту та пропозиції грошей та встановлення рівноваги на ринку, зокрема в Україні»	20	Дискусія
4	Вирішення аналітичних завдань та обговорення питання «Особливості грошово-кредитної політики та її інструменти. Відмінні риси української економіки»	20	Бесіда та дискусія
5	Обговорення питання «Запровадження сучасних інструментів монетарної політики для стимулювання розвитку банківської системи»	15	Бесіда
6	Підбиття підсумків обговорення навчальних питань та закінчення заняття	10	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Сутність попиту на гроші та фактори впливу на його формування.
- ✓ Сутність пропозиції грошей та фактори впливу на її формування.
- ✓ Встановлення рівноваги на грошовому ринку: шляхи та перепони.
- ✓ Сутність грошово-кредитної політики держави та її інструменти.

Теми доповідей:

- ✓ Грошово-кредитна політика в Україні та світі.
- ✓ Монетарна політика на сучасному етапі розвитку економіки.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

З переліку різноманітних чинників, наданих в умові, оберіть ті, які визначають тільки попит на гроші, тільки пропозицію або порушують рівновагу на грошовому ринку.

Умова:

1. Прискорення швидкості обігу грошей
2. Зміна обсягу національного доходу
3. Багатство економічних суб'єктів
4. Дисконтна ставка
5. Зміна абсолютного рівня цін
6. Типова ринкова процентна ставка
7. Зміна реального обсягу виробництва
8. Зменшення обсягів виробництва та одночасне зростання цін
9. Норма обов'язкового резервування
10. Процентна ставка за депозитами до запитання
11. Швидкість обігу грошей
12. Низький стан довіри до банків
13. Тінізація підприємницької діяльності
14. Зміна попиту на гроші.

Завдання № 2

З переліку різноманітних характеристик, наданих в умові, оберіть ті, які притаманні окремим типам економічної політики держави.

Умова:

1. Встановлення лімітів облікових операцій
2. Обмеження обсягів кредитних операцій
3. Зменшення податкових ставок
4. Підвищення рівня процентних ставок
5. Встановлення лімітів на окремі банківські операції
6. Підвищення податків
7. Встановлення «кредитних меж»
8. Зменшення рівня процентних ставок
9. Оздоровлення платіжного балансу
10. Регламентація умов видачі банківських позичок
11. Пасивна політика, пов'язана з автоматичною зміною в рівнях державних витрат і податків
12. Послаблення контролю за збільшенням грошової маси в обігу
13. Політика, за якої уряд свідомо маніпулює податками та державними

витратами з метою зміни реального обсягу національного виробництва

14. Визначення маржі за здійснення банківських операцій

15. Розширення обсягів кредитування

Термінологічний словник

Закон попиту – величина (об'єм) попиту зменшується за мірою збільшення ціни товару. Математично це означає, що між величиною попиту і ціною існує обернено пропорційна залежність (проте не обов'язково у вигляді гіперболічно наведеної формули $y = a : x$). Тобто підвищення ціни викликає зниження величини попиту, зниження ж ціни викликає підвищення величини попиту.

Операції на відкритому ринку – це найбільш застосовуваний інструмент монетарної політики в країнах з високо розвинутими ринковими економіками

Попит на гроші – виступає як запас грошей, який хочуть мати у своєму розпорядженні економічні суб'єкти на певний момент.

Процентна політика – один із м'яких інструментів монетарної політики, подібний за характером впливу на пропозицію грошей до операцій на відкритому ринку. Механізм його полягає в тому, що центральний банк встановлює ставки процентів за позичками, які він надає комерційним банкам у порядку їх рефінансування.

Ревальвація (реставрація) – офіційне підвищення золотого змісту національної валюти або підвищення вартості грошової одиниці щодо курсів інших валют. Ревальвація означає зростання цін експортних товарів у іноземній валюті і зниження їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Попит на гроші виступає як запас грошей, який хочуть мати у своєму розпорядженні економічні суб'єкти на певний момент часу.

2. Теорія переважної ліквідності запропонована Томсоном.
3. Кейнс застосував підхід до трактування явища – попиту на гроші, який мав назву «теорія переважної ліквідності».
4. Дж. Тобін не виступав продовжувачем розвитку теорії спекулятивного попиту.
5. Швидкість грошей може бути постійною.
6. Збільшення швидкості грошей і падіння попиту на гроші може компенсувати дефіцитні платіжні кошти при зниженні умови монетизації ВВП і послабити кризу неплатежів.
7. Збільшення швидкості обігу грошей, шляхом збільшення попиту на них, послаблює вплив збільшення маси грошей в обігу на кон'юнктуру ринку.
8. Залежність попиту на гроші від номінального обсягу ВВП (У) виявляється в зміщенні кривої МД вліво і вниз у позицію MD_1 .
9. Монетаристська теорія розглядає пропозицію грошей як альтернативний чинник протидії попиту.
10. Пропозиція грошей на макроекономічному рівні полягає в тому, що кожний економічний суб'єкт, взаємодіючи зі своїм попитом, у випадку перевищення запасу грошей, пропонує їх для продажу на ринку.
11. Пропозиція грошей визначається як добуток грошової бази та кредитного мультиплікатора.
12. При накладенні двох кривих попиту і пропозиції отримаємо завершену графічну модель грошового ринку.
13. Головним об'єктом грошово-кредитної політики (ГКП) є Національний банк.
14. Головним суб'єктом грошово-кредитного регулювання з боку національного банку є наявна готівка та безготівкова маса в економіці.
15. До методів грошової політики відносяться лише адміністративні методи.
16. Проміжні цілі ГКП проявляються в змінах економічних процесів для досягнення стратегічних цілей.
17. Характерними ознаками тактичних цілей є їх довгостроковість.
18. Структурна політика передбачає надання субсидій чи інших стимулів активізації розвитку відносно відсталих регіонів (регіональна політика) чи певних галузей, секторів виробництва (секторальна політика).
19. Політика конкуренції не передбачає заходи антимонопольного характеру,

вільного ціноутворення, доступу на ринки всім підприємцям.

20. Соціальна політика спрямована на забезпечення соціальної рівності, шляхом часткового перерозподілу доходів.

21. Кон'юнктурна політика реалізується через регулятивний вплив держави на ринкову кон'юнктуру, на співвідношення сукупного попиту і сукупної пропозиції на ринках.

22. Фіскально-бюджетна політика – це сукупність методів держави у сфері оподаткування і державних витрат.

23. Недискредитційна фіскально-бюджетна політика – це політика, за якої уряд свідомо маніпулює державними витратами і податками.

24. Дискредитційна – пасивна політика, пов'язана з автоматичною зміною в рівнях державних витрат і податків.

25. Рестрикційна ГКП характеризується зниженням податків і зменшенням рівня відсоткових ставок.

26. Експансійна ГКП характеризується послабленням контролю за збільшенням грошової маси в обігу та розширенням обсягів кредитування.

27. Експансійна ГКП характеризується встановленням лімітів облікових операцій і встановленням «кредитних меж».

28. Селективна ГКП характеризується встановленням лімітів на окремі банківські операції і регламентації умов видачі банківських позичок.

29. Рестрикційна ГКП характеризується оздоровленням платіжного балансу і обмеженням обсягів кредитних операцій.

30. Селективна ГКП характеризується встановленням «кредитних меж» і визначенням маржі при здійсненні банківських операцій.

31. Операції на відкритому ринку – це найбільш застосовуваний інструмент монетарної політики в країнах з перехідною економікою.

32. Сутність операцій на відкритому ринку полягає у тому, що, купуючи цінні папери на ринку, центральний банк додатково спрямовує в оборот відповідну суму грошей і цим збільшує спочатку банківські резерви, а потім і загальну масу грошей за інших незмінних умов.

33. Регулювання норми обов'язкових резервів – інструмент впливу на пропозицію грошей. Механізм цього інструменту полягає в тому, що центральний банк установлює для всіх банків та інших депозитних установ норму обов'язкового зберігання залучених коштів на кореспондентських рахунках без права їх використання

і без виплати процентів по них.

34. Збільшуючи норму обов'язкового резервування, центральний банк негайно збільшує обсяг надлишкових резервів банків.

35. Збільшення обсягу вільних резервів підвищує кредитоспроможність банків і рівень мультиплікації депозитів.

36. Процентна політика – один із м'яких інструментів монетарної політики.

37. Для України найбільш типовою процентною ставкою центрального банку є облікова ставка НБУ.

38. Збільшуючи рівень облікової ставки, НБУ стримує попит комерційних банків на свої позички.

39. Збільшуючи рівень облікової ставки, НБУ не стримує мультиплікацію депозитів і зростання пропозиції грошей.

40. Збільшуючи рівень облікової ставки, НБУ сигналізує економічним суб'єктам про свій намір «подорожчати» гроші.

41. Рефінансування комерційних банків – інструмент, що застосовується в тісному поєднанні з процентною політикою.

42. Центральний банк може регулювати попит на свої позички з боку комерційних банків зміною їх асортименту, обмеженням цільового призначення, лімітуванням обсягів окремих позичок тощо.

43. Регулювання курсу національної валюти – інструмент впливу, що характеризується установленням економічних нормативів діяльності комерційних банків, передусім нормативів ліквідності, а також роз'яснення цілей своєї монетарної політики.

44. Монетаристи вважають за необхідне здійснення монетарного контролю, спрямованого на підтримання постійного коливання темпу зростання пропозиції грошей.

45. Монетарний контроль означає контроль за величиною грошової маси в обігу.

46. Суб'єктами, на які найчастіше спрямовуються регулятивні заходи монетарної політики, є такі змінні грошового ринку: пропозиція (маса) грошей; ставка процента.

47. Кейнсіанці вважають, що монетарний контроль необхідний для того, щоб знизити інфляцію, яка стримує економічне зростання.

48. Монетаристи вважають за необхідне при виборі кредитно-грошової

політики орієнтуватися на забезпечення заданих темпів зростання сукупного національного продукту.

49. Прихильники кейнсіанства вважають також, що в умовах безробіття можна стимулювати інвестиції та випуск продукції шляхом державної фінансової політики.

50. Зміна державних видатків та податкової системи підвищують безробіття, не підвищуючи при цьому рівень інфляції, за кейнсіанською теорією.

51. Проблема монетизації бюджетного дефіциту полягає у виплаті грошових коштів, достатніх для покриття (фінансування) перевищення бюджетних витрат над бюджетними доходами.

52. Збільшення оподаткування економічних суб'єктів через підвищення податкових ставок, введення нових податків мобілізує кошти для покриття дефіциту бюджету.

53. Показник фактичного стану монетизації валового продукту прийнято розраховувати як частку від ділення обсягу грошової маси, що є в обороті на кінець року, до номінального річного обсягу ВВП.

54. Вирішальна роль у розробленні та реалізації монетарної політики належить Кабінету Міністрів України.

55. Основні засади грошово-кредитної політики розробляються на підставі аналізу розвитку економіки та грошової сфери в поточному році, основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку України на наступний рік.

56. Пропозиція грошей на мікроекономічному рівні полягає в тому, що кожний економічний суб'єкт, взаємодіючи зі своїм попитом, у випадку перевищення запасу грошей пропонує їх для продажу на ринку.

57. Заощадження сімейних господарств є єдиним джерелом чистих інвестицій у закритій економічній системі.

58. Нереалізовані товарні запаси – це «заморожений» капітал.

59. Ринкові методи ГКП – це регулювання грошово-кредитного ринку шляхом застосування ринкових механізмів з втручанням державних органів управління.

60. Пряме регулювання позичкових операцій – це опосередкований інструмент ГКП.

1. Як пов'язаний попит на гроші зі швидкістю обігу грошей?
2. Як залежить попит на гроші від середнього рівня цін, фізичного обсягу валового продукту та норми процента?
3. У чому полягає сутність пропозиції грошей?
4. Що таке грошово-кредитна політика? Яке її місце в економічній політиці держави? Як вона пов'язана з грошовою системою?
5. Які особливості взаємодії структурних елементів грошових систем в сучасних умовах?
6. Які існують методи регулювання грошово-кредитної політики держави?
7. Визначте місце фінансово-бюджетної політики в системі державного регулювання.
8. У чому полягає зміст проблеми монетизації бюджетного дефіциту?
9. Охарактеризуйте грошово-кредитну політику України на сучасному етапі.
10. Дайте загальне визначення попиту на гроші.
11. Поясніть, чому попит на гроші – це попит на запас грошей, а не на потік грошей?
12. Чим у цілому визначається сукупний попит на гроші?
13. У чому полягає залежність попиту на гроші як на актив від кон'юнктури фінансового ринку?
14. Поясніть, чому попит на гроші як на активи більш еластичний у своїх параметрах, ніж трансакційний попит?
15. Зробіть графічне відображення сукупного попиту в його залежності від процентної ставки і рівня доходу.
16. Чому крива попиту не пересікає ні осі ординат, ні осі абсцис?
17. Розкрийте основні фактори, що впливають на сукупний попит на гроші, і поясніть механізм цього впливу.
18. З якими новими поняттями в сучасних умовах пов'язаний розвиток теорії попиту на гроші?
19. Назвіть і охарактеризуйте основні особливості формування попиту на гроші в умовах перехідної економіки.
20. Як пов'язано зростання пропозиції грошей з випуском державою цінних

паперів для покриття бюджетного дефіциту?

21. Перелічіть основні положення монетаристської концепції, які лежать в основі практичного формування пропозиції грошей.

22. Поясніть, що таке рівновага на грошовому ринку?

23. Дія яких чинників може призвести до порушення рівноваги на грошовому ринку?

24. Відобразіть графічну модель рівноваги на грошовому ринку.

25. Перелічіть можливі зовнішні чинники, які можуть вплинути на розміри пропозиції грошей.

26. Чи призводить до змін пропозиції грошей валютна інтервенція центрального банку?

27. Чи може комерційний банк збільшити пропозицію грошей за рахунок операцій з борговими зобов'язаннями?

28. Як змінюється попит на гривню в умовах інфляційних процесів в Україні?

29. Як впливає ринкова інфраструктура української економіки на можливість зберігання коштів?

30. Чим зумовлена актуальність розгляду особливостей попиту та пропозиції грошей на сьогоднішній день?

31. Перелічіть можливі внутрішні чинники, які можуть вплинути на розміри пропозиції грошей.

32. Розкрийте сутність методів грошово-кредитної політики.

33. Охарактеризуйте стратегічні цілі грошово-кредитної політики.

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.

2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:

- а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
- б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
- в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.

3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

ПО? ““““

1

6

““““

““““

$$\Gamma P=B$$

3

“““““

$$I=O$$

4

$$\Lambda=\Phi$$

‘

И

5

‘

$$P+E$$

Б А

В

6

””””

7

‘ O

““

””

РЕЦ

К=Н

А=И

П+О

А

8

‘

Д=Ч

9

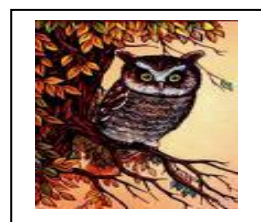
Т

Р+Е

Е=І

А+Н

О=У

Н?2 Я

162

10

“““ $\Phi + I$ $\Psi = \Psi$

11

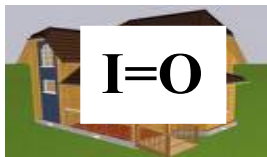
I,

ЛЬНИЙ

Ц

$P = H$

‘ ХІД

12

‘

Т

13

‘

‘

ЦІЯ

$T = \Pi$

14

$I = E\ddot{Y}$

Відповіді на завдання до теми 7

Завдання 1

Попит на гроші	2, 5, 7, 11
Пропозиція грошей	3, 4, 6, 9, 10, 12, 13
Порушення рівноваги	1, 8, 14

Завдання 2

Дискреційна	Рестрикційна	Недискреційна	Експансійна	Селективна
13	2, 4, 6, 9	11	3, 8, 12, 15	1, 5, 7, 10, 14

Тести «правильно/неправильно»

1	Так	21	Так	41	Так
2	Ні	22	Так	42	Так
3	Так	23	Ні	43	Так
4	Ні	24	Ні	44	Ні
5	Ні	25	Ні	45	Так
6	Так	26	Так	46	Ні
7	Ні	27	Ні	47	Ні
8	Так	28	Так	48	Ні
9	Так	29	Так	49	Так
10	Ні	30	Так	50	Ні
11	Так	31	Ні	51	Ні
12	Так	32	Так	52	Так
13	Ні	33	Так	53	Так
14	Ні	34	Ні	54	Ні
15	Ні	35	Так	55	Так
16	Так	36	Так	56	Так
17	Ні	37	Так	57	Так
18	Так	38	Так	58	Так
19	Ні	39	Ні	59	Ні
20	Так	40	Так	60	Ні

Ребуси

1. Попит	5. Фактори	9. Чинники	13. Параметр
2. Ліміт	6. Резерв	10. Рефінансування	14. Пропозиція
3. Мотив	7. Методи	11. Дефіцит	15. Швидкість грошей
4. Податок	8. Дискреційна політика	12. Національний дохід	

ТЕМА 8. РОЛЬ ГРОШЕЙ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Розширення, поглиблення та закріплення знань щодо: історичної ретроспективи виникнення грошових відносин у світі; еволюції грошового обігу в Україні; функціонування грошей у ринковій трансформації економіки України; сутності державного регулювання економіки.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність понятійного апарату за темою;
- ✓ знати особливості розвитку та функціонування грошових відносин на різних етапах розвитку суспільства;
- ✓ розуміти проблемні аспекти та перспективи розвитку національної та світової економічних систем.

Уміння:

- ✓ уміти аналізувати особливості застосування монетарних інструментів регулювання економіки на мікро- та макрорівні;
- ✓ уміти проводити порівняльну характеристику заходів грошово-кредитного регулювання з визначенням їх недоліків та переваг;
- ✓ уміти визначати напрями розвитку країни з урахуванням сучасних світових тенденцій.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, переваги та недоліки використання монетарних заходів регулювання економіки країни;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку грошових відносин держави та світу.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого самовдосконалення та навчання інших осіб;
- ✓ відповідальність за розроблені рекомендації з урахуванням причинно-наслідкового зв'язку між подіями та явищами.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику, та безпосередньо роботу в аудиторії за поданим у табл. 8.1 планом.

Таблиця 8.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	10	Доведення
2	Обговорення питання «Еволюція грошових відносин в Україні та світі: проблемність розвитку та перспективи»	15	Бесіда
3	Вирішення практичних завдань та обговорення отриманих результатів	20	Дискусія
4	Обговорення питання «Особливості грошово-кредитного регулювання економіки»	15	Бесіда
5	Обговорення питання «Вплив інтеграційних процесів на розвиток суспільного виробництва»	15	Дискусія
6	Підбиття підсумків обговорення навчальних питань та закінчення заняття	15	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Еволюція грошових відносин в Україні та світі.
- ✓ Проблемність розвитку грошового обігу в Україні.
- ✓ Особливості грошово-кредитного регулювання економіки.
- ✓ Вплив інтеграційних процесів на розвиток суспільного виробництва.

Теми доповідей:

- ✓ Роль монетарних інструментів в регулювання економіки України.
- ✓ Сутність глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

Встановіть відповідність між періодом становлення грошового обігу в Україні та його характеристикою, поданими у табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Характеристика грошового обігу

Період становлення грошового обігу	Вірна відповідь	Характерні риси
Античний		1. Грошовий обіг України заповнили польські та литовські одиниці
Старокиївсько-європейський		2. На той період грошами вважалися монети давногрецьких полісів і Боспорського царства, а також використовувалися римські монети
Середньовічний		3. Грошовою одиницею був арабський диргем; сформувалася кунна система грошей
Російський		4. В обігу лише паперові гроші, вироблені берлінською банкотною фабрикою
Період незалежності		5. Ліквідація української скарбниці, руйнування української фінансово-грошової системи

Радянський		6. Відродження грошової системи України, введення нової грошової одиниці
Сучасна незалежність		7. Впровадження червінця; в цей період було зафіксовано один з найвищих рівнів інфляції

Завдання № 2

З переліку характеристик впливу грошового середовища на економіку, наданих в умові завдання, оберіть ті, які притаманні тільки якісному аспекту та тільки кількісному аспекту.

Умова:

1. Розширення меж виробництва та праці
2. Здешевлення процесу обміну
3. Зміна динаміки цін
4. Зміна зайнятості
5. Стимулювання економічної поведінки суб'єктів
6. Соціальний стан
7. Сприяння наявності грошей розвитку ринку
8. Зміна темпів економічного зростання
9. Сприяння регулюванню економіки

Термінологічний словник

Грошовий обіг – безперервний рух грошових засобів, який являє собою основну частину платіжних операцій та здійснюється шляхом готівкового й безготівкового розрахунків.

Грошова одиниця – це грошовий знак для вимірювання цін товарів та послуг, встановлених у законодавчому порядку країною.

Грошова маса – це сукупність готівкового та безготівкового залишку, які є в розпорядженні суб'єктів грошового обігу.

Грошова система – це форма організації грошового обертання в країні, що закріплена національним законодавством.

Інтеграційний процес – це взаємозближення й утворення взаємозв'язків;

згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу.

Капіталізація доходів – спрямування прибутків на подальший розвиток підприємства, активізація прибутків для збільшення капіталу.

Купівельна спроможність грошей – умовна кількість товарів і послуг, які можна придбати за грошову одиницю; ще називають товарною (внутрішньою) ціною грошей.

Регулювання економіки – це система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів і засобів впливу держави на перебіг соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики.

Ринкові відносини – це відносини, обумовлені функціонуванням ринку, що з'явилися у зв'язку з розподілом праці й економічного відособлення виробників.

Стабілізація економіки – запобігання, гальмування економічного спаду, закріплення і підтримка показників функціонування економіки на певному рівні, оздоровлення господарства. Часто досягається за допомогою заходів, що передбачаються стабілізаційною програмою.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Появі грошей передувала епоха безпосередньо товарного, або бартерного, обміну?
2. Головними передумовами становлення грошових відносин були поглиблення суспільного поділу праці, багаторівнева спеціалізація виробництва та суспільної діяльності людини?
3. Грошовий обмін є не тільки результатом, а й важливим чинником всебічного розвитку і поглиблення суспільного поділу праці та її спеціалізації?
4. Бартерний обмін можливий не лише тоді, коли потреби двох учасників цього процесу збігаються?
5. Використання грошей долає й іншу обмеженість бартеру – високий рівень

витрат праці та ресурсів, необхідних для його здійснення?

6. При використанні грошей збільшується ризик товаровиробника щодо можливостей реалізації свого продукту, його обміну на інший товар?

7. Важливою ознакою грошей є те, що вони забезпечують зв'язок між сучасними і майбутніми обмінними операціями?

8. Для того щоб бути засобом накопичення, гроші мають користуватися загальним визнанням з боку як покупця, так і продавця товарів і послуг?

9. Гроші повинні мати загальне (суспільне) визнання, бути засобом збереження вартості й на цій основі використовуватися як посередник обміну товарів і послуг?

10. На зміну бартерному обігу прийшла епоха товарних (металевих) грошей?

11. У ролі товарної форми грошей тривалий час використовувалися благородні метали – золото й срібло?

12. Подальшим ступенем у розвитку грошей стало карбування металевих монет?

13. Перші монети з'явилися у Франції в VIII-VII ст. до нашої ери?

14. Тривалий час в обігу використовувалися повноцінні монети, реальний зміст яких не відповідав їхній номінальній вартості?

15. Фунт стерлінгів став грошовою одиницею Англії як фунт золота?

16. Мірою маси і масштабом цін в Україні була гривня?

17. Для багатьох країн, де функціонували товарні гроші, характерним було використання системи біметалевого обігу – одноразової (паралельної) емісії золотих і срібних монет?

18. Епоху товарних (металевих) грошей замінила епоха грошей паперових?

19. Вперше паперові гроші почали використовуватися в Китаї ще у VIII ст.?

20. Наприкінці XVIII ст. банкотний обіг був започаткований у Німеччині?

21. Нові якісні моменти в системі грошових відносин почали формуватися з появою в обігу нерозмінних на золото чи срібло паперових грошей?

22. Благородний метал був повністю витіснений зі сфери грошових відносин. Золото втратило грошові функції. Цей процес дістав назву демонетизації золота?

23. Гроші втратили свою внутрішню вартість, що безпосередньо втілювалося у монетарному товарі як носієві грошових відносин?

24. Визначення сутності грошей і, виходячи з цього, фундаментальних основ їхнього розвитку становить базовий рівень монетарної теорії?

25. Функція засобу платежу надає товарній масі необхідний матеріал для вираження їхньої вартості?
26. Ціна товару – це спосіб відображення в грошах вартості товару?
27. Покупна спроможність грошей – це кількість грошей, за які можна придбати певний вид товару?
28. Масштаб цін – суто технічна функція грошей. Вона являла собою законодавчу фіксацію певної кількості (за масою) монетарного металу (золота чи срібла), що закріплювалося державою за грошовою одиницею?
29. Власники паперової купюри не мали офіційне право і можливість обміняти її в банку на відповідну, визначену офіційним масштабом кількість золота?
30. Функція засобу обігу – це функція, в якій гроші є посередником в обміні товарів і забезпечують їх обіг?
31. В процесі обміну товарів гроші виконують лише посередницьку функцію?
32. Така властивість грошей, як портативність – це здатність ділитися на частини і мати кратні номінали?
33. Основними функціями грошей є: міра вартості, засіб обігу та світові гроші?
34. Ліквідність визначають як можливість використання певного активу в ролі засобу платежу і водночас як здатність цього активу зберігати свою номінальну вартість незмінною?
35. Абсолютна ліквідність – це здатність грошей негайно обмінюватися на будь-які блага?
36. Гроші можуть бути використані як засіб платежу лише тоді, коли вони не змінюють свою власну номінальну вартість?
37. Структурна розгалуженість грошової системи – результат прогресуючого ускладнення ринкових відносин, спосіб надання ринку необхідної еластичності, що є однією з суттєвих ознак її дієздатності?
38. Портфельний підхід розглядає індивіда в момент, коли він володіє певним фондом багатства і приймає рішення з приводу активів, у яких він певний період збирається зберігати це багатство (майно)?
39. Сенс портфельного підходу при визначенні структури особистого багатства полягає в оцінці його окремих елементів з позицій ступеня їхньої ліквідності?
40. Головною метою обігу грошей як капіталу є нова споживча вартість?
41. Неповноцінними є гроші, які набувають своєї вартості виключно в

збереженні?

42. Кредитні гроші – повноцінні гроші, які виникли на основі розвитку кредитних відносин і емітуються відповідно до потреб обороту в грошах?

43. Основні форми кредитних грошей є паперові гроші, монета, депозитні гроші, електронні гроші?

44. Паперові – це нерозмінні на метал знаки вартості, що випускаються державою для покриття своїх (бюджетних) витрат і наділяються нею примусовим курсом, визнаються законодавчо обов’язковими до приймання у всі види платежів?

45. Депозитні гроші – різновид банківських грошей, які існують у вигляді певних сум, записаних на рахунках економічних суб’єктів в банках?

46. Кредитні гроші не мають примусового курсу?

47. Кредитні гроші виникають із функції грошей як засіб обігу?

48. До квазігрошей відносяться усі види пластикових карток?

49. Чек та вексель – це форми депозитних грошей?

50. «Електронний гаманець» призначений для використання готівкових коштів, внесених на саму картку, при оплаті за товари або послуги у багатьох підприємствах, торгівлі та сфері послуг?

51. Грошовий обіг на макроекономічному рівні обслуговує кругообіг індивідуального капіталу?

52. Характерними ознаками грошового обігу є однорідність та прямолінійність?

53. У грошовій масі розрізняють активні гроші та пасивні?

54. Найбільш актуальними в сучасних умовах є такі властивості грошей: стабільність вартості, подільність, портативність?

55. Грошово-кредитне регулювання спрямоване на стримування зростання грошової маси, подолання інфляційних процесів і стимулювання збільшення валового національного продукту?

56. Цілі грошово-кредитної політики поділяються на: мікроекономічні та глобальні?

57. В Україні головним суб’єктом грошово-кредитної політики є Верховна Рада?

58. Саморегульовані грошові системи базуються на обігових паперових і металевих грошових знаках?

59. Різнобічне використання грошей і їх вплив на розвиток країни базується

на тому, що продукція виробляється підприємствами не для власних потреб, а для інших користувачів, яким вона продається за гроші?

60. Роль грошей – це результат функціонування та впливу грошей на різні сторони дії суспільства. Коли мова йде про якісний аспект, необхідно визначити вплив грошового середовища на матеріальні інтереси та виробничу активність суб'єктів: 1) розширює межі виробництва та праці; 2) здешевлюється процес обміну; 3) стимулює економічну поведінку суб'єктів; 4) наявність грошей сприяє розвитку ринку; 5) сприяє регулюванню економіки?

Питання для самодіагностики знань

---

1. На які періоди умовно можна поділити грошовий обіг?
2. Які гроші можна вважати найпершими в історії України?
3. З чим асоціюється у вас назва «Іванові голівки»?
4. Коли і ким проведена перша спроба виготовлення власної валюти в Україні?
5. Коли виникла кунна система грошей?
6. Коли і ким були викарбувані перші монети в Україні?
7. Від чого походить слово «гривна»?
8. Охарактеризуйте розвиток товарно-грошових відносин в період козацької республіки.
9. У чому полягає суть трансформації товарної природи грошей у нетоварну і які причини цього явища?
10. Назвіть основні напрямки наукової думки щодо походження грошей і розкрийте їх відмінності.
11. У чому полягає роль держави в еволюції форм грошей?
12. Визначте вплив грошового середовища на виробничу активність суб'єктів господарювання.
13. Яке значення сфера грошового обігу набуває у сучасних умовах організації державного регулювання економіки?
14. Назвіть основні напрями успішного використання грошей у трансформаційній економіці нашої країни.

15. Які наслідки має інтеграція України у світовий економічний простір з боку грошово-кредитного регулювання?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «верх ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому

слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

1

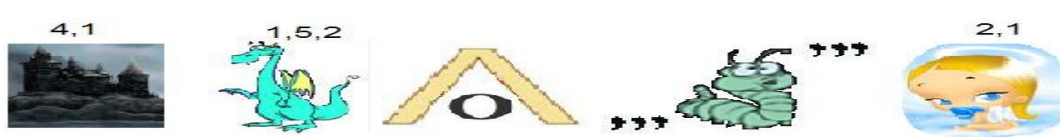
2

3

4

5

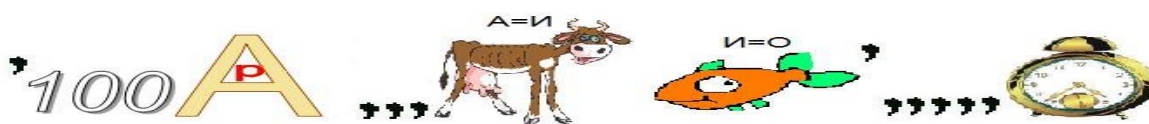
6

7

8

9

Відповіді на завдання до теми 8

Завдання 1

2	3	1	5	4	7	6
---	---	---	---	---	---	---

Завдання 2

Якісний аспект	1, 2, 5, 7, 9
Кількісний аспект	3, 4, 6, 8.

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Так	3.	Так
4.	Ні	5.	Так	6.	Ні
7.	Так	8.	Ні	9.	Так
10.	Так	11.	Так	12.	Так
13.	Ні	14.	Ні	15.	Ні
16.	Так	17.	Так	18.	Так
19.	Так	20.	Ні	21.	Так
22.	Так	23.	Так	24.	Так
25.	Ні	26.	Так	27.	Ні
28.	Так	29.	Ні	30.	Так
31.	Ні	32.	Ні	33.	Ні
34.	Так	35.	Ні	36.	Так
37.	Так	38.	Так	39.	Так
40.	Ні	41.	Ні	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Так
46.	Ні	47.	Ні	48.	Ні
49.	Ні	50.	Так	51.	Ні
52.	Ні	53.	Так	54.	Ні
55.	Так	56.	Ні	57.	Ні
58.	Ні	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Каурі	4. Держава	7. Капіталізація
2. Монета	5. Оздоровлення	8. Переорієнтація
3. Гривна	6. Роль	9. Товаровиробник

Модуль 3

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРЕДИТУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ

ТЕМА 9. ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Розширення, поглиблення та закріплення знань щодо: історичної ретроспективи шкіл та теорій щодо розвитку грошових відносин у світі; еволюції становлення грошових відносин; функціонування та особливостей сучасних інструментів монетаризму; сутності кейнсіансько-неокласичного синтезу.

**Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій ,
якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми**

Знання:

- ✓ розуміти сутність основних положень теорії грошей;
- ✓ знати особливості постулатів абстрактної та монетаристської теорії грошей;
- ✓ розуміти помилковість тверджень окремих концепцій та розуміти шляхи їх корегування.

Уміння:

- ✓ уміти проводити ретроспективний аналіз розвитку грошових відносин;

- ✓ уміти визначати специфіку та відмінні риси основних постулатів металістичної та номіналістичної теорії грошей;
- ✓ уміти визначати специфіку сучасної кількісної теорії грошей та її кембриджського варіанта;
- ✓ уміти впроваджувати досягнення сучасного монетаризму в процесі регулювання грошових відносин

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, похибки та перспективи впровадження інструментів різних концепцій грошей у процес регулювання економіки;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку грошових відносин.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого самовдосконалення та навчання інших осіб;
- ✓ відповідальність за сформовані пропозиції щодо розвитку грошових відносин.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику, та безпосередньо роботу в аудиторії за поданим у табл. 9.1 планом.

Таблиця 9.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	10	Доведення
2	Обговорення питання «Еволюція теорій розвитку грошових відносин: помилковість та надбання»	20	Бесіда

3	Обговорення питання «Розвиток та використання кейнсіансько-неокласичного синтезу»	15	Дискусія
4	Обговорення питання «Особливості сучасного монетаризму та роль грошового обігу в ділових циклах»	15	Бесіда
5	Вирішення практичних завдань та обговорення отриманих результатів	15	Дискусія
6	Підбиття підсумків обговорення навчальних питань та закінчення заняття	15	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Еволюція теорій розвитку грошових відносин.
- ✓ Особливості різновидів кількісної теорії.
- ✓ Особливості сучасного монетаризму та роль грошового обігу в ділових циклах.
- ✓ Становлення та розвиток кейнсіансько-неокласичного синтезу.

Теми доповідей:

- ✓ Етапи розвитку та фактори, що вплинули на зміну панівної ролі різноманітних теорій грошей.
- ✓ Перспективи сучасного розвитку грошових теорій.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

З переліку різноманітних положень, наданих в умові завдання, оберіть ті, які характеризують тільки кейнсіансько-неокласичний синтез, тільки концепцію кількісної теорії Фішера або кембриджський варіант кількісної теорії грошей.

Умова:

1. Помірну інфляцію визнано позитивним процесом розвитку реальної економіки.

2. Динаміка грошових потоків у рівнянні Фішера розглядається на макроекономічному рівні.
3. Методологічна основа рівняння обміну – гроші як засіб обігу.
4. Зосереджує увагу на мотивах нагромадження грошей конкретними індивідуальними учасниками виробництва.
5. Гроші – засіб не тільки обігу, а й збереження та нагромадження.
6. Центральний банк повинен мати достатній рівень самостійності, щоб не допустити збільшення інфляції.
7. Акцент робиться на об'єктивних засадах обігу грошей.
8. Враховується психологічна реакція суб'єкта господарювання щодо використання готівки.
9. У структурі державного регулювання перевагу слід надавати монетарному механізму впливу.
10. У трансакційному рівнянні йдеться лише про пропозицію грошей.
11. Грошово-кредитна політика на сучасному етапі в операціях на відкритому ринку спирається на положення монетаристів, а відсоткова політика – на кейнсіанців.
12. Центральною проблемою стає попит на гроші.
13. Кількість грошей у обігу активно впливає на розвиток процесів у сфері реальної економіки і на рівень цін.

Завдання № 2

З переліку різноманітних положень, наданих в умові, оберіть ті, які характеризують різновиди абстрактної або монетаристської теорії грошей.

Умова:

1. Гроші та дорогоцінні метали ототожнювались.
2. Рівень товарних цін і вартість грошей пов'язані з кількістю платіжних засобів в обігу.
3. Дорогоцінні метали вважались головним багатством нації.
4. Можливість паперових грошей не заперечувалась, але вважалося за необхідне здійснювати обов'язковий обмін їх на дорогоцінні метали.
5. Гроші не мають товарної природи, а становлять умовний знак, вартість якого визначається найменуванням і встановлюється державою.
6. Встановлено, що збалансованість між грошовою масою та її товарним покриттям відбувається за рахунок зміни цін.

7. Вплив грошей на економічні процеси пояснюється виключно кількісними чинниками.
8. Гроші створюються державою і вартість грошей визначається їх номіналом.
9. Встановлено необхідність грошово-кредитного регулювання економічних процесів.
10. Досліджувався взаємозв'язок інфляції зі змінами рівня цін, кількості обігових грошей і реального обсягу виробництва товарів.
11. Інфляція розглядається як явище, в основу якого покладено сукупність факторів, що взаємодіють.
12. Теорія передбачала постулат однорідності.
13. Було сформовано рівняння обміну.
14. Сформовано теорію макроекономічного аналізу.
15. Грошово-кредитна політика впливає на економіку через передавальний механізм.
16. Основна увага була зосереджена на аналізі ролі грошей і грошового обігу в ділових циклах.

Термінологічний словник

«Кон'юнктурний» варіант М. І. Туган-Барановського – загальний рівень цін, а отже і вартість грошей він пов'язує не з кількістю грошей, а з загальними умовами товарно-грошового ринку, або загальною кон'юктурою товарного ринку.

Абстрактні теорії грошей – характеризуються перебільшеною увагою до внутрішніх аспектів природи грошей і недооцінкою зовнішніх, що проявляється у впливі грошей на економічні процеси в суспільстві.

Грошове правило М. Фрідмена – центральний банк США повинен взяти зобов'язання підтримувати, наскільки це можливо, стійкі темпи зростання кількості грошей, не припускаючи сезонних коливань грошового запасу.

Кейнсіанська концепція кількісної теорії грошей – на короткострокових інтервалах вплив грошей на економіку здійснюється не за постулатами кількісної теорії (через ціни), а за допомогою норми процента, зміна якого безпосередньо впливає на

інвестиційну активність економічних суб'єктів, а через неї – на рівень зайнятості, обсяги виробництва, темп економічного зростання.

Кількісна (монетаристська) теорія – полягає у визначенні співвідношення між наявною грошовою масою та номінальною величиною ринку товарів та послуг.

Металістична (абстрактна) теорія – ототожнювала грошовий обіг і товарний обмін, стверджувала, що золото і срібло вже за своєю природою є грошми, гроші є простий елемент обміну, а резервній функції металевих грошей надавала фундаментального значення.

Монетаристські теорії – характеризуються увагою до ролі грошей у відтворювальному процесі.

Номіналістична (абстрактна) теорія – полягає у запереченні товарної природи грошей і визначенні їх як умовних знаків, позбавлених внутрішньої вартості. Гроші виникли як продукт погодженості між людьми з метою полегшення обміну або як наслідок законодавчих актів уряду, а вартість грошей не залежить від їх монетарного змісту і визначається лише номіналом.

Постулат однорідності – стверджує, що у разі зміни кількості грошей у тій самій пропорції змінюються ціни на всі товари, а співвідношення цін на окремі товари залишається незмінним.

Постулат причинності – наголошує на тому, що зміна цін визначається зміною кількості грошей в обігу.

Постулат пропорційності – говорить, що ціни змінюються пропорційно зміні кількості грошей в обігу.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Теорія грошей поділяється на абстрактну та монетаристську теорії.
2. Відповідно металістичній теорії гроші та дорогоцінні метали ототожнюються.
3. Срібний монометалізм існував у Росії в 1853-1893 рр.
4. Номіналістична теорія передбачає, що гроші мають товарну природу.

5. Представники номіналізму: Н. Орем, В. Стеффорд, Т. Мен, А. Серра.
6. Класична кількісна теорія грошей сформувалася ще в XVI-XVII ст. і послужила методологічною основою всього подальшого розвитку монетаристської теорії, включаючи і сучасні її напрями.
7. Назву кількісної теорії дістала тому, що її основоположники пояснювали вплив грошей на економічні процеси виключно кількісними чинниками, насамперед зміною маси грошей в обороті.
8. Визначальною ознакою кількісної теорії є положення про те, що вартість грошей і рівень товарних цін визначаються змінами кількості грошей: чим більше їх в обороті, тим ціни вищі, а вартість грошей нижча, і навпаки.
9. Постулати класичної теорії: постулат пропорційності, постулат однорідності, постулат ліквідності.
10. Першим, хто висунув ідею про залежність рівня цін від кількості благородних металів, був французький економіст Ж. Боден.
11. Кількісна теорія грошей – це окрема концепція в економічній теорії, згідно з якою гроші впливають на економіку лише своєю кількістю і тому функціонування економічних систем вивчається у взаємозв'язку зі зміною маси грошей в обороті.
12. Кількісна теорія не вивчає сам механізм впливу кількості грошей на ціни та наслідки зміни цін у сфері виробництва.
13. Згідно кількісної теорії вплив кількості грошей на ціни є безпосереднім, прямо пропорційним і загальним, тобто однаково дійсним для всіх товарів.
14. Важливий вклад у кількісну теорію вніс англійський економіст Дж. Локк, який дійшов висновку, що вирішальним фактором, який регулює і визначає вартість грошей (у даному випадку золота і срібла), є їх кількість.
15. У літературі кейнсіанську концепцію грошей нерідко протиставляють неокласичній кількісній теорії і розглядають їх як дві альтернативні теорії.
16. Д. Юм стверджував, що пропорційні зміни між грошовою масою і цінами досягаються відразу.
17. Неокласичний варіант включає трансакційний варіант і кембриджський варіант.
18. Рівняння обміну І. Фішера пов'язує статистичну кількість грошей в економічній системі з рівнем цін.
19. У рівнянні І. Фішера простежується залежність, де кількість грошей, що

знаходяться в обігу, виступає причиною, а рівень цін – наслідком. Це є інфляцією грошової маси.

20. А. Пігу надавав особливого значення таким функціям грошей, як міра вартості, засіб обігу та засіб накопичення.

21. Найвідомішим прибічником і захисником класичної кількісної теорії в ХХ ст. був американський економіст І. Фішер.

22. Монетаристська теорія є однозначно монолітною, має один напрям, який розглядається як окрема теорія.

23. Кількісна теорія залежно від етапів її розвитку поділяється на класичну кількісну теорію, неокласичну кількісну теорію та сучасний монетаризм.

24. І. Фішер визнавав пропорційну залежність цін лише від кількості грошей.

25. В концепції кількісної теорії Фішера враховується психологічна реакція суб'єкта господарювання щодо використання готівки.

26. Український економіст М. І. Туган-Барановський найбільш повно й аргументовано свої погляди з основних монетарних проблем виклав у праці «Паперові гроші і метал», що була опублікована в 1916 р.

27. Сутність кон'юнктурної теорії грошей Туган-Барановського полягає в тому, що загальний рівень цін, а отже і вартість грошей, він пов'язує з кількістю грошей, а не з загальними умовами товарно-грошового ринку, або загальною кон'юктурою товарного ринку.

28. Неокласичний варіант теорії грошей включає дві теорії розвитку: номіналістичний і транзакційний варіанти.

29. Сучасний монетаризм як один з напрямів економічної думки виник у 60-х роках ХХ ст.

30. Кейнсіанство сформувалося на межі 20-30-х років, коли потрібно було подолати глибокий спад виробництва та безробіття.

31. У кейнсіанській схемі причинно-наслідкових зв'язків грошові фактори не відігравали ніяку роль.

32. Сучасний монетаризм сформувався в 60-70-ті роки, коли особливо загострилася проблема інфляції, а проблеми безробіття та спаду виробництва відійшли на другий план.

33. Класична кількісна теорія грошей зміну цін пояснює зміною кількості товару. При цьому вплив кількості грошей на ціни є безпосереднім, прямо пропорційним і загальним, тобто однаково дійсним для всіх товарів.

34. Сутність неокласичної кількісної теорії грошей полягає в тому, що вона, вивчаючи механізм впливу кількості грошей на ціни, а цін – на виробництво, визнає, що цей вплив не є прямо пропорційним, що він не однаковий на різних часових інтервалах, що залежить він від багатьох чинників, які повинні враховуватися при розробленні рекомендацій для практики грошово-кредитного регулювання.

35. У самому механізмі впливу кількісного фактора на економіку Кейнс на перше місце ставив не динаміку процентної ставки та пов'язаний з нею інвестиційний процес, а зміну цін.

36. Головним елементом монетарної моделі є гроші.

37. Представники сучасного монетаризму відновили ключову ідею класичної теорії про здатність ринкової економіки до саморегулювання і на цій підставі в центр уваги поставили кількісний чинник і монетарну політику.

38. Практичні рекомендації представників сучасного монетаризму зводяться насамперед до проведення жорсткої монетарної політики, в основу якої слід брати сформульоване М. Фрідманом «грошове правило».

39. Одночасно з неокласичним напрямом кількісної теорії грошей як її відносно самостійне відгалуження сформувалася спочатку неокейнсіанська, а потім і кейнсіанська концепція монетаристської теорії.

40. У період становлення капіталістичних відносин основні ідеї кількісної теорії найчіткіше сформулював та поглибив англійський економіст Д. Рікардо. У нарисі «Про гроші» (1752) він висунув і обґрунтував принцип, який у сучасній літературі називається «постулатом однорідності».

41. Джерелом розбалансованості економіки виступає грошовий сектор, тобто інфляція. Тому інфляція – перший ворог в економіці.

42. Основним предметом державного регулювання економіки має бути сфера грошових відносин.

43. За Кейнсом, економіка реформується по всій величині.

44. Центробанк повинен мати можливість регулювати кількість грошей в обігу.

45. Положення щодо зв'язку рівня товарних цін і вартості грошей із кількістю платіжних засобів в обігу було визначено меркантилістами.

46. Передавальний механізм (за Дж. Кейнсом) – це система каналів, за допомогою яких грошово-кредитна політика впливає на реальний обсяг виробництва і рівень цін.

47. Кейнсіанці вважали, що грошово-кредитна політика впливає на економіку за допомогою передавального механізму, який впливає безпосередньо.
48. За визначенням Дж. Кейнса, всі витрати підрозділяються на два види: витрати на споживання та витрати на виробництво.
49. Монетаристи – прихильники теорії, відповідно до якої кількість грошей в обігу визначає рівень цін та економічну активність у короткостроковому проміжку економічного розвитку країни.
50. Прикладна (монетаристська) теорія поділяється на класичну кількісну теорію, некейнсіанську теорію та кейнсіанську теорію.
51. Метою монетарної політики є зміна сукупного попиту за допомогою збільшення або зменшення грошової бази.
52. Головна ідея М. Фрідмена зводилася до того, що ринкова економіка найкраще функціонує тоді, коли відсутня система грошової регламентації.
53. «Історія грошей США 1868-1960», яку написали А. Шварц і М. Фрідман, вийшла у світ у 1963 р.
54. Типовий діловий цикл у своєму розвитку проходить чотири фази: фаза зростання, дно, фаза стиснення, пік.
55. Абстрактна теорія включає металістичну, номіналістичну, державну, функціональну та марксистську.
56. Меркантилісти вважали дорогоцінні метали головним багатством нації, що повністю відображало погляди купців того часу.
57. На думку Г. Кнаппа, цінність грошової одиниці визначає держава, а тому інфляція пов'язана зі змінами грошової маси, індекси цін відображають зміни купівельної спроможності грошей, а валютний курс є результатом політики держави.
58. Основна помилка номіналістів полягала в тому, що, відібравши паперові гроші, вони наділяли їх «вартістю», «купівельною спроможністю» за допомогою акта державного законодавства.
59. Д. Рікардо, представник трудової теорії вартості, визначав вартість грошей затратами праці на їх виготовлення, однак не розумів, що протягом окремих проміжків часу вартість грошової одиниці змінюється залежно від зміни кількості грошових одиниць.
60. Монетаристи розглядали інфляцію як грошовий феномен, тобто результат надлишкової кількості грошей в обігу.

1. Які існували різновиди абстрактної теорії грошей?
2. У чому суть металістичної теорії грошей та назвіть її представників.
3. У чому суть монетаризму?
4. Які основні положення монетаристської теорії грошей, у чому її відмінність від абстрактної теорії грошей?
5. Чому прихильниками металістичної теорії були представники меркантилізму?
6. Сформулюйте головний недолік монетаризму як теорії.
7. Поясніть, що означає «грошове правило» М. Фрідмена.
8. У чому полягає зміст трудової теорії вартості?
9. У чому полягає сутність кількісної теорії грошей та її внутрішня єдність з номіналістичною теорією?
10. Кого вважають засновником кількісної теорії грошей?
11. Які постулати поклали в основу кількісної теорії грошей і які представники класичного періоду їх сформулювали?
12. Хто такі меркантилісти? Які їх основні постулати?
13. Які соціально-економічні події в історії Європи послугували базою для формування ідеї кількісної теорії грошей?
14. У чому полягають основні постулати класичної кількісної теорії грошей?
15. Як можна формалізувати «передатний механізм» впливу грошей на реальну економіку в кейнсіанському трактуванні, в чому його новизна та недоліки?
16. Дайте оцінку економічного змісту рівняння обміну. Що таке «нейтральність» грошей?
17. У чому різниця між трансакційним та кембриджським варіантами кількісної теорії грошей?
18. Розкрийте суть трансакційного варіанта кількісної теорії грошей І. Фішера.
19. Розкрийте основні недоліки трансакційного варіанта кількісної теорії грошей.
20. У чому суть Кембриджської версії трансакційного варіанта кількісної теорії грошей?

21. Як представники Кембриджської школи розглядали емісію грошей?
22. У чому новизна наукового підходу Дж. Кейнса до грошей і їх ролі в суспільному виробництві?
23. У чому виявляється зближення позицій монетаристів і кейнсіанців, та чи можливий їх синтез з позицій практики економічного регулювання?
24. У чому полягає головна принципова відмінність монетаризму від кейнсіанства?
25. У чому полягає відмінність між монетаризмом як теорією і монетаризмом як практикою державного регулювання?
26. В чому суть головного джерела нестабільності економіки і грошового обігу на думку монетаристів?
27. Розкрийте основні положення кейнсіанського та монетаристського трактування інфляції.
28. Які наслідки практичного використання кейнсіансько-неокласичного синтезу?
29. Якою повинна бути теоретична база для розробки й реалізації грошової політики в Україні?
30. Чи можлива повна реалізація політики монетаризму в Україні і чому?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

8. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв

слова;

в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.

3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загаданого слова.

4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

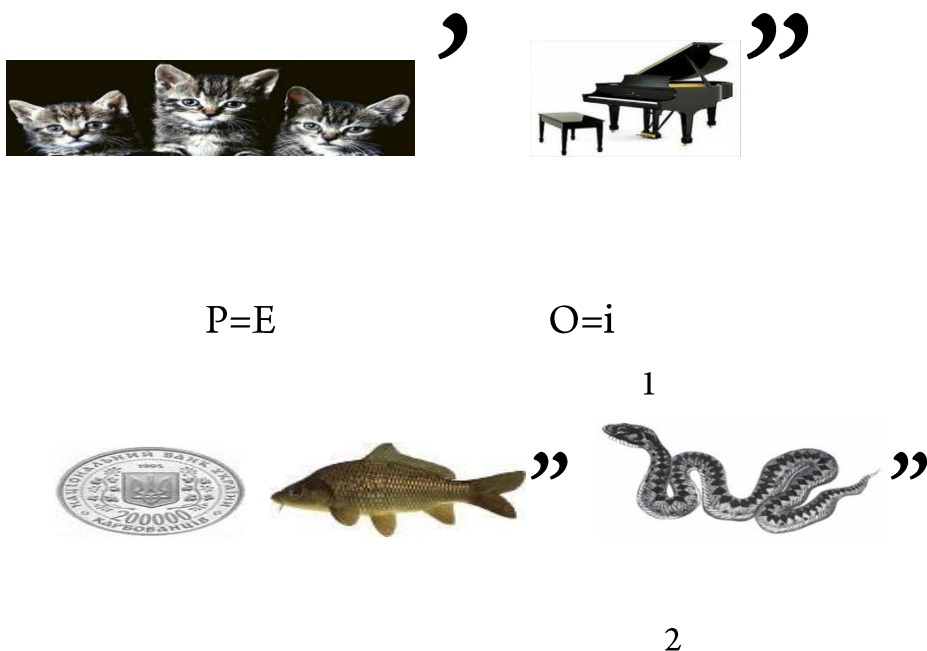
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.

6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 — другу і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

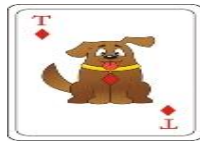
б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

P=H

У=E

3

ℓ

E=O

4

НТИ

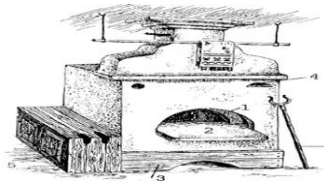

И

1A=E

И=i

5

ИН

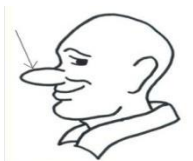
ТЬ

i=PI

6

ЦiЙ

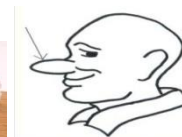
ТЬ

A=O

7

УНi

Р

ТЬ

O=Ь

8

И=i

9

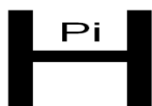

Δ

Δ=H

10

яння Об

A=y

11

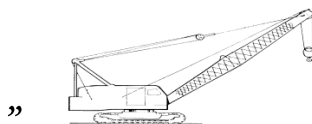
O=ЕΔ

ЛЬНИЙ

Δ=X

i3M

12

Период 4	Группа IIB		
	Zn	Zincum	№ 30
	65,39	[Ar] 3d ¹⁰ 4s ²	.

”

O=?

13

i = OBA

Y=A K=C

14

192

C=HC

15

Відповіді на завдання до теми 9**Завдання 1**

Кейнсіансько-неокласичний синтез	1; 6; 9; 11; 13
Концепція кількісної теорії Фішера	2; 3; 7; 10
Кембриджський варіант кількісної теорії грошей	4; 5; 8; 12

Завдання 2

Металістична теорія	1; 3; 4
Номіналістична теорія	5; 8
Кількісна теорія	2; 7; 12
Трансакційна теорія	10; 13
Кембриджська теорія	6
Кейнсіанська теорія	9; 11; 14; 15
Сучасний монетаризм	16

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Так	3.	Так
4.	Ні	5.	Ні	6.	Так
7.	Так	8.	Так	9.	Ні
10.	Так	11.	Ні	12.	Так
13.	Так	14.	Так	15.	Так
16.	Ні	17.	Так	18.	Ні
19.	Так	20.	Ні	21.	Так
22.	Так	23.	Так	24.	Так
25.	Ні	26.	Так	27.	Ні
28.	Ні	29.	Так	30.	Так
31.	Ні	32.	Так	33.	Ні
34.	Так	35.	Ні	36.	Так
37.	Так	38.	Так	39.	Так
40.	Ні	41.	Так	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Ні
46.	Так	47.	Ні	48.	Ні

49.	Так	50.	Ні	51.	Ні
52.	Так	53.	Так	54.	Ні
55.	Так	56.	Так	57.	Ні
58.	Так	59.	Ні	60.	Так

Ребуси

1. Теорія	5. Меркантилісти	9. Фішер	13. Цикл
2. Монетаризм	6. Причинність	10. Фрідмен	14. Грошова маса
3. Синтез	7. Пропорційність	11. Рівняння обміну	15. Кейнс
4. Модель	8. Універсальність	12. Передавальний механізм	

ТЕМА 10. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ КРЕДИТУ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо розуміння процесу виникнення кредитних відносин; їх сутнісних ознак та загальних характеристик.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати загальні передумови виникнення та економічні чинники необхідності кредиту;
- ✓ знати сутність натуралістичної та капіталотворчої теорії кредитних відносин;
- ✓ розуміти роль кредитних операцій банку в ринкових умовах господарювання та їх взаємозв'язок з іншими видами операцій;
- ✓ розуміти відмінності сутності та шляхів визначення різних видів банківських резервів.

Уміння:

- ✓ уміти проводити порівняльну характеристику теорій кредиту та визначати їх особливі риси;
- ✓ уміти визначати величину необхідних резервів банку та величину залучених коштів;
- ✓ уміти аналізувати заходи центрального банку щодо регулювання кредитної діяльності банків.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів кредитних відносин;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо формування структури ресурсів банку.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість наданих розрахунків та пропозицій.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Баланс банку – це бухгалтерський баланс, який відображає стан власних і залучених коштів, їх джерела, розміщення в кредитних та інших операціях. Особливістю балансу є рівність підсумків активу та пасиву.

До *активу* відносяться такі статті: каса банку, кошти на резервному рахунку в НБУ, рахунки в банках-кореспондентах, дебітори банку, кредити, видані банком, цінні папери, основні засоби.

Джерела, що знаходяться в *пасиві* балансу, поділяються на дві групи: 1) вимоги, що пред'являються власниками банку до його активів, і називаються власним капіталом (статутний капітал, резервний фонд); 2) вимоги невластників, які називаються зобов'язаннями (поточні рахунки клієнтів, вклади фізичних та юридичних осіб, рахунки банків, облігації, отримані кредити).

Таким чином, можна сказати, що баланс знаходиться в рівновазі:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Власний капітал}$$

В процесі підтримання *ліквідності* банку, здатності забезпечувати своєчасне погашення власних зобов'язань, ступеня відповідності активів та пасивів за обсягами та строками, важливе місце посідають резерви.

Загально-банківський резерв – сума грошових коштів, які є в даний момент у

розпорядженні банку і на використання для активних операцій.

Обов'язковий резерв – частина загального резерву, яку банки повинні зберігати в грошовій формі і не використовувати для поточних потреб. Обсяг визначається на підставі *норми обов'язкового резервування*, яку центральний банк встановлює у відсотках до залучених депозитів.

Норма обов'язкового резервування – відношення суми обов'язкових грошових резервів, які банки зобов'язані зберігати в центральному банку, до загального обсягу зобов'язань банку (або до суми грошових коштів, залучених банком). Норма обов'язкових резервів встановлює величину гарантійного фонду банку, що забезпечує надійне виконання його зобов'язань перед клієнтами. Така норма використовується одночасно центральним банком як інструмент регулювання діяльності інших банків.

Вільний резерв – сукупність грошових коштів, які є в розпорядженні банку і використовуються ним для операцій. Наявність вільного резерву свідчить про стан поточної ліквідності банку, тобто про його спроможність виконувати свої зобов'язання, стан його поточного кредитного потенціалу.

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 10.1, відповідні визначення.

Таблиця 10.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Кредитна система		1) майнові та інші активи, що використовуються як забезпечення наданого кредиту
Позичальник		2) продаж компанією своїх акцій певній групі юридичних і фізичних осіб
Кредитний портфель		3) тимчасове запозичення чужої власності, обумовлене необхідністю матеріальної відповідальності її учасників за виконання взятих на себе зобов'язань

Кредитний ризик		4) фізична чи юридична особа, яка може отримати в тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності, строкowości
Кредитоспроможність		5) механізм, який включає в себе принцип кредитування, кредитного планування і управління кредитом, умови і методи кредитування, шляхи його кількісного регулювання
Нецінова конкуренція		6) форма руху продуктивного капіталу, використання відносно самостійного позичкового капіталу і закономірності його руху
Натуралістична теорія кредиту		7) сукупність установ, які реалізують кредитні відносини у конкретній державі
Інфраструктура кредитної системи		8) наявність передумов для отримання кредиту та здатність повернути його
Кредитна угода		9) комплекс нормативно-правового забезпечення, система захисту інтересів вкладників і кредитних установ, інформаційне забезпечення, наявність розрахункової мережі
Вкладення капіталу		10) ризик несплати позичальником основного боргу та відсотків, що належать кредитору
Кредитний механізм		11) сукупність усіх позичок, наданих банком, та придбаних цінних паперів
Застава		12) суперництво за кредитні ресурси та кредитні вкладення між фінансовими інститутами, що виконують неоднорідні за характером операції, за якими не можна порівняти ціну

Завдання № 2

Банк залучив від вкладника 7500 грн та надає за рахунок цього ресурсу кредит іншій особі – позичальнику. Норма обов'язкового резервування становить 12 %. З точки зору працівника кредитного відділу банку необхідно визначити суму можливої позики.

Розв'язання

Згідно з умовами завдання, 12 % складає норма обов'язкового резервування, тобто банк повинен ці кошти зарезервувати на спеціальному рахунку. Залишки суми грошових коштів від вкладу, тобто 88 %, він може використовувати. Отже, сума можливої позики: $7500 \times 0,88 = 6600$ (грн.)

Висновок

Відповідно до заданої норми резервування сума можливої позики становить 6600 грн.

Завдання № 3

Залучені кошти банку становлять 11350 грн, кредитні вкладення – 10295 грн. Норма резервування – 11,5 %. Необхідно визначити розмір надлишку або нестачі ліквідного активу банку, враховуючи норму резервування – 11,5 %. Зробити відповідні висновки.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та ліквідності активів банку, резервні кошти становитимуть:

$$11350 \times 0,115 = 1305,25 \text{ (грн.)}$$

Тоді сума вільних коштів за заданим рівнем резервування становитиме:

$$11350 - 1305,25 = 10044,75 \text{ (грн.)}$$

А за фактом було видано кредитів на суму 10295 грн. Тоді можна стверджувати про нестачу ліквідного активу банку, оскільки:

$$10044,75 - 10295 = - 250,25 \text{ (грн.)}$$

Висновок

В банку спостерігається нестача ліквідних активів у розмірі – 250,25 грн.

Діагностичні завдання

Завдання № 4

В табл. 10.2 наведено дані щодо банківських кредитів в економіку України за період у п'ять років. За цими даними визначити:

- а) питому вагу кожного показника в загальному обсягу кредитів;
- б) темпи росту та приросту обсягу кредитів за факторинговими операціями;
- в) темпи росту та приросту обсягу кредитів за експортно-імпортними операціями;
- г) темпи росту та приросту обсягу кредитів в поточну діяльність.

Таблиця 10.2

Банківські кредити в економіку України на кінець періоду, млн грн

Показник	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Овердрафт	1150	1165	1200	1120	1145
За операціями РЕПО	65	69	78	74	82
За врахованими векселями	1300	1362	1502	1463	1509
За факторинговими операціями	32	35	42	30	36
За внутрішніми торговельними операціями	3850	3902	4505	4980	5603
За експортно-імпортними операціями	6135	6195	6210	6000	6302
В поточну діяльність	23825	23900	24112	26125	28500
В інвестиційну діяльність	2220	2239	2105	2015	2208
Загальний розмір	38577	38867	39754	41807	45385

Розв'язання

а). Питома вага кожного показника в загальному розмірі кредитів розраховується за формулою (2.7). Результати розрахунків подано у табл. 10.3

Таблиця 10.3

Питома вага обсягу кожного виду кредитів в економіку за період (% , на кінець періоду)

Показник	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Овердрафт	2,98	3	3,02	2,68	2,52
За операціями РЕПО	0,17	0,18	0,2	0,18	0,18
За врахованими векселями	3,37	3,5	3,78	3,5	3,32
За факторинговими операціями	0,08	0,09	0,11	0,07	0,08
За внутрішніми торговельними операціями	9,98	10,04	11,33	11,91	12,35
За експортно-імпортними операціями	15,9	15,94	15,62	14,35	13,89
В поточну діяльність	61,76	61,49	60,65	62,49	62,8
В інвестиційну діяльність	5,75	5,76	5,3	4,82	4,87

Бачимо, що найбільшу питому вагу в кредитах мають кредити в поточну діяльність, а найменшу – кредити за факторинговими операціями.

б). Темпи росту та приросту обсягу кредитів за факторинговими операціями розраховуються за формулами (2.5) та (2.6). Результати подано в табл.10.4.

Таблиця 10.4

Темпи росту та приросту обсягів кредитів за факторинговими операціями за період, у % до попереднього періоду

Показники	2/1 рік	3/2 рік	4/3 рік	5/4 рік
Темпи росту	109,38	120	71,43	120
Темпи приросту	9,38	20	-28,57	20

З даних табл. 10.4 видно, що у 4 році спостерігався від'ємний приріст, але вже у 5 році показники повернулися до стану 3 року.

в). Темпи росту та приросту обсягу кредитів за експортно-імпортними операціями розраховується за формулами (2.5) та (2.6). Результати подано у табл. 10.5.

Таблиця 10.5

Темпи росту та приросту обсягів кредитів за експортно-імпортними операціями за період, у % до попереднього періоду

Показники	2/1 рік	3/2 рік	4/3 рік	5/4 рік
Темпи росту	100,98	100,24	96,62	105,03
Темпи приросту	0,98	0,24	-3,38	5,03

Видно, що у 4 році спостерігався від'ємний приріст, але у 5 році обсяг кредитів за експортно-імпортними операціями значно зріс, та його темпи росту перевищили відповідні показники 3 року.

г). Темпи росту та приросту обсягу кредитів в поточну діяльність розраховується за формулами (2.5) та (2.6). Результати подано у табл. 10.6.

Таблиця 10.6

Темпи росту та приросту обсягів кредитів в поточну діяльність за період, у % до попереднього періоду

Показники	2/1 рік	3/2 рік	4/3 рік	5/4 рік
Темпи росту	100,31	100,89	108,35	109,09
Темпи приросту	0,31	0,89	8,35	9,09

Дані розрахунків свідчать про те, що в галузі кредитування поточної діяльності простежується стійке стабільне зростання протягом досліджуваного періоду.

Висновок

За досліджуваний період спостерігається зростання обсягів кредитування економіки за всіма показниками. У 4 році порівняно із 3 спостерігається від'ємний приріст більшості показників, що свідчить про наявність короткострокового різко негативного впливу на економіку. Найзначнішим видом кредитування є кредитування поточної діяльності, найменш значущим – кредитування за факторинговими операціями.

Завдання № 5

Таблиця 10.7

Дані діяльності банку А за три роки

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
На рахунку в НБУ, млн грн	30,0	29,5	32,0
В касах, млн грн	2	2,75	1,82
Пасиви, млн грн	120,0	135,0	121,0
Норма обов'язкового резервування, %	17	17	17

Визначити, в якому році банк мав найбільші вільні резерви.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та ліквідності активів банку, загальний обсяг резервування по роках становитиме:

1 рік) $30,0 + 2,0 = 32,0$ (млн. грн.)

2 рік) $29,5 + 2,75 = 32,25$ (млн. грн.)

3 рік) $32,0 + 1,82 = 33,82$ (млн. грн.)

Обов'язкові резерви по роках становитимуть:

1 рік) $120,0 \times 0,17 = 20,4$ (млн. грн.)

2 рік) $135,0 \times 0,17 = 22,95$ (млн. грн.)

3 рік) $121,0 \times 0,17 = 20,57$ (млн. грн.)

Тоді вільні резерви по роках дорівнюватимуть:

1 рік) $32,0 - 20,4 = 11,6$ (млн. грн.)

2 рік) $32,25 - 22,95 = 9,3$ (млн. грн.)

3 рік) $33,82 - 20,57 = 13,25$ (млн. грн.)

Висновок

З отриманих даних можна зробити такі висновки: у 3 році банк мав найбільшою

кількістю вільних резервів, які використовував для активних операцій, в результаті чого була отримана найбільша сума прибутку.

Завдання № 6

Відомі такі дані (тис. грн):

вклади населення – 5000

статутний капітал – 10000

кореспондентський рахунок в НБУ – 3000

резервний фонд – 2500

кредити підприємствам – 4500

депозити підприємств – 6000

Норма обов'язкового резервування складає 17 %.

Розрахувати величину вільного резерву банку.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та ліквідності активів банку, резервні кошти становитимуть:

$$(5000 + 6000) \times 0,17 = 1870 \text{ (тис. грн.)}$$

А сума можливої позики дорівнюватиме:

$$11000 - 1870 = 9130 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума вільних коштів:

$$9130 - 4500 = 4630 \text{ (тис. грн.)}$$

Висновок

Порівняно з виданими кредитами у 4500 тис. грн можна зробити висновок, що банк має вільні кошти у розмірі 4630 тис. грн.

Завдання № 7

Таблиця 10.8

Дані для розрахунку (тис. грн)

Показники	1 півріччя	2 півріччя
Каса	15,0	12,0
Депозити підприємств	6000,0	
Вклади населення	3000,0	5000,0
Статутний капітал	13500,0	13500,0

Поточні рахунки клієнтів	22500,0	16000,0
Резерви на коррахунку в НБУ (20 % від величини залучених коштів)		1560,0
Загальна сума зобов'язань	31500,0	23800,0

Визначіть невідомі показники за кожний період, зробіть висновок.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та залучених коштів, резерви на коррахунку в НБУ в 1 півріччі становитимуть:

$$(6000 + 3000) \times 0,2 = 1800 \text{ (тис. грн.)}$$

Величину депозитів підприємств, які становлять частину загальної суми зобов'язань, можна визначити таким чином:

$$23800 - 5000 - 16000 = 2800 \text{ (тис. грн.)}$$

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок про зменшення величини обов'язкових резервів у зв'язку із зменшенням величини залучених коштів, а саме: депозитів юридичних осіб. Загальна величина зобов'язань також зменшилася, що може свідчити про спад активності діяльності банку.

Завдання № 8

Таблиця 10.9

Дані для розрахунку (тис. грн)

Активи:	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Готівкові кошти	10	20	20	15
Резерви	45	40	25	40
Кредити	100	100	100	100
Цінні папери	50	60	30	70
Зобов'язання та власний капітал:	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Вклади до запитання	175	200	150	180
Поточні рахунки клієнтів	25	20	25	50

В табл. 10.9 наведений варіант балансового звіту банку. Норма обов'язкових резервів складає 20 % від величини залучених коштів на депозити. Розрахуйте величину обов'язкових резервів, надлишкових резервів, а також обсяги нових позик, які може

надати банк.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та залучених коштів, величина обов'язкових резервів за заданої норми резервування та величини внесків клієнтів по кварталах мала становити:

1 квартал: $175 \times 0,2 = 35$ (тис. грн.)

2 квартал: $200 \times 0,2 = 40$ (тис. грн.)

3 квартал: $150 \times 0,2 = 30$ (тис. грн.)

4 квартал: $180 \times 0,2 = 36$ (тис. грн.)

Якщо порівняти необхідно суму резерву із фактично збереженою на рахунку в центральному банку, можна зробити такий висновок про надлишок чи нестачу ліквідних активів:

1 квартал: фактична величина (45) > необхідна величина (35);

2 квартал: фактична величина (40) = необхідна величина (40);

3 квартал: фактична величина (25) < необхідна величина (30);

4 квартал: фактична величина (40) > необхідна величина (36);

Висновок

З урахуванням проведених розрахунків по кварталах можна констатувати: в першому кварталі спостерігається надлишковість резервів, в другому кварталі величина фактичних резервів відповідає нормі обов'язкового резервування, в третьому спостерігається нестача резервів, зниження ліквідності, в четвертому – надлишковість резервів.

Евристичні завдання

Завдання № 9

Стан банківських ресурсів характеризується даними, наведеними у табл. 10.10.

Таблиця 10.10

Стан банківських ресурсів

Показники, (млн грн)	1 рік	2 рік	3 рік
Фонди банку	50000	55000	60000
Каса	400	400	300
Вклади громадян	1000	1500	2000
Прибуток банку	1500	1600	1700

Короткострокові кредити	130000	133000	162500
Довгострокові кредити	80	-	1600
Кошти на рахунках підприємств	89000	78500	98000
Інші пасиви	2350	1800	1800
Портфель цінних паперів банку	1500	4400	1000
Кредити, надані іншим банкам	5000	4000	-
Інші активи	500	200	600
Кошти, одержані від інших банків	1350	-	1500

Необхідно на підставі даних про стан банківських ресурсів визначити розмір надлишку або нестачі банківських ресурсів (норма резервування 10 %) та надати рекомендації банку щодо подальшої його діяльності.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій щодо сутності резервів та ліквідності активів банку, показники по роках становитимуть:

1 рік

$$\text{Залучені кошти} = 1000 + 89000 + 1350 = 91350 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Резервування} = 90000 \times 0,1 = 9000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Вільні кошти} = 90000 - 9000 + 1350 = 82350 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Кредити} = 130000 + 5000 + 80 = 135080 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Ресурси} = 82350 - 135080 = - 52730 \text{ (млн грн)}$$

2 рік

$$\text{Залучені кошти} = 1500 + 78500 = 80000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Резервування} = 80000 \times 0,1 = 8000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Вільні кошти} = 80000 - 8000 = 72000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Кредити} = 133000 + 4000 = 137000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Ресурси} = 72000 - 137000 = - 65000 \text{ (млн грн)}$$

3 рік

$$\text{Залучені кошти} = 2000 + 98000 + 1500 = 101500 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Резервування} = 100000 \times 0,1 = 10000 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Вільні кошти} = 101500 - 10000 = 91500 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Кредити} = 162500 + 1600 = 164100 \text{ (млн грн)}$$

$$\text{Ресурси} = 91500 - 164100 = - 72600 \text{ (млн грн)}$$

Висновок

Можна зробити висновок про те, що з кожним роком нестача ресурсів банку

збільшується. На початок 1 року нестача склала 52 730 млн грн, на початок 2 року – 65 000 млн грн, а на початок 3 року – 72 600 млн грн.

Банку необхідно більше залучати кошти або зменшити видані кредити.

Термінологічний словник

Антиципаційна властивість кредиту – здатність кредиту випереджати у часі процес нагромадження.

Забезпеченість – принцип кредитування, який має на меті захищати інтереси кредитора і не допустити збитків унаслідок неповернення боргу. Гарантією є майно позичальника.

Капіталотворча теорія кредиту виходить з того, що кредит створює капітал і є двигуном розширеного відтворення капіталу.

Контрольна функція кредиту виявляється не тільки в необхідності контролю кредитора за позичальником, а й в контролі позичальника за своєю діяльністю, з тим, щоб своєчасно погасити отриманий кредит.

Кредит – форма прояву кредитних відносин, форма руху позичкової вартості від кредитора до позичальника з приводу її надання, використання та погашення на умовах повернення, платності, строковості.

Кредитні відносини виникають з приводу перерозподілу позиченої вартості на засадах повернення.

Кредитори – учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам.

Натуралістична теорія трактує кредит як спосіб перерозподілу капіталів.

Перерозподільчу функцію кредит виконує, перерозподіляючи матеріальні та грошові ресурси між тими, в кого вони є, і тими, кому вони необхідні (не змінюючи при цьому первинного права власності).

Платність – принцип кредитування, за якого позичальник повертає не тільки основну суму боргу (тіло кредиту), а й сплачує додаткові кошти за користування позиченою вартістю у вигляді процента.

Поверненість – принцип кредитування, за якого позичальник повинен повернути кредиту всю суму позиченої вартості.

Позичальники – учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів.

Цільове призначення – принцип кредитування, за якого економічні суб'єкти повинні чітко визначити, з якою метою будуть використані позичені кошти.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Чи є кредит за своєю сутністю та механізмом впливу на процес суспільного відтворення однією з найскладніших економічних категорій?
2. Чи поступається кредит за своєю сутністю категорії грошей?
3. Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності?
4. Кредитні відносини мають ряд характерних ознак, які констатують їх як окрему самостійну економічну категорію – кредит?
5. Причини виникнення кредиту слід шукати насамперед не у сфері виробництва, а у сфері обміну, де продавці товарів протистоять один одному як власники, як юридично самостійні особи?
6. Кредит виник і розвинувся на основі функції грошей як засобу обігу?
7. З виникненням кредиту гроші, окрім функції міри вартості і засобу обігу, стали виконувати й функцію накопичення і заощадження грошей?
8. Чи полегшував кредит реалізацію товарів?
9. Найбільш поширеними в економічній літературі є два підходи до визначення сутності кредиту:
  - ототожнення кредиту з цінністю;
  - ототожнення кредиту з певним видом політичних відносин?
10. Існує дві теорії кредиту: раціоналістична та еволюційна?
11. Учасники кредитних відносин не повинні бути економічно самостійними?

12. Кредитні відносини є недобровільними та рівноправними?
13. Кредитні відносини є вартісними, оскільки виникають у зв'язку з рухом вартості (грошей чи матеріальних цінностей)?
14. Кредитні відносини є еквівалентними?
15. Еквівалентність кредитних відносин значно посилює в механізмі їх реалізації роль чинника платності, за яким позичальник повертає власникові більшу масу вартості, ніж сам одержує від нього?
16. Кредитні відносини на макроекономічному рівні є перервними, тобто після повернення одержаної в борг вартості і сплати процента вони перериваються?
17. На мікроекономічному рівні кредитні відносини підтримуються безперервно як безперервний рух вартості в процесі суспільного відтворення?
18. Кредитні відносини не можуть виходити за межі відносин двох економічних суб'єктів?
19. Кредит як форма суспільних відносин має багато спільного з іншими економічними категоріями – грошима, фінансами, торгівлею, капіталом та ін.?
20. Кредит у функції перерозподілу вартості обслуговує рух капіталу, сприяє формуванню фінансових ресурсів, розвитку торгівлі?
21. У грошей та кредиту однаковий склад суб'єктів-носіїв відповідно грошових і кредитних відносин?
22. У грошей та кредиту однаковий характер руху вартості та різне суспільне призначення в процесі відтворення?
23. Кредит за сферою використання є більш «вузькою» категорією, ніж гроші?
24. Кредит обслуговує рух тільки частини ВВП у процесі відтворення?
25. Фінанси і кредит функціонують переважно паралельно, на відокремлених економічних сегментах, доповнюючи, а не підміняючи, один одного?
26. Суб'єкти кредиту – це кредитори і позичальники?
27. Об'єктом кредиту є та вартість, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому?
28. Об'єкти кредиту можуть передаватися одним суб'єктом іншому тільки у формі позички?
29. Позичена вартість як об'єкт кредиту є реальною, тобто має бути наявною і фактично переданою кредитором позичальнику?
30. Позичальники – це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування

іншим суб'єктам?

31. Кредиторами можуть бути тільки фізичні особи?

32. Позичальники – це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів?

33. Характерною ознакою позичальника є те, що він стає власником позичених коштів?

34. Позичальниками можуть бути фізичні особи, всі юридичні особи, держава?

35. Натуралістична теорія кредиту в загальних рисах зводиться до таких положень:

- об'єктом кредиту є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій формі;
- кредит – це форма руху матеріальних благ, а тому роль кредиту полягає в перерозподілі цих благ у суспільстві;
- позичковий капітал є реальним капіталом, тобто капіталом у речовій формі;
- банки є лише посередниками в кредиті, спочатку акумулюючи вільні кошти, а потім розміщуючи їх у позичку;
- пасивні операції банків є первинними порівняно з активними?

36. Основоположниками натуралістичної теорії кредиту були класики політичної економії А.Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Міль?

37. А. Тюрго і Д. Рікардо вважали, що об'єктом кредиту є не грошовий капітал, а капітал у його речовій формі?

38. На думку А. Сміта, банківські операції можуть сприяти розвитку виробничої діяльності в суспільстві не збільшенням капіталу, а його перетворенням на активний і продуктивний капітал, чого не було б за відсутності банків?

39. Погляди на кредит класиків політекономії розвивали і такі відомі економісти, як К. Маркс, Ж. Сей, А. Вагнер, А. Маршалл та ін.?

40. Основоположником капіталотворчої теорії кредиту був А. Шварц?

41. Найбільш загальним проявом кредиту, в якому не розкривається його сутність і внутрішня структура, є форма позиченої вартості, в якій вона рухається між кредитором і позичальником?

42. Існують дві форми кредиту: проста та складна?

43. У товарній формі кредит надається у разі продажу товарів з відстрочкою платежу (комерційний кредит), при оренді майна (у тому числі лізинг), наданні речей чи приладів у прокат, погашенні міждержавних боргів поставками товарів тощо?

44. Залежно від суб'єктів кредитних відносин прийнято виділяти банківський

кредит, державний кредит, міжгосподарський (комерційний) кредит, міжнародний, особистий (приватний) кредит?

45. У міжгосподарському (комерційному) кредиті суб'єктами є господарючі структури та держава?

46. Залежно від сфери економіки, у яку спрямується позичена вартість, можна виділити: виробничий кредит, споживчий кредит?

47. За терміном, на який кредитор передає вільну вартість у користування позичальнику, виділяються короткострокові (до одного року) та довгострокові (понад п'ять років) кредити?

48. За галузевою спрямованістю кредиту виділяються такі його види:

- кредити в промисловість;
- кредити в сільське господарство;
- кредити в торгівлю;
- кредити в будівництво, особливо в житлове будівництво;
- кредити в інші галузі?

49. Залежно від цільового призначення кредиту можна виділяти тільки два види:

- кредит на формування виробничих запасів (сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, тари тощо);
- кредит у витрати виробництва (сезонні витрати у рослинництві та тваринництві в сільському господарстві)?

50. За організаційно-правовими ознаками та умовами надання позичок можна виділяти такі види кредиту:

- забезпечений і незабезпечений;
- прямий і опосередкований?

51. Кредит як економічна категорія не тільки має внутрішню сутність, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, з іншими (некредитними) процесами в економіці і соціальній сфері та помітно впливає на них?

52. Виділяють три функції кредиту: перерозподільча, емісійна, контрольна?

53. Зміст емісійної функції кредиту полягає у тому, що гроші виходять зі сфери обігу і перетворюються в скарб?

54. Зміст контрольної функції кредиту полягає у тому, що за рахунок кредиту є можливість створити додаткові засоби платежу?

55. Процентні ставки в період інфляції бувають: номінальні та реальні?

56. Основними характеристиками кредиту є: поверненість, строковість,

платність?

57. Суть кредиту полягає в тому, що це рух вартості на засадах поверненості в інтересах реалізації суспільних потреб?

58. Відтворювальний рух кредиту нараховує три етапи?

59. Принципи кредитування – це визначальні правила поведінки банку і позичальника в процесі здійснення кредитних операцій?

60. Кредитна система – це база, на якій будуються всі економічні відносини у суспільстві, сукупність банків, спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, які здійснюють мобілізацію грошових ресурсів і надають їх у позику?

Питання для самодіагностики знань

- 1.Що є загальноекономічною причиною необхідності кредиту?
- 2.У чому сутність кредиту? Які існують дискусії щодо сутності кредиту?
- 3.У чому полягає внесок Г. Маклеода в розвиток капіталотворчої теорії кредиту?
- 4.Розкрийте основні положення теорії кредиту, розробленої Й. Шумпетером.
- 5.Розкрийте основні положення теорії Дж. Кейнса стосовно кредиту.
- 6.За якими ознаками відносини між економічними суб'єктами можна віднести до кредитних?
- 7.Які існують сутнісні відмінності між кредитом та грошима?
- 8.У чому полягають сутнісні відмінності між кредитом та фінансами?
- 9.Що таке відсоток за кредит? Які є підходи до визначення природи цього відсотка?
10. У чому суть теорії відсотка, розробленої Дж. Кейнсом?
11. Дайте визначення норми відсотка.
12. Які основні фактори впливають на норму відсотка?
13. Що є джерелом позичкового відсотка? Які фактори впливають на нього?
14. Що таке структура кредиту, які її елементи?
15. Які причини можуть обумовити необхідність кредиту для конкретного підприємства?
16. Що спільного і в чому різниця між процесами кредитування і фінансування?

17. Дайте визначення поняттям об'єкти і суб'єкти кредиту. Наведіть приклади.
18. У чому полягає суть натуралістичної теорії кредиту?
19. Які основні положення натуралістичної концепції кредиту?
20. У чому зміст капіталотворчої концепції кредиту?
21. У чому суть капіталотворчої теорії кредиту?
22. Які принципи кредитування Ви знаєте? Поясніть їх на прикладах.
23. Які функції виконує кредит в ринкових умовах? Дайте їх характеристику.
24. Як саме кредит може сприяти зменшенню витрат суспільства і підвищенню ефективності виробництва?
25. Яким чином кредит забезпечує перетворення заощаджень у капітал?
26. Розкрийте зміст контролюючої функції кредиту.
27. Перелічіть і розкрийте особливості позичкового капіталу.
28. Розкрийте особливості прояву перерозподільчої функції кредиту.
29. Назвіть основні складові кредитної системи України.
30. Намалюйте інституційну модель кредитної системи України.
31. Поясніть зв'язок поняття «кредит» з іншими економічними поняттями.

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.

4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.

6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

~~М~~ Д

,

’

1

ПОЗИ

~~Й~~ ЛЬ

2

~~у~~ о

3

“

Е

Р

~~ж~~ д

4

~~м~~ д

,

”

НА

у

~~в~~ г

5

~~М~~ Д

,

’

НИЙ

~~У~~ Е

Н

,

М

12

Н

~~И~~ Е

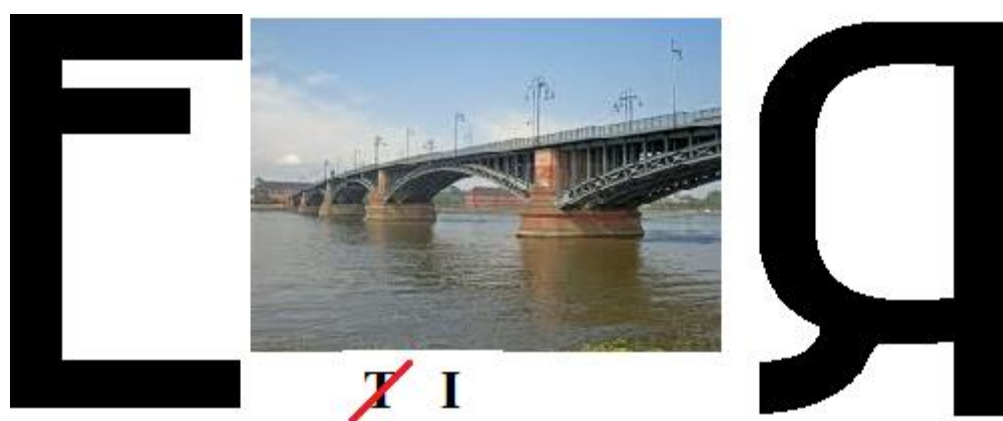
И

13

14

15

Відповіді на завдання до теми 10

Завдання 1

7	4	11	10	8	12	6	9	3	2	5	1
---	---	----	----	---	----	---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1	Так	2.	Так	3.	Так
4.	Так	5.	Так	6.	Так
7.	Ні	8.	Так	9.	Ні
10.	Ні	11.	Ні	12.	Ні
13.	Так	14.	Ні	15.	Ні
16.	Ні	17.	Ні	18.	Ні
19.	Так	20.	Так	21.	Ні
22.	Ні	23.	Так	24.	Так
25.	Так	26.	Так	27.	Так
28.	Ні	29.	Так	30.	Ні
31.	Ні	32.	Так	33.	Ні
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Ні	38.	Так	39.	Так
40.	Ні	41.	Так	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Ні
46.	Так	47.	Ні	48.	Так
49.	Ні	50.	Ні	51.	Так
52.	Так	53.	Ні	54.	Ні
55.	Так	56.	Так	57.	Так
58.	Ні	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Кредит	5. Кредитна угода	9. Принцип поворотності	13. Цінні папери
2. Позичальник	6. Натуралістична теорія	10. Платність	14. Іпотека
3. Гроші	7. Капіталотворча теорія	11. Кредитна система	15. Емісія
4. Кредитор	8. Диференційованість кредиту	12. Кредитний механізм	

ТЕМА 11. ФОРМИ, ВИДИ І РОЛЬ КРЕДИТУ

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо з'ясування ролі різних форм та видів кредиту в ринкової економіці; визначенні кредиту як економічної категорії та поглиблений розгляд закономірностей розвитку кредитування в різні історичні періоди.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність та особливості різновидів кредиту;
- ✓ розуміти причини виникнення кредитних грошей та їх подальший вплив на розвиток суспільства;
- ✓ знати принципи та шляхи надання окремих видів кредиту;
- ✓ розуміти проблемні аспекти та перспективи розвитку кредитних відносин в Україні та світі.

Уміння:

- ✓ уміти класифікувати види кредитів в залежності від учасників кредитних відносин;
- ✓ уміти визначати межі кредиту на мікро- та макрорівнях;
- ✓ уміти проводити порівняльну характеристику використання різних форм кредиту, виявляти їх переваги та недоліки;
- ✓ уміти аналізувати можливості використання окремих форм кредиту в конкретних випадках та обирати оптимальну форму кредитування суб'єктів економіки.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, переваги та недоліки використання різних видів кредиту;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо використання окремих форм кредиту в конкретних випадках.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого самовдосконалення та навчання інших осіб;
- ✓ відповідальність за сформовані пропозиції з урахуванням можливих наслідків їх реалізації.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику, та безпосередньо роботу в аудиторії за поданим у табл.11.1 планом.

Таблиця 11.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	10	Доведення
2	Обговорення питання «Сутність та особливості форм кредиту»	15	Бесіда
3	Обговорення питання «Характеристика різних видів кредитів та шляхи їх надання»	25	Бесіда
4	Вирішення практичних завдань та обговорення питання «Проблемність використання окремих видів кредиту суб'єктами господарювання в сучасних умовах»	30	Дискусія
5	Підбиття підсумків обговорення навчальних питань та закінчення заняття	10	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Сучасні погляди науковців на питання класифікації кредиту.
- ✓ Особливості надання різних видів кредиту.
- ✓ Використання окремих видів кредиту в сучасних умовах.

Теми доповідей:

- ✓ Роль кредиту на сучасному етапі розвитку економіки України.
- ✓ Вплив кредитних грошей на регулювання грошових відносин.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

Встановіть відповідність між критерієм класифікації та різновидом кредиту, поданими у табл. 11.2.

Таблиця 11.2

Характеристика грошового обігу

Види кредиту	Вірна відповідь	Критерій
З найменшим ризиком З підвищеним ризиком З граничним ризиком Нестандартний		1. Роль банку (кредитор або позичальник)
що погашаються одноразовим платежем що погашаються через рівні проміжки часу рівними частками		2. Умови надання
Внутрішні Зовнішні		3. Призначення
Активний Пасивний		4. Мета

Позички торговим організаціям Позички під нерухомість		5. Наявність і характер забезпечення
Незабезпечені Забезпечені		6. Ступінь ризику
Одною сумою Відкрита кредитна лінія Stand-by Контокорентні Овердрафтні		7. Джерела притягнення
Під одиничну потребу Під сукупну потребу		8. Статус кредитора
Пільговий Нормальний Виданий за особливо жорсткими умовами		9. Форма надання
Розрахункові (урахування векселів) Під фінансування виробничих витрат Під фінансування інвестиційних витрат		10. Ступінь вірогідності повернення
Бланковий Ломбардний		11. Техніка надання (притягнення)
З фінансованою ставкою З плаваючою ставкою		12. Ступінь концентрації об'єкта кредитування
Офіційні Неофіційні Змішані Міжнародних організацій		13. Економічне призначення
Готівково-грошова Рефінансування Переоформлення Реструктуризація Надання нового кредиту		14. Вид процентної ставки
На збільшення капіталу На споживчі цілі населенню		15. Форма погашення

Завдання № 2

З переліку різноманітних характеристик, наданих в умові, оберіть ті, які визначають тільки банківський кредит або тільки комерційний кредит.

Умова:

1. Ресурси, що позичаються: ресурси, у процесі кругообігу фондів підприємства

2. Мета кредиту укладення кредитної угоди
3. Форма надання – товарна
4. Мета кредиту купівля-продаж товарів, прискорення реалізації товарів
5. Ресурси, що позичаються: тимчасово вільні кошти, що акумулюються на банківських рахунках
6. Об'єктом є вартість, що позичається
7. Суб'єктами є два підприємства
8. Коротко-, середньо- та довгострокове кредитування
9. Тільки короткострокове кредитування
10. Форма надання – грошова
11. Суб'єктами є банк, підприємство або держава
12. Об'єктом є товар
13. Плата за кредит – позичковий відсоток
14. Оформлення – кредитна угода
15. Плата за кредит – надбавка до ціни товару
16. Межі кредиту більш широкі
17. Оформлення – договір купівлі-продажу, вексель
18. Відсоткова ставка вища

Термінологічний словник

Банківський кредит – вид кредиту, за яким грошові кошти надаються у позичку банківськими установами.

Безнадійний кредит – кредит, прострочений від 60 до 180 днів незабезпечений і недостатньо забезпечений кредит, прострочений понад 180 днів.

Гарантійний кредит – кредит, за якого банк бере на себе договірні зобов'язання надати клієнту у разі потреби позичку протягом обумовленого періоду у визначеному розмірі. Такий кредит може бути обумовлений конкретною датою або настанням певної причини.

Двосторонній – кредит, суб'єктами кредитної угоди якого є дві сторони: банк і позичальник.

Державний кредит – кредит, одним із суб'єктів якого виступає держава.

Емісійна функція кредиту пов'язана з його антиципаційною властивістю.

З одноразовим поверненням – заборгованість за позичкою погашається у визначений у кредитній угоді день або достроково на вимогу банку чи за бажанням позичальника.

З погашенням у розстрочку – заборгованість погашається окремими платежами протягом установленого кредитною угодою терміну.

З регресією платежів – кредити були видані під гарантію, поручительство чи інше боргове зобов'язання третьої особи.

Забезпечений – кредит, що надається під заставу нерухомого або рухомого майна, цінних паперів, гарантії чи поручительства, страхового полісу тощо.

Комерційний (товарний) кредит – короткостроковий кредит у товарній формі, обслуговуючий реалізацію товарів і послуг. Взяти такий кредит можна у виробника продукції, оформлюється він комерційним векселем.

Консорціумний – кредит, наданий банківським консорціумом (через неможливість надання кредиту одним банком або з метою зменшення ризику один банк виступає в ролі менеджера, отримуючи від інших учасників консорціуму комісійну винагороду).

Контокорентний кредит – кредит, за якого банк відкриває клієнту контокорентний (активно-пасивний) рахунок, з якого здійснюються всі платежі клієнта, в тому числі за рахунок кредиту в межах установленого ліміту, та зараховуються всі надходження.

Кредит до запитання надається на невизначений термін, погашається в міру можливостей позичальника або за першою вимогою банку.

Кредитна лінія – оформлена договором згода банку надавати кредити протягом певного часу до заздалегідь визначеної максимальної величини – ліміту кредитування.

Лізинг – передача лізингодавцем лізингоотримувачу майна (основних засобів) з метою його виробничого використання.

Міжгосподарський кредит – кредит, який надається одним суб'єктом господарювання іншому

Міжнародний кредит – сукупність кредитних відносин, які функціонують на міждержавному рівні та пов'язані з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення у зазначений в кредитній угоді термін з відсотками.

Небезпечний кредит – прострочений від 30 до 60 днів незабезпечений кредит,

прострочений від 60 до 180 днів недостатньо забезпечений кредит, а також прострочений понад 180 днів забезпечений кредит.

Незабезпечений (бланковий) кредит надається під зобов'язання позичальника вчасно погасити позичку.

Нестандартний кредит – кредит, пролонгований більше 2 разів або із загальним строком пролонгації понад 6 місяців; прострочений до 60 днів забезпечений кредит, а також прострочений до 30 днів недостатньо забезпечений кредит.

Овердрафт – різновид контокоренту, вид короткострокового (до 1 року) кредиту, що надається надійним клієнтам банку навіть за умов наявності від'ємного сальдо на рахунку такого клієнта.

Одноразовий кредит – кредит, рішення про надання якого банк приймає окремо по кожному на підставі документів, наданих позичальником.

Паралельний (багатосторонній) – кредит, наданий одному клієнту декількома банками (на свої паралельні частки в загальній сумі кредиту кожний банк укладає кредитну угоду з позичальником).

Перманентний кредит надається в межах установленого ліміту кредитування шляхом оплати з позичкового рахунку розрахункових документів позичальника (платіжні доручення, чеки тощо) без узгодження з банком щоразу умов кредитування.

Позичена вартість є реальною (у грошовій або товарній формі) й фактично переданою кредитором позичальнику.

Позичка – передана кредитором позичальнику позичена вартість, що оформлюється відповідною угодою з дотриманням вимог чинного законодавства.

Пролонгований – кредит з продовженим терміном погашення (через фінансову неспроможність позичальника).

Прострочений – кредит, не погашений позичальником у передбачений кредитною угодою термін.

Процент за кредит – плата, яку одержує кредитор від позичальника за користування позичковим капіталом.

Револьверний кредит – автоматично поновлюваний кредит у межах обумовленого кредитним договором розміру.

Споживчий кредит – кредит, що надається резидентам в грошовій формі на споживчі цілі.

Ставка (норма) проценту – кількісне визначення плати процента за кредит.

Стандартний кредит – кредит, незалежний від виду забезпечення, строк

погашення якого не настав; кредит, за яким своєчасно і в повному обсязі погашається основний борг, включаючи кредит, пролонгований в установленому порядку, але не більше 2 разів, із загальним строком пролонгації не більше 6 місяців.

Стимулюючу функцію кредит виконує, стимулюючи найефективніше використання позиченої вартості.

Строковий кредит – наданий на певний термін, який зафіксовано у кредитній угоді.

Строковість – принцип кредитування, за якого кошти кредитора передаються позичальнику на чітко визначений термін, який сторони узгоджують у момент вступу в кредитні відносини.

Сумнівний кредит – прострочений до 30 днів незабезпечений кредит, прострочений від 30 до 60 днів недостатньо забезпечений кредит, а також прострочений від 60 до 180 днів забезпечений кредит.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Кредит – це економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах поверненості, строковості і платності.

2. Позичальниками, як правило, виступають банківські установи, а кредиторами – суб'єкти господарювання.

3. Засновники капіталотворчої теорії кредиту стали англійські економісти А. Сміт (1723-1790 рр.) і Д. Рікардо (1772-1823 рр.).

4. Представники натуралістичної теорії кредиту трактували кредит як засіб перерозподілу матеріальних цінностей у натуральній формі, визнаючи роль банків у створенні кредиту, участь кредиту в сприянні розширеного капіталістичного відтворення.

5. Капіталотворча теорія отримує подальший розвиток у теорії монетаризму (М. Фрідмен, А. Берне, О. Файт), згідно з якою основними інструментами регулювання економіки є зміни грошової маси і процентних ставок, що дає змогу застосовувати кредитну рестрикцію чи експансію.

6. Суб'єкти кредитних відносин не здатні одночасно почергово виступати в ролі кредитора і позичальника.

7. Товарна форма кредиту надається у разі продажу товарів з відстрочкою платежу, при оренді майна, наданні речей чи приладів у прокат тощо.

8. Існують такі основні форми кредиту: комерційний кредит; банківський кредит; державний кредит; споживчий кредит; іпотечний кредит; лізинговий кредит; міжнародний кредит.

9. Комерційний кредит надається як фізичним, так і юридичним особам на умовах терміновості, зворотності, платності й забезпеченості.

10. Кошти для лізингового кредиту мобілізуються на національному та міжнародному ринках позичкових капіталів.

11. Револьверні – це кредити, які автоматично поновлюються в межах обумовленого кредитним договором розміру.

12. Дебіторсько-кредиторська заборгованість багато в чому подібна до комерційного кредиту, але відрізняється від нього тим, що виникає всупереч побажанням і волі сторін.

13. Проблема збереження позикового капіталу стає особливо актуальною в період інфляції, оскільки на момент повернення кредиту його реальна вартість значно нижча від тієї, що була на момент надання.

14. Норма позикового процента – це відношення суми купіталу, наданого в позику, до суми річного доходу, помноженого на 100.

15. Після затвердження у вересні 1993 р. Указом Президента України Тимчасового положення про кредитні спілки в Україні почали створюватися кредитні спілки, які стали займатися взаємокредитуванням громадян.

16. У 1990 р. уперше почали надаватись кредити талановитій молоді на період навчання у вищих закладах освіти.

17. Починаючи з 1994 р. в Україні спостерігається процес демонополізації кредиту, зосередження його в руках великих (за українськими масштабами) банків.

18. Існує так зване «золоте банківське правило», за яким структура активів банків за термінами повинна відповідати їх пасивам.

19. Однією із форм системи кредитування є: механізм пільгового фінансування, пов'язаний із наданням на пільгових умовах кредитів країнам, що розвиваються, під 0,5% річних на термін до 10 років.

20. Світовий банк – це єдина організація, яка сприяє розвитку країн шляхом

надання довгострокових кредитів.

21. Міжнародний банк реконструкції і розвитку – це міжнародна фінансово-кредитна установа, яка надає короткострокові кредити під державні програми всім урядам та центральним банкам країн.

22. Одним із принципів надання позик є те, що кредит надається під гарантії уряду.

23. Для отримання кредиту у МФК необхідні гарантії з боку уряду.

24. Головною метою кредитів є імпорт товарів із розвинених країн.

25. Мінімальна сума прямих кредитів, що надаються ЄБРР, становить 5 млн євро незалежно від обставин та умов.

26. Кредити Міжнародного інвестиційного банку (МІБ) спрямовані на посилення світової економічної інтеграції.

27. Міжнародна асоціація розвитку (МАР) надає безвідсоткові позики на строк до 50 років.

28. Однією з форм кредитування (МВФ) є безпосереднє фінансування, прямо пов'язане з квотою кожної країни і здійснюється у межах її резервної та кредитної часток.

29. Україна належить до третьої категорії країн (середній рівень доходів). Для таких країн строк погашення кредитів становить 17 років з пільговим періодом 5 років, протягом яких сплачуються лише відсотки.

30. У 1999 р. законами України «Про підприємства в Україні» і «Про цінні папери та фондову біржу» було легалізовано комерційний кредит.

31. Комерційний кредит може надаватись з оформленням векселя.

32. Доступ до кредитів центрального банку з другої половини 1992 р. мали вже не всі, а лише окремі, як правило, великі банки.

33. Дослідження кредитної діяльності комерційних банків України показує, що поряд із кредитуванням за сукупним об'єктом використовуються разові кредити.

34. Кредит не сприяє прискоренню роздержавлення власності.

35. Загальний обсяг кредитних вкладень банківської системи в економіку України на кінець 2005 р. становив 183 млрд грн.

36. Протягом семи років лідируюче місце посідають кредити в агропромисловий комплекс України.

37. Банківські кредити виступають не тільки одним із джерел залучених коштів для підприємств, а є і певним економічним індикатором, за допомогою якого можна

говорити про переважний розвиток того чи іншого сектора національної економіки.

38. Основна маса кредитів – це короткострокові кредити, які фінансують торговельно-посередницькі операції підприємств колективної форми власності та дають миттєвий прибуток.

39. Кредитний ринок має відігравати роль стимулятора національної економіки.

40. Кредит та факторинг-поняття, що відрізняються лише строком погашення.

41. Кредити на виплату припускають погашення кредиту й відсотків за ним щомісяця рівними частинами, при чому строк погашення – від 2 до 5 років.

42. Кредити одноразового погашення ще називаються бриджинг-кредитами.

43. Овердрафт – це відсотки, які одержують банки з надання кредитів.

44. Недоліком форфейтингу є погіршення умов позиції експортера щодо ліквідності.

45. Термін «лізинг» походить від англійського слова «to lease», що означає «брати в оренду».

46. Призначення застосування комерційного кредиту – прискорення реалізації товарів та послуг, а також одержання додаткового прибутку у вигляді позичкового процента.

47. Взаємовідносини, що виникають між суб'єктами споживчого кредиту, регулюються так званим вексельним правом.

48. Кредитна лінія – це юридично оформлене зобов'язання банку надати позичальнику протягом визначеного періоду кредит в межах погодженого ліміту.

49. Овердрафт – це метод кредитування, за яким банк відкриває клієнту єдиний контокорентний рахунок (розрахунковий у такому разі закриває), за яким здійснюються всі розрахункові та кредитні операції: за дебетом відображаються виплати з доручення клієнта і отримання банківських позичок, а за кредитом – грошові надходження на користь клієнта або його внески.

50. Контокорент – це метод кредитування, за якого банк у межах узгодженого ліміту здійснює платежі за клієнта на суму, що перевищує залишок коштів на його поточному рахунку; в результаті на рахунку позичальника виникає дебетове сальдо, яке відбиває суму його заборгованості банку. Такі кредити мають здебільшого короткостроковий характер, завдяки їм клієнти здійснюють поточні платежі, які тимчасово перевищують надходження коштів на розрахунковий рахунок.

51. До онкольних відносять позички, які надаються банком на невизначений строк – так звані позички до запитання.

52. Пролонгація – це перенесення дати виплати боргу (іноді і відсотків за ним) на певний період.

53. Диференціація кредитів – принцип, що визначає диференційований підхід з боку кредитної організації до різних категорій потенційних позичальників.

54. Кредит, забезпечений заставою, – виражається в юридичному оформленні зобов'язань з боку гаранта (поручителя) відшкодувати фактично нанесені збитки банку при порушенні безпосередньо позичальником умов кредитної угоди.

55. За ступенем ризику кредити поділяють на стандартні, нестандартні, сумнівні, незабезпечені, безнадійні.

56. Напрямки розвитку кредитної системи не включають універсалізацію діяльності кредитних установ.

57. Перший банківський кредит був виданий в Японії у 1889 році.

58. Середньострокові кредити – термін користування від одного до трьох років. Надаються на фінансування придбання обладнання, технічної реконструкції, рідше – поповнення оборотних коштів.

59. Кредит не може погашатись одночасно у грошовій та товарній формах.

60. Перевагою комерційного кредиту є зменшення обсягу коштів, необхідних для обслуговування товарного обігу.

Питання для самодіагностики знань

---

1. Охарактеризувати форми кредиту.
2. Назвіть межі кредиту на мікро-та макрорівні.
3. Які основні види кредиту ви знаєте?
4. Які основні джерела формування банківських кредитних ресурсів?
5. Що таке комерційний кредит, і які його види ви знаєте?
6. Наведіть приклади застосування сезонного кредиту.
7. Які переваги має кредит на умовах відкритого рахунку?
8. Проаналізуйте основні переваги та недоліки комерційного кредиту.
9. Визначте суть банківського кредиту.
10. Яку роль відіграє банківський кредит у розвитку суспільного виробництва?
11. Яка різниця між банківським кредитом і комерційним?

12. Перелічіть і розкрийте основні недоліки розвитку банківського кредиту в Україні.
13. Чим франчайзинг відрізняється від форфейтингу?
14. Наведіть приклади застосування форфейтингу та проаналізуйте його переваги та недоліки.
15. Назвіть суб'єкти та об'єкти споживчого кредиту.
16. Охарактеризуйте роль споживчого кредиту для економіки.
17. Що таке бріджинг-кредити?
18. Що таке іпотечний кредит?
19. Які види лізингу ви знаєте?
20. У чому різниця оперативного лізингу від фінансового?
21. Назвіть основні переваги факторингу.
22. У чому різниця між факторингом та кредитом?
23. Розкрийте історичну еволюцію державного кредиту.
24. Що таке державний кредит та його різниця від такого поняття, як «державний борг».
25. Дайте визначення міжнародному кредиту.
26. В яких випадках кредит носить назву міжнародний?
27. Розкрийте роль міжнародного кредиту для країни позичальника на прикладі України.
28. Визначте основні проблеми та перспективи розвитку комерційного кредиту в Україні.
29. Дайте визначення кредитної системи в широкому і вузькому розумінні.
30. Розкрийте роль кредитної системи в становленні ринкової економіки.

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:

- а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
- б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
- в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.

3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.

4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.

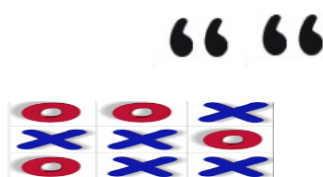
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.

6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:

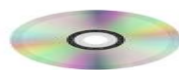
а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

C=T 6

1

T=И, 6=Г, Н=Т, У=А

2

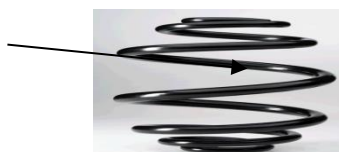
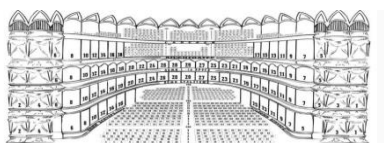

П=Б + Ъ + 2+К+1

3

3, 2, 1 “

4

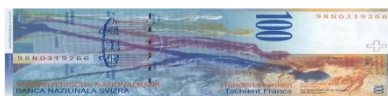
Е=И Р=В

ЦИЯ

5

К=Ч ,

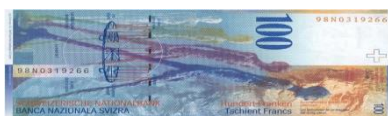

ЗИНГ

6

6

Н=3

7

235

6

ТИ

8

1=3, 2=O, 3=P, 4=3, 5=E, 6=Й, 7=T, 8=6, 9=H, 10=Г

9

3

3, 7, 1, 4

О

10

ТЕКА

И

Δ=T

11

236

1, 2, 4, 2, 3 Г

12

“

13

П=Λ, Р=В, К, С=Δ, Т=Ж “

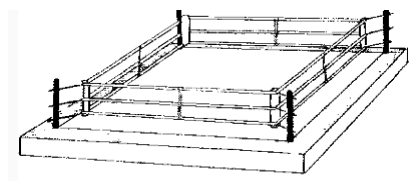

14

3, 2, 3, E=T

0

15

Відповіді на завдання до теми 11

Завдання 1

6	15	7	1	3	10	11	12	2	13	5	14	8	9	4
---	----	---	---	---	----	----	----	---	----	---	----	---	---	---

Завдання 2

Банківський кредит	2; 5; 6; 8; 10; 11; 13; 14; 16; 18
Комерційний кредит	1; 3; 4; 7; 9; 12; 15; 17

Тести «правильно/неправильно»

1	Так	62.	Ні	63.	Ні
64.	Ні	65.	Так	66.	Ні
67.	Так	68.	Так	69.	Ні
70.	Ні	71.	Так	72.	Так
73.	Так	74.	Ні	75.	Так
76.	Ні	77.	Ні	78.	Так
79.	Так	80.	Ні	81.	Ні
82.	Так	83.	Ні	84.	Ні
85.	Ні	86.	Так	87.	Так
88.	Так	89.	Так	90.	Ні
91.	Так	92.	Так	93.	Так
94.	Ні	95.	Ні	96.	Ні
97.	Так	98.	Так	99.	Так
100.	Ні	101.	Так	102.	Так
103.	Ні	104.	Ні	105.	Так
106.	Так	107.	Ні	108.	Так
109.	Ні	110.	Ні	111.	Так
112.	Так	113.	Так	114.	Ні
115.	Так	116.	Ні	117.	Ні
118.	Так	119.	Ні	120.	Так

Ребуси

1. Кредит	5. Активізація	9. Форфейтинг	13. Продуцент
2. Консигнація	6. Франчайзинг	10. Овердрафт	14. Левередж
3. Суб'єкт	7. Франшиза	11. Іпотека	15. Факторинг
4. Оперативність	8. Роялті	12. Лізинг	

ТЕМА 12. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДСОТКА

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо визначення сутності відсотків, принципів та методів їх нарахування; визначення вартості основних цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку України.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ розуміти сутність позичкового відсотка та лихварського капіталу;
- ✓ знати схеми визначення реальної та номінальної процентної ставки;
- ✓ знати шляхи визначення прибутковості цінних паперів різних груп.

Уміння:

- ✓ уміти розраховувати номінальні та реальні процентні ставки;
- ✓ уміти розраховувати простий та складний процент;
- ✓ уміти визначати кількість днів розрахункового періоду в залежності від умов кредитування та необхідності дотримання банківського законодавства;
- ✓ уміти розраховувати ціну акції та облігації;
- ✓ уміти розраховувати обсяги дивідендних виплат акціонерів.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів

- грошового ринку;
- ✓ здатність приймати рішення щодо здійснення вкладень та позичок.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання;
- ✓ відповідальність за якість проведених розрахунків та прийнятих рішень.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

У фінансових розрахунках використовуються *прості* й *складні* відсотки. У банківській практиці прийнято видавати кредити строком на 1 рік за простими відсотковими ставками, а строком більше 1 року – за складними.

Простим називається відсоток, що нараховується за первісним внеском наприкінці одного банківського строку.

Складні відсотки – це відсотки, які нараховуються не тільки на первісну суму внеску, але також на всю суму процентів, що накопичилися за певний період.

Методика розрахунку простих та складних відсотків подана у табл. 12.1.

Таблиця 12.1

Методика розрахунку простих та складних відсотків

Показник	Формула розрахунку	Умовні позначення
<i>Прості відсотки</i>		
Сума відсотків	$I = P \times i \times n$ (12.1)	I – сума відсотків; P – початкова сума боргу (вкладу); n – період нарахування відсотків; i – відсоткова ставка
Нарощена сума боргу (вкладу)	$S = P (1 + i \times n)$ (12.2) $S = P (1 + \frac{i}{12} \times m)$ (12.3) $S = P (1 + \frac{i}{360} \times d)$ (12.4)	S – нарощена сума боргу (вкладу); n – період нарахування відсотків в роках; m – період нарахування в місяцях; d – період нарахування в днях; i – річна відсоткова ставка

Нарощена сума боргу (вкладу) за умови зміни відсоткової ставки	$S=P \left(1+\sum_{t=1}^N n_t \times i_t\right) \quad (12.5)$	N – число інтервалів нарахування відсотків; n_t – тривалість періоду t-того інтервалу нарахування; i_t – проста ставка відсотків на t-му інтервалі нарахування
Складні відсотки		
Нарощена сума боргу (вкладу)	$S=P(1+i)^n \quad (12.6)$	S – нарощена сума боргу (вкладу); P – початкова сума боргу (вкладу); n – період нарахування відсотків; i – відсоткова ставка; m – кількість розрахункових періодів у році
Нарощена сума боргу (вкладу), якщо кількість розрахункових періодів у році перевищує один	$S=P\left(1+\frac{i}{m}\right)^{n \times m} \quad (12.7)$	
Первісна сума	$P=\frac{S}{(1+i)^n} \quad (12.8)$	
Ставка складних відсотків	$i=\sqrt[n]{\frac{S}{P}}-1 \quad (12.9)$	
Період нарахування	$n=\frac{\lg S-\lg P}{\lg(1+i)} \quad (12.10)$	

Відсотки за основними групами цінних паперів визначаються за формулами, поданими у табл. 12.2.

Таблиця 12.2

Методика розрахунку відсотків за цінними паперами

Показник	Формула розрахунку	Умовні позначення
Акції		
Вартість акції	$P=\frac{\text{Величина річних дивідендів}}{\text{Ставка доходності акції}} \quad (12.11)$	P – вартість акції
Ціна акції, коли розмір дивідендів постійно зростає	$P=\frac{D_0(1+g)}{(K-g)}=\frac{D_1}{(K-g)} \quad (12.12)$	D_0 – останній сплачений дивіденд на акцію, g – постійний очікуваний темп приросту дивіденду, K – річна очікувана ставка доходу (ставка дисконту), D_1 – дивіденд на акцію через рік

Номінальна ціна	$P_n = \frac{\text{Статутний фонд}}{\text{Кількість акцій}} \quad (12.13)$	P_n – номінальна ціна акції
Балансова (книжкова) ціна	$P = \text{Оф} + \frac{\text{Об}}{K} \quad (12.14)$	Оф – основний капітал на день перевірки, Об – оборотний капітал, К – кількість акцій, що емітовані АТ на день аудиторської перевірки
Ринкова ціна (курс акції)	$P_p = \frac{\text{Дивіденд}}{\text{Позичковий процент}} \times 100 \quad (12.15)$	P_p – ринкова ціна
<i>Облігації</i>		
Внутрішня вартість облігації з терміном погашення понад рік	$P = \frac{D}{(1+k)} + \dots + \frac{D}{(1+k)^n} + \frac{N}{(1+k)^n} \quad (12.16)$	P – вартість облігації; N – номінальна вартість облігації; D – річний купонний дохід на облігацію; k – річна очікувана ставка доходу на облігацію (або дохід на облігацію при її погашенні); n – термін розміщення облігації
Вартість облігації з нульовим купоном	$V = \frac{N}{(1+r)^n} \quad (12.17)$	N – номінал облігації; r – купонна ставка
Купонна ставка	$c = \frac{C}{N} \quad (12.18)$	c – купонна ставка, C – сума платежів за один купонний період

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 12.1, відповідні визначення.

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Облікова ставка НБУ		1) плата банку за здійснення операцій, що виконуються в інтересах клієнта, а часто – і за його рахунок
Процентна ставка		2) різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за куплені ресурси
Процентний ризик		3) величина плати (у процентах), що стягується НБУ за проведення операції з кредитування комерційних банків шляхом рефінансування їхніх активних операцій
Ризик відсотковий		4) узагальнена назва процентів за банківськими операціями
Маржа		5) ризик змін процентних ставок, що негативно позначається на прибутку банку
Облігація		6) небезпека втрат банку через перевищення відсоткових ставок, що виплачуються за залученими коштами, над ставками за наданими позичками
Реальна ставка процента		7) відношення відсотка до даного в борг капіталу в сотих частках останнього
Дивіденд		8) ціна грошової позики, що визначається як відношення річного доходу, отриманого на позичковий капітал, до суми позики без урахування зміни рівня цін під тиском інфляційного процесу
Номінальна процентна ставка		9) сума грошових коштів, яку комерційні банки мають постійно зберігати на своїх рахунках у центральному банку
Комісія		10) порівняння між собою товарних еквівалентів з урахуванням інфляційного впливу
Банківський процент		11) платіж, який здійснюється емітентом корпоративних прав на користь власника таких корпоративних прав у зв'язку з розподілом частини прибутку такого емітента, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку
Обов'язкові банківські резерви		12) цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента

Завдання № 2

Розмір коштів складає 1000 грн, термін вкладення три роки. Умови вкладення:

- 1) капітал вкладається під 11,8 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків 1 раз на рік;
- 2) капітал вкладається під 11,5 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків кожне півріччя;
- 3) капітал вкладається під 11,3 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків щокварталу;
- 4) капітал вкладається під 11,2 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків щомісяця.

Необхідно визначити найбільш вигідний варіант вкладення.

Розв'язання

Нарахування відсотків за складною схемою розраховується за формулами (12.6) та (12.7).

Так, у випадку нарахування відсотків раз на рік за складною схемою нарощена сума внеску становитиме:

$$S=1000(1+0,118)^3=1397,42 \text{ (грн.)}$$

У випадку нарахування відсотків кожного півріччя за формулою (2.7) нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S=1000(1+\frac{0,115}{2})^{3 \times 2}=1398,56 \text{ (грн.)}$$

У випадку нарахування відсотків щокварталу за формулою (2.7) нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S=1000(1+\frac{0,113}{4})^{3 \times 4}=1396,96 \text{ (грн.)}$$

У випадку нарахування відсотків щомісяця за формулою (2.7) нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S=1000(1+\frac{0,112}{12})^{3 \times 12}=1396,99 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Найбільш вигідний варіант вкладення капіталу – вкладення під 11,5 % річних за складною схемою при нарахуванні відсотків кожного півріччя.

Завдання № 3

Варіанти вкладення коштів:

- 1) капітал вкладається під 22,3 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків кожне півріччя;
- 2) капітал вкладається під 20,5 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків щокварталу;
- 3) капітал вкладається під 18,9 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків щомісяця.

Визначити найбільш вигідний варіант вкладення коштів на 4 роки:

Розв'язання

Нарахування відсотків, якщо кількість розрахункових періодів у році перевищує один, за складною схемою розраховується за формулою (12.7).

У випадку нарахування відсотків кожного півріччя нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S = P \left(1 + \frac{0,223}{2} \right)^{4 \times 2} = 2,33P$$

У випадку нарахування відсотків щокварталу за формулою (2.7) нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S = P \left(1 + \frac{0,205}{4} \right)^{4 \times 4} = 2,22P$$

У випадку нарахування відсотків щомісяця за формулою (2.7) нарощена сума внеску дорівнюватиме:

$$S = P \left(1 + \frac{0,189}{12} \right)^{4 \times 12} = 2,12P$$

Висновок

Найбільш вигідний варіант вкладання коштів – перший, коли капітал вкладається під 22,3 % річних за складною ставкою при нарахуванні відсотків кожне півріччя;

Завдання № 4

Ставка складних відсотків складає 9 %. Нарахування відсотків здійснюється а) кожне півріччя; б) щокварталу.

Необхідно визначити, яку суму варто вкласти в банк, щоб по закінченні 2-х років нарощена сума склала 8000 грн.

Розв'язання

Нарахування відсотків за складною схемою розраховується за формулою (12.6), а у разі, коли невідомою є первісна сума, використовується формула (12.8).

Тоді початкова сума за умови нарахування складних відсотків кожне півріччя становитиме:

$$P = \frac{8000}{\left(1 + \frac{0,09}{2}\right)^{2 \times 2}} = 6708,48 \text{ (грн.)}$$

Початкова сума за умови нарахування складних відсотків кожного кварталу становитиме:

$$P = \frac{8000}{\left(1 + \frac{0,09}{4}\right)^{2 \times 4}} = 6695,51 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Щоб по закінченні 2-х років нарощена сума склала 8000 грн, необхідно вкласти початкову суму: а) при нарахуванні складних відсотків кожного півріччя – 6708,48 грн; б) при нарахуванні складних відсотків щокварталу – 6695,51 грн.

Завдання № 5

Ставка складних відсотків – 12,5 %. Нарахування відсотків здійснюється: 1) щокварталу; 2) щомісяця; 3) кожне півріччя.

Необхідно визначити, яку суму необхідно вкласти в банк, щоб по закінченні 3-х років нарощена сума склала 12 тис. грн.

Розв'язання

Нарахування відсотків за складною схемою розраховується за формулою (12.6), а у разі, коли невідомою є первісна сума, використовується формула (12.8).

Тоді початкова сума за умови нарахування складних відсотків щокварталу становитиме:

$$P = \frac{12000}{\left(1 + \frac{0,125}{4}\right)^{3 \times 4}} = 8294,97 \text{ (грн.)}$$

Початкова сума за умови нарахування складних відсотків щомісяця становитиме:

$$P = \frac{12000}{\left(1 + \frac{0,125}{12}\right)^{3 \times 12}} = 8262,53 \text{ (грн.)}$$

Початкова сума за умови нарахування складних відсотків кожне півріччя становитиме:

$$P = \frac{12000}{\left(1 + \frac{0,125}{2}\right)^{3 \times 2}} = 8340,81 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Щоб по закінченні 3-х років нарощена сума склала 12 тис. грн, необхідно вкласти початкову суму: 1) при нарахуванні складних відсотків щокварталу – 8294,97 грн; 2) при нарахуванні складних відсотків щомісяця – 8262,53 грн; 3) при нарахуванні складних відсотків кожного півріччя – 8340,81 грн.

Завдання № 6

До банку 1 квітня звернувся клієнт з проханням відкрити депозитний рахунок на 8 місяців в сумі 16 тис. грн під 17 % річних (простий відсоток, база нарахування 365 днів).

Необхідно розрахувати суму процентного доходу, отриманого клієнтом на момент закриття вкладного рахунку.

Розв'язання

Розрахунок суми відсотків здійснюється за формулою (12.1), але оскільки ставка відсотків за умовою дана річна, а строк вкладу визначається днями, необхідно привести формулу (12.1) у відповідність до потреб завдання:

$$I = P \times i \times n = P \times \frac{i}{365} \times d$$

Оскільки «d» - це кількість днів, які тривав договір, то починаючи з 1 квітня 8 місяців складатимуть (з урахуванням того, що півдня рахуються на відкриття договору і півдня на його закриття):

$$d = 29 + 31 + 30 + 31 + 30 + 31 + 30 + 31 = 243 \text{ (дня)}$$

Тоді сума відсотків складе:

$$I = 16000 \times \frac{0,17}{365} \times 243 = 1810,88 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Сума процентного доходу, отриманого клієнтом в кінці строку складе 1810,88 грн.

Завдання № 7

Кредит в сумі 25000 грн виданий на термін 8 місяців під 18 % річних, схема нарахування відсотків проста. Необхідно визначити відсотки та нарощену суму.

Розв'язання

Розрахунок суми відсотків здійснюється за формулою (12.1), але оскільки ставка відсотків за умовою дана річна, а строк вкладу визначається у місяцях, необхідно привести формулу (12.1) у відповідність до потреб завдання:

$$I = P \times i \times n = P \times \frac{i}{12} \times t$$

Тоді сума відсотків складе:

$$I = 25000 \times \frac{0,18}{12} \times 8 = 3000 \text{ (грн)}$$

Нарощена сума боргу визначається за формулою (12.3) і дорівнює:

$$S = 25000 \left(1 + \frac{0,18}{12} \times 8\right) = 28000 \text{ (грн)}$$

Висновок

Відсотки за кредит будуть становити 3000 грн, а нарощена сума боргу – 28000 грн.

Завдання № 8

Позичка в сумі 30 тис. грн видана терміном на 2 роки за таких умов: за перший рік плата за кредит складає 18 % річних за простою ставкою, а в кожному наступному кварталі позичковий відсоток зростає на 2,5 %.

Розрахувати нарощену суму боргу на кінець 2-го року.

Розв'язання

Нарощена сума боргу за умови зміни відсоткової ставки визначається за формулою (12.5) і дорівнює:

$$S = 30000 \left(1 + 1 \times 0,18 + 3 \times \frac{0,205}{12} + 3 \times \frac{0,23}{12} + 3 \times \frac{0,255}{12} + 3 \times \frac{0,28}{12}\right) = 42675 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Нарощена сума боргу складе 42 675 грн.

Завдання № 9

Фірма уклала угоду з банком про надання позички у розмірі 200 тис. грн терміном на 2 роки за таких умов: за перший рік плата за позичку становить 20 % річних за простою ставкою, а в кожному наступному півріччі позичковий відсоток зростає на 5 %.

Необхідно розрахувати нарощену суму боргу на кінець 2-го року.

Розв'язання

Нарощена сума боргу за умови зміни відсоткової ставки визначається за формулою (12.5) і дорівнює:

$$S=200 \left(1+1 \times 0,2 + 6 \times \frac{0,25}{12} + 6 \times \frac{0,30}{12}\right)=295 \text{ (тис. грн.)}$$

Висновок

Нарощена сума боргу складе через 2 роки 295 тис. грн.

Завдання № 10

Позичка в сумі 130 тис. грн видана терміном на 4 роки за таких умов: за перші два роки плата за кредит складає 16 % річних за простою ставкою, а в кожному наступному півріччі позичковий відсоток зростає на 3 %.

Розрахувати нарощену суму боргу на кінець 4-го року.

Розв'язання

Нарощена сума боргу за умови зміни відсоткової ставки визначається за формулою (12.5) і дорівнює:

$$S=130000 \left(1+2 \times 0,16 + 6 \times \frac{0,19}{12} + 6 \times \frac{0,22}{12} + 6 \times \frac{0,25}{12} + 6 \times \frac{0,25}{12}\right)=232\,700 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Нарощена сума боргу на кінець 4-го року складе 232 700 грн.

Завдання № 11

Ви – працівник відділу банку по операціям з цінними паперами. Відома загальна кількість облігацій у пакеті – 200 шт., ставка облікового відсотка – 15 % річних, купонний дохід – 12 %, номінальна ціна однієї облігації – 100 грн.

Необхідно визначити вартість однієї облігації на момент емісії і всього пакету облігацій.

Розв'язання

Вартість однієї облігації визначається за формулою (12.16) і дорівнює:

$$P = \frac{12}{(1+0,15)} + \frac{100}{(1+0,15)} = 97,38 \text{ грн}$$

Тоді вартість всього пакету облігацій буде дорівнювати:

$$97,38 \times 200 = 19477,3 \text{ грн}$$

Висновок

Вартість однієї облігації на момент емісії складає 97,38 грн, а всього пакету облігацій 19 477,3 грн.

Завдання №12

Ви – працівник відділу банку по операціям з цінними паперами. Ставка облікового відсотка – 12 % річних, купонний доход – 12 %, номінальна ціна однієї облігації – 1000 грн. Облігації обертаються на ринку 3 роки.

Необхідно визначити вартість однієї облігації на момент емісії.

Розв'язання

Вартість однієї облігації визначається за формулою (12.16) і дорівнює:

$$P = \frac{120}{(1+0,12)} + \frac{120}{(1+0,12)^2} + \frac{120}{(1+0,12)^3} + \frac{1000}{(1+0,12)^3} = 1003,14 \text{ грн.}$$

Висновок

На момент емісії одна облігація буде коштувати 1003, 14 грн

Завдання № 13

Ви – працівник відділу банку по операціям з цінними паперами, який має стабільну дивідендну політику і щорічно платить дивіденди із розрахунку 3 гривні на акцію. Очікувана доходність для інвестора складає 12 % річних.

Необхідно визначити вартість 1 акції компанії «Арго».

Розв'язання

Вартість акції визначається за формулою (12.11) і дорівнює:

$$P = \frac{\text{Величина річних дивідендів}}{\text{Ставка доходності акції}} = \frac{3}{0,12} = 25 \text{ (грн)}$$

Висновок

Вартість акції компанії «Арго» складає 25 грн.

Завдання № 14

Через 159 днів боржник сплатить 8,5 тис. грн. Кредит виданий під прості відсотки під 19 % річних. Яка початкова сума боргу і відсотків за умови, що часова база дорівнює 360 дні?

Розв'язання

Початкову суму боргу можна визначити за формулою (12.4) і дорівнюватиме вона:

$$P = \frac{S}{1 + \frac{i}{360} \times d} = \frac{8500}{1 + \frac{0,19}{360} \times 159} = 7841,93 \text{ (грн.)}$$

Суму відсотків можна визначити за формулою (12.1):

$$I = 7841,93 \times \frac{0,19}{360} \times 159 = 658,07 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Якщо часова база дорівнює 360 днів, то початкова сума боргу буде складати 7841,93 грн, а величина відсотків – 658,07 грн.

Діагностичні завдання

Завдання № 15

Підприємство відкрило вкладний рахунок в банку 1 травня 2013 року у сумі 200000 тис. грн під 18 % річних строком на 10 місяців.

25.06. з рахунка було знято 50 тис. грн

10.08. на рахунок було зараховано 120 тис. грн

18.10. на рахунок зараховано ще 20 тис. грн

10.12. з рахунку було списано 63 тис. грн

22.01. на рахунок зараховано 16 тис. грн

Необхідно визначити залишок коштів на рахунку підприємства та процентні затрати банку на момент закриття вкладного рахунку.

Розв'язання

Нарощена сума внеску визначається за формулою (12.4) і з урахуванням зміни бази нарахування відсотків по періодах становитиме:

$$1. S = 200000 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 55\right) = 20542,466 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума після проведення операції: $20\,542,466 - 50 = 20\,492,466$ тис. грн.

$$2. S = 20492,466 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 46\right) = 20957,366 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума після проведення операції: $20\,957,366 + 120 = 21\,077,366$ тис. грн.

$$3. S = 21077,366 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 69\right) = 21794,543 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума після проведення операції: $21\,794,543 + 20 = 21\,814,543$ тис. грн.

$$4. S=21814,543 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 53\right) = 22384,709 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума після проведення операції: $22\,384,709 - 63 = 22\,321,709$ тис. грн.

$$5. S=22321,709 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 43\right) = 22795,015 \text{ (тис. грн.)}$$

Сума після проведення операції: $22\,795,015 + 16 = 22\,811,052$ тис. грн.

$$6. S=22811,052 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 39\right) = 23249,774 \text{ (тис. грн.)}$$

Витрати банку на момент закриття рахунку:

$$23\,249,774 - 20\,000 = 3\,249,774 \text{ тис. грн.}$$

Висновок

Залишок коштів на рахунку підприємства склав 23 249,774 тис. грн. Витрати банку на момент закриття рахунку склали 3 249,774 тис. грн.

Завдання № 16

Два депозити ЧП «Геос» відрізняються один від іншого на 600 грн. Більший депозит покладено в банк на 12 місяців під 10 % річних, а менший на 6 місяців під 12 % річних. Сума відсотків по першому депозиту дорівнює подвійній сумі відсотків по другому депозиту.

Необхідно розрахувати суму стартових депозитів.

Розв'язання

Сума відсотків по депозиту розраховується за формулою (12.1). З урахуванням відомих даних можна скласти рівняння:

$$2 \times P \times i \times n = P \times i \times n$$

$$2 \times P \times 0,12 \times 0,5 = (P + 600) \times 0,10$$

$$0,12 \times P = 0,10 \times P + 60$$

$$0,02 \times P = 60$$

$$P^1 = 3000$$

$$P^2 = P^1 + 600 = 3000 + 600 = 3600$$

Висновок

Величина першого депозиту складе 3000 грн, другого – 3600 грн.

Евристичні завдання

Завдання №17

До банку звернулася громадянка для оформлення кредиту. Клієнтці 35 років, працює головним економістом, середній розмір заробітної плати 1850 грн, необхідна сума кредиту 20 тис. грн строком на 4 роки. Процентна ставка по кредиту складає 8,5 % річних. Банк пропонує позичальнику умову повернення кредиту: простий відсоток з погашенням кожного місяця.

Оцініть можливість надання цієї позики і прибуток, який отримає банк з огляду на вихідні дані.

Розв'язання

Сума відсотків за кредит, що і становлять загальний прибуток банку за 4 роки, розраховується за формулою (12.1) і дорівнює:

$$I = 20 \times 0,085 \times 4 = 6,8 \text{ (тис. грн.)}$$

Загальна сума боргу клієнтки розраховується за формулою (12.2) і дорівнює:

$$S = 20 (1 + 0,085 \times 4) = 26,8 \text{ (тис. грн.)}$$

Оскільки погашення боргу визначене рівними частина щомісяця, то вся сума боргу ділиться порівну на 2 роки, тобто 48 місяців, і тоді щомісячна виплата становитиме:

$$s_m = \frac{26,8}{48} = 558 \text{ (грн.)}$$

Враховуючи розмір заробітної плати клієнтки (1850 грн.) і величину щомісячних виплат (558 грн.), позику можна розглядати як можливу.

Висновок

Банк зможе надати позику клієнту у розмірі 20 тис. грн. Прибуток банку на умовах простого відсотка складе 6800 грн.

Завдання № 18

Позичальник Лановий Д. С. одержав від банку «А» 14000 грн на 3 роки під 25 % річних за простою ставкою. Річні темпи інфляції склали 4 % за рік. Розрахуйте втрати банку «А», викликані інфляцією.

Розв'язання

Загальна сума боргу через 3 роки розраховується за формулою (12.2) і складе:

$$S = 14000 (1 + 0,25 \times 3) = 24500 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, через 3 роки банк отримає від позичальника 24 тис. 500 грн. Але оскільки протягом цих років грошова маса зазнавала інфляційного впливу, то

купівельна спроможність цих коштів, наданих в кредит, зменшилася. Тому необхідно скорегувати майбутню вартість запозичених коштів на індекс інфляції за 3 роки.

Індекс інфляції розраховується за формулою (5.1) і дорівнює:

$$I_3 = (1 + 0,04)^3 = 1,12$$

Скорегована величина майбутньої вартості позики становитиме:

$$S' = \frac{S}{I_n} = \frac{24500}{1,12} = 21875 \text{ (грн.)}$$

Отже, купівельна спроможність позики за 3 роки внаслідок інфляції знизилась на:

$$\Delta = S' - S = 21875 - 24500 = -2625 \text{ (грн.)}$$

Втрату в 2625 грн можна розглядати як втрату банком потенційного прибутку. Але оскільки в позику було надано 14 000 грн, а отримано суму з купівельною спроможністю еквівалентною 21875 грн, то реальний дохід банку складає:

$$D = S' - P = 21875 - 14000 = 7875 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Втрата потенційного прибутку банком внаслідок інфляції становитиме 2625 грн, купівельна спроможність майбутньої вартості позики буде на рівні 21875 грн, реальний дохід банку – 7875 грн.

Завдання № 19

Вкладник відкрив депозит в сумі 50 000 грн на 3 місяці з нарахуванням складних процентів. Процентна ставка по вкладу складає – 30 % річних. Рівень інфляції – 4 % в місяць.

Визначити, яку суму отримає вкладник на момент закриття рахунку та розрахувати індекс інфляції за три місяці. Оцінити суму вкладу з точки зору купівельної спроможності та реальний дохід вкладника з точки зору купівельної спроможності. Зробити висновки.

Розв'язання

Загальна сума внеску через 3 місяці розраховується за формулою (12.6) і складе:

$$S = 50 \left(1 + \frac{0,3}{12}\right)^3 = 53,84 \text{ (тис. грн)}$$

Таким чином, через 3 місяці вкладник отримає 53,84 тис. грн. Але оскільки протягом цього періоду грошова маса зазнавала інфляційного впливу, то купівельна спроможність цих коштів, вкладених в банк, зменшилася. Тому необхідно скорегувати

майбутню вартість коштів на індекс інфляції за 3 місяці.

Індекс інфляції розраховується за формулою (5.1) і дорівнює:

$$I_3 = (1 + 0,04)^3 = 1,12$$

Скорегована величина майбутньої вартості внеску становитиме:

$$S' = \frac{S}{I_n} = \frac{53,84}{1,12} = 48,07 \text{ (тис. грн.)}$$

Отже, купівельна спроможність внеску за 3 місяці внаслідок інфляції знизилась на:

$$\Delta = S' - S = 48,07 - 53,84 = - 5,77 \text{ (тис. грн.)}$$

$$D = S' - P = 48,07 - 50,00 = - 1,93 \text{ (тис. грн.)}$$

Втрату в 5,77 тис. грн можна розглядати як втрату вкладником потенційного прибутку. А втрати клієнта становлять 1,93 тис. грн.

Висновок

Таким чином, з урахуванням рівня інфляції реальний дохід вкладника зменшиться на 1,93 тис. грн.

Завдання № 20

Кредит у сумі 20 000 грн виданий терміном на 3 роки під 18 % річних за простою ставкою. Визначити номінальну і реальну суму боргу на кінець 3-го року, а також втрати кредитора через інфляцію.

Динаміка індексів інфляції за 3 роки з розбивкою по кварталах наведена в табл. 12.2.

Таблиця 12.2

Динаміка індексів інфляції, %

1 рік	2 рік	3 рік
103,3	108,2	102,5
104,8	103,6	103,6
102,5	101,2	104,2
105,6	101,8	108,6

Розв'язання

Загальна сума боргу через 3 роки розраховується за формулою (12.2) і складе:

$$S = 20000 (1 + 0,18 \times 3) = 30800 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, через 3 роки банк отримає від позичальника 30 тис 800 грн. Але

оскільки протягом цих років грошова маса зазнавала інфляційного впливу, то купівельна спроможність цих коштів, наданих в кредит, зменшилася. Тому необхідно скорегувати майбутню вартість запозичених коштів на індекс інфляції за 3 роки.

Індекс інфляції розраховується за формулою (5.3) і дорівнює:

$$I_3 = 1,033 \times 1,048 \times 1,025 \times 1,056 \times 1,082 \times 1,036 \times 1,012 \times 1,018 \times 1,025 \times 1,036 \times 1,042 \times 1,086 = 1,626$$

Скорегована величина майбутньої вартості позики становитиме:

$$S' = \frac{S}{I_n} = \frac{30800}{1,626} = 18942,19 \text{ (грн.)}$$

Отже, купівельна спроможність позики за 3 роки внаслідок інфляції знизилась на:

$$\Delta = S' - S = 18942,19 - 30800 = -11857,81 \text{ (грн.)}$$

Втрату в 11857,81 грн можна розглядати як втрату банком потенційного прибутку. Але оскільки в позику було надано 20 000 грн, а отримано суму з купівельною спроможністю еквівалентною 18942,19 грн, то реальні втрати банку складуть:

$$D = S' - P = 18942,19 - 20000 = -1057,81 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Таким чином, з урахуванням рівня інфляції реальні втрати банку складуть 1057,81 грн.

Завдання № 21

Суму 30 000 грн вкладник бажає покласти у банк на 4 місяці з нарахуванням складних відсотків. Рівень інфляції в країні складає 2 % на місяць. Річна ставка закладами 26 %. Чи є сенс вкладнику класти гроші у банк, чи буде мати вкладник реальний прибуток, якщо врахувати рівень інфляції?

Розв'язання

Загальна сума вкладу через 4 місяці розраховується за формулою (12.6) і складе:

$$S = 30000 \left(1 + \frac{0,26}{12}\right)^4 = 32685,73 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, через 4 місяці вкладник отримає від банку 32685,73 грн. Але оскільки протягом цих років грошова маса зазнавала інфляційного впливу, то купівельна спроможність цих коштів зменшилася. Тому необхідно скорегувати майбутню вартість коштів на індекс інфляції за 4 місяці.

Індекс інфляції розраховується за формулою (5.1) і дорівнює:

$$I_3 = (1 + 0,02)^4 = 1,08$$

Скорегована величина майбутньої вартості внеску становитиме:

$$S' = \frac{S}{I_n} = \frac{32685,73}{1,08} = 30264,56 \text{ (грн.)}$$

Отже, купівельна спроможність внеску за 4 місяці внаслідок інфляції знизилась на:

$$\Delta = S' - S = 30264,56 - 32685,73 = -2421,17 \text{ (грн.)}$$

Втрату в 2421,17 грн можна розглядати як втрату вкладником потенційного прибутку. Але оскільки початкова сума внеску складала 30000 грн, а отримано суму з купівельною спроможністю еквівалентною 30264,56 грн, то реальні доходи банку складуть:

$$D = S' - P = 30264,56 - 30000 = 264,56 \text{ (грн.)}$$

Висновок

Реальний дохід вкладника складе 264,56 грн. У разі укладання даного депозитного договору потенційний вкладник зможе захистити свої кошти від впливу інфляції.

Термінологічний словник

Відсоток – це плата, що одержує кредитор від позичальника за користування позиковими коштами.

Внутрішня (інвестиційна) вартість облігації – це теперішня вартість майбутніх надходжень коштів (купонних виплат та номіналу), дисконтованих з урахуванням діючої ставки приведення.

Дивіденд – це частина прибутку, яку отримують владники пропорційно кількості акцій, що їм належить.

Дисконт – це процентна ставка, що застосовується до грошових сум, які інвестор планує отримати в майбутньому, для того щоб визначити розмір інвестицій у теперішній час.

Лихварський капітал – це грошовий капітал, що надавався в позику і приносив його власнику прибуток у вигляді відсотка.

Маржа – це різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і

ставкою, яку сплачує банк за придбані ресурси.

Номінальна процентна ставка – це ціна грошової позики, що визначається як відношення річного доходу, отриманого на позичковий капітал, до суми позики без урахування зміни рівня цін унаслідок інфляції.

Номінальна ціна акції – це ціна на лицьовому боці акції або задекларована у статуті АТ вартість акції.

Позичковий капітал – це грошовий капітал, що приносить прибуток у вигляді відсотків.

Простий відсоток – це відсоток, який нараховується за первісним внеском наприкінці банківського строку.

Процентна ставка – це відношення відсотка до даного в борг капіталу в сотих частках останнього.

Процентний період – це час, упродовж якого процентна ставка залишається незмінною.

Реальна ставка процента – це ціна грошової позики, яка визначається шляхом порівняння між собою товарних еквівалентів з урахуванням інфляційного впливу.

Ринкова ціна – це фактична ціна продажу акцій на ринку цінних паперів, тобто ціна, за якою акція конвертується у грошове вираження на вторинному ринку цінних паперів.

Складний відсоток – це відсоток, який нараховується не тільки на первісну суму внеску, а й на всю суму відсотків, що накопичилася за певний період.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Позичковий капітал – грошовий капітал, що приносить прибуток у вигляді відсотків.
2. Лихварський капітал – грошовий капітал, що надавався в позику і приносив його власникові прибуток у вигляді відсотка.
3. Відсоток (процент) за кредит – це плата, що одержує позичальник від кредитора за користування позиковими коштами.

4. Відсоток (процент) за кредит – це плата, що одержує кредитор від позичальника за користування позиковими коштами.
5. Відношення відсотка до даного в борг капіталу в сотих частках останнього носить назву процентної ставки.
6. Маржа – добуток між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за куплені ресурси.
7. Розмір маржі для банків, як правило, регламентується.
8. Комерційні банки зобов'язані корегувати розмір процентних ставок за надані кредити за кожної зміни облікової ставки НБУ кратно такій зміні.
9. Головним фактором, який впливає на розмір облікової ставки, є рівень інфляції.
10. На розмір процентної ставки на мікроекономічному рівні не впливають: мета використання кредитних ресурсів, розмір кредиту, термін його використання та ступінь ризику.
11. Кредитна ставка за надання кредиту на поточне фінансування виробничих потреб – найвища і визначається короткостроковим її використанням.
12. Розмір ставки користування дрібними кредитами вищий, ніж за використання великими кредитами, бо останні потребують відносно менших витрат банків і надаються надійним позичальникам.
13. Час, упродовж якого процентна ставка залишається незмінною, називають процентним періодом.
14. Номінальна процентна ставка – це ціна грошової позики, що визначається як відношення річного доходу, отриманого на позичковий капітал, до суми позики без урахування зміни рівня цін під тиском інфляційного процесу.
15. Реальна ставка процента визначається шляхом порівняння між собою товарних еквівалентів з урахуванням інфляційного впливу.
16. Реальна ставка процента розраховується за формулою: $R = [(N - P) + (100 + P)] \times 100$.
17. Розрахунок теперішньої вартості грошей називається процесом дисконтування майбутньої вартості грошей.
18. Дисконт – це процентна ставка, що застосовується до грошових сум, які інвестор планує отримати в майбутньому, для того щоб визначити розмір інвестицій у теперішній час.
19. Складним називається відсоток, що нараховується за первісним внеском

наприкінці одного банківського строку.

20. Прості відсотки – це проценти, які нараховуються не тільки на первісну суму внеску, але також на всю суму процентів, що накопичилися за певний період.

21. Дивіденд – це внесок, який здійснюється юридичною особою – емітентом корпоративних прав на користь власника таких корпоративних прав у зв'язку з розподілом частини прибутку такого емітента, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку.

22. Строк та порядок виплати частки прибутку (дивідендів) та визначення порядку покриття збитків належить до виключної компетенції загальних зборів, а отже не може бути переданий іншим органам товариства.

23. Джерелом нарахування дивідендів є прибуток, до оподаткування, або інших, передбачених установчими документами, джерел.

24. Сума дивідендів визначається як результат від множення маси дивіденду на частку державного майна, переданого (внесеного) до Статутного капіталу, тобто внесений Статутний капітал.

25. Ціна акції – це грошовий вираз вартості, що сплачується за одну акцію.

26. Вказана на лицьовому боці акції або задекларована у статуті акціонерного товариства вартість акції називається балансовою ціною.

27. Номінальна ціна розраховується як співвідношення статутного фонду до загальної кількості акцій.

28. Емісійна ціна виражає вартість акції на первинному ринку.

29. Номінальна ціна акції визначається на основі документів, фінансової звітності і встановлюється під час аудиторської перевірки як реальна вартість капіталу, що припадає на одну акцію.

30. Власники привілейованих акцій регулярно одержують фіксовані дивіденди від компаній, які випускають акції.

31. За звичайними акціями величина дивідендів заздалегідь фіксується і надаються гарантії на їхнє одержання.

32. Розмір дивідендів зумовлений величиною прибутку компанії.

33. Провідними факторами, що визначають величину ринкової ціни, є: коливання співвідношення попиту з пропонуванням, обсяг сплачених і очікуваних у перспективі дивідендів, розмір банківської відсоткової ставки, ціни на коштовні метали, паливо, товари і нерухомість, рівень прибутковості операцій на альтернативних ринках, рівень ліквідності акцій, біржова спекуляція та ті тенденції, що зумовляють зміни у її

темпах.

34. Ринкова ціна або курс акцій (фактична продажна ціна акцій на ринку цінних паперів. Тобто це ціна, за якою акція конвертується у грошовий вираз на вторинному ринку цінних паперів.

35. Курс акції розраховується як співвідношення дивідендів до позичкового відсотка.

36. Облігація – це цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску).

37. Зовнішня вартість облігації — це теперішня вартість майбутніх надходжень коштів (купонних виплат та номіналу), дисконтованих з урахуванням діючої ставки приведення.

38. Ціна облігації складається із суми теперішньої вартості грошового потоку майбутніх відсоткових платежів плюс теперішня вартість суми облігації, яка погашається при настанні строку.

39. Ціна облігації завжди є вищою за номінал.

40. Ціна облігації прямо пропорційна купонній відсотковій ставці та обернено пропорційна ставці очікуваного доходу.

41. Як правило, комерційні банки за основу позичкового процента беруть облікову ставку Національного банку з додаванням *маржі*.

42. Розмір процентної ставки на макроекономічному рівні залежить від попиту і пропозиції, які склалися на кредитному ринку, стабільності монетарного ринку в країні, рівня облікової ставки Національного банку.

43. Стимулююча функція відсотка полягає в тому, що прибуток, отриманий позичальником з використанням позичкового капіталу, розподіляється на дві частини – позичковий відсоток і підприємницький дохід.

44. Розподільча функція відсотка полягає в тому, що відсоток спонукає позичальника ефективно використовувати передусім власний капітал, а також надані йому кредитором у тимчасове користування кошти.

45. Функція збереження полягає в тому, що за допомогою відсотка кредиторіві забезпечується повернення від позичальника, як мінімум, вартості, рівноцінно тій, яка була надана в кредит.

46. Стимулююча функція відсотка полягає в тому, що відсоток спонукає

позичальника ефективно використовувати передусім власний капітал, а також надані йому кредитором у тимчасове користування кошти.

47. Функція збереження полягає в тому, що прибуток, отриманий позичальником з використанням позичкового капіталу, розподіляється на дві частини – позичковий відсоток і підприємницький дохід.

48. Облігація – це цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому балансову вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску).

49. Власний капітал – грошовий капітал, що приносить прибуток у вигляді відсотків.

50. Облігація характеризується такими параметрами, заданими умовами випуску: номінальною вартістю; датою погашення; купонним доходом (купонною ставкою); датами виплат відсотків (купонними періодами).

51. Внутрішня (інвестиційна, капітальна) вартість облігації – це теперішня вартість майбутніх надходжень коштів (купонних виплат та номіналу), дисконтованих з урахуванням діючої ставки приведення.

52. Для визначення внутрішньої вартості облігації з терміном погашення понад 1 рік застосовується така формула:

$$P = \frac{D}{(1+k)} + \frac{D_1}{(1+k)^2} + \dots + \frac{D}{(1+k)^n} + \frac{N}{(1+k)^n}.$$

53. Якщо термін кредиту перевищує 1 рік, використовуються тільки прості процентні ставки.

54. Якщо термін кредиту перевищує 1 рік, використовуються тільки складні процентні ставки.

55. Для забезпечення позичальнику необхідної дохідності облігація розміщується зі знижкою від номіналу, тобто є дисконтною.

56. Коли дивіденди на привілейовану акцію зростають нерівномірно, то слід обрахувати майбутні дивіденди окремо за кожен період.

57. Нарощена сума кредиту при складному відсотку розраховується як добуток суми наданих коштів і відсоткової ставки, зведеної у ступінь n.

58. Номінальна ціна розраховується як співвідношення власного капіталу до загальної кількості акцій.

59. Маржа – це різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і

ставкою, яку сплачує банк за куплені ресурси.

60. Головним фактором, який впливає на розмір облікової ставки, є ВВП.

Питання для самодіагностики знань

---

1. Чому із поняттям кредиту тісно пов'язане поняття позичковий процент?
2. У чому різниця між процентом і процентною ставкою?
3. Які фактори впливають на розмір процентної ставки на мікрорівні і чому?
4. У чому різниця між номінальною та реальною процентною ставкою?
5. Які види процентних ставок ви знаєте?
6. Які чинники впливають на рівень відсотка?
7. Які існують методи для визначення кількості днів при розрахунку процентних виплат?
8. Як розраховуються проценти по депозитам?
9. Що означає поняття «ринкова норма відсотка»?
10. Що означає поняття «середня норма відсотка»?
11. Розкрийте особливості зміни норми відсотка залежно від фази промислового циклу.
12. Що являє собою базова ставка відсотка?
13. За рахунок якого джерела акціонерні товариства нараховують дивіденди?
14. Яким чином можна розрахувати ціну звичайної акції?
15. Яка існує різниця між розрахунком ціни звичайної акції та привілейованої?
16. Як розраховується вартість облігації?
17. Що таке лихварський капітал?
18. Розкрийте історію виникнення позичкового капіталу.
19. Охарактеризуйте ситуацію з лихварським капіталом в Україні на даний момент.
20. Розкрийте сутність функцій процента.
21. Від чого залежить розмір процентної ставки на макроекономічному рівні?
22. Розкрийте сутність поняття «дисконт».
23. Яка існує особливість в нарахуванні простих та складних відсотків?
24. Які фактори впливають на ціну акцій?

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

”

~~I~~ T

Λ

1

+ C

””

2

M

~~I~~ A

3

~~P~~ C

”

4

’

~~Я~~ К

ТАУ

”

5

ДЗ

’

6

Ц,

’

А

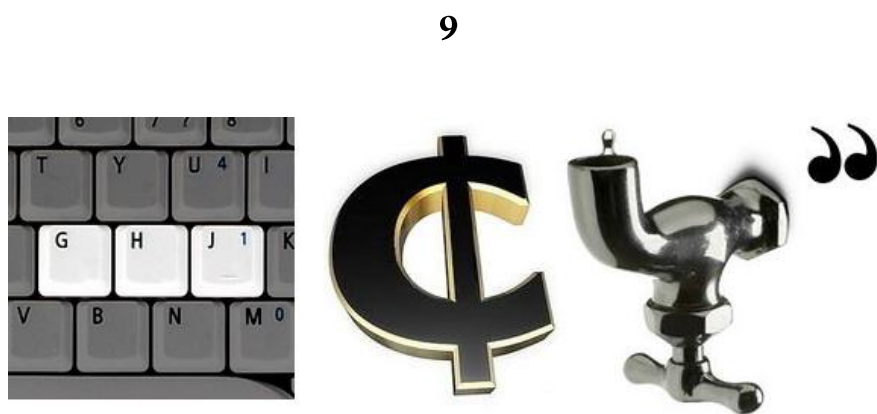
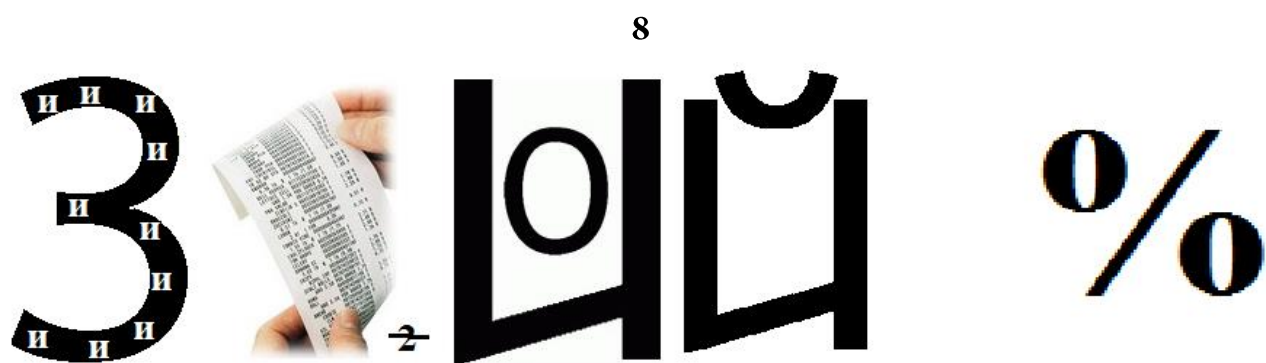
,

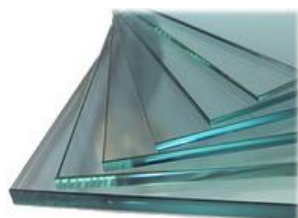
ï

7

10

Ø A

Д

”

%

11

”

А

Ц

,

”

А

12

С

”

%

13

Відповіді на завдання до теми 12

Завдання 1

3	7	5	6	2	12	10	11	8	1	4	9
---	---	---	---	---	----	----	----	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Так	3.	Ні
4.	Так	5.	Так	6.	Ні
7.	Ні	8.	Так	9.	Так
10.	Ні	11.	Ні	12.	Так
13.	Так	14.	Так	15.	Так
16.	Ні	17.	Так	18.	Так
19.	Ні	20.	Ні	21.	Ні
22.	Так	23.	Ні	24.	Так
25.	Так	26.	Ні	27.	Так
28.	Так	29.	Ні	30.	Так
31.	Ні	32.	Так	33.	Так
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Ні	38.	Так	39.	Ні
40.	Так	41.	Так	42.	Так
43.	Ні	44.	Ні	45.	Так
46.	Так	47.	Ні	48.	Ні
49.	Ні	50.	Так	51.	Так
52.	Так	53.	Ні	54.	Так
55.	Так	56.	Ні	57.	Так
58.	Ні	59.	Так	60.	Ні

Ребуси

1. Капітал	5. Дисконтування	9. Позичковий відсоток	13. Простий відсоток
2. Відсоток	6. Депозит	10. Процентна ставка	14. Купонна ставка
3. Маржа	7. Ціна акції	11. Складний відсоток	
4. Комісія	8. Ціна облігації	12. Книжкова ціна	

Модуль 4

ГРОШІ, КРЕДИТ ТА БАНКИ

ТЕМА 13. ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО ГРОШОВОГО РИНКУ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо ідентифікації особливостей та видів фінансового посередництва; визначення характерних рис та структури банківської системи України; виявлення особливостей функціонування небанківських фінансово-кредитних установ.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ розуміти сутність позичкового відсотка та шляхів його визначення;
- ✓ знати принципи побудови схем погашення кредиту;
- ✓ розуміти зв'язок відсоткових ставок за кредитами та депозитами з темпами інфляції.

Уміння:

- ✓ уміти розраховувати простий та складний процент;
- ✓ уміти складати графік погашення кредиту в залежності від умов виплати боргу та відсотків за ним;
- ✓ уміти проводити аналіз ефективності діяльності банківських установ за певні періоди;

- ✓ уміти аналізувати діяльність небанківських фінансово-кредитних установ.

Комунікація:

- ✓ встановлення комунікативного контакту з різними типами кредитних відносин;
- ✓ здатність приймати рішення щодо розрахунку планів погашення кредиту.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до самовдосконалення;
- ✓ відповідальність за якість проведених розрахунків та сформованих пропозицій.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

У фінансових розрахунках використовуються *прості й складні* відсотки. Методика розрахунку простих та складних відсотків подана у табл. 12.1.

Слід відзначити, що у випадку, коли виплати за позикою та відсотками здійснюються через однакові проміжки часу впродовж певного періоду, то вдаються до розрахунків *ануїтету* або *ануїтетного платежу* (регулярного платежу)(13.1):

$$\begin{aligned} A &= KS, \\ K &= \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1}, \end{aligned} \quad (13.1)$$

де: A – ануїтетний платіж;

K – коефіцієнт ануїтету, який перетворює суму заборгованості у розмір регулярного платежу;

S – сума заборгованості;

i – річна відсоткова ставка за позикою;

n – кількість періодів нарахування відсотків (у роках).

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 13.1, відповідні визначення.

Таблиця 13.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Банк		1) громадська організація, метою діяльності якої є фінансовий захист її членів шляхом взаємного кредитування за рахунок залучених їхніх особистих заощаджень
Концерн		2) різноманітні установи, які акумулюють тимчасово вільні кошти і розміщують їх у формі кредиту
Небанківські фінансово-кредитні установи		3) суб'єкт ринку, метою діяльності якого на ринку є торгівля фінансовими інструментами
Інвестиційні компанії		4) організації, які купують предмети довгострокового кредитування і надають їх у довгострокову оренду фірмі-орендарю, яка поступово сплачує вартість взятого в оренду майна
Лізингова компанія		5) установа, яка спеціалізовано займається реалізацією відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб під час настання окремих подій за рахунок грошових коштів, що акумулюються із отриманих ними внесків
Фінансова компанія		6) установи, фінансові посередники, які акумулюють тимчасово вільні кошти і розміщують їх у формі кредиту
Ломбард		7) товариства, що здійснюють управління майном, грошима, цінними паперами чи правами за дорученням власника
Корпорація		8) спеціалізована небанківська кредитна установа, яка видає позички під заставу рухомого майна
Кредитна спілка		9) статутне об'єднання підприємств на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників

		об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної і іншої діяльності
Факторингова компанія		10) різновид кредитно-фінансових інститутів, які випускають і продають власні цінні папери, в основному дрібним індивідуальним інвесторам
Страхова компанія		11) організації, які купують дебіторську заборгованість клієнтів, пов'язану з постачанням товарів або наданням послуг
Трастові компанії		12) договірне об'єднання, створене на основі об'єднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, які об'єдналися, з делегуванням ним окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації

Завдання № 2

Власник 50 тис. грош. од. поклав цю суму в банк строком на два роки з розрахунку процентної ставки, яка дорівнює 15 % річних. Обчисліть дохід за цим вкладом за два роки, виходячи з того, що власник грошей не знімав відсотки по завершенні першого року.

Розв'язання

Оскільки внесок зроблено на строк більше одного року, то нарощена сума внеску по закінченні другого року визначається за формулою (12.6):

$$S=50(1+0,15)^2 = 57,5 \text{ (тис.од.)}$$

Вирахувавши з отриманої величини нового вкладу суму початкового вкладу, отримаємо величину доходу вкладника:

$$57,5-50,0=7,5 \text{ (тис. од.)}$$

Таким чином, по закінченні терміну депозитного рахунку вкладник отримує 7,5 тис. грош. од. за умови капіталізації відсотків.

Висновок

Дохід за вкладом за два роки, виходячи з того, що власник грошей не знімав відсотки по завершенні першого року, становитиме 7,5 тис. грош. од.

Завдання № 3

Визначте, що коштує дорожче: кредит на суму 36 тис. грн, за яким потрібно

сплачувати 3,86 тис. грн щомісячно протягом року, або кредит такого ж розміру, за який потрібно сплачувати щомісячно 1,4 тис. грн протягом 3-х років.

Розв'язання

Якщо буде оформлено кредит на 36 тис. грн строком на рік, то до банку необхідно буде повернути суму у розмірі:

$$3,86 \times 12 = 46,32 \text{ (тис. грн)}$$

Якщо буде оформлено кредит на 36 тис. грн строком на 3 роки, то до банку необхідно буде повернути суму у розмірі:

$$1,4 \times 36 = 50,40 \text{ (тис. грн)}$$

Таким чином, переплата у першому випадку є меншою, ніж у другому на 4,08 тис. грн.

Висновок

Дорожче коштує кредит, який потрібно сплачувати щомісяця по 1,4 тис. грн протягом 3-х років.

Діагностичні завдання

Завдання № 4

Розмір виданої позички банком складає 120 млн грн. Процентна ставка – 12,5 % річних. Строк погашення кредиту – 6 місяців.

Розрахувати план погашення кредиту двома способами:

- 1) кредит та проценти будуть погашені через 6 місяців в кінці строку;
- 2) кредит та проценти будуть сплачуватись щомісячно рівними частинами.

Розв'язання

Для розрахунку наращеної суми боргу у разі погашення його в кінці строку необхідно використати формулу (12.3):

$$S = 120 \left(1 + \frac{0,125}{12} \times 6 \right) = 127,5 \text{ (млн.грн.)}$$

У разі погашення кредиту рівними частинами необхідно розрахувати суму регулярного платежу, який буде сплачуватися щомісяця, за формулою (13.1):

$$K = \frac{0,125 / 2 (1 + 0,125 / 2)^6}{(0,125 / 2)^6 - 1} = \frac{0,0899}{0,4387} = 0,205,$$

$$A = 0,205 \times 120 = 24,6 \text{ (млн.грн.)}$$

Розмір щомісячної виплати за позикою становить 24,6 млн грн.

Висновок

Якщо кредит та проценти будуть погашені через 6 місяців в кінці строку, то сума боргу складатиме 127,5 млн грн.

Якщо кредит та проценти будуть сплачуватись щомісячно рівними частинами, то сума щомісячного платежу становитиме 24,6 млн грн.

Завдання № 5

Іванов Г. має суму 1 млн грн. Він може вкласти її у банк на строковий депозит під 19 % річних з нарахуванням складних відсотків щокварталу або під 23 % річних з нарахуванням простих відсотків щомісяця. У якому випадку він отримає найбільший прибуток, якщо планує зробити внесок строком на 5 років?

Розв'язання

У разі нарахування складних відсотків нарощена сума розраховується за формулою (12.6) і дорівнює:

$$S = 1 \left(1 + \frac{0,19}{4} \right)^{5 \times 4} = 2,53 \text{ (млн.грн.)}$$

У разі нарахування простих відсотків нарощена сума розраховується за формулою (12.2) і дорівнює:

$$S = 1(1 + 0,23 \times 5) = 2,15 \text{ (млн.грн.)}$$

Іванов Г. отримає більший прибуток від своїх коштів у разі нарахування складних відсотків.

Висновок

Найбільший прибуток клієнт отримає, якщо покладе депозит під складний відсоток, а саме: 1,53 млн грн.

Завдання № 6

У П. Петрова є 10 тис грн. Він може вкласти їх у банк під 19 % річних з нарахуванням складних відсотків щокварталу або під 23 % річних з нарахуванням відсотків щомісяця. Також у П. Петрова є варіант зайнятися підприємницькою діяльністю. В цьому випадку за рік його доход склав би 1,5 тис. грн при витратах на реєстрацію як приватного підприємця, виробництво і реалізацію продукції 10 тис. грн (його початкова сума). Як краще П. Петрову розпорядитися своїми грошима?

Розв'язання

1. У разі нарахування відсотків щокварталу нарощена сума за формулою (12.7)

складатиме:

$$S=1(1+\frac{0,19}{4})^{4\times 1}=1,20 \text{ (тис.грн.)}$$

2. У разі нарахування відсотків щомісяця нарахована сума за формулою (12.7) складатиме:

$$S=1(1+\frac{0,23}{12})^{12\times 1}=1,26 \text{ (тис.грн.)}$$

3. Доход від підприємницької діяльності = $10+1,5-10=1,5$ (тис. грн).

Висновок

Петрову найкраще буде зайнятися підприємницькою діяльністю, оскільки доход складе 1,5 тис. грн.

Евристичні завдання

Завдання № 7

Курс А / В: спот 29,55-29,70; 3 місяці 50-75. Ставка на грошовому ринку на 91 день: 5-7 % річних (валюта А) та 12-14 % річних (валюта В). Фірма з країни А вивчає можливість взяти участь у конкурсі в країні В на отримання контракту вартістю 500000 грошових одиниць В через 3 місяці (91 день) з моменту подачі заявки. У разі отримання контракту 500000 грошових одиниць В будуть конвертовані у валюту А для фінансування необхідних розробок. Розглядаються такі варіанти:

1) зайняти валюту У на 3 місяці, купити валюту А за курсом спот і покласти на депозит;

2) чекати результати конкурсу і в разі отримання контракту поміняти валюту У на валюту А по майбутньому курсу спот;

3) укласти форвардну операцію з купівлі валюти А на 3 місяці.

Необхідно визначити очікувані фінансові результати по кожному варіанту при отриманні контракту і при невдачі, якщо курс спот на цей момент буде:

а) 29,85-29,95;

б) 30,50-30,70.

Розв'язання та висновок

1. Позика в розмірі 500000 грошових одиниць В. Знаючи нараховану суму (500000 грошових одиниць В), термін (91 день), процентну ставку (14 % річних), знайдемо початкову суму (12.4):

$$P_B = \frac{500000}{1 + 0,14 \times \frac{91}{360}} = 482910,34 \text{ грошових одиниць В.}$$

Саме стільки фірма отримає «на руки» у випадку позики.

При конвертації за курсом спот 29,70 в момент подачі заявки сума купленої валюти А дорівнює:

$$P_A = \frac{482910,34}{29,70} = 16259,61 \text{ грошових одиниць А.}$$

Ця сума поміщається на депозит під 5 % річних. Через 91 день буде отримана сума (12.4) :

$$S_A = 16259,61 \times \left(1 + 0,05 \times \frac{91}{360}\right) = 16465,11 \text{ грошових одиниць А.}$$

При невдачі на конкурсі і майбутньому курсі спот 29,85-29,95 для повернення зайнятої валюти В буде потрібно $500000/29,85 = 16750,42$ грошових одиниць А. Збитки від операції дорівнюють:

$$15465,11 - 16750,42 = -285,31 \text{ грошових одиниць А.}$$

При невдачі на конкурсі і майбутньому курсі спот 30,50-30,70 для повернення зайнятої валюти В буде потрібно $500000/30,50 = 16393,44$ грошових одиниць А. Прибуток від операції дорівнює:

$$16465,11 - 16393,44 = 71,67 \text{ грошових одиниць А.}$$

2. У разі невдачі на конкурсі фірма нічого не втрачає. При отриманні контракту і майбутньому курсі спот 29,85-29,95 сума дорівнюватиме:

$$500000/29,95 = 16694,49 \text{ грошових одиниць А.}$$

При отриманні контракту і майбутньому курсі спот 30,50-30,70 наявна сума складе:

$$500000/30,70 = 16286,64 \text{ грошових одиниць А.}$$

3. Валюта А котирується з премією. Тому курс А / В форвард 30,05-30,45. При отриманні контракту наявна сума становитиме:

$$500000/30,45 = 16420,36 \text{ грошових одиниць А.}$$

При майбутньому курсі спот 29,85-29,95 втрачена вигода складе:

$$16694,49 - 16420,36 = 274,13 \text{ грошових одиниць А.}$$

У разі невдачі на конкурсі і майбутньому курсі спот 29,85-29,95 фірмі доведеться купити валюту А за курсом 30,45 (курс форвардного контракту) і одночасно продати її за курсом 29,85. Збитки від цієї операції дорівнюватимуть:

$$16420,36 - 500000 / 29,85 = -330,06 \text{ грошових одиниць.}$$

У разі невдачі на конкурсі і майбутньому курсі спот 30,50-30,70 фірма купить валюту А за курсом 30,45 (курс форвардного контракту) та одночасно продасть її за курсом 30,50. Прибуток від цієї операції дорівнюватиме:

$$16420,36 - 500000 / 30,50 = 26,92 \text{ грошових одиниць А.}$$

Завдання № 8

Підприємець має 50 000 грн. Він може залишити ці гроші у себе вдома і не використовувати, може покласти їх на депозитний рахунок в гривнях під 13 % річних в банк «Інфра» на 6 місяців, а може зберігати ці гроші в золоті в банку «Ефір» 6 місяців за умовою, що грам золота оцінюється в 200 гривень, обсяг ВВП в країні в цьому році складає 100 000 тисяч гривень, а в базовому році 90 000 тисяч гривень. Відсотки в банках прості. Який варіант збереження грошей для підприємця найбільш вигідний?

Розв'язання

Рівень інфляції в країні за формулою (2.5 та 2.6):

$$Tp = \frac{Y_i}{Y_o} \times 100\% = \frac{100}{90} \times 100\% = 111,1\%$$

$$Tnp = Tp - 100\% = 111,1 - 100 = 11,1\%$$

Індекс інфляції за рік визначається за формулою (5.2):

$$I_n = r + 1 = 1 + 0,11 = 1,11$$

З урахуванням процента інфляції реальна ставка по депозиту складає: 13 % - 11 % = 2 %.

Величина депозиту за півроку визначається за формулою (12.2):

$$S = 50 \left(1 + \frac{0,02}{2}\right) = 50,50 \text{ (тис.грн.)}$$

Фактичний прибуток склав: 50,50 - 50,00 = 0,500 (тис. грн)

За формулою індексу інфляції (5.1) знайдемо рівень інфляції за місяць:

$$r = \sqrt[12]{1,11} - 1 = 0,009 \text{ або } 0,9\% \text{ в місяць.}$$

За 6 місяців індекс інфляції склав:

$$I_n = (1 + 0,009)^6 = 1,05$$

Реальна сума грошових коштів, що залишилися вдома і зазнала впливу інфляції дорівнюватиме:

$$Pr = P / I_n = 50,00 / 1,05 = 47,62 \text{ (тис. грн)}$$

Отже, в разі невикористання коштів в наслідок інфляції підприємець втратить 2,38 тис. грн.

Прибуток підприємця від грошей, які знаходяться в банку в золоті:

$50\,000/200 = 250$ грамів придбав підприємець.

Ціна золота з урахуванням інфляції через півроку становитиме:

$$200 + 200 \times 0,009 = 201,8 \text{ (грн за 1 г золота)}$$

У разі продажу 250 г прибуток становитиме:

$$250 \times 201,8 - 50\,000 = 450 \text{ (грн)}$$

Висновок

У разі зберігання коштів вдома підприємець втратить 2380,95 грн, у разі внеску на депозит отримає 500 грн, у разі придбання золота отримає 450 грн. Отже, найвигіднішим варіантом є відкриття депозитного рахунку.

Термінологічний словник

Банк – фінансовий посередник грошового ринку, який виконує комплекс базових операцій цього ринку (мобілізація коштів, надання їх у позички, здійснення розрахунків між економічними суб'єктами).

Банківська діяльність – набір посередницьких операцій на грошовому ринку, виконання яких законодавчо дозволено спеціальним інститутам, які називаються банками.

Банківська система – законодавчо визначена, чітко структурована сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю.

Дворівневий тип побудови банківської системи характерний для країн з ринковою економікою. На першому рівні знаходиться центральний (емісійний) банк, на другому – комерційні банки.

Договірні фінансово-кредитні установи – фінансові посередники грошового ринку, які здійснюють недепозитне залучення коштів на підставі договору з кредитором (інвестором).

Емісійна функція банків полягає у створенні банками додаткових платіжних засобів, які можуть бути спрямовані в оборот (збільшуючи пропозицію грошей) або вилучені з обороту.

Інвестиційні компанії – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на управлінні вільними грошовими коштами інвестиційного

призначення.

Інвестиційні фінансово-кредитні установи – фінансові посередники грошового ринку, які здійснюють недепозитне залучення коштів через продаж кредиторам (інвесторам) своїх акцій, облігацій, паїв тощо.

Кредитні спілки – фінансові посередники грошового ринку, головною метою яких є фінансовий та соціальний захист їх членів шляхом залучення особистих заощаджень членів кредитної спілки.

Лізингові компанії – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на придбанні та переданні майна (основних засобів) в довгострокову оренду на комерційних засадах.

Ломбарди – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на виданні позичок населенню під заставу рухомого майна.

Небанківські фінансово-кредитні установи – фінансові посередники, діяльність яких не пов'язана з базовими операціями грошового ринку.

Пенсійні фонди – фінансові посередники грошового ринку, які на договірній основі акумулюють кошти юридичних і фізичних осіб у цільові фонди (з яких пенсійні виплати громадянам здійснюються після досягнення ними пенсійного віку).

Просторова трансформація – акумулюючи грошові ресурси різних регіонів, банки можуть спрямувати їх на кредитування одного об'єкта, одного регіону, однієї країни.

Страхові компанії – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на наданні страхових послуг юридичним і фізичним особам (у разі настання страхових випадків здійснюються виплати страхувальникам на підставі договорів).

Трансформаційна функція банків зумовлена їх посередницькою місією. Мобілізуючи тимчасово вільні грошові кошти одних економічних суб'єктів і передаючи їх іншим, банки мають можливість змінювати строки та розміри грошових капіталів, фінансові ризики, здійснювати просторову трансформацію.

Трансформація ризиків – банки можуть мінімізувати фінансові ризики шляхом диверсифікації активних операцій, створення резервів, диференціації відсоткових ставок, страхування депозитів.

Факторингові компанії – фінансові посередники грошового ринку, що спеціалізуються на купівлі права на вимогу боргу (дебіторської заборгованості).

Фідуціарна емісія – банкнотна емісія, що не забезпечується золотим запасом

банку (як забезпечення використовуються державні цінні папери).

Фінансове посередництво – діяльність фінансових посередників щодо акумуляції тимчасово вільного грошового капіталу та розміщення його серед позичальників.

Фінансові компанії – фінансові посередники грошового ринку, які мобілізують кошти шляхом продажу власних ЦП та спрямовують їх у позички фізичним і юридичним особам на споживчі або виробничі цілі.

Фінансові посередники – підприємства особливого роду, які акумулюють тимчасово вільні грошові кошти на грошовому ринку та передають їх позичальникам на комерційних засадах.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Фінансове посередництво – це специфічний вид діяльності на грошовому ринку, що полягає в акумуляції його суб'єктами в обмін на свої зобов'язання вільних грошових капіталів і розміщення їх від свого імені в дохідні активи.
2. Фінансові посередники поділяються на три групи: банки, інвестиційні компанії, довірчі фонди.
3. Небанківські фінансово-кредитні установи – це різноманітні установи, які акумулюють тимчасово вільні кошти і розміщують їх у формі кредиту.
4. Суб'єкти грошового ринку, які займаються фінансовим посередництвом, поділяються на дві групи: банки та небанківські фінансово-кредитні установи.
5. Поява небанківських фінансових інститутів обумовлена такими причинами, як постійно посилюється інвестиційна активність населення, що обумовлено зростанням їх доходів; з боку суб'єктів господарювання зростає потреба в інвестиціях.
6. Усі фінансові посередники функціонують на єдиному грошовому ринку з одним і тим же об'єктом – фінансовими потоками.
7. Фінансове посередництво не відрізняється від брокерсько-дилерської діяльності.

8. Фінансові посередники діють на ринку від імені замовника і за власний рахунок клієнта, створюючи власні зобов'язання і власні вимоги.

9. Прибутки фінансових посередників формуються як різниця між доходами від розміщення акумульованих коштів і витратами, пов'язаними з їх залученням.

10. Цінова конкуренція – конкуренція за кредитні ресурси та кредитні вкладення між спеціалізованими кредитно-фінансовими інститутами, що виконують неоднакові операції, за якими не можна порівняти ціни.

11. Базові суб'єкти грошового ринку переважно є суб'єктами реального сектора економіки.

12. Центральний банк здійснює керівництво всією кредитною системою країни.

13. Сучасні комерційні банки – це кредитно-фінансові установи різного типу.

14. До ощадних установ відносяться: ощадні банки; позичково-ощадні асоціації й кредитні союзи.

15. Банківська діяльність – це законодавчо визначена, чітко структурована сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю.

16. Банківська система – набір посередницьких операцій на грошовому ринку, виконання яких дозволено законом лише під особливим наглядом держави спеціальними інституціями, які називаються банками.

17. Кредитна система – більш широке явище, ніж банківська система, оскільки включає, крім останньої, всіх небанківських фінансових посередників.

18. Банківська діяльність – набір посередницьких операцій на грошовому ринку, виконання яких дозволено законом лише під особливим наглядом держави спеціальними інституціями, які називаються банками.

19. Однією з причин формування банківської системи є необхідність здійснення громадянського нагляду та регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків із громадськими інтересами – забезпечення збалансованості грошей і стабільної роботи всіх банків.

20. До банківської діяльності можна віднести комплекс із трьох посередницьких операцій: 1) приймати грошові вклади від клієнтів; 2) видавати клієнтам кредити і створювати нові платіжні засоби; 3) здійснювати розрахунки між клієнтами.

21. Функціонування сучасної банківської системи України регламентується лише Законом України «Про банки та банківську діяльність».

22. В Україні нараховується п'ять банківських установ у формі державної власності.

23. Фінансово-кредитна установа – фізична особа, котра проводить одну або кілька операцій, які можуть виконувати банки, за винятком залучення вкладів від населення.

24. Страхові компанії – це приватні інститути, які утворюються для накопичення прибутків у результаті стихійного лиха, інших несприятливих умов.

25. Страхові компанії – це фінансові інститути, які утворюються для відшкодування можливих збитків у результаті стихійного лиха, інших несприятливих умов.

26. Пенсійні фонди – це державні чи приватні організації, що утворюються для забезпечення населення коштами на період після виходу на пенсію (виплати пенсій).

27. Пенсійні фонди утворюються за рахунок внесків працюючих та підприємців, володіють досить значними сумами грошових коштів, якікладають в акції та облігації різних підприємств.

28. Ломбарди – це кредитні установи, що надають кредити під заставу рухомого майна, тобто короткострокові (до трьох місяців) кредити, що надаються населенню на споживчі цілі.

29. Лізингові компанії організації, які купують предмети довгострокового кредитування (машини, обладнання, транспортні засоби тощо) і надають їх у довгострокову оренду (на 5-8 років і більше) фірмі-орендарю, яка поступово сплачує лізинговій компанії вартість взятого в оренду майна.

30. Факторингові компанії – це організації, які купують кредиторську заборгованість клієнтів, пов'язану з постачанням товарів або наданням послуг.

31. Інвестиційні компанії та фонди не є інститутами спільного інвестування.

32. Інвестиційні компанії – це різновид кредитно-фінансових інститутів, які випускають і продають власні цінні папери, в основному дрібним індивідуальним інвесторам.

33. Фінансові компанії це установи, що утворюються для задоволення потреб їх членів у кредиті (кооперативів, орендних підприємств, підприємств малого і середнього бізнесу, фізичних осіб).

34. Фінансові компанії спеціалізуються на кредитуванні продажу споживчих товарів на виплату, а також надають комерційні кредити (близько 80 % усіх активів). Джерелом грошових ресурсів компаній є власні короткострокові зобов'язання, які розміщуються на ринку, а також кредити комерційних банків.

35. Кредитні товариства – це установи, що утворюються для задоволення потреб їх членів у кредиті (кооперативів, орендних підприємств, підприємств малого і середнього бізнесу, фізичних осіб).

36. Капітал кредитних товариств шляхом купівлі паїв та сплати спеціального внеску, який у разі виходу з товариства не повертається.

37. Кредитні спілки – це громадські організації, створені на добровільних засадах з метою фінансового та соціального захисту їх членів через залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування.

38. Кредитні спілки видають позики під максимальні відсотки і мають на меті одержання прибутку.

39. Довірчі товариства (трастові компанії – від англ. слова trust – довіряти) – товариства, що здійснюють управління майном, грошима або цінними паперами, чи правами за дорученням власника.

40. Функціонування довірчого товариства передбачає просту структуру відносин, що складаються між головними діючими особами, які укладають кредитну угоду.

41. Довіритель (принципал) – фізична або юридична особа, яка на певних, зазначених в угоді, умовах бере в управління майно довірителя.

42. Довірена особа – фізична, або юридична особа, яка є власником капіталу і передає його в управління довірчій особі (управляючому або менеджеру) для його використання на певних умовах.

43. Бенефіціар – третя особа, на користь якої здійснюється управління майном, якщо довіритель приймає таке рішення.

44. Корпоративною формою об'єднання підприємств в Україні є «Rainford», основні напрями діяльності якого — виробництво хліба, молочних продуктів, ковбаси, шоколаду, взуття, телевізорів.

45. Консорціуми (або синдикати) утворюють постійні банківські об'єднання, що виникли на договірній основі для спільної реалізації кредитних, гарантійних та інших банківських операцій і послуг.

46. Холдингові компанії є насамперед фінансовими центрами, навколо яких

об'єднуються окремі компанії, не втрачаючи при цьому своєї комерційної самостійності.

47. Банківські холдинг-компанії – це акціонерне товариство, яке володіє контрольним пакетом акцій юридично самостійних банків і небанківських установ з метою встановлення контрольних, управлінських і фінансово-кредитних функцій щодо них.

48. Через холдинги налагоджується функціональна взаємодія капіталу, що належить схожим за профілем діяльності підприємствам, включаючи пряме їх злиття і збереження самостійності.

49. Інвестиційні компанії бувають відкритого й закритого типу.

50. Компанії закритого типу – це компанії, що у встановлений термін, а досить часто і в будь-який момент часу можуть придбати випущені ними в обіг інвестиційні сертифікати, або акції.

51. Компанії відкритого типу – це організації, які випускають чітко визначену кількість інвестиційних сертифікатів, що продаються інвесторам.

52. Ліквідність емітованих (випущених) закритою інвестиційною компанією цінних паперів забезпечується можливістю їх реалізації на вторинному ринку цінних паперів.

53. Цінні папери, що емітовані закритою інвестиційною компанією, не можуть бути об'єктом купівлі-продажу як на біржовому, так і на позабіржовому ринку.

54. Оцінка речей у ломбардах, що здаються на зберігання або під заставу для одержання позики, здійснюється за домовленістю сторін, а вироби з дорогоцінних металів – за державними розцінками.

55. Другий рівень пенсійної системи є солідарною системою пенсійних виплат, внески до якої сплачуються усіма працюючими громадянами країни та їх роботодавцями.

56. Накопичувальний фонд, який фактично уособлює перший рівень пенсійної системи, створюється Пенсійним фондом.

57. Інвестиційні компанії як закритого, так і відкритого типу розміщують акумульовані грошові кошти на ринку цінних паперів.

58. Інвестиційні компанії створювалися як інститути спільного інвестування, тоді як інвестиційна фонди виступали як професійні торговці на ринку цінних паперів.

59. Факторинг – це різновид торговельно-комісійної операції, що пов'язаний з кредитуванням оборотного капіталу клієнта і полягає в поступці клієнтом-

постачальником платіжних вимог за поставлені товари й права одержання платежу за них.

60. Кошти страхового фонду, як правило, набагато перевищують щорічні виплати страхових відшкодувань.

Питання для самодіагностики знань

---

1. У чому полягає економічне призначення фінансового посередництва?
2. Чи всіх посередників грошового ринку можна назвати фінансовими?
3. Чим характерна діяльність фінансових посередників?
4. Охарактеризуйте етапи створення банківської системи України.
5. Що являє собою банківська система в ринковій економіці і які принципи її побудови? Яка структура банківської системи України?
6. Які відмінності між емісійними і неемісійними банками? Наведіть приклади банків кожної групи.
7. До якої категорії слід відносити інвестиційні банки – до банків чи до небанківських фінансових посередників і чому?
8. Що таке державний банк? Які особливості його створення і функціонування?
9. У чому проявляється незавершеність формування банківської системи України?
10. Які функції виконує банківська система України?
11. Охарактеризуйте розвиток страхових компаній як фінансових посередників грошового ринку.
12. Яким чином страхові компанії та пенсійні фонди діють як фінансові посередники?
13. У чому різниця між державними та недержавними пенсійними фондами?
14. Чим займаються факторингові компанії?
15. Охарактеризуйте діяльність лізингових компаній в Україні.
16. Що таке інтегровані структури бізнесу, і які їх види ви знаєте?
17. Які ви знаєте мотиви створення холдингових компаній?
18. Наведіть особливості фінансово-промислових груп.
19. Розкрийте сутність концерну та охарактеризуйте його особливості.

20. Розкрийте сутність трастових операцій.
21. Охарактеризуйте діяльність інвестиційних компаній.
22. Дайте характеристику такому учаснику фінансового ринку, як пенсійні фонди.
23. Назвіть головні причини слабкої інвестиційної активності банків.
24. Які існують умови функціонування дворівневої банківської системи.

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

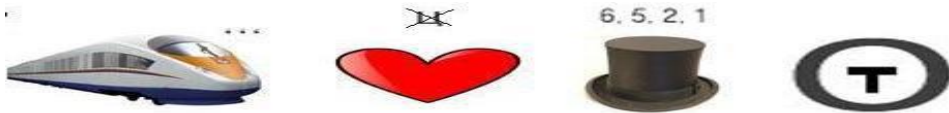
Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в

загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

6. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

1

2

3

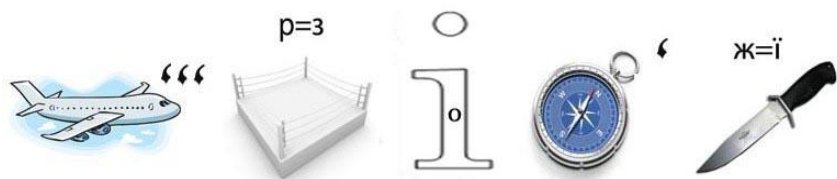
4

5

6

7

8

9

10

11

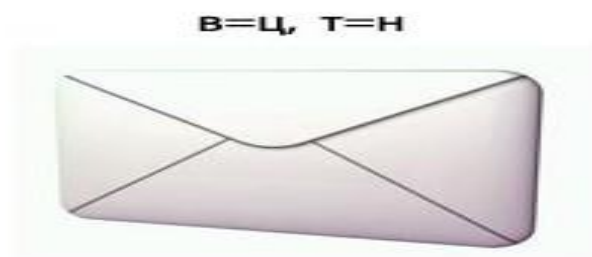
12

13

14

15

Відповіді на завдання до теми 13

Завдання 1

6	9	2	10	4	3	8	12	1	11	5	7
---	---	---	----	---	---	---	----	---	----	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Ні	3.	Так
4.	Так	5.	Так	6.	Ні
7.	Ні	8.	Ні	9.	Так
10.	Ні	11.	Так	12.	Так
13.	Так	14.	Так	15.	Ні
16.	Ні	17.	Так	18.	Так
19.	Так	20.	Так	21.	Ні
22.	Ні	23.	Ні	24.	Ні
25.	Так	26.	Так	27.	Так
28.	Так	29.	Так	30.	Ні
31.	Ні	32.	Так	33.	Ні
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Так	38.	Ні	39.	Так
40.	Ні	41.	Ні	42.	Ні
43.	Так	44.	Так	45.	Ні
46.	Так	47.	Так	48.	Ні
49.	Так	50.	Ні	51.	Ні
52.	Так	53.	Ні	54.	Так
55.	Ні	56.	Ні	57.	Так
58.	Ні	59.	Так	60.	Ні

Ребуси

1. Посередництво	5. Страхова	9. Інвестиційні	13. Довірчі
2. Центральний банк	6. Пенсійні фонди	10. Фінансові	14. Асоціація
3. Нецінова конкуренція	7. Лізингові компанії	11. Кредитні товариства	15. Концерн
4. Ломбард	8. Факторингові	12. Кредитні спілки	

ТЕМА 14. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо функціонування кредитної системи, основних типів інструментів кредитної системи, механізму їх функціонування та взаємозв'язку

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ розуміти сутність та складові елементи операцій банку;
- ✓ знати особливості власних, позичених та залучених ресурсів банку;
- ✓ знати шляхи розрахунку балансу банку.

Уміння:

- ✓ уміти проводити аналіз активних, в тому числі інвестиційних та кредитних операцій банків;
- ✓ уміти досліджувати економічне призначення банківських установ та здійснювати їх класифікацію;
- ✓ уміти розрізняти власні, позичені та залучені ресурси банку; знати склад пакету документів, який потрібен для реєстрації;
- ✓ уміти характеризувати активні та пасивні операції банку з точки зору їх релевантності.

Комунікація:

- ✓ здатність доводити власні висновки фахівцям та нефахівцям банківської сфери;

- ✓ здатність формувати оптимальну структуру балансу банку.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого розвитку та самовдосконалення;
- ✓ відповідальність за якість проведених розрахунків та зроблених висновків.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Баланс відображає фінансовий стан банку на певну дату. Облікова формула бухгалтерського балансу має такий вигляд:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал} \quad (14.1)$$

Активи являють собою ресурси, які контролює банк і з яких очікується отримання майбутніх економічних вигод. Майбутня економічна вигода, яка втілена в актив, може бути отримана шляхом:

- використання активу шляхом надання послуг;
- обміну одного активу на інший;
- використання активу для погашення зобов'язань;
- розподілу активу між власниками.

Капітал – це різниця між активами і зобов'язаннями.

Він включає:

статутний капітал – сума коштів, які були внесені акціонерами в обмін на їхні акції;

нерозподілений прибуток, що залишається в розпорядженні банку;

прибуток або збиток звітного року, що очікують затвердження;

емісійні різниці;

дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу;

резервний фонд, загальні та інші резерви;

результати переоцінки основних засобів, нематеріальних активів і фінансових інвестицій.

Зобов'язання є справжніми обов'язками банку, які виникають з подій минулого, в

результаті виконання яких очікується відтік ресурсів.

Зобов'язання банку – це вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму коштів у визначений час у майбутньому.

Зобов'язання банку включають:

фінансову допомогу держави;

кредити та депозити інших банків;

кошти кредиторів;

різноманітні депозити;

коррахунки інших банків;

кошти на інвестиційних та поточних рахунках клієнтів;

цінні папери власного боргу;

кошти в розрахунках;

кошти вкладників.

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 14.1, відповідні визначення.

Таблиця 14.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Власні кошти банку		1) банк першого рівня у дворівневій банківській системі
Трансформаційна функція банківської системи		2) кредитно-фінансові інститути, що створюються товаровиробниками на ділових засадах для задоволення взаємних потреб
Банківська операція		3) спроможність банку з точки зору виконання як звичайних, так і непередбачених зобов'язань
Кооперативні банки		4) грошові кошти фізичних і юридичних осіб або цінні папери, які передані на зберігання до банку за відповідну плату

Банківський депозит		5) запаси банкнот і монет в установах НБУ в спеціально обладнаних приміщеннях і спеціальних сейфах, створені з метою оновлення готівкової маси в обігу та забезпечення грошового обігу банкнотами і монетами різного номіналу
Банківські ресурси		6) сукупність коштів, які акумулюються банком на різних рахунках клієнтів у вигляді депозитів, або придбані на грошовому ринку міжбанківські кредити чи централізовані ресурси
Залучені кошти банку		7) кредитні установи, що здійснюють всі основні види банківських операцій
Інвестиційні банки		8) сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банку та використовуються ним для здійснення кредитних та інших активних операцій
Універсальні банки		9) діяльність, пов'язана з виконанням специфічно банківських функцій
Ліквідність банку		10) можливість змінювати строки грошових капіталів, їх розміри та фінансові ризики шляхом мобілізації грошових коштів одних суб'єктів ринку і передачі їх різними способами іншим суб'єктам
Центральний банк		11) кредитні установи, що мобілізують ресурси та надають позики шляхом випуску і розміщення облігацій та інших зобов'язань
Грошове сховище		12) сукупність різних за призначенням фондів, які забезпечують економічну самостійність і стабільність банку

Завдання № 2

Відомі такі дані (у. о.):

1. Каса – 10,0
2. Депозити підприємств – 4000,0
3. Вклади населення – 2000,0
4. Статутний капітал – 9000,0
5. Поточні рахунки клієнтів – 15000,0
6. Коррахунок в НБУ – 7000,0

Визначити загальну суму зобов'язань банку.

Розв'язання

З огляду на подані рекомендації загальна сума зобов'язань банку складе:

$$4000,0+2000,0+15000,0= 21000,0 \text{ (у. о.)}$$

Висновок

Загальна сума зобов'язань банку склала 21000 у. о.

Завдання №3

Відомі такі дані (у. о.):

1. Каса – 25,0
2. Депозити підприємств – 7000,0
3. Вклади населення – 31000,0
4. Статутний капітал – 10000,0
5. Поточні рахунки клієнтів – 15000,0
6. Резервний фонд – 5000,0

Визначити розмір власного капіталу банку.

Розв'язання

З огляду на подані рекомендації власний капітал складе:

$$10000+5000=15000 \text{ (у. о.)}$$

Висновок

Загальна сума власного капіталу банку склала 15000 у. о.

Діагностичні завдання

Завдання № 4

Таблиця 14.2

Дані для розрахунку (у. о.)

Показники	1 півріччя	2 півріччя
Каса	10,0	12,0
Депозити підприємств	4000,0	2800,0
Вклади населення	2000,0	5000,0
Статутний капітал	9000,0	9000,0
Поточні рахунки клієнтів	15000,0	16000,0
Коррахунок в НБУ	7000,0	7200,0

Визначити загальну суму зобов'язань банку за кожний період, зробіть висновок.

Розв'язання

З урахуванням методичних рекомендацій:

загальна сума зобов'язань за 1 півріччя банку складе:

$$4000,0 + 2000,0 + 15000,0 = 21000,0 \text{ (ум. од.)}$$

Загальна сума зобов'язань 2 півріччя банку складе:

$$2800 + 5000 + 16000 = 23800 \text{ (ум. од.)}$$

Висновок

Таким чином, з проведених розрахунків можна зробити висновок про збільшення величини суми зобов'язань банку.

Завдання № 5

Таблица 14.3

Дані для розрахунку (у. о.)

Показники	1 півріччя	2 півріччя
Каса	35,0	40,0
Депозити підприємств	8000,0	7500,0
Вклади населення	41000,0	58000,0
Статутний капітал	120000,0	145000,0
Поточні рахунки клієнтів	17000,0	16000,0
Резервний фонд	32000,0	45500,0

Визначити розмір власного капіталу банку за кожний період, зробіть висновок.

Розв'язання

З урахуванням методичних рекомендацій:

велична власного капіталу за 1 півріччя банку складе:

$$120000,0 + 32000,0 = 152000,0 \text{ (ум. од.)}$$

велична власного капіталу за 2 півріччя банку складе:

$$145000,0 + 45500,0 = 190500,0 \text{ (ум. од.)}$$

Зміна власного капіталу за період складе (2.6):

$$Tp = \frac{Y_i}{Y_o} \times 100\% = \frac{190500}{152000} \times 100\% = 125,33\%$$

Висновок

Порівняно з початком року на кінець року власний капітал банку збільшився на 25,33 %.

Евристичні завдання

Завдання № 6

У табл. 14.4 наведені дані про джерела коштів банку на січень 1, 2 та 3 років в млн грн.

Таблиця 14.4

Дані для розрахунку (млн грн)

Показники	січень 1 року	січень 2 року	січень 3 року
Власні кошти	2000	5000	6000
Статутний капітал	1000	3000	3800
Фонди	450	1355	1400
Нерозподілений прибуток	550	645	800
Зобов'язання			
Кредити від інших банків	2200	6650	7850
Залишки коштів на поточних рахунках	4500	14800	17400
Кошти на строкових депозитах	300	2000	3000
Кредити з внутрішніх банківських операцій	50	60	68
Усього			

Розрахувати ланцюгові темпи росту і темпи приросту коштів банку і заповнити таблицю.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій (див. тема 1) ланцюговим є індекс, в якому кожне значення показника порівнюється зі значенням попереднього періоду. Тобто за умовою задачі значення за другий рік співвідноситься зі значенням за перший, і значення за третій рік – із третім. Темпи росту і темпи приросту визначаються за формулами (2.6) та (2.7). Результати їх розрахунку подано у табл. 14.5.

Таблиця 14.5

Дані для розрахунку (млн грн)

Показники	січень 1 року	січень 2 року	січень 3 року	Темпи росту		Темпи приросту	
				2/1	3/2	2/1	3/2
Власні кошти	2000	5000	6000	2,5	1,2	1,5	0,2
Статутний капітал	1000	3000	3800	3	1,27	2	0,27

Фонди	450	1355	1400	3,01	1,03	2,01	0,03
Нерозподілений прибуток	550	645	800	1,17	1,24	0,17	0,24
Кредити від інших банків	2200	6650	7850	3,02	1,18	2,02	0,18
Залишки коштів на поточних рахунках	4500	14800	17400	3,29	1,176	2,29	0,176
Кошти на строкових депозитах	300	2000	3000	6,67	1,5	5,67	0,5
Кредити з внутрішніх банківських операцій	50	60	68	1,2	1,13	0,2	0,13

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок про загальний приріст всіх статей балансу банку. Найшвидшими темпами зростали такі статі, як: кошти на строкових депозитах, залишки коштів на поточних рахунках, кредити та фонди банку. Найменшої зміни зазнали нерозподілений прибуток та кредити з внутрішніх банківських операцій. З точки зору величини приросту показників 2 рік можна відмітити як найбільш продуктивний, оскільки в 3 році вже спостерігається спад зростання статей балансу.

Термінологічний словник

Активні операції – фінансові операції, які пов'язані із розміщенням і використанням власних, залучених і запозичених коштів з метою отримання прибутку. До активних операцій належать: надання кредитів, придбання цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові, факторингові операції, операції з векселями.

Банківська операція – діяльність банку, пов'язана з виконанням його специфічно банківських функцій. Коло банківських операцій в Україні виключно визначене законодавством.

Банківські послуги – певні дії банку, спрямовані на задоволення потреб клієнта, які не пов'язані із залученням додаткових ресурсів та мають на меті збільшення доходу від банківської діяльності.

Власні кошти банку – сукупність різних за призначенням фондів, які забезпечують економічну самостійність і стабільність банку.

Залучені кошти банку – сукупність коштів, які акумулюються банком на різних рахунках клієнтів у вигляді депозитів або придбані на грошовому ринку міжбанківські кредити чи централізовані ресурси.

Комерційний банк – банківська установа, яка належить до другого рівня банківської системи України, фінансовий посередник грошового ринку, який виконує комплекс базових банківських операцій та має за мету отримання максимального прибутку.

Пасивні операції – операції, за допомогою яких банки формують свої ресурси для здійснення активних операцій.

Прибутковість банку як елемент банківської стабільності залежить від співвідношення доходів та витрат.

Ресурси банку – сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та використовуються для здійснення кредитних та інших активних операцій.

Спеціалізований банк – банк, який виконує окремі операції або функціонує у вузькому секторі грошового ринку та 50 % його активів є активами одного типу.

Універсальний банк – банк, який виконує широке коло операцій на грошовому ринку.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Комерційним банкам в Україні дозволено займатися діяльністю з усіх видів страхування.
2. За формою власності комерційні банки поділяються на унітарні і загальні.
3. Кількість засновників банку з колективною формою власності не може бути меншою трьох юридичних чи фізичних осіб.
4. Залежно від розміру активів комерційні банки поділяються на малі, середні та найбільші.

5. Пайовий банк є власником капіталу.
6. У створенні банку можуть брати участі військовослужбовці та посадові особи органів суду.
7. Комерційні банки різних видів і форм власності створюються виключно у вигляді товариств з обмеженою відповідальністю.
8. Активи середніх банків становлять понад 10 млн грн.
9. До банків із клієнтською спеціалізацією належать кооперативні банки.
10. У кооперативних банках мінімальна кількість учасників складає 70 осіб.
11. В Україні функціональна спеціалізація комерційних банків широко розвинута.
12. Статутний фонд новостворюваного комерційного банку формується тільки за рахунок власних коштів засновників у грошовій формі.
13. Розмір статутного фонду визначається засновниками банку, але не може бути меншим за нормативні вимоги НБУ.
14. Організація комерційного банку, крім реєстрації, не потребує ліцензування.
15. Вищим органом управління банку є загальні збори акціонерів.
16. Діяльність ощадних банків контролюється державою.
17. Інвестиційні банки не продають великі пакети акцій та облігацій за власний рахунок.
18. Іпотечні банки спеціалізуються на видачі короткострокових позичок під заставу нерухомості – землі і міських будівель.
19. Пасивні операції – це операції, за допомогою яких банки формують свої грошові ресурси.
20. Власний капітал комерційного банку поділяється на основний і факультативний.
21. Залучені і позичені кошти комерційного банку становлять близько 70 % усіх ресурсів.
22. До основного капіталу відносять статутний і резервний фонди, нерозподілений прибуток минулих років.
23. Додатковий капітал складається виключно з поточних доходів.
24. Статутний фонд комерційного банку у формі акціонерного товариства створюється шляхом випуску та продажу акцій.
25. Перший випуск акцій банку повинен повністю складатися із звичайних

акцій.

26. Усі випуски цінних паперів банками, незалежно від розміру випуску та кількості інвесторів, підлягають державній реєстрації у Державному казначействі України.

27. Резервний фонд комерційного банку призначений для покриття можливих збитків від банківської діяльності.

28. Резервний фонд комерційного банку формується за рахунок відрахувань з прибутку, які повинні дорівнювати щорічно не менше як 2 % від суми отриманого прибутку.

29. Строкові депозити – це кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше від одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну.

30. Строкові вклади є для банків кращим видом депозитів.

31. Однією з форм строкових вкладів є посвідчення.

32. Комерційні банки можуть залучати вільні кошти юридичних і фізичних осіб за допомогою банківського векселя.

33. Кошти, отримані комерційним банком за допомогою облігацій, вважаються власним капіталом.

34. Міжбанківські кредитні операції є більш вигідними порівняно з кредитуванням суб'єктів господарської діяльності.

35. Процентна ставка за міжбанківськими кредитами, як правило, нижча, ніж за кредитами, наданими суб'єктам господарської діяльності.

36. Активні операції банків полягають у діяльності, пов'язаній із розміщенням і використанням власного капіталу для одержання прибутку.

37. Банківське кредитування здійснюється відповідно до принципів строковості, цільового характеру, забезпеченості і платності кредиту.

38. У кредитному договорі не міститься можливість проведення банком перевірок на місці наявності і стану зберігання заставного майна.

39. Активні операції банків поділяються на кредитні та дебетні.

40. Про кожний випадок надання позичальнику кредиту в розмірі, що перевищує 5 % власного капіталу, комерційний банк повинен повідомити Національний банк України.

41. Позики надаються всім суб'єктам господарювання незалежно від форми власності.

42. Банки можуть надавати кредити підприємствам, які мають прострочену

заборгованість за раніше отриманими позиками і несплаченими процентами.

43. Склад необхідних документів залежить від характеру кредитної операції, і для всіх клієнтів він однаковий.

44. Простий позичковий рахунок є найбільш поширеною формою банківського кредитування.

45. Найважливіше значення для кредитування має встановлення обґрунтованості кредиту.

46. Контокорентний рахунок – пасивний рахунок, на якому обліковується надходження коштів у банк від клієнта у вигляді вкладів, повернення позик.

47. У банківській практиці використовуються два види джерел погашення позичок – зовнішні та внутрішні.

48. Банк не здійснює контроль над цільовим використанням кредиту.

49. Інвестиційні операції банків означають вкладення коштів у цінні папери підприємств на відносно тривалий період часу.

50. Банки здійснюють касові операції з обслуговування клієнтів на основі єдиних правил, установлених Кабінетом Міністрів України.

51. Установи комерційного банку, що мають надлишок готівкових коштів у касі, не можуть продати їх іншим банкам, у яких виникла потреба в підкріпленні каси.

52. Комерційні банки стягують з клієнтів плату за касові послуги, розмір якої визначається угодою.

53. Основною формою оплати банківських послуг є компенсації.

54. Сурогатними називаються послуги, кінцевий результат від здійснення яких не може вплинути на активи банку.

55. Гонорарними послугами є лізинг, трастові, консультаційні та деякі інші послуги.

56. Чистими називаються послуги, що не несуть будь-якого ризику для активів банку, крім ризику операційних помилок.

57. Факторинг – купівля банком у клієнта права на вимогу боргу, без права зворотної вимоги до клієнта.

58. Мінімальний розмір статутного фонду новостворюваних банків не може бути меншим суми, еквівалентної 1 млн євро за курсом НБУ на момент реєстрації банку.

59. Норматив загальної ліквідності визначається як відношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі до поточних зобов'язань банку.

60. Перший рівень банківської системи представляють комерційні банки різних форм власності, а загальний – Національний банк (НБУ).

Питання для самодіагностики знань

---

1. Що таке комерційний банк?
2. За якими ознаками класифікуються комерційні банки?
3. Етапи розвитку комерційних банків.
4. Назвіть види банків за видом їх спеціалізації.
5. Як класифікують банки за ознакою власності та за ознакою територіальності?
6. Функції комерційних банків.
7. Розкрийте в загальних рисах процес створення комерційного банку.
8. Назвіть основні принципи, на яких заснована функціональна діяльність комерційного банку.
9. Операції комерційних банків.
10. Що таке регулятивний капітал і які його складові?
11. Що таке власні ресурси комерційного банку?
12. Що належить до позичених коштів комерційних банків?
13. У чому сутність активних операцій банків?
14. У чому сутність пасивних операцій банків?
15. Перелічіть основні джерела ресурсів, які залучає комерційний банк для забезпечення своєї діяльності.
16. Які форми рахунків використовують банки при кредитному обслуговуванні клієнтів?
17. Що таке кредитна інструкція банку?
18. Що таке кредитоспроможність позичальника?
19. Що таке іпотечний кредит?
20. Яким вимогам повинно відповідати забезпечення кредиту?
21. Визначте і охарактеризуйте основні етапи процесу підготовки до видачі кредиту, його оформлення і повернення.
22. Що таке депозитний сертифікат і які його особливості?
23. Розкрийте суть депозитно-чекової емісії.

24. Що таке кредитний ризик?
25. Дайте визначення валютним операціям комерційного банку.
26. Як класифікується кредит в залежності від ступеню ризику?
27. Що означає поняття «інвестиційний портфель комерційного банку» і які причини його формування?
28. Чим викликана необхідність контролю за діяльністю комерційних банків з боку центрального банку?
29. Чи може комерційний банк залучити ресурси центрального банку і яким чином?
30. Які основні нормативи регулюють діяльність комерційного банку в Україні?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.

6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для запису букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 — другу, цифра 3 — третю, цифра 4 — четверту, і так далі). При цьому:

а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в даному слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові прибрати відповідні букви.

1

2

3

4

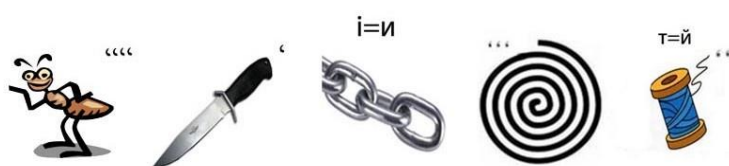
5

6

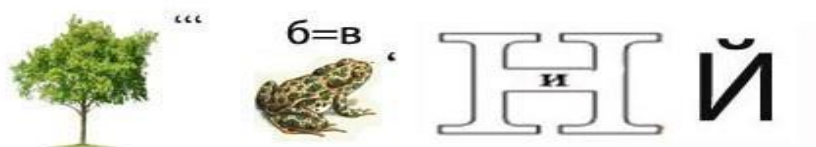
7

8

9

11

12

13

14

15

Відповіді на завдання до теми 14

Завдання 1

12	10	9	2	4	6	8	11	7	3	1	5
----	----	---	---	---	---	---	----	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Ні	2.	Ні	3.	Так
4.	Так	5.	Ні	6.	Ні
7.	Ні	8.	Так	9.	Так
10.	Ні	11.	Ні	12.	Так
13.	Так	14.	Ні	15.	Так
16.	Так	17.	Ні	18.	Ні
19.	Так	20.	Ні	21.	Так
22.	Так	23.	Ні	24.	Так
25.	Так	26.	Ні	27.	Так
28.	Ні	29.	Так	30.	Так
31.	Ні	32.	Так	33.	Ні
34.	Так	35.	Так	36.	Так
37.	Так	38.	Ні	39.	Ні
40.	Ні	41.	Так	42.	Ні
43.	Ні	44.	Так	45.	Так
46.	Ні	47.	Ні	48.	Ні
49.	Так	50.	Ні	51.	Ні
52.	Так	53.	Ні	54.	Ні
55.	Так	56.	Так	57.	Так
58.	Так	59.	Ні	60.	Ні

Ребуси

1. Стимулювання	5. Акціонерний	9. Муніципальний	13. Кореспондент
2. Нагромадження	6. Неакціонерний	10. Державний	14. Уповноважений
3. Трансформаційна	7. Кооперативний	11. Міжнародний	15. Активні операції
4. Емісійна	8. Муніципальний	12. Гарант	

ТЕМА 15. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ В СИСТЕМІ МОНЕТАРНОГО ТА БАНКІВСЬКОГО УПРАВЛІННЯ

Практичне заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо організаційно-правових засад функціонування банківської системи України; форм і методів здійснення банківських операцій; основних засад організаційного та юридичного забезпечення діяльності НБУ.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ розуміти сутність активних та пасивних операцій банку;
- ✓ знати шляхи регулювання центральним банком діяльності інших банків та розуміти їх особливості;
- ✓ знати шляхи розрахунку процентних доходів та витрат банку.

Уміння:

- ✓ здатність проводити комплексний аналіз діяльності банківських установ по відповідним показникам;
- ✓ здатність формувати графіки погашення кредиту із застосуванням різних схем нарахування відсотків;
- ✓ уміти визначати процентні доходи та витрати банку.

Комунікація:

- ✓ здатність доводити власні висновки фахівцям та нефахівцям банківської сфери;

- ✓ здатність формувати оптимальні для банку та його клієнтів кредитні та депозитні договори.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого розвитку та навчання інших осіб;
- ✓ відповідальність за якість проведених розрахунків та зроблених висновків.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Для розв'язання завдань за поданою темою необхідно згадати сутність активних та пасивних операцій банку, а також особливості схем нарахування відсотків на внески та позички (див. методичні рекомендації до тем 12 та 13).

Видаючи кредит, банк перетворює пасивні гроші (як джерело засобів) в активну грошову масу. Банк відкриває рахунки, з яких боржники здійснюють оплату поставальникам за товари і надані послуги в інших банках. Ці інші банки, отримуючи кошти, збільшують свій грошовий потенціал для збільшення видачі кредитних коштів. Отже, банківські безготівкові гроші, тобто банківські депозити, що надходять в міжбанківський обіг, мають властивість до самозростання грошової маси. Кожне наступне збільшення грошової маси може відбуватися на величину, зменшену на норму обов'язкового резерву.

Завдання для розв'язання

Стереотипні завдання

Завдання № 1

Підберіть до основних понять, наведених у табл. 15.1, відповідні визначення.

Таблиця 15.1

Відповідність понять та їх визначень

Поняття	Вірна відповідь	Визначення
Перевірка		1) система організаційно-технологічних і програмно-технічних засобів забезпечення інформаційної взаємодії між

		банківськими та іншими установами, що обслуговуються банками
Інтенсивний нагляд		2) контроль, який застосовується до банків, що характеризуються незадовільним фінансовим станом і допускають систематичні порушення в банківській діяльності
Обов'язкові резерви		3) процес збору й оцінки незалежною компетентною особою інформації про фінансово-господарську діяльність банку з метою визначення ступеня її відповідності встановленим критеріям і надання результатів перевірки керівництву банку
Ревізія		4) банк, якому надано право випуску грошей в обіг. Звичайно це центральний банк країни, якому монопольно належить таке право
Загальний нагляд		5) обстеження і вивчення окремих ланок діяльності структурних підрозділів банку, документів інформаційної системи, облікових записів, фінансової і статистичної звітності, а також контроль за достовірністю виконання необхідних процедур
Внутрішній контроль		6) норма відсотка, яку встановлює центральний банк і яка визначає ціну наданих комерційним банкам кредитних ресурсів під облік векселів
Аудит		7) контроль, який застосовується до банків, що періодично порушують економічні нормативи і мають певні проблеми у забезпеченні стабільності свого функціонування
Зовнішній контроль		8) державний нагляд за діяльністю центральних банків, який проводиться незалежними аудиторами та державними аудиторськими або контрольними органами
Нагляд високого ступеня		9) кошти комерційних банків, які вони зобов'язані передати в центральний банк, можливість розпорядження якими для них дуже обмежена або взагалі відсутня
Облікова ставка		10) внутрішній банківський аудит, який має особливе значення для безпечності й ефективності операцій банку
Електронна пошта НБУ		11) контроль, який застосовується до найбільш надійно працюючих банків, що не мають грубих порушень
Емісійний банк		12) документальний контроль за фінансово-господарською діяльністю структурних підрозділів банку, дотриманням ними законодавства з фінансових питань, попередження можливих фінансових зловживань та інших порушень

Завдання № 2

В табл. 15.2 наведений варіант балансового звіту банку. Норма обов'язкових резервів складає 20 %.

Таблиця 15.2

Дані для розрахунку (ум. од)

Активи	
Готівкові кошти	10
Резерви	40
Займи	100
Цінні папери	50
Зобов'язання та власний капітал:	
Вклади до запитання	175
Акції	25

Розрахуйте величину обов'язкових резервів, обсяги нових позичок, які може надати банк.

Розв'язання

Згідно методичних рекомендацій величина обов'язкових резервів дорівнює:

$$175 \times 0,20 = 35 \text{ (у. о.)}$$

Відомо, що було зарезервовано 40 у. о. Тоді величина збиткових резервів складає 5 у. о. Отже, на цю суму банк може видати нові позички.

Висновок

Величина обов'язкових резервів складає 35 у. о., обсяги нових позичок – 5 у. о.

Діагностичні завдання

Завдання № 3

У травні 3 числа 2012 р. був відкритий депозитний рахунок у сумі 200 тис. грн під 18 % річних на 10 місяців. Визначити доходи клієнта, якщо:

25.06 з рахунку було списано 50 тис. грн;

10.08 зараховано 120 тис. грн;

18.10 зараховано 20 тис. грн;

10.12 списано 63 тис. грн;

22.01.2013 р. зараховано 16 тис. грн.

Розв'язання

Для розрахунку наращеної суми по внеску між датами проведених операцій необхідно використати формулу (12.4).

Тоді з 03.05.2012 р. по 24.06 наращена сума склала (один день з загальної чисельності днів вираховується, оскільки вважається, що він витрачається на оформлення документів):

$$S=200 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 52\right) = 205,13 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 5,13 тис. грн.

З 25.06 по 10.08 наращена сума склала:

$$S=150 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 47\right) = 153,48 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 3,48 тис. грн.

З 11.08 по 18.10 наращена сума склала:

$$S=270 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 69\right) = 279,19 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 9,19 тис. грн.

З 19.10 по 10.12 наращена сума склала:

$$S=290 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 53\right) = 297,58 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 7,58 тис. грн.

З 11.12 по 22.01 наращена сума склала:

$$S=227 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 43\right) = 231,81 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 4,81 тис. грн.

З 23.01 по 03.03.2013 р. наращена сума склала:

$$S=243 \left(1 + \frac{0,18}{365} \times 40\right) = 247,79 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 4,79 тис. грн.

Висновок

Таким чином, на момент закриття рахунку клієнт має 243 тис. грн і на окремому рахунку загальну суму відсотків у розмірі 34,98 тис.грн.

Завдання № 4

2 лютого 2012 р. був відкритий депозитний рахунок у сумі 150 тис. грн під 8 % річних на 7 місяців. Визначити доходи клієнта, якщо:

21.03 з рахунку було списано 20 тис. грн;

12.05 зараховано 70 тис. грн;

14.06 зараховано 15 тис. грн;

10.08 списано 80 тис. грн;

01.09 зараховано 13 тис. грн.

Розв'язання

Для розрахунку наращеної суми по внеску між датами проведених операцій необхідно використати формулу (12.4).

Тоді з 02.02 по 21.03 наращена сума склала (один день із загальної чисельності днів вираховується, оскільки вважається, що він витрачається на оформлення документів):

$$S=150 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 48\right) = 151,58 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 1,58 тис. грн.

З 22.03 по 12.05 наращена сума склала:

$$S=130 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 52\right) = 131,48 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 1,48 тис. грн.

З 13.05 по 14.06 наращена сума склала:

$$S=200 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 33\right) = 201,45 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 1,45 тис. грн.

З 15.06 по 10.08 наращена сума склала:

$$S=215 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 57\right) = 217,69 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 2,69 тис. грн.

З 11.08 по 01.09 наращена сума склала:

$$S=135 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 22\right) = 135,65 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 0,65 тис. грн.

З 02.09 по 02.09 наращена сума склала:

$$S=148 \left(1 + \frac{0,08}{365} \times 1\right) = 148,03 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 0,03 тис. грн.

Висновок

Таким чином, на момент закриття рахунку клієнт має 148 тис. грн і на окремому

рахунку загальну суму відсотків у розмірі 7,88 тис. грн.

Завдання № 5

Необхідно нарахувати відсотки за користуванням кредитом по місяцях (січні, лютому, березні, квітні) якщо:

підприємство отримало кредит на придбання обладнання 15 січня на суму 112 тис. грн під 25 % річних;

15 лютого було достроково погашено частину основної суми боргу у розмірі 5 тис. грн;

повністю кредит було погашено 10 квітня.

Розв'язання

Для розрахунку наращеної суми по внеску між датами проведених операцій необхідно використати формулу (12.4).

Тоді у січні наращена сума склала:

$$S=112 \left(1 + \frac{0,25}{365} \times 16\right) = 113,23 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 1,23 тис. грн.

У лютому, оскільки було погашено частину боргу, наращена сума та нараховані відсотки за нею складаються з двох частин: до погашення та після нього:

$$S_1 = 112 \left(1 + \frac{0,25}{365} \times 15\right) = 113,15 \text{ (тис.грн.)}$$

$$S_2 = (112 - 5) \times \left(1 + \frac{0,25}{365} \times 13\right) = 107,95 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 1,15 тис. грн та 0,95 тис. грн. Тобто 2,1 тис. грн.

У березні наращена сума склала з урахуванням того, що один день з загальної чисельності діб вираховується, оскільки вважається, що він витрачається на оформлення документів:

$$S=107 \left(1 + \frac{0,25}{365} \times 30\right) = 109,20 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 2,2 тис. грн.

І у квітні наращена сума склала:

$$S=107 \left(1 + \frac{0,25}{365} \times 10\right) = 107,73 \text{ (тис.грн.)}$$

Сума нарахованих відсотків за цей період складає 0,73 тис. грн.

Висновок

Таким чином, переплата за кредитом строком на 3 місяці складає 6,26 тис. грн.

Евристичні завдання

Завдання № 6

Кредит на суму 50 тис. грн видано строком на 5 років під 17 % річних. Порівняти 2 графіки погашення кредиту та обрати оптимальний: погашення відбувається у вигляді регулярних платежів щороку; погашення основної суми боргу здійснюється рівними частинами, а відсотки нараховуються на залишок.

Розв'язання

У випадку погашення основної суми боргу рівними частинами і нарахування відсотків на залишок, необхідно основну суму боргу, тобто 50 тис. грн поділити порівну на 5 років. Тоді щорічно погашати кредит необхідно у сумі 10 тис. Грн, і відповідно відсотки будуть нараховуватися щороку на все меншу базу.

У випадку погашення боргу та відсотків за ним у вигляді регулярних платежів необхідно розрахувати коефіцієнт анuitету та розмір анuitетного платежу за формулою (13.1). В цьому випадку сума до погашення щороку буде однаковою.

Величина коефіцієнта анuitету та розмір анuitетного платежу складатиме:

$$K = \frac{0,17(1+0,17)^5}{(1+0,17)^5 - 1} = 0,31$$

$$A = 0,31 \times 50 = 15,5 \text{ (тис.грн.)}$$

Результати розрахунку обох варіантів погашення боргу наведено у табл. 15.3.

Таблиця 15.3

План погашення кредиту (тис. грн)

Рік	Основна сума боргу	Сума відсотків	Усього виплата у рік	Рік	Основна сума боргу	Сума відсотків	Усього виплата у рік
1	7	8,5	15,5	1	10	8,5	18,5
2	8,2	7,3	15,5	2	10	6,8	16,8
3	9,6	5,9	15,5	3	10	5,1	15,1
4	11,2	4,3	15,5	4	10	3,4	13,4
5	13,1	2,4	15,5	5	10	1,7	11,7
Усього	50	28,4	-	Усього	50	25,5	-

Висновок

З огляду на проведені розрахунки можна зробити висновок, що у разі застосування методу регулярних платежів переплата за кредитом є більшою, ніж у разі нарахування відсотків на залишок і виплати суми боргу рівними частинами.

Завдання № 7

Кредит у сумі 60 тис. грн було видано на 5 років під 20 % річних. Після виплати третього платежу умови кредитування були переглянуті, і строк було продовжено ще на 2 роки, а відсоткова ставка зросла до 23 %. Розрахувати план погашення кредиту, якщо погашення здійснювалось у вигляді регулярних платежів.

Розв'язання

У випадку погашення боргу та відсотків за ним у вигляді регулярних платежів необхідно розрахувати коефіцієнт анuitету та розмір анuitетного платежу за формулою (13.1). В цьому випадку сума до погашення щороку буде однаковою.

Величина коефіцієнта анuitету та розмір анuitетного платежу до внесення змін складатиме:

$$K = \frac{0,20(1+0,20)^5}{(1+0,20)^5 - 1} = 0,33$$

$$A = 0,33 \times 60 = 20,0 \text{ (тис.грн.)}$$

Тоді величина відсотків за перший рік становитиме:

$$60 \times 0,2 = 12 \text{ (тис. грн)}$$

Відповідно сума основного боргу 8 тис. грн. Оскільки щорічний платіж становить 20 тис. грн.

Величина відсотків за другий рік нараховується на 52 тис. грн і становить:

$$52 \times 0,2 = 10,4 \text{ (тис. грн.)}$$

Відповідно сума основного боргу – 9,6 тис. грн.

Величина відсотків за третій рік нараховується на 42,4 тис. грн і становить:

$$42,4 \times 0,2 = 8,5 \text{ (тис. грн.)}$$

Відповідно сума основного боргу – 11,5 тис. грн.

Відомо, що умови кредитного договору були переглянуті, з огляду на це необхідно перерахувати коефіцієнт анuitету та розмір анuitетного платежу.

Величина коефіцієнта анuitету та розмір анuitетного платежу після внесення змін складатиме:

$$K = \frac{0,23(1+0,23)^4}{(1+0,23)^4 - 1} = 0,41$$

$$A = 0,41 \times (42,5 - 11,5) = 12,7 \text{ (тис.грн.)}$$

Тоді величина відсотків за четвертий рік становитиме:

$$30,9 \times 0,23 = 7,1 \text{ (тис. грн.)}$$

Відповідно сума основного боргу 5,6 тис. грн. Оскільки щорічний платіж становить 12,7 тис. грн.

Аналогічно розраховуються наступні роки.

Результати розв'язання завдання подані у табл. 15.4.

Таблиця 15.4

План погашення кредиту (тис. грн)

Рік	Основна сума боргу	Сума відсотків	Усього виплата у рік
1	8	12	20
2	9,6	10,4	20
3	11,5	8,5	20
4	5,6	7,1	12,7
5	6,9	5,8	12,7
6	8,5	4,2	12,7
7	10,4	2,3	12,7
Усього	≈60	50,3	-

Висновок

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що загальна переплата за кредитом становитиме 50,3 тис. грн. За такою схемою погашення база нарахування, тобто основна сума боргу зменшується меншими темпами, тому величина переплати більша, ніж у разі погашення боргу рівними частинами.

Термінологічний словник

Банк – фінансова установа, основна сфера діяльності якої є грошово-кредитні операції.

Банківська діяльність – діяльність банків, яка передбачає персональне обслуговування фізичних осіб, комерційні послуги (обслуговування невеликих та

середніх підприємств) і обслуговування корпорацій.

Банківський нагляд – контроль за діяльністю банків з боку центрального банку.

Банківські операції – операції банків щодо залучення грошових коштів та їх розміщення, випуску в обіг та вилучення з нього грошей, здійснення розрахунків.

Грошово-кредитне регулювання – монетарна політика держави, яка впливає на кількість грошей в обігу з метою забезпечення стабільності цін, повної зайнятості населення і зростання реального обсягу виробництва.

Емісія банкнот – найдавніша функція центрального банку, випуск в обіг грошових знаків в усіх формах.

Контроль – складова частина управління економічними об'єктами і процесами, яка передбачає нагляд за об'єктом з метою перевірки відповідності стану об'єкта бажаному та необхідному, передбаченому законом, положеннями, інструкціями, іншими нормативними актами.

Облікова ставка – це норма відсотка, яку встановлює центральний банк і яка визначає ціну наданих комерційним банкам кредитних ресурсів під облік векселів.

Обов'язкові резерви – це ті кошти комерційних банків, які вони зобов'язані передати в центральний банк і можливість розпорядження котрими для них дуже обмежена або її взагалі немає.

Сеньйораж – різниця між номіналом монет і відшкодуванням з боку центрального банку витрат, яка становить чистий дохід держави.

Центральний банк – це емісійний, розрахунковий і касовий центр, що здійснює нагляд за всією кредитною системою і використовується як найважливіший інструмент кредитно-грошової політики держави.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Банки як установи з відповідною назвою вперше з'явилися у XII ст. в США.
2. Центральний банк – це емісійний, розрахунковий і касовий центр, що здійснює нагляд за всією кредитною системою і використовується як найважливіший інструмент кредитно-грошової політики держави.
3. Як і будь-яка банківська установа, ЦБ має баланс – активи і пасиви.

4. Основні функції центрального банку – це міра вартості, засіб обігу, емісійний центр та світові гроші.
5. Центральний банк як банк банків забезпечує організацію касового виконання державного бюджету.
6. Закон «Про національний банк України» передбачає дворівневу систему управління Центральним банком – що здійснюється Радою НБУ і Фінансами НБУ.
7. За джерелами даних контроль поділяється на документальний та фактичний.
8. Обстеження як метод здійснення контролю – це збір інформації про окремі види банківської діяльності та операції, виявлення питань, які потребують додаткового вивчення й аналізу.
9. Інструментами НБУ є облікова ставка відсотка та кредитна ставка.
10. Наглядові операції НБУ мають три рівні: загальний, інтенсивний та нагляд високого ступеня.
11. Обов'язкові резерви – це кошти комерційних банків, які вони зобов'язані передати в центральний банк і можливість розпорядження якими для них дуже обмежена або взагалі відсутня.
12. Національний банк України не є особливим центральним органом державного управління.
13. Карбування монети на замовлення Центрального банку здійснює міністерство фінансів.
14. Центральні банки використовують два методи надання ломбардних кредитів: прямий та тендерний.
15. В Україні центральним банком є Національний банк України (НБУ).
16. Моніторинг – це процес збору й оцінки незалежною компетентною особою інформації про фінансово-господарську діяльність банку з метою визначення ступеня її відповідності встановленим критеріям і надання результатів перевірки керівництву банку та іншим зацікавленим користувачам.
17. Центральні банки є юридичними особами, що мають особливий статус.
18. Міністерство фінансів України має права емісії грошей і здійснює фінансування державних витрат у межах доходів, що надійшли у бюджет, а також отриманих кредитів.
19. Незалежність центрального банку від уряду має дві форми: політичну й економічну.

20. Політична незалежність – самостійність центрального банку у виборі інструментів грошово-кредитної політики.
21. Задача всіх центральних банків – випуск в обіг банкнот і забезпечення їх циркулювання на території країни.
22. Грошово-кредитне регулювання, здійснюване центральним банком, є одним з елементів економічної політики держави і є сукупністю заходів, направлених на зміну грошової маси в обігу, об'єму кредитів, рівня процентних ставок і інших показників грошового обігу і ринку позикових капіталів.
23. Мінімальні резерви – це обов'язкова норма внесків комерційних банків в центральному банку.
24. Активи ЦБ становлять резерви комерційних банків, банкноти, депозити уряду, власний капітал.
25. Центральний банк фінансує дефіцит державного бюджету в одних країнах безпосередньо, а інших – опосередковано через втручання на ринках грошей.
26. Національний банк України (НБУ) організований в 1990 році.
27. Емісійні операції НБУ – форма реалізації його монопольного права на випуск грошей в обіг.
28. У 1920 році була прийнята Міжнародна фінансова конвенція, відповідно до якої всі країни світу повинні були організувати свій центральний банк.
29. НБУ не може кредитувати комерційні банки.
30. Створення центральних банків відбувається двома шляхами: еволюційний шлях та створення центрального банку на основі спеціального закону, котрий надає особливого статусу новоствореному банку з моменту його заснування.
31. Центральні банки можуть бути за формою власності державними або акціонерними.
32. Наглядові операції НБУ поділяються на: нагляд високого ступеня, загальний нагляд та інтенсивний нагляд.
33. Загальний нагляд застосовується до банків, що характеризуються незадовільним фінансовим станом і допускають систематичні порушення в банківській діяльності.
34. Гроші – важливий елемент ринкової системи господарства, і стабільність грошової системи держави – обов'язкова умова нормального функціонування всієї національної економіки.

35. Європейська система центральних банків (ЄСЦБ) – система, до якої входять Європейський центральний банк та центральні банки країни ЄС, створена передусім для забезпечення стабільності цін.

36. Під ліквідністю банку розуміється його здатність виконувати зобов'язання перед державою.

37. НБУ належить виключне право введення в обіг (емісії) банкнот і монет.

38. Офіційна облікова ставка – це плата, яку бере центральний банк при купівлі в комерційних банків цінних паперів до настання термінів їх оплати.

39. Регулювання банківської діяльності – розробка та видання уповноваженими закладами конкретних правил та інструкцій, що базуються на діючому законодавстві і визначають структуру та способи здійснення банківської справи.

40. Стабілізаційна позика – це позика, яка надається Нацбанком комерційному банку для оперативного забезпечення його платоспроможності і ліквідності та підтримки виконання заходів фінансового оздоровлення.

41. Безвиїзний нагляд – це дистанційний моніторинг діяльності окремих банків і банківської системи в цілому, а також застосування наглядовими органами певних заходів з метою реагування на проблеми і недоліки, виявлені в діяльності банків.

42. Валютне регулювання – це регламентація державою міжнародних розрахунків і порядку проведення валютних операцій.

43. НБУ як центральний банк країни не є провідником монетарної політики.

44. Ревізія – документальний контроль за фінансово-господарською діяльністю структурних підрозділів банку, дотриманням ними законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку та звітності з метою виявлення нестач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження можливих фінансових зловживань та інших порушень.

45. Кредити центрального банку – це засіб урегулювання міжбанківських розрахунків і забезпечення таким чином безперебійного функціонування платіжної системи.

46. Перевірка – обстеження і вивчення окремих ланок діяльності структурних підрозділів банку, документів інформаційної системи, облікових записів, фінансової і статистичної звітності, а також контроль за достовірністю виконання необхідних процедур.

47. За джерелами даних розрізняють адміністративний та фінансовий контроль.

48. У світовій практиці відомі три методи фінансування дефіциту бюджету: податкове фінансування, боргове фінансування, фінансування шляхом емісії грошей.

49. В основі методу боргового фінансування – отримання урядом кредитів від центрального емісійного банку у формі купівлі банком державних боргових зобов'язань.

50. Основні засади грошово-кредитної політики – це комплекс заходів та монетарних інструментів, за допомогою яких НБУ передбачає здійснювати управління грошовим обігом, забезпечуючи економічну та фінансову стабільність, які є основою стабільності національної валюти.

51. За суб'єктами контроль поділяють на зовнішній і внутрішній.

52. НБУ відповідно до макроекономічних показників загальноекономічної політики держави встановлює цільові орієнтири монетарної політики: зміна грошової бази і зміна грошової маси.

53. 25 травня 1997 року була створена ЄСЦБ і Європейський центральний банк.

54. Аудиторська палата надає відповідні сертифікати й ліцензії.

55. Правління банку формується Головою НБУ і затверджується Радою НБУ.

56. Контрольні органи в Україні – це Рахункова палата, Державна податкова адміністрація, Головне контрольно-ревізійне управління тощо.

57. Обстеження – збір інформації щодо окремих видів банківської діяльності та операцій, виявлення питань, які потребують додаткового вивчення й аналізу.

58. СЕП – це загальнодержавна платіжна система, що забезпечує здійснення розрахунків між банківськими установами, органами державного казначейства на всій території України.

59. У 1997 р. Національний банк запропонував ще один спосіб рефінансування – операції з цінними паперами на умовах угоди РЕПО, які стали додатковим джерелом підтримки ліквідності комерційних банків.

60. Аналіз – дослідження, оцінка та розгляд складових предмету аналізу з метою підвищення ефективності управлінських чи інвестиційних рішень.

1. У чому полягає економічне призначення центрального банку в ринковій економіці?
2. Які банки виникли раніше – комерційні чи центральні?
3. Коли почалося створення центральних банків і якими шляхами йшов цей процес?
4. Охарактеризуйте відносини НБУ з органами державної влади.
5. Охарактеризуйте функції центрального банку України.
6. Охарактеризуйте функцію центрального банку як валютного центру.
7. Які поточні цілі є найголовнішими для центрального банку?
8. Розкрийте механізм здійснення центральним банком своєї ролі як банку банків.
9. У чому полягає суть кредитно-грошового регулювання економіки з боку центрального банку?
10. Що являє собою облікова ставка і як вона використовується центральним банком?
11. Поясніть мету створення Європейського центрального банку.
12. Які послуги комерційним банкам надає центральний банк?
13. Для чого центральний банк надає кредити комерційним банкам?
14. Які фінансові посередники грошового ринку беруть участь в емісії депозитних грошей?
15. Розкрийте суть операцій, які здійснює центральний банк на відкритому ринку.
16. Що являють собою операції РЕПО?
17. Проаналізуйте політику НБУ у сфері грошово-кредитного регулювання.
18. Які дії використовує НБУ для стабілізації національної грошової одиниці?
19. Що значить «незалежність центрального банку», і з чого вона складається?
20. Охарактеризуйте методи регулювання кредитно-грошових відносин, до яких може вдаватись центральний банк.

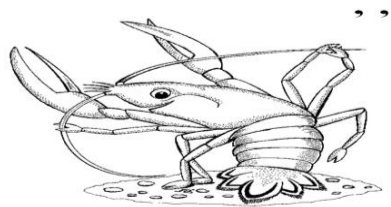

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 — другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: «липа»;
  - б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.
7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

A = I

1

E +

7,

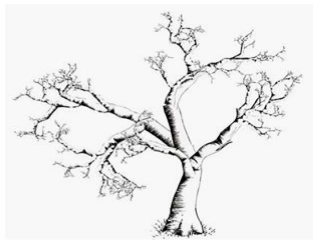

2

Н А

3

’,’,’,

Н А

4

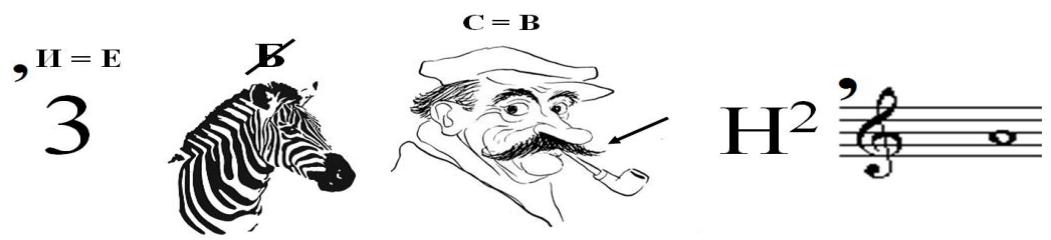
М = Г

Ю

А
ння

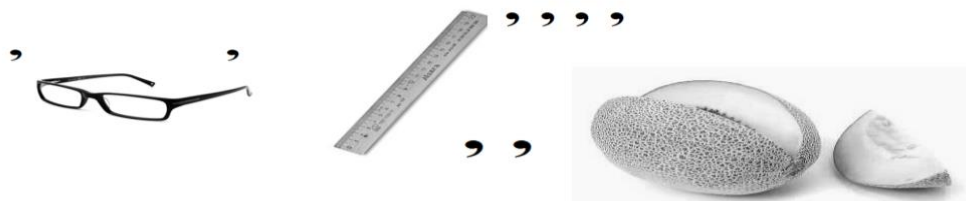
5

6

7

8

9

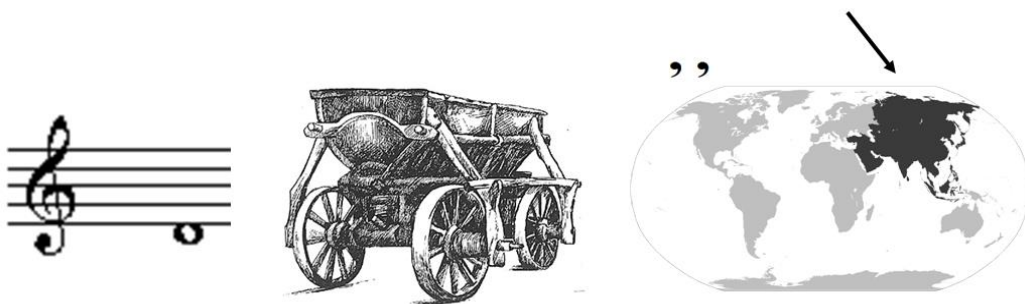
10

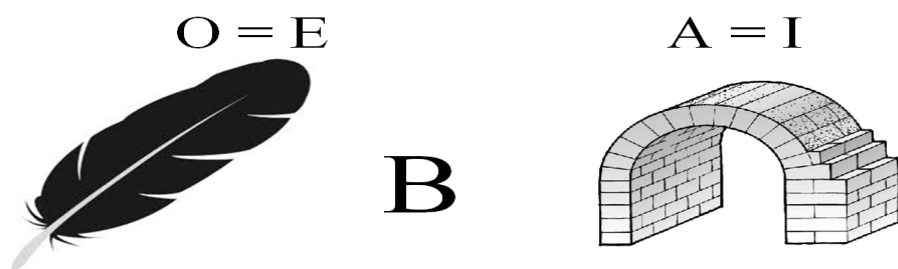
11

12

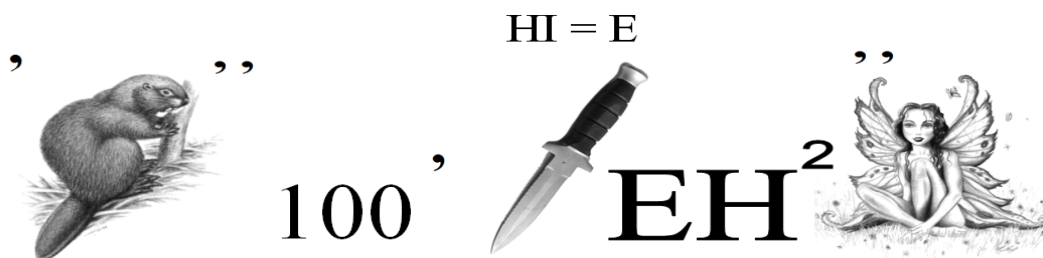

13

14

15

Відповіді на завдання до теми 15

Завдання 1

5	7	9	12	11	10	3	8	2	6	1	4
---	---	---	----	----	----	---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Ні	2.	Так	3.	Ні
4.	Ні	5.	Ні	6.	Ні
7.	Так	8.	Так	9.	Ні
10.	Так	11.	Так	12.	Ні
13.	Так	14.	Так	15.	Так
16.	Ні	17.	Так	18.	Ні
19.	Так	20.	Ні	21.	Так
22.	Так	23.	Так	24.	Ні
25.	Так	26.	Ні	27.	Так
28.	Так	29.	Ні	30.	Так
31.	Так	32.	Так	33.	Ні
34.	Так	35.	Так	36.	Ні
37.	Так	38.	Так	39.	Так
40.	Так	41.	Так	42.	Так
43.	Ні	44.	Так	45.	Так
46.	Так	47.	Ні	48.	Так
49.	Ні	50.	Так	51.	Так
52.	Так	53.	Ні	54.	Так
55.	Так	56.	Так	57.	Так
58.	Так	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Банкір	5. Регулювання	9. Аудит	13. Ревізія
2. Емісія	6. Резервування	10. Аналіз	14. Перевірка
3. Централізована	7. Рада	11. Моніторинг	15. Обстеження
4. Децентралізована	8. Правління	12. Контроль	

ТЕМА 16. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ТА ЇХ СПІВРОБІТНИЦТВО З УКРАЇНОЮ

Семінарське заняття за темою

Мета заняття

Формування системи теоретичних знань, практичних вмінь і навичок щодо виявлення особливостей функціонування міжнародних та регіональних валютно-кредитних установ; визначення напрямків та сфер співробітництва України з такими організаціями.

Компетентності за дескрипторами Національної рамки кваліфікацій , якими повинен володіти студент після вивчення цієї теми

Знання:

- ✓ знати сутність та особливості роботи міжнародних та регіональних валютно-кредитних установ;
- ✓ знати принципи роботи України з такими організаціями;
- ✓ розуміти проблемні аспекти та перспективи співробітництва України з валютно-кредитними установами.

Уміння:

- ✓ уміти проводити порівняльний аналіз форм співробітництва міжнародних та регіональних фінансово-кредитних організацій;
- ✓ уміти виявляти переваги та недоліки при використанні різних форм міжнародного співробітництва;
- ✓ уміти визначати напрямки розвитку України у світовому економічному та політичному просторі.

Комунікація:

- ✓ донесення інформації про особливості, переваги та недоліки співробітництва України з різними типами валютно-кредитних установ;
- ✓ здатність формувати пропозиції щодо розвитку міжнародного співробітництва.

Автономність і відповідальність:

- ✓ здатність до подальшого навчання і самовдосконалення;
- ✓ відповідальність за прийняття рішень з урахуванням логічного зв'язку між подіями.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Семінарське заняття поєднує підготовчий етап, який передбачає вивчення студентами ряду питань самостійно у позааудиторний час і підготовку стислих доповідей на запропоновану тематику, та безпосередньо роботу в аудиторії за поданим у табл. 16.1 планом.

Таблиця 16.1

План семінарського заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Метод проведення
1	Перевірка присутності студентів, вступне слово викладача	10	Доведення
2	Обговорення питання «Особливості роботи міжнародних валютно-кредитних установ»	20	Бесіда
3	Вирішення практичних завдань та обговорення отриманих результатів	20	Дискусія
4	Обговорення питання «Особливості роботи регіональних валютно-кредитних установ»	15	Бесіда
5	Обговорення питання «Проблемність та наслідки співпраці України з міжнародними та регіональними валютно-кредитними установами»	15	Дискусія
6	Підбиття підсумків та закінчення заняття	10	Доведення

Питання для підготовки до семінарського заняття

Питання для самостійного вивчення:

- ✓ Сутність та особливості роботи міжнародних валютно-кредитних установ.
- ✓ Напрями співпраці України з міжнародними валютно-кредитними установами.
- ✓ Сутність та особливості роботи регіональних валютно-кредитних установ.
- ✓ Напрями співпраці України з регіональними валютно-кредитними установами.

Теми доповідей:

- ✓ Проблемність та наслідки співпраці України з регіональними валютно-кредитними установами.
- ✓ Проблемність та наслідки співпраці України з міжнародними валютно-кредитними установами.

Завдання для розв'язання під час семінарського заняття

Завдання № 1

З переліку різноманітних характеристик, наданих в умові завдання, оберіть ті, які визначають тільки діяльність МВФ, МБРР, МФК.

Умова:

1. Сприяє розвитку приватного сектора економіки.
2. Займається середньостроковим та довгостроковим кредитуванням інвестиційних проектів.
3. Забезпечує керування ризиками та мобілізацію ресурсів.
4. Сприяє розвитку міжнародної торгівлі та міжнародних відносин.
5. Фінансує програми структурної перебудови в розвинутих та постсоціалістичних країнах.
6. Надає технічну допомогу на консультативні послуги.
7. Заохочує приватні іноземні капіталовкладення.
8. Надає кошти для покриття дефіциту платіжного балансу країн-учасниць.

9. Займається підготовкою технічного та фінансово-економічного обґрунтування інвестиційних проектів.

10. Допомагає в організації багатосторонньої системи платежів за поточними операціями.

Завдання № 2

Встановіть відповідність між регіональною валютно-фінансовою установою та її характеристикою, поданою у табл. 16.2.

Таблиця 16.2

Характеристика типів грошових систем

Назва організації	Вірна відповідь	Головна характеристика
Європейський банк реконструкції та розвитку		1) Створений для фінансування програм розвитку в країнах Латинської Америки
Міжнародний інвестиційний банк		2) Метою створення було сприяння економічному розвитку і соціальному прогресу регіональних держав; фінансуванню інвестиційних програм і проектів; мобілізації ресурсів через організацію спільного фінансування, що здійснюється банком разом з дво- і багатосторонніми інститутами розвитку; залученню державних і приватних інвестицій; наданню необхідної технічної допомоги в підготовці проектів розвитку
Міжамериканський банк розвитку		3) Створений країнами-членами Ради Економічної Взаємодопомоги для взаємного кредитування. Призначений для середньо- та довгострокового кредитування для посилення світової економічної інтеграції
Африканський банк		4) Створений з метою сприяти інвестиційній програмі в регіоні шляхом надання позик і субсидій у невеликих розмірах
Багатосторонній інвестиційний фонд		5) Створений для сприяння економічним реформам у країнах Східної Європи та державах-колишніх республіках СРСР, підтримки приватної підприємницької ініціативи
Азіатський банк розвитку		6) Забезпечує фінансову підтримку пріоритетних проектів у Чорноморському регіоні
Чорноморський банк		7) Фінансує проекти розвитку промисловості,

торгівлі та розвитку		енергетики, інфраструктури, транспорту, телекомунікацій і сільського господарства
Банк розвитку держав Центральної Африки		8) Надає позики державним організаціям і приватним підприємствам

Термінологічний словник

АФБР – банк, метою створення якого було сприяння: економічному розвитку і соціальному прогресу регіональних держав-членів АФБР; фінансуванню інвестиційних програм і проектів; мобілізації ресурсів через організацію спільного фінансування та інше.

БАГІ – багатостороння агенція гарантування інвестицій здійснює страхування капіталовкладень від політичного ризику на випадок експропріації, війни, зриву контрактів.

БМР – спеціалізований міждержавний фінансовий інститут, який об'єднує на акціонерній основі частину фінансових ресурсів центральних банків 30 країн.

ЄБРР – регіональний міжнародний банк, головною особливістю, що відрізняє його від інших банків розвитку, є підтримка ним саме приватної підприємницької ініціативи.

МАР – філія МБРР з метою зберегти вплив розвинутих західних держав на країни, що розвиваються.

МБРР – це міжнародна фінансово-кредитна установа, яка надає довгострокові кредити під державні програми тільки урядам та центральним банкам країн-членів.

МВФ – це міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, яка була створена з метою регулювання валютних відносин між країнами-членами ООН.

МФК – установа є самостійною юридичною особою і фінансовою організацією, що входить у Групу Всесвітнього банку і приналежна до системи Об'єднаних націй як спеціалізована установа.

МЦВІС – центр, призначений для сприяння зростанню потоків міжнародних інвестицій через надання послуг з арбітражного розгляду і врегулювання суперечок між урядами та іноземними інвесторами та інше.

Принцип обумовленості – політичні та економічні умови, які втілюються у

програмах перебудови економіки і які МВФ ставить перед банками-боржниками.

Регіональні валютно-фінансові організації – установи, створені на базі багатосторонніх угод держав.

Світовий банк – багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, діяльність яких спрямована на підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються, за рахунок фінансової допомоги розвинених країн.

Тести «Правильно / Неправильно»

Надайте однозначну відповідь «Так» чи «Ні» на кожне питання.

1. Міжнародні та регіональні валютно-кредитні організації – це установи, створені на базі багатосторонніх угод між державами.
2. В обов'язки МВФ не входить регулювання валютних відносин між країнами-членами ООН.
3. Принцип обумовленості полягає в тому, що при наданні кредитів МВФ не ставить перед країнами-боржниками ніяких політичних чи/та економічних умов.
4. Кредити, що залучаються Україною від МВФ, використовуються для підтримки курсу національної валюти та фінансування дефіциту платіжного балансу держави.
5. Однією із форм системи кредитування є: механізм пільгового фінансування пов'язаний із наданням на пільгових умовах кредитів країнам, що розвиваються, під 0,5% річних на термін до 10 років.
6. Світовий банк – це єдина організація, яка сприяє розвитку країн шляхом надання довгострокових кредитів.
7. Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) був створений в 1950 році відповідно до домовленості на конференції ООН.
8. МБРР не надає гарантів, усі позики, які він надає, мають обернений характер.
9. Міжнародний банк реконструкції і розвитку – це міжнародна фінансово-кредитна установа, яка надає короткострокові кредити під державні програми всім урядам та центральним банкам країн.
10. МБРР як спеціалізована установа ООН входить у систему Організації Об'єднаних Націй.

11. Однією із основних цілей МБРР є стимулювання довгострокового збалансованого зростання і сприяння підтримці рівноваги платіжних балансів шляхом заохочення міжнародних інвестицій для розвитку виробничих ресурсів держав – членів МБРР.

12. Як спеціалізований фінансовий інститут МБРР призначений для інтеграції усіх країн – членів у систему світового господарства.

13. Право брати участь у діяльності МБРР мають всі країни.

14. Право голосу в органах МБРР визначається розміром внеску до його капіталу.

15. Одним із принципів надання позик є те, що кредит надається під гарантії уряду.

16. Статутний капітал МБРР формується шляхом підписання держав – членів на його акції.

17. Міжнародна фінансова корпорація (МФК) створена як окрема організація у 1956 році з ініціативи США.

18. Мета МФК – заохочення розвитку приватних підприємств у країнах, що розвиваються.

19. Для отримання кредиту у МФК необхідні гарантії з боку уряду.

20. МФК не може здійснювати прямих капіталовкладень.

21. Корпорація фінансує не більше 25 % вартості від проекту і купує не більше 35 % цінних паперів того підприємства, що кредитується.

22. Одним із принципів МФК є принцип рентабельності для обґрунтування співробітництва з приватним сектором.

23. Міжнародна асоціація розвитку (МАР) створена як філія МФК.

24. МАР має за ціль: зберегти вплив провідних західних держав на країни, що розвиваються.

25. Головною метою кредитів є імпорт товарів із розвинених країн.

26. Офіційні поповнення ресурсів МАР за рахунок країн – донорів проводяться кожні три роки.

27. Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ) здійснює страхування капіталовкладень від політичного ризику на випадок експропріації, війни, зриву контрактів.

28. Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних суперечок (МЦВІС) не призначений для сприяння зростанню потоків міжнародних інвестицій, тільки надає

послуги з арбітражного розгляду і врегулювання суперечок між урядами та іноземними інвесторами.

29. Банк міжнародних розрахунків (БМР) створений як господарське товариство банками Бельгії, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції, Японії і групою банків США.

30. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) не підтримує приватної підприємницької ініціативи.

31. Однією з функцій ЄБРР, що визначає пріоритети його діяльності, є мобілізація внутрішнього та зовнішнього капіталу.

32. При наданні кредитів ЄБРР не уточнює ціль, на що видаються гроші, та не приділяє особливої уваги кредитоспроможності позичальника.

33. ЄБРР купує субконтрольні пакети акцій, а також гарантує розміщення випуску акцій.

34. Мінімальна сума прямих кредитів, що надаються ЄБРР, становить 5 млн вро незалежно від обставин та умов.

35. Частка інвестицій ЄБРР у проектах приватного сектора, як правило, обмежується 35 %.

36. Міжамериканський банк розвитку (МаБР) створений для фінансування програм розвитку Північної Америки.

37. Мета Багатостороннього інвестиційного фонду (БІФ) – сприяти інвестиційній програмі в регіоні шляхом надання позик і субсидій у невеликих розмірах.

38. Кредити Міжнародного інвестиційного банку (МІБ) спрямовані на посилення світової економічної інтеграції.

39. Головною установою Світового банку є Міжнародний валютний фонд.

40. Будь-яка країна може вступити до МВФ без грошового внеску.

41. Квота розраховується з урахуванням експорту та імпорту держави, її золотого запасу, національного доходу та деяких інших показників.

42. Право голосу в органах МБРР не залежить від розміру внеску до його капіталу.

43. МБРР є найбільшою організацією в світі, що фінансує освіту та заходи, спрямовані на охорону здоров'я.

44. Міжнародна асоціація розвитку (МАР) надає безвідсоткові позики на строк до 50 років.

45. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) створений спеціально

для сприяння економічним реформам у країнах Східної Європи та державах – колишніх республіках СРСР.

46. Усі активи та фінансова звітність ЄБРР розраховуються в доларах США.

47. На даний період до ЄБРР входить 60 країн-учасниць.

48. Однією з форм кредитування (МВФ) є безпосереднє фінансування, що прямо пов'язане з квотою кожної країни і здійснюється у межах її резервної та кредитної часток.

49. Якщо Світовий банк надає позики тільки країнам, що розвиваються, то до послуг і ресурсів МВФ можуть звертатися всі держави.

50. Між Світовим банком і МВФ немає суттєвої різниці в наданні кредитування іншим країнам.

51. Найбільшою філією групи Світового банку є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)

52. Проекти МБРР в Україні можна поділити на системні та інвестиційні.

53. За класифікацією Світового банку Україна належить до третьої категорії країн (середній рівень доходів). Для таких країн строк погашення кредитів становить 17 років з пільговим періодом 5 років, протягом яких сплачуються лише відсотки.

54. Світовий банк працює без координування своїх дій з боку країн-учасниць.

55. Розподіл акцій МВФ здійснюється за формулою на основі квот країн-учасниць МВФ, а підрахунок голосів – згідно з часткою участі країн в акціонерному капіталі.

56. Право на отримання кредитів МАР (Міжнародна асоціація розвитку) мають всі країни незалежно від річного доходу.

57. Неконвертованість валюти – захист від втрат, які викликані діями уряду країни перебування у зв'язку з обмеженням або ліквідацією права власності чи контролю над нею, а також права на застраховані інвестиції.

58. Експропріація – це захист від втрат, які виникли у зв'язку з неможливістю конвертувати місцеву валюту в іноземну для її переказу за межі країни перебування.

59. Порухення умов контрактів – це відмова від зобов'язань за контрактом з отримувачем гарантій або його порушення з боку уряду країни перебування, коли отримувач гарантій не має змоги звернутися до суду чи арбітражного суду для розгляду позову про відмову від контракту або порушення його умов.

60. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) може залучати кошти на європейському та міжнародному ринках капіталів за рахунок емісії облігацій.

1. Дати загальну характеристику валютно-кредитним установам.
2. Розкрити суть принципу обумовленості.
3. Коли і з якою метою створено МВФ?
4. З якими міжнародними організаціями співпрацює МВФ?
5. Назвати принципи формування статутного фонду МВФ.
6. На які основні цілі направляються фінансові ресурси МВФ?
7. Відповідно до яких типів програм будуються відносини МВФ і України?
8. З якою метою створено Світовий банк?
9. Місце і роль Світового банку.
10. Які організації входять до групи Світового банку і якій з них належить провідна роль?
11. Які країни можуть брати участь у діяльності МБРР?
12. Як формується капітал МБРР?
13. На які цілі спрямовуються кредити МБРР?
14. Яка основна різниця між МВФ і МБРР?
15. Дати загальну характеристику регіональним валютно-кредитним організаціям.
16. З якою метою створено БМР?
17. Коли та з якою метою був створений ЄБРР?
18. Назвати пріоритетні напрямки діяльності ЄБРР.
19. Які інструменти фінансування використовує у своїй діяльності ЄБРР?
20. Назвати напрямки співробітництва ЄБРР з Україною.
21. Мета створення ЧБТР. Які країни є його членами?
22. Членом яких міжнародних валютно-кредитних організацій є Україна?
23. Яка головна мета МАР?
24. Що є головним завданням МВФ?
25. Охарактеризуйте етапи співробітництва України з МВФ.
26. Наведіть організаційну структуру МБРР.
27. Які принципи визначають задачі МФК?
28. Які основні цілі БАГІ?
29. Охарактеризуйте напрями діяльності БАГІ?

30. Охарактеризуйте діяльність МЦВІС.
31. Охарактеризуйте напрями співробітництва України з ЧБТР.
32. З якою метою створено АфБР?
33. Охарактеризуйте діяльність АфБР.
34. Як здійснюється керівництво ЧБТР?
35. Як здійснюється керівництво ЄБРР?

Ребуси

Розгадайте словосполучення, зображені на малюнках

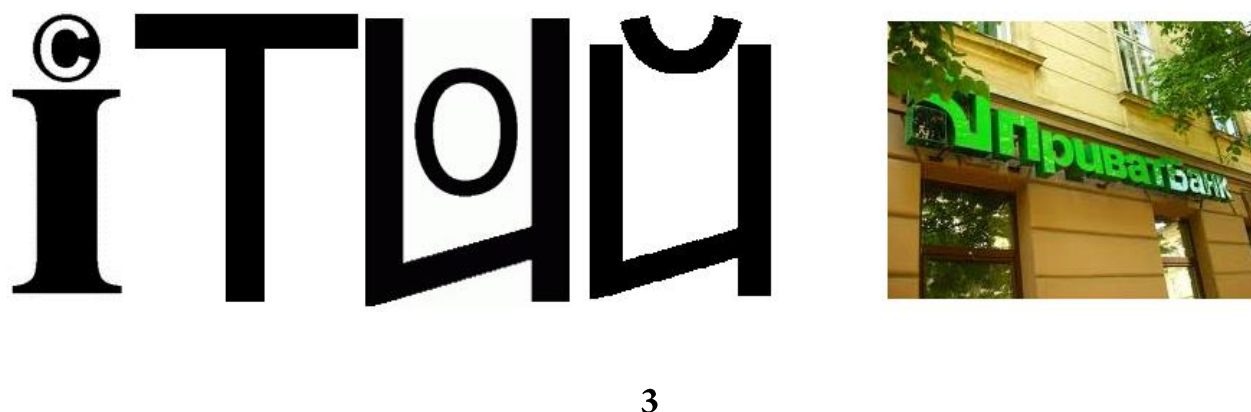
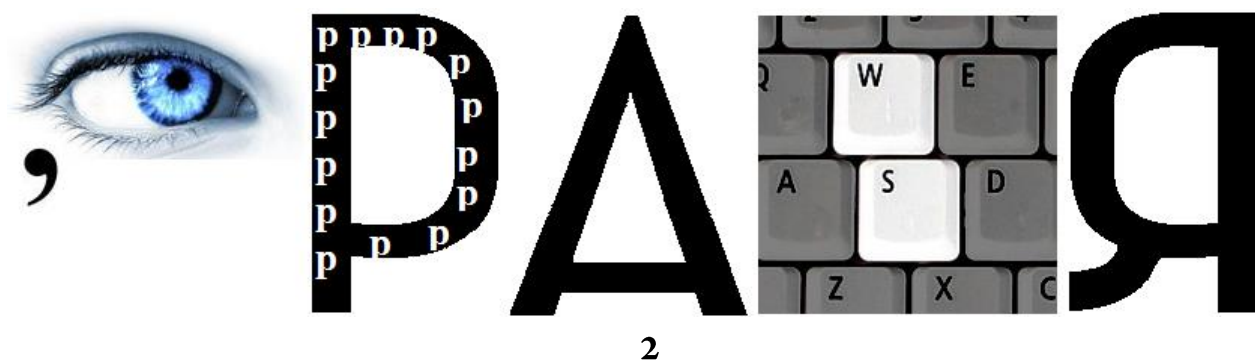
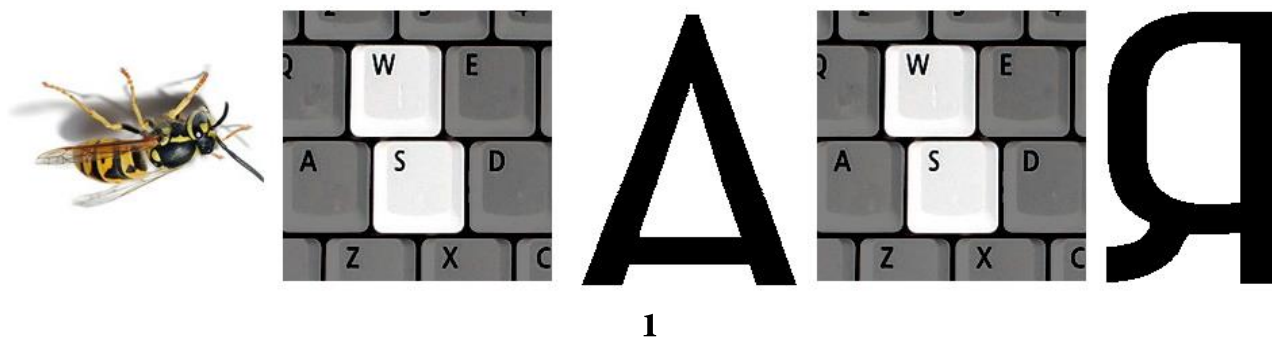
Правила розв'язання ребусів:

1. Перевернення «догори ногами» рисунку, знака, символу, фігури служить для вказівки, що загадане слово повинно читатися задом наперед.
2. Вживання ком (також і перевернутих ком) зліва або праворуч від картинки служить для вказівки, що в загаданому за допомогою картинки слові слід видалити певну кількість початкових або кінцевих букв. При цьому:
  - а. кількість ком відповідає кількості букв, що видаляються;
  - б. коми, що стоять зліва від картинки, вказують на видалення початкових букв слова;
  - в. коми, що стоять праворуч від картинки, вказують на видалення кінцевих букв слова.
3. Розміщення букви або декількох букв праворуч від картинки служить для вказівки, що цю букву (декілька букв) слід додати в кінці загадуваного слова.
4. Закреслення букви і розміщення поряд з нею або над нею іншої букви служить для вказівки, яку букву на яку слід замінити в загаданому слові.
5. Проставляння математичного знаку рівності між двома буквами служить для вказівки заміни однієї з цих букв на іншу.
6. Розміщення над картинкою ряду цифр 1, 2, 3, 4 (і так далі) служить для нумерації букв в загаданому слові (цифра 1 означає першу букву слова, цифра 2 – другу і так далі). При цьому:
  - а. зміна порядку цифр служить підказкою: «Змініть порядок букв в загаданому слові». Наприклад, цифри 3, 2, 1, 4 над картинкою пили показують, що в

слові «пила» треба переставити першу і третю букви; відповідь: 2липа»;

б. вживання цифр в меншій кількості, чим букв в загаданому слові, служить підказкою, що із загаданого слова треба відібрати лише вказану кількість букв.

7. Вживання закреслених цифр служить підказкою, що в загаданому слові треба прибрати відповідні букви.

4

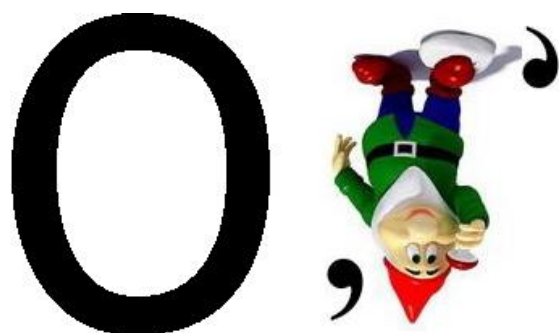
5

6

7

8

~~м~~ д

Yes! No

~~к~~ о

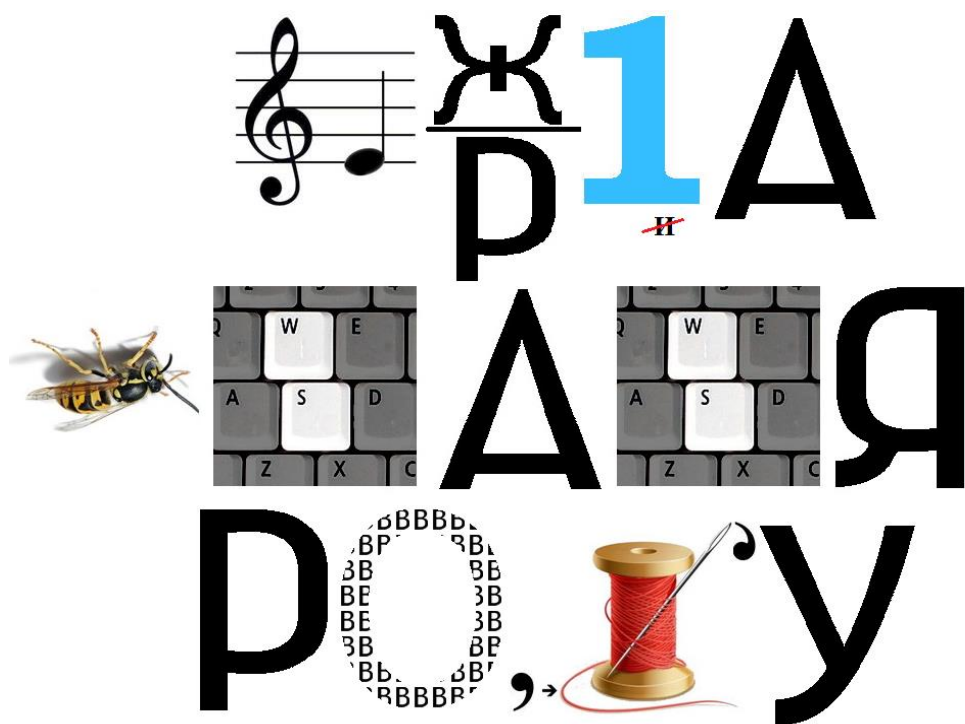

9

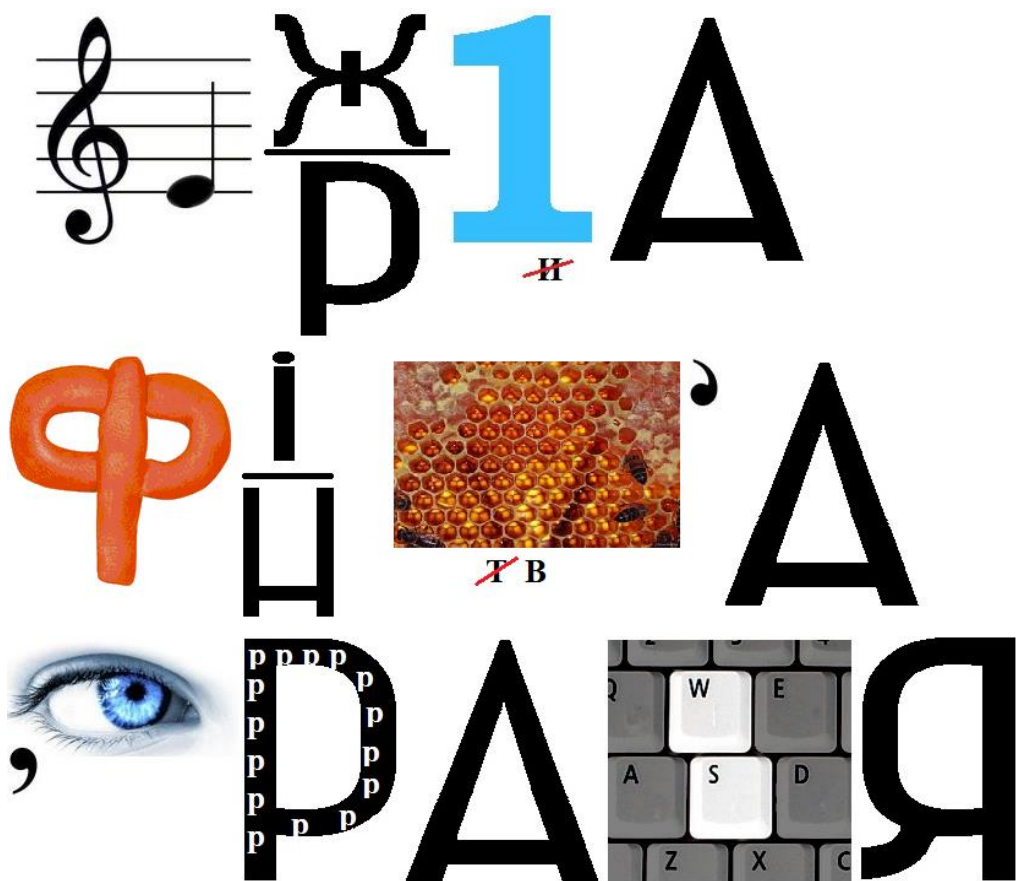

10

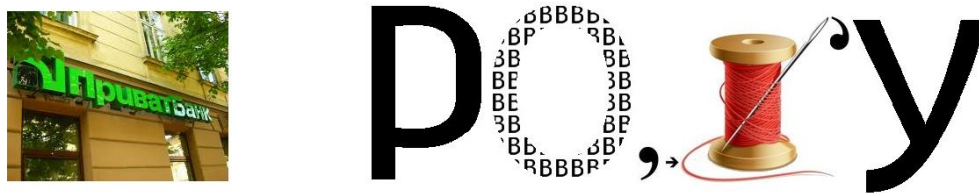

11

12

13

14

15

Відповіді на завдання до теми 16

Завдання 1

МВФ	4, 8, 10
МБРР	2, 5, 7, 9
МФК	1, 3, 6

Завдання 2

5	3	1	2	4	8	6	7
---	---	---	---	---	---	---	---

Тести «правильно/неправильно»

1.	Так	2.	Ні	3.	Ні
4.	Так	5.	Так	6.	Ні
7.	Ні	8.	Так	9.	Ні
10.	Так	11.	Так	12.	Так
13.	Ні	14.	Так	15.	Так
16.	Так	17.	Ні	18.	Так
19.	Ні	20.	Ні	21.	Так.
22.	Так	23.	Ні	24.	Так
25.	Ні	26.	Так	27.	Так
28.	Ні	29.	Ні	30.	Ні.
31.	Так	32.	Ні	33.	Так
34.	Ні	35.	Так	36.	Ні
37.	Так	38.	Так	39.	Ні
40.	Ні	41.	Так	42.	Ні
43.	Так.	44.	Так	45.	Так
46.	Ні	47.	Так	48.	Так
49.	Так	50.	Ні	51.	Так
52.	Так	53.	Так	54.	Ні
55.	Так	56.	Ні	57.	Ні
58.	Ні	59.	Так	60.	Так

Ребуси

1. Асоціація	5. Інвестиційний банк	9. Валютно-кредитні установи	13. Африканський банк розвитку
2. Корпорація	6. Міжнародний валютний фонд	10. Рада керуючих	14. Рада директорів
3. Світовий банк	7. Україна	11. Міжнародна асоціація розвитку	15. Банк міжнародних розрахунків
4. Європейський Союз	8. ООН	12. Міжнародна фінансова корпорація	

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність». – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Закон України «Про Національний банк України». – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
4. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.
5. Банківський менеджмент: питання теорії та практики : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 152 с.
6. Банківські операції: підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
7. Банківські операції : підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
8. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Институт новой экономики, 1997. – С. 714.
9. Вовк В. Я. Управління конкурентною позицією банку на кредитному ринку : монографія / В. Я. Вовк, В. Ф. Колесніченко. – Харків : Вид. ХНУРЕ, 2011. – 260 с.
10. Гроші та кредит : навчальний посібник / В. Ф. Колесніченко, Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 432 с.
11. Демківський А. В. Гроші та кредит. Навчальний посібник / А. В. Демківський. – К. : Дакор, 2005. – 528 с.
12. Деньги и Кредит. Энциклопедия профессионального финансиста // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kopiarka.org.ua/?p=170>
13. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и кредитно-денежная политика / Э. Дж. Долан, Р. Дж. Кэмпбелл. – М. : Профико, 1991. – 448 с.
14. Жуков Е. Ф. Деньги. Кредит. Банки : Учебник для вузов / Е. Ф. Жуков, Л. М. Максимова, А. В. Печникова и др. ; под ред. проф., Е. Ф. Жукова. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 622 с.
15. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектора

України : Монографія / Авторський колектив. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 416 с.

16. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.

17. Колесніченко В. Ф. Практикум з навчальної дисципліни «гроші та кредит». Навчально-практичний посібник / В. Ф. Колесніченко, О. І. Омельченко, С. В. Добринь. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 136 с.

18. Колесніченко В. Ф. Гроші та кредит. Навчальний посібник у схемах і таблицях / В. Ф. Колесніченко, О. І. Омельченко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 160 с.

19. Колодізев О. М. Гроші та кредит : підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с.

20. Колодізев О. М. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Гроші та кредит» для студентів спеціалізації «Банківська справа» всіх форм навчання / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 84 с.

21. Кочетков В. М. Гроші та кредит / В. М. Кочетков. – К. : Вид-во Європ. ун-ту. – 2001. – 84 с.

22. Круш П. В. Гроші та кредит [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів III–IV рівнів акредитації / П. В. Круш. – Нац. техн. ун-т України «Київський політехн. ін-т». – К. : ЦУЛ, 2010. – 215 с.

23. Лаврушин О. И. Банковское дело : Учебник для студентов вузов / Под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 576 с.

24. Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки : Учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 592 с.

25. Моисеев С. Р. Инфляционное таргетирование. – М. : МаркетДС, 2004. – 112 с.

26. Мошенський С. З. «Эволюция векселя» / С. З. Мошенський. – Ровно : «Планета-друк», 2005. – С. 446.

27. Савлук М. І. Гроші та кредит : Підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; За заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.

28. Цитович П. П. К истории векселя / П. П. Цитович. – К. : Типография университета св. Владимира, 1893. – С. 4.

29. Щетинін А. І. Гроші та кредит: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. / А. І. Щетинін. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ З ДИСЦИПЛІНИ

Виконання завдань, що стоять перед студентами при вивченні дисципліни «Гроші та кредит», потребує підготовки комплексу методичних матеріалів, які орієнтовані на їх вирішення на основі використання наукового методу організації процесу навчання, у тому числі в поєднанні із самостійною роботою студентів з поглиблення теоретичних та практичних навичок для формування професійних компетентностей за рахунок впровадження інтерактивних методів викладання дисципліни.

Однією з вимог на шляху досягнення успіху щодо оволодіння знаннями та вміннями є наполеглива самостійна робота студентів, тобто: вивчення навчальної, наукової, періодичної фахової та нормативно-правової літератури згідно з програмою курсу та планами семінарських занять; засвоєння основної термінології в межах даного курсу; виконання тренувальних вправ, практичних завдань, тестів та ребусів; проведення наукових досліджень.

Навчально-методичний посібник є складовою науково-методичного комплексу з нормативної дисципліни «Гроші та кредит», який спрямований на формування у студентів необхідних компетентностей, передбачених Національною рамкою кваліфікацій, що створять базу на подальше професійне зростання і забезпечують формування майбутнього фахівця.

Використання навчально-методичного посібника сприятиме набуттю студентами практичних навичок шляхом розв'язання ними ряду завдань різного типу комплексності та складності. Але реалізація методичного підходу забезпечується через ознайомлення з основними аспектами тем та поглиблення знань теоретичного матеріалу з дисципліни. Для цього доцільно використовувати як друкований, так і електронний примірники підручника «Гроші та кредит». Основною перевагою електронного підручника є реальне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та засобів мультимедіа в навчальний процес. Проведення діагностики та оцінки якості сформованих компетентностей можна реалізовувати також за допомогою електронного підручника шляхом самостійного надання відповідей

студентом на інтерактивні питання та тестові завдання за кожною темою навчальної дисципліни.

Після оволодіння базовим теоретичним матеріалом доцільно переходити до використання навчально-методичного посібника і поглиблення практичних знань та умінь. Здійснити діагностику та оцінку якості сформованих компетентностей у студента можна шляхом поетапного розв'язання інтерактивних тренувальних вправ, поданих в електронному підручнику. Завдання до їх першого етапу полягає у виборі вірного варіанта трактування сутності запропонованих понять, які є ключовими при вивченні конкретної теми. Завдання другого та третього етапів самостійної роботи полягають у визначенні оціночних показників функціонування суб'єктів економіки та їх динаміки, з визначенням у подальшому тенденцій розвитку. Завдання четвертого етапу полягає у формуванні у майбутніх фахівців практичних навичок щодо узагальнення результатів аналізу і продукуванні пропозицій у вигляді висновків відносно ситуації, що склалася.

Особливістю самостійного розв'язання тренувальних вправ є те, що у разі невірної відповіді перехід до наступного етапу стає неможливим, а інтерфейсом електронного підручника передбачено надання підказок різного типу для досягнення необхідного результату.

Після успішного виконання кожної з частин тренувальної вправи студенту надаються рекомендовані відповіді за окремим етапом вправи. Такий підхід забезпечує можливість узагальнення та закріплення необхідних знань та вмінь, отриманих в процесі виконання даного завдання.

Науково-методичний комплекс спрямований на кінцевий результат – формування сукупності професійних компетентностей у студента з акцентом на суттєве підвищення його ролі в навчальному процесі. Таким чином реалізація комплексу в цілому сприятиме впровадженню компетентнісного підходу до навчання та оцінювання рівня готовності студентів до майбутньої професійної діяльності на основі сформованих компетентностей.

ДЛЯ НОТАТОК

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Навчальне видання

КОЛОДІЗЄВ Олег Миколайович

ТИЩЕНКО Вікторія Федорівна

ОМЕЛЬЧЕНКО Оксана Ігорівна

**ПРАКТИКУМ ДО ПІДГОТОВКИ
І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ТА
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»**

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку . 2013 р. Формат 70 x 100/16. Папір офсетний.
Гарнітура ArnoPro. Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 28,3.
Обл.-вид. арк. 34,3. Наклад 00 прим. Зам. № .

Видавничий Дім «ІНЖЕК»
61001, Харків, пр. Гагаріна, 20. Тел. (057)7034021, 7034001.
e-mail: vdinzhek@gmail.com; www.ingek.kharkov.ua
Свідотство про внесення до Державного реєстру України суб'єктів
Видавничої діяльності ДК № 2265 від 18.08.2005 р.
Надруковано у ВД «ІНЖЕК», Харків, пр. Гагаріна, 20